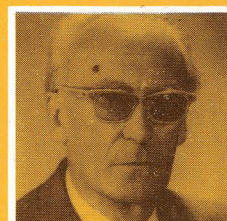
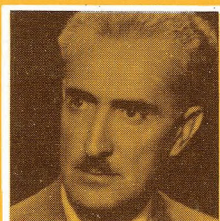
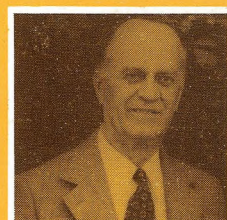
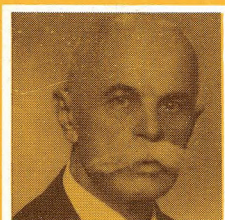
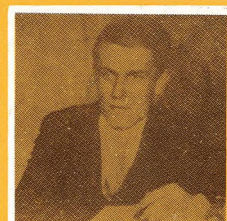
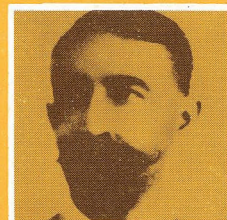
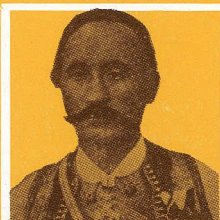
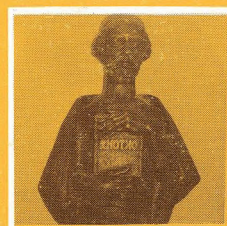

ДР ДУШАН Ј. МАРТИНОВИЋ

ПОРТРЕТИ

Др ДУШАН Ј. МАРТИНОВИЋ

п о р т р е т и

(БИО-БИБЛИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД)

Цетиње, 1983.

ЦЕНТРАЛНА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СР ЦРНЕ ГОРЕ
„БУРБЕ ЦРНОЈЕВИЋ“

БИО-БИБЛИОГРАФИЈЕ

КЊИГА III

Уредник

Мр Новак Јовановић

Рецензенти

Др Јован Бојовић
Др Милорад Најдановић

Књига је штампана финансијском помоћу Самоуправне интересне
заједнице за научне дјелатности СР Црне Горе

ПРЕДГОВОР

Портрети, обрађени у овој књизи, замишљени су као панорама ликовна културно-просвјетних и научних радника, који су у већој или мањој мјери, у даљој и ближој прошлости, утицали на духовни живот и културну климу Цетиња и Црне Горе уопште. Портрети личности су компоновани од биографских података (поглавито фактографски), укључујући ту и тамо (гдје смо се сматрали позваним) и оцјену о раду и доприносу појединца, и од библиографских података (о томе шта су појединци писали и шта је писано о њима). Заступљени су изванци и домаћи јавни посленици, који су, неки мање а неки више, својим научним и јавним дјеловањем допринијели црногорској културној историји.

У ствари, књигу чине био-библиографије, које смо, углавном, објављивали у разним периодичним публикацијама у распону од задњих десетак година (1970—1981), изузев неколике, по опсегу најобимнијих, с којима ће се читалац срести први пут. То су био-библиографије Јована Сундечића, Јована Поповића — Липовца, Јована (Јоша) Иванишевића и Лазара Перовића. Наравно, у већ објављеним био-библиографијама, или текстовима о личностима које чине предмет ове књиге, вршили смо допуне након идентификовања библиографских јединица аутора о којима је ријеч или мање измјене текстуалног дијела.

Поред у овој књизи објављених лица, бавили смо се, истина више пригодно и фрагментарно, и био-библиографијама и скицама за портрете других личности: Филипа Мијатовића (*Годишњак Цетињске гимназије*, год. IV, бр. 4, 1972), Радосава Меденице (*Годишњак Цетињске гимназије*, год. V, бр. 5, 1973, стр. 77—84), Васа Пелагић (*Цетињски лист*, бр. 62, 10. октобра 1978), Стева Чутурила (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 68, 10. јануар 1979), Филипа Радичевића (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 79, 10. јун 1979), Михаила Пупина (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 81, 10. јул 1979), Кења С. Јанковића (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 83, 10. август 1979), Роберта Толингера (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 80, 10. октобар 1979), Бұра Т. Перовића (*Цетињски лист*, год. IV, бр. 81, 25. октобар 1979), Владимира Стевановића (*Библиографски вјесник*, год. VII, бр. 2, 1979, стр. 229—233), Јована Павловића (*Овдје*, год. XII, бр. 139, децембар, 1980). Након нових допунских

истраживања настојаћемо да их комплетирамо и у другој прилици учинимо доступним научној и другој јавности на овај или други одговарајући начин. Ово се подразумеива, логично, уколико нијесу у међувремену обрађени од других аутора.

Међу личностима које смо био-библиографски обрадили у овој књизи више њих је временом пало у заборав и безразложно запостављено. Вјерујемо да је један од узрока њиховом заборављању што су им радови претежно расути по часописима и дневној штампи, па је то, објективно узев, отежавало рад критичара и историчара да им вреднују стваралачки опус, мјесто и улогу која им припада у ширем захвату валоризације црногорске културне баштине.

Да би се олакшало будућим биографима, и проучаваоцима уопште, личности дате у овој књизи заједно с њиховим стваралаштвом, настојали смо да дамо библиографски кроз преглед свих њихових објављиваних радова до којих смо могли доћи. Штавише, давати су чак и многи ситни прилози и биљешке, које на први поглед за науку немају већи информативни значај. Па, ипак, важни су за успостављање цјеловитог суда о њиховим ауторима. Разумије се, у томе нијесмо у потпуности успјели у неким случајевима и поред свих настојања и дугогодишњих трагања за њиховим радовима, који је посао без сумње мукотрпан, поготову када се има у виду да се ради углавном о личностима које више нијесу међу живима, па је тешко утврдити гдје су све сарађивали и у којим су периодичним публикацијама објављивали. О мањем броју обрађених личности има библиографских података у разним библиографијама: Југословенског лексикографског завода у Загребу, Југословенског библиографског института у Београду и Централне народне библиотеке на Цетињу, којима смо се служили приликом рада на овој књизи.

Класификацију цјелокупне библиографске праће обрађених аутора извршили смо углавном на: Посебна издања, Чланке и студије, које смо понекад разврстали у више подрупа (у зависности да ли се ради о стваралаштву појединих аутора у оквиру више научних дисциплина или књижевних врста), Биографије и некрологе, Приказе и биљешке, Преводилачки рад, итд. У томе нијесмо могли увијек бити досљедни поготову у случају стваралаштва писаца са мањим опусом.

Библиографски запис рађен је углавном (са извјесним одступањима) по међународним стандардима библиографског описа монографских публикација — ISBD(M) и међународном стандарду за библиографски опис периодичних публикација и назива публикација — ISBD(S). Библиографске напомене (анотације) уз библиографске јединице давате су, као допуна библиографском запису, само тамо гдје је било неопходно.

Регистре уз библиографије личности нијесмо правили, иако смо свјесни да би они увећали њихову информативну вриједност и олакшали њихову употребљивост. Разлог је искључиво „комерцијални“ (штампањем регистра повећали би се увелико трошкови графичких услуга, тј. укупна цијена коштања књиге).

Посебну тешкоћу при атрибуцији и идентификацији аутора стварали су нам неауторизовани и шифровани прилози, затим они са иницијалима и псеудонимима, којих је прилично код писаца, нарочито из ранијих периода. Разрјешавање ауторства, међутим, представља шири истраживачки поступак и рад, не без одређених ризика. Упркос томе, покушали смо

са разрјешавањем ауторства у сваком примјеру анонимног или шифрованог потписа, користећи при томе и резултате других претходних истраживача.

Међу обухваћеним личностима у овој књизи налазе се и неколико „извањаца” (Јован Сундечић, Јово Љепава, Павле Ровински, Јосип Сладе), који су несебично радили на покретању многих културних активности црногорских; ширили су видике науке и умјетности, градитељства у неразвијеној, али (и за стваралаштво) увијек слободној Црној Гори, једноставно речено, уткали су, тако рећи, читав свој живот и рад за напредак црногорског друштва, па им стога, с правом, припада истакнуто мјесто у његовој културној историји — тамо гдје су заорали дубоку бразду. Зато они и нијесу извањци.

Редосљед личности у књизи је учињен по „хронолошком критеријуму”...

Надамо се да ће ова књига, по концепцији и као реализација, чини се, доста оригинална, превасходно као приручна литература добро доћи разним типовима библиотека и других институција, нарочито истраживачима и проучаваоцима црногорског културног наслеђа, као ваљана полазна основа за даља проучавања и синтетичка уобличавања.

Аутор

БУРБЕ ЦРНОЈЕВИЋ

Бурбе Црнојевић је потоњи зетски владар из династије Црнојевића (1490—1496). Његов отац Иван Црнојевић, господар Зете (1465—1490), предредио га је као најстаријег сина за свог наследника. Бурбе је штавише, у државничким пословима замјењивао оца током задњих година његовог живота. Још тада је испробавао свој државнички смисао, у тешким временима када је „агарјанска“ солдатеска својом војничком експанзијом принудила Ивана Црнојевића господара Зете — посљедње слободне средњовјековне државе на Балкану, да резиденцијално мјесто своје државе премјести са Жабљака из скадарске равнице у подгорину Ловћена, чиме је показао као државник, да је умјо оцијенити тадашњу општу политичку ситуацију, загледати видовито у будућност. Јер, Цетиње ће отада преузети улогу обновљене Црнојевића државе — територијално стијешњене између Ријеке Црнојевића и Боке Которске, преузеће улогу посљедњег одбрамбеног упоришта на Балкану против турских завојевача.

Иван Црнојевић је лавирао између Порте и Сињорије, настојећи да Бурбу, као свом наследнику, обезбиједи наклоност и једне и друге. Послије првог брака са Јелом, кћерком Карла Мусакија Топије, успио је да га ожени с млетачком патрицијком Јелисаветом (Изабетом), кћерком Антонија Ерице, вјерујући да ће родбинске везе обезбиједити и одговарајућу политичку стабилност Црној Гори и Бурбу на њеном пријестолу. Најприје је за тај брак тражио султанову дозволу, да би потом, од млетачког Сената прибавио 12. јула 1490. године „благослов“. У вријеме док се Јелисавета Ерицо припремала за удају, и била већ на путу за Цетиње ради вјенчања са Бурбом, Иван Црнојевић је изненада умро. Свадба је обављена у атмосфери жалости за Иваном Црнојевићем, истакнутим владаром Црне Горе. Бурбе је наслиједио очев пријесто и сву неизвјесност за даљу судбину своје државе.

Бурбе Црнојевић „био је лијеп и висок човјек. Одјевен у златоткани брокат на византијски начин, поред Јелисавете Ерице, чије су се хаљине пресијавале златом и великим драгим камењем, изазивао је дивљење Млечана када се послје шест година појавио у њиховој средини. У њему

се сједињавао велики љубитељ књиге и вјешт ратник, који је своје одличне коњанике умрио да поведе у борбу као какав италијански кондотијер. Прожет витешким поносом, знао је да се супротстави и јачему од себе, да се одупре свему у чему је наслућивао недолично занемаривање основних начела правичности, а исто тако да у пресудном тренутку сасвим изгуби главу. Млечани су се радовали што он ступа на војводски пријесто Црне Горе, увјерени да ће као њихов зет поштовати интересе Републике”.

Послије смрти Ивана Црнојевића убрзо је, међутим, настао сукоб међу његовим синовима. Станиша се потурчио и добио име Скендер-бег. Стеван је такође био наклоњен Турцима. То је увелико ометало, боље рећи онемогућавало рад Бурђа Црнојевића на консолидацији прилика у својој земљи. По наговору своје тазбине, млетачке, ступио је у везу с прилично непоузданим француским владаром Карлом VIII, по наслијебеној титули „краљом Напуља и Јерусалима“, који се у то вријеме заносио амбициозним плановима да организује велики крсташки поход за ослобађање од Турака, рачунајући на подршку Зете и учешће покорених балканских народа. С тим у вези, Бурђе Црнојевић је на Цетињу примио и изасланика француског краља, који му је донио и папино писмо у којему га овај моли да се укључи у ову акцију. Бурђев брат Стеван је, међутим, због претензија на црногорски пријесто открио султану у Цариграду ове планове и „каким издајничким поступком довео у опасност своју домовину”. Због ових потајних веза са западно-европским земљама Бурђе Црнојевић је добио из Цариграда ултиматум: да напусти земљу у року од три дана, или да дође у Цариград. Да би га скадарски Скендер бег казнио за непослушност, напао је са знатном војничком силом на Зету. Стога је Бурђе Црнојевић у позну јесен 1496. године био принуђен да напусти пријестоницу Цетиње и да емигрира са породицом. Собом је повео најближе сараднике и однои драгоцјености из Цетињског манастира. „Сјурио се с неких сто коњаника у Будву”, укрцао се на брод и током децембра стигао у Млетке (Венецију).

Упркос краткотрајности своје владавине и неуспјеха у политичком и државничком животу земље, због оновремених изузетно тешких друштвено-политичких прилика, Бурђе Црнојевић је заорао дубоку бразду у црногорској културној историји.

Одасвуд притијешњен у неприступачне подловћенске врлети, и са стране Млечана, Бурђе Црнојевић је релативно брзо схватио да би свако његово озбиљније ангажовање да се политички од њих осамостали било узалудно, па се из тих разлога „више посветио културном, а нарочито књижевном и просвјетном раду, него политичком”. — За непуних шест година своје владавине учинио је много на културном плану. Набавио је штампарију свега 38 година откако је Јохан Гутемберг пронашао штампарску пресу и усавршио штампарство. Тиме је своју земљу — Црну Гору, приближио тадашњој културној Европи. Он је штампарију набавио у Венецији и допремио је у своју резиденцију — Црнојевића манастир на Цетињу, и ставио у задатак јеромонаху Макарију „од Чрније Гори” да штампа књиге. Прва од њих, *Октоих првогласник* довршена је 4. јануара 1494. године на Цетињу.

**„ВИДЕБИ ЈА, У ХРИСТА БОГА БЛАГОВЈЕРНИ И БОГОМ
ХРАНИМИ ВОЈВОДА ЗЕТЕ ГОСПОДИН БУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ,
УМАЉЕЊЕ СВЕТИХ КЊИГА РАЗДРОБЉЕНИЈЕМ И РАЗДИ-**

*РАЊЕМ ОД АГАРЈАНСКИХ ЧЕДА, ЗАЖЕЉЕХ С ПОМОЋУ
СВЕТОГА ДУХА, И САСТАВНИХ ФОРМЕ НА КОЈИМА ЗА
ЈЕДНО ЛЕТО ОСАМ ЉУДИ СВРШИШЕ ОКТОИХ ОД ЧЕ-
ТИРИ ГЛАСА". (Текст из Октоиха, који је уклесан на постоље
Бурђеве бисте.)*

Бурђе Црнојевић овим ријечима у *Октоиху* — првој књизи израбе-
ној у његовој штампарији, објашњава разлоге њеног штампања. Мотиви-
сан љубављу према књизи уопште, он је чином штампања покушао да и
на тај начин спаси литургијску књижевност коју су Турци у свом руши-
лачком налету расхитили. У томе је, разумије се, и успио, иако је судби-
на књига „печатаних” у његовој штампарији доцније била веома тешка.
Разасуте су оне од Пећке патријаршије до Публичне библиотеке „Сал-
тиков Шчедрин” у Лењинграду. Свега је неколико егземплара сачувано у
Црној Гори.

Бурђева меценатска и иницијаторска улога била је огромна. Благо-
дарећи тој његовој улози — утемељено је на Цетињу црногорско и шире
узето југословенско штампарство. Била је то управо прва југословенска
ћирилска штампарија, друга у Словенству (једна мања приватна штамп-
парија Швајполта Феола радила је 1491. године у Кракову, у Пољској),
уједно и прва државна штампарија у свијету. Тако је, дакле, Црна Гора
ушла у најужи круг оновремених културних земаља које су још у XV
вијеку освојиле штампарску вјештину и релативно рано ушле у култур-
ну историју човјечанства.

Оцигледно Бурђе Црнојевић није био обичан владар. Свакако није
био ни трговац књигама, маколико да је могао имати и таквих мотива
приликом набавке своје штампарије. Био је превасходно љубитељ и при-
јатељ књиге. Посједовао је дар за лијепо, књижевно изражавање. На то
је својевремено скренуо пажњу и познати чешки слависта и научник Кон-
стантин Јиричек. И други његови проучаваоци не поричу му извјесну
књижевну даровитост. Напротив. Она се нарочито огледа у његовом тес-
таменту, састављеном 20. октобра 1499. године у Милану, у којему изра-
жава своју посљедњу жељу и љубав према својој жени Изабети. „Писан је
са посебном топлином, али у одмјереном, отменом тону, који свакако
одаје човјека са развијеним књижевним укусом, човјека начитана и да-
ровита. Завјештање, које би по својој природи могло да буде суво и пос-
ловно, овдје је проткано неком посебном лириком, наговјештајима потпу-
но разумљивим само једном личном емотивном односу љубави и господ-
ственом поштовању.“ Он вели:

„Познајући твоју љубав, коју си за мене увијек имала, и знајући да
због доброте срца лако бризнеш у плач, нијесам хтио досад да те расту-
жим; али сада, када сам од тебе далеко, и Бог сâм зна, када ћемо се, и
гдје опет састати, сјетивши се самртнога часа, одлучио сам да напишем
ову опоручу властитом руком за спас своје грешне душе, мене Бурђа, и
твоје, са оном нејаке дјечнице наше”. Бурђе вјерује чак и ако се буде
преудала, нешто ће морати да остане: то је његова част „коју ће моћи
чувати ако буде хтјела, сјећаће се љубави коју је имала самном и чувања
части кад сам био на путу, као кад сам био поред ње”.

Оставља Бурђе као потоњу своју жељу још и то: „да се све оне
ствари С. Марије на Цетињу, с којима смо утекли од Турака, поврате

Св. Богородици на Цетињу, као њена права властитост, и као што сам се завјетовао, кад сам био на ономе мјесту, за које, ти драга жено, добро знаш, и гдје си толике сузе пролила. Споменуте црквене ствари, биле од сребра, злата, од мједи, од коситра или од свиле, биле иконе или светци, са судовима, биле чаше, кашике, и све оне ствари, именоване и неименоване, са писмима и покућством, дај рекох све цркви Св. Марија на Цетињу; и тако ће свијет познати праву љубав, којом си ме љубила, кад виде, да љубиш и душу моју последије смрти". Тиме је он завјештао за будућа покољења музејске објекте изузетне вриједности, архивску документацију и друго што је брижљиво чувао код себе и на тај начин био претеча, иницијатор, у неку руку утемељивач музеја у нас. И у томе се види величина и значај Бурба Црнојевића.

И ових неколико тестаментна Бурба Црнојевића, протканих топлом ријечју и „посмртном њежношћу”, представљају у неку руку лијепо литерарно штиво.

Бурбе се по доласку у Венецију и даље заносио и настојао да оживи акцију за крсташки рат против Османлија. Имао је сусрет и с француским краљем Лујом XII. До тог сусрета је дошло у Милану 25. августа 1497. године. „Није се никада десило да француски краљ држи неког странца толико код себе као што је држао одбјеглог зетског кнеза Бурба” — каже се у једном млетачком извјештају. Пошто му није пошло за руком да оствари овај ратнички план о походу против Турака, Бурба Црнојевић се прерушен у калуђера тајно повратио у домовину. Дошао је на Цетиње с намјером да организује свој народ ради ослобађања од Османлија. Скадарски санџакбег Фериз га је, међутим, на превару домамио у Скадар, окувао га и пребацио у Цариград. Султан га је ипак ослободио, али му је забранио повратак у Зету. Дао му је спахилук (тимар) у Анадолији, гдје је Бурба и умро, по свему судећи године 1503, јер се од тада више не помиње ни у турским изворима.

Национална библиотека СР Црне Горе од 1964. године носи име Бурба Црнојевића. Приликом отварања новог библиотечког комплекса 29. априла 1982. године, у холу Централне народне библиотеке, откривена је спомен-биста ове истакнуте личности црногорске националне културе (на слици) — рад академског вајара Стевана Лукетића.

Лит.:

1. *Историја Црне Горе*, Књ. II, Том 2, Титоград 1970;
2. Ј. Јовановић: *Стварање црногорске државе и развој црногорске националности*. Историја Црне Горе од почетка VIII вијека до 1918, Цетиње 1948;
3. Иван Кркуљевић Сакцински: *Опорука кнеза Јуре Црновића*. — *Архив за повећницу југославенску*, књ. II, Загреб 1852, стр. 41—45;
4. Д. Мартиновић: *Бурба Црнојевић*. — *Овдје*, Титоград, XIV/1982, бр. 156, стр. 32.

ШТАМПАР МАКАРИЈЕ

(око 1463 — послије 1533)

Име јеромонаха Макарија „от Чрније Гори“* се налази међу пионирима европског и свјетског штампарства. То је први југословенски штампар који је штампарску вјештину примијенио на домаћем тлу. Када је Бурђе Црнојевић набавио штампарију из Венеције, као издавача (у данашњем смислу) — „рукодјелника“ именовано је управо јеромонаха Макарија, који је, по свему судећи, претходно изучио технику штампе у Венецији. Он је као искусни графичар, са својих седам помоћника, урадио матрице за иницијале и графичку орнаментику; слова, пресе и остале неопходне справе, столове, сандуке, ваљке, корита... Највјероватније почетком 1493. године приступио је изради првијенца нашег штампарства — *Октоиха првогласника*, који је угледао свјетлост дана након једне године — на освитку 1494. на Цетињу. Од тада па до конца 1496. године „рукодјелисао“ је Макарије, са својим увјежбаним сарадницима, још четири веома успјеле ћирилске првоштампане књиге — такозване инкунабуне. Тако су, дакле, у Црнојевића штампарији на Цетињу, благодарној труду, веома солидном графичком знању и префињеном укусу штампара Макарија, печатане у периоду 1493—1496. године прве црногорске, уједно и прве југословенске ћирилске штампане књиге, које представљају понос наше издавачко-штампарске продукције, књиге које су нас уврстиле веома рано у ред првих цивилизованих европских народа. То су:

* Црном Гором је у то вријеме назван један дио Зете, планински крај између Скадарског језера и Боке, око Ловћена, па је свакако Макарије ближе одредно одакле је — из којег је дијела Зете, то јест „Из Црне Горе“.

- ОКТОИХ ПРВОГЛАСНИК (глас I—IV), рађен у току 1493, а завршен 4. I 1494;
- ОКТОИХ ПЕТОГЛАСНИК (глас V—VIII), прва илустрована наша инкунабула — отприлике штампана упоредо са Октоихом првогласником;
- ПСАЛТИР СА ПОСЛЕДОВАЊЕМ, завршен 22. септембра 1495. године;
- МОЛИТВЕНИК (Требник или Евхологион), завршен можда у јулу или августу 1495. године и
- ЧЕТВОРОЈЕВАНБЕЉЕ, урађено највероватније у другој половини 1495. и у току 1496. године. (Пошто није нађено у оригиналу, проучаван је његов препис из 1548, који је учинио презвитер Вук у Буђановцима, у Срему, по налогу Лонгина, митрополита београдско-сремског.)

И ето, тако се, од преписивачког рада и ручне продукције богослужбених књига у скрипторијима зетских манастира на подручју Скадарског језера, и на двору Ивана Црнојевића, то јест у Црнојевића манастиру на Цетињу, пријешло на механичко умножавање књига — на штампање, које је свега 38 година раније изумио и усавршио Јохан Гутенберг. Све црногорске инкунабуле су рађене на финој хартији и са истим писмом. Њихови штампари су били врло вјешти мајстори. У тексту су правилно исте интервале између свих ријечи; свуда је иста висина слова. Штампана је у двије боје. Украшаване су гравирним заставицама, при чему је на неким представљен грб Црнојевића, с иницијалима Бурба Црнојевића. Посебну пажњу привлаче умјетничке фигуре иницијала, украшене биљним и зооморфним орнаментима, па чак и голим људским фигурама, танко и префињено изгравираним (на примјер, у *Псалтиру*), који украси нијесу својствени ни рукописним ни староштампаним словенским књигама тога времена, већ је на њихов изглед и љепоту утицала италијанска ренесанса, која је управо продирала у Црну Гору, односно на Цетиње преко Венеције, заједно с штампарском вјештином. На жалост, турска инвазија је насилно прекинула такав развој и већ 1496. године штампарији Црнојевића се губи сваки траг!

Најзаслужнији човјек за рад Црнојевића штампарије био је, свакако, „свештеноинок“ Макарије, који је својим штампарским и умјетничким радом оставио трајан спомен у историји црногорског културног наслеђа. — То је био у ствари „црногорски Гутенберг“.

Ближи подаци о томе гдје је рођен Макарије, на жалост, нијесу у науци познати. Немамо поузданих извора не само о томе гдје је — први југословенски штампар, први пут утледао свијет, него ни ко су му били родитељи, као и то гдје се учио штампарској вјештини. Стога није ни могућа реконструкција живота и рада ове маркантне личности наше културе до часа када се он помиње први пут у назначеним првоштампаним књигама. Заправо, Макарије је записао у колофону *Псалтира* да је Црногорац, и то није у науци спорно. Записао је он:

„ОВИМ У ДАНЕ БЛАГОРОДНОГ И ХРИСТОЉУБИВОГ, БОГОМШТИЉЕНОГ ГОСПОДИНА БУРБА ЦРНОЈЕВИЋА, ПО ЗАПОВИЈЕСТИ ЊЕГОВОЈ, ЈА СМЈЕРНИ ЈЕРОМОНАХ МАКАРИЈЕ ОД ЦРНЕ ГОРЕ НАПИСАХ ОВЕ КЊИГЕ... ЗАВРШИШЕ СЕ ОВЕ КЊИГЕ ОД ХРИСТОВА РОБЕЊА 1495, МЈЕСЕЦА СЕПТЕМБРА, 22. ДАНА НА ЦЕТИЊУ“. (Текст из *Псалтира*, који је уклесан на постамент Макаријеве бисте.)

Макарије је био, несумњиво, од неке угледне породице. Има претпоставки да је поријекло водио од Црнојевића. Неспорно је — веома је учен био. Уз то, био је прворазредни мајстор-графичар. Свакако је врло млад почео да изучава типографски занат код чувених мајстора у Венецији, гдје је у то вријеме штампарство досезало високи степен. С тим у вези, занимљиви су закључци Ивана Кукуљевића Сакцинског, који се односе на то гдје је и на који начин Макарије савладао графички занат? „Без сумње биаше Макарио из прва или краснописац или резбар, те постаде послје тискара. Може бити да је и сам левао писмена, по примеру многих касниих редовничких тискара, будући да у своих самотних становах нису имали ни близу ни градовах ни потребитих мајсторах“ — убједљиво закључује Сакцински. Одиста, у толикој је мјери Макарије савладао штампарску вјештину да му се тешко може наћи премца и доцније. Мјеродавни историчари књиге су оцијенили да је стварно био „добар мајстор, да је с пуно труда, љубави и смисла за љепоту и прецизност радио свој посао, те да његов рад може да се сматра узором свим штампарима, чак и за сто година касније“.

Књиге које је Макарије урадио у Црнојевића штампарији на Цетињу, биле су код савременика на добром гласу. Почеле су веома рано да служе преписивачима као добар и поуздан „извод“. Примјера ради треба навести да је још 8. марта 1514 — свега двије деценије од времена штампања цетињских инкунабула, Дубровчанин Лука Примојевић (*Lucas Pasqualis de Primo*) у поднеску Вијећу умољених (*Consilium Rogatorum*) тражио, између осталог, да му се одобри штампање књига на српском језику, с тим што би за слова своје будуће штампарije узео узорке из цетињских књига о којима се у Дубровнику тада још увијек говорило с највећим похвалама.

Године 1496. Макарије је напустио домовину заједно са својим господаром Бурђем Црнојевићем. Послије неког времена нашао је уточиште у Румунији, у којој је Бурђе имао родбинске везе. О томе како је досио у Трговиште нешто више података је оставио Иларион Руварац. Руварчево мишљење — као највјероватније, прихваћено је у науци. Он сматра да је Макарије првобитно, приликом напуштања Цетиња, са Бурђем Црнојевићем и његовом породицом отишао у Венецију. У ствари, када је у јесен 1502. долазио у Венецију Бурђев роџак по мајци, јеромонах Максим, некадашњи деспот Бурџ Бранковић, вјероватно је „потражио и походио снаху своју Јелисавету, и може бити, да је из Млетака повео са собом у Срем и Макарија штампара и сина Бурђијевог Солмона“, да би их потом одакле одвео у Влашку 1503. или 1504. године. Тако се Макарије обрео у румунском граду Трговишту, доцнијем резиденцијалном мјесту влашких кнезова и тамо наставио штампарски рад. Штапао је прве румунске ћирилске књиге од 1508. до 1512. године и тиме утемељио и румунско штампарство.

Из румунског периода најпознатије су двије Макаријеве књиге — *Октоих* из 1510, са успјелим црквеним мелодима који сједе пред црквом, вјероватно, трговишким, и *Четворојеванђеље* из 1512, са доста сиромашним графичким украсом (један лист ове штампане трговишке књиге чува се у Централној библиотеци на Цетињу и сматра се посебном драгоценошћу).

Везано за личност Макаријеву, за његов боравак и дјелатност у Румунији, дуго је у науци егзистирала хипотеза, која је „прераснала“

понекад у тврдњу, да је он постао митрополит угровлашки, тј. да је био потоњи Макарије II (или III), који је сједиште угровлашких митрополита пренио из Арцеша у Трговиште. Иако су овакву хипотезу заступали више научника, ипак је остала она недоказана и као таква временом одбачена. Зачудо, овакву су претпоставку, међу осталима, понајвише прихватили многи румунски историчари (Н. Јорга, Г. Јонеску и др.). И код нас су црногорског штампара Макарија, из научне необавијештености, идентификовали са румунским црквеним поглаварем више писаца (Р. М. Грујић, С. М. Штедимлија, итд.).

Иако су живот и рад црногорског и румунског штампара Макарија „обавијени густом тамом“, познате су о њему још и ове чињенице. Под крај живота, 1526. године отишао је из Влашке (Румуније) у Свету Гору, гдје је постао игуман манастира Хилендара. Између 1526. и 1528. написао је један мањи географски спис. „Глкованије“, са прилично података „о Дакији и земљи Црнојевића, што значи о крајевима у којима је раније живио и радио и које је добро познавао“. По свој прилици, посљедњи сачувани податак о њему је из 1533, када је као игуман био у Молдавији и код војводе Петра IV Рареша (1527—1546) обезбиједио сталну годишњу помоћ манастиру Хилендару.

Још ријеч-двие о цетињским и трговишким издањима.

Када је ријеч о књигама Црнојевића штампарије, посебно је значајно што је Макарије у *Псалтиру* изричито нагласио да је штампан на Цетињу. Занимљиво је, међутим, да је у случају свих осталих књига, и цетињских и трговишких, прећутао мјесто њиховог штампања. То је допринијело, да дуго вођена оспоравања у науци и дилеме: да ли је на Цетињу радила Црнојевића штампарија, или су пак књиге ове штампарије рабене у Венецији, посве отпадну као нелогичне, а да — с друге стране, када се ради о румунским књигама и дан-данас постоје опречна мишљења. Наиме, „неки стручњаци сматрају да су се прве румунске књиге штампале у Влашкој, док други, а ових је све мање, сматрају да су се оне штампале под Макаријевим надзором у венецијанској штампарији Алда Мануција-Торезанија. На ово их је навео леп изглед штампаних књига, и мисао да се у Влашкој није могла утемељити једна таква штампарија која би дала таква умјетничка дела. У прилог тој тврдњи наводи се још и сличност слова, повез и венецијанско порекло хартије.

Ова претпоставка никада се није потврдила, напротив, постоје докази, који супротно говоре: Октоих из 1510. године, једна од Макаријевих књига, није могао бити штампан у штампарији Алда Мануција-Торезанија, јер је она 1510. била затворена (1511. још увек није ништа штампала)“ (Mircea Tomescu: ISTORIA CARTII ROMANEȘTI DE LA ÎNCEPUTURI PÎNĂ LA 1918. Editura Științifică București, 1968, стр. 29).

Као што се из горњег цитата види и даље постоје супротна мишљења о мјесту штампања румунских књига. Маколико да доказ М. Томескуа и није прави доказ, јер је, коначно, Торезанијева штампарија могла бити у Макаријевом закупу, као што је штампарија Божидара и Вићенца Вуковића била више пута закупљивана и препродавана у Венецији, а Стефан Мариновић је селио штампарију чак у Скадар. Но, за ову прилику тај је проблем сасвим ирелевантан; он и није толико предмет нашег интересовања, сем у контексту приказивања Макаријеве лич-

пости и његова дјела. Комплимент му је, и за валоризовање његовог значаја важно то што заговорници тезе да су румунске књиге штампане у Венецији, своје гледиште темеље на квалитету његових румунских књига, те да су оне у свему изузетак међу осталим старим румунским књигама, међу којима нема тако лијепих егземплара. Макаријеве румунске књиге штампане су на веома доброј хартији, штавише бољој од цетињских књига. Слова ових књига су изванредна — штампа у свему узорна. Очигледно Макаријеве се заслуге не могу порећи.. Истини за вољу Макарије је могао слова за ове књиге дати да се излију у Венецији у духу старословенског језика бугарске редакције (са оба јера и назалима, којих нема у цетињским инкунабулама). Извјесно је, дакле, сасвим да је Макарије за румунске књиге начинио нова слова и то слова која су палеографски била ближа рукописима какве су Румуни имали у то вријеме. И сво показује да је Макарије био „човјек од заната“, вјешт штампар, послован у цјелости — знао је да води рачуна о потребама наручилаца.

Ето, такав је био Макарије „от Црније Горе“. Када се узме још у обзир да је био први државни штампар у Европи — онда Црној Гори припада изузетна културна част. Макарије је, заједно с Андријом Ј. Палташићем Которанином — првим југословенским штампаром који је „лечатао“ књиге у Венецији, војводом Божидаром Вуковићем и сином му Вићенцом, с јеромонахом Пахомијем „от Реке“ /Црнојевића/, с Јеролимом Загуровићем Которанином и другима, који су такође штампали у Млецима, представља црногорски и југословенски културни понос. Међутим, готово о свима њима је релативно мало писано! Када би овакве првијенце и великане у својој култури имали други народи, увјерени смо да би они имали и њихове музеје, одавно урађене монографије и друга трајна обиљежја. Не би, јамачно, ни један озбиљнији пропагандно-графички туристички материјал, водич и слично, био без њихова помена, нити пак одговарајући школски уџбеник без њихове биографије. Уосталом, Њемци имају Гутенбергов музеј у Мајнцу, али у њему нема ни помена о Макарију нити о Црнојевића штампарији (на карти гдје је дат размјештај старих штампарија). Исто тако, нема о њој помена ни у чувеном Музеју штампарства и књиге у Лајпцигу, гдје такође није представљена на специјалној карти на којој су представљени стари штампарски центри у свијету. Је ли у питању њемачка „необавијештеност“, или позната тенденција омаловажавања културне традиције балканских земаља, којој, можда, неколико погудује и наша, да тако кажемо, научна индолентност, односно недовољан публицитет о овом питању. С тим у вези, ипак се намеће питање: ако се ми тако односимо према врхунским вриједностима властите културне баштине, или смо се боље речено тако односили у прошлости, шта онда можемо очекивати од других? Постаје јасно онда зашто нас довољно не уважавају!

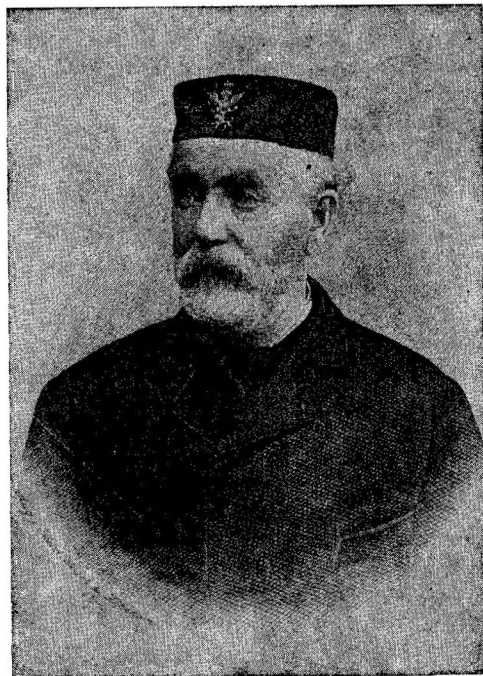
Прилика је увијек да се пропуштено надокнади.

Да би се одужили великом посленику наше националне културе — штампару Макарију, у Централној народној библиотеци Црне Горе, у холу новосаграђеног библиотечког комплекса на Цетињу, подигнута му је недавно спомен-биста. Макаријева биста (на слици) је дјело академског вајара Анта Гржетића (Которанина).

Лит.:

1. *Историја Црне Горе*, Књ. II, од краја XII до краја XV вијека, Том 2, *Црна Гора у доба обласних господара*, Титоград, 1970;
2. *Прославна споменица четирстогодишњице Ободске штампарије*, Цетиње, 1895;
3. Б. Сп. Радоичић: *О штампарији Црнојевића*. — *Гласник Скопског научног друштва*, 1938, бр. 18—19;
4. Борбе Сп. Радојичић: *Први српски штампар Макарије*. — *Српски народ*, 1943, 13. фебруар, стр. 13; *Макарије од Црне Горе* — *Биографско-библиографски лексикон југословенских писаца*. Огледна свеска. Нови Сад: Матица српска, 1962, стр. 15—16;
5. Медаковић: *Графика српских штампаних књига XV—XVII века*. Посебна издања САН, Књ. СССIX, Одјељење друштвених наука, књ. 29; Београд 1958;
6. Станислав Вујошевић: *Макарије — оснивач ћирилске штампарије у Румунији*. — *Овдје*, Титоград, III/1971, бр. 28 (септембар), стр. 28;
7. Станислав Вујошевић: *Гдје је мјесто Ободској штампарији*. — *Овдје*, VII/1975, бр. 69 (фебруар), стр. 8;
8. Д. Маргиновић: *Штампар Макарије*. — *Овдје*, Титоград, XIV/1982, бр. 159, стр. 32.

ЈОВАН
СУНДЕЧИЋ
(1825—1900)

I БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Јован Сундечић рођен је 24. јула, по старом или 6. августа по новом календару, 1825. године у босанском селу Голињеву, близу Ливна. Води поријекло од братства Шундића из Требјесе, код Никшића. Још од раног дјетињства судбина му није била наклоњена; цијелог живота су га пратиле недаће и породичне трагедије... Био је приморан да у раном дјетињству напусти родно мјесто испред турских зулума и заједно с родитељима пребјегне у Далмацију. Основно образовање је започео у Имотском код фрањеваца, а завршио га у православном манастиру св. Арханђел, на ријеци Крки. Ево како у једној аутобиографској биљешци Ј. Сундечић описује дане ране младости: „Покојни ми је отац бавио се у Лијевну богатом трговином, и с ње био на велику гласу у Босни. Ја сам пасао своју дванаесту годину, кад ливањски Турци, из злобе, што ми отац добра срећа прати, намјерише посјећи њега и брата му Леса. Њекакав пријатељ Турчин пред саму ноћ дотрчи к оцу и викне му: 'Бјежи Перо, куд год знадеш, јер сјутра зором погинусте, и ти и брат'. — Код оца у кући затекло се само сто талира, а сав остали новац био му у дућанима, те он с то новаца омркне с братом у Лијевну а освану обојица на добријем коњима у Имоцкому, гдје сам ја живио с бабом и с једном тетком и био право њихово мезимче. Осим два велика дућана, пуна крцата робом и замашном свотом новаца, остало је у Босни гада преко 400 очевијех волова. — Чим Турци дознали за очев и братовљев му биег, отпреме одмах потјеру за њима, а свеколико наше имање раз-

грабе. Нијесу тицали ни у жене ни у дјецу, него су их пустили, да на миру, али као права сирочад, оставе Лијевно и преселе се у Имоцки. Иза ове огромне несреће наша кућа падне на најниже гране сиромаштва, да смо се тешким очевим трудом и муком једва глади отимали. Брат му се пак одселио у Србију и тамо умро. — Уз оца сам ја, у таквом сиромаштву, проживио пунијех шест година и свега се и свашта натрпио, док нијесам у својој осамнаестој години очеву кућу оставио и у Задар на науку пошао“¹⁾ Богословску школу је завршио у Задру 1848. год. Исте године је примио свештенички чин и постављење за парохијалног капелана и учитеља црногорског живља у Пероју (Истра). Неко вријеме 1851. год. је службовао у селу Жегару, па је по потреби службе био премјештен у Скрадин. Од 1854. до 1863. године био је професор Задарске богословије. Због књижевно-родољубивог и политичког дјеловања 1863. г. изгубио је професуру. Наведене, 1864. године на иницијативу Ј. Ј. Штросмајера, упутио се на мисионарски поход са хрватским писцем и политичаром — идеологом народног препорода Миховилом Павлиновићем, и обишао многе јужнословенске градове (Љубљана, Загреб, Баково, Вуковар, Сремски Карловци, Нови Сад, Београд, и у повратку преко Задра, Котор и Цетиње) у циљу ширења југословенске и „словинске“ мисли.²⁾ Био је одушевљени поборник српско-хрватског јединства.

Изамеђу понуде професорског мјеста у Београду од стране српске владе и секретарске функције код црногорског књаза Николе I Петровића Његоша, којему бијаше посветио свој епско-лирски спјев „Крвава кошуља“ (Задар, 1864), Сундечић се определио за ово друго и већ с јесени 1864. г. преселио се са породицом на Цетиње. Књаз Никола га је именовао за личног секретара коју је дужност, с мањим прекидом 1867. године,³⁾ обављао готово једну деценију — до пензионисања 1874, с тим што је до краја живота задржао титулу почасног књажевог секретара. Након пензионисања се настанио у Котору ради опорављања прилично оронулог здравља. Ту је у древном граду питоме Боке, у тихој повучености провео посљедње дане живота — јако уважаван и слављен, али пун туге и разочарења због преране смрти својих синова Велимира и Пера, од којих је потоњи био, такође, пјесник. Ипак, до задњег даха није клонуо.

Умро је у Котору 6. јула 1900. године.

Сундечић се још за Бачких дана почео бавити књижевним радом. Прве пјесничке покушаје саопштио је у *Зори далматинској* још 1843. године. Повећу духовно-моралну пјесму „Ананија и Сапфира или лаж казнена“ објавио је, међутим, 1848. године као абитуријент, а двије године доцније изашла му је збирка лирских пјесама „Срце или различне песме за општу корист југословенства спеване“. Ређају се затим: „Низ драгоценог бисера, или духовне и моралне пјесме за дјецу“ (1856); „Цвеће или покушења у народнолиричној певанији“ (1858); „Виенчић домољуб-

1) Ј. Сундечић: *Брат Марко и сестра Јека*. У Загребу, књижара Дионичке тискарне, 1890, стр. 41.

2) „Словинство“ је као покрет настао у тежњи за заједништвом и слогом ради сузбијања туђинских утицаја.

3) Год. 1867. ишао је у Београд ради обећаног професорског мјеста које није добио, па се стога вратио на Цетиње, гдје га је књаз Никола поново примио за дворског секретара.

них пјесама“ (1862); балада „Крвава кошуља“ (1864). Бавио се и преводилачким радом. Превео је 1861. с италијанског трагедије: „Саула“ од Алфијерија и „Франциска од Римине“ од Силвија Пелика (који су нам били недоступни, па их нијесмо библиографски обрадили), затим неколико фрагмената из Дантеовог *Пакла* и још неке ствари с француског и руског језика.

Године 1855. Антун Казали, уредник *Гласника далматинског*, повјерио му је редакцију неслужбеног дијела овог часописа. Поред уредничког посла, Сундечић својим пјесмама увећало пуни стране савремене хрватске и српске књижевне периодике. Године 1860. преузео је уређивање *Гласника далматинског*, али закратко (у октобру 1861. године поднио је оставку). Двије године касније (1863) покреће белетристички лист *Звезду*, који је послје седам мјесеци угашен. Ове и наредне године био је уредник *Народног календара* Матице далматинске.

У Црну Гору Сундечић је, дакле, дошао као већ прослављени пјесник, истакнута личност јавног и политичког живота, поборник народног препорода, „доп-пјесник и апостол брацке нам слоге и љубави“ — како га је омладина популарно звала. О томе свједочи, између осталог, и овај податак. Његова поема „Крвава кошуља“, штампана у 5.000 примјерака, у којем се тиражу докле ни једна књига на српскохрватском језичком подручју није публиковала, одмах је распродата.

Долазак Сундечића на Цетиње био је од велике користи, поготово за културну и просвјетну политику оновремене црногорске државе. Прихватио се свесрдно да покреће и организује важне културне активности. Почетком 1865. покреће књижевни годишњак *Орлић*, другу по реду црногорску периодичну публикацију, коју је континуирано издавао шест година (1865—1870. и 1885. године). Када је 1871. покренут први седмични црногорски лист *Црногорац*, под уредништвом војводе Сима Поповића,⁴ био је његов власник и издавач до његовог престанка излажења 1873. Био је такође власник и првог црногорског књижевног часописа *Црногорке* (1871). *Просвјету* је уређивао од 1892. до 1894. године.

За црногорско школство Сундечић је заслужан у првом реду због обнављања Цетињске богословије 1869. године, која је касније реорганизована у Богословско-Учитељску школу. Он је, заправо, урадио први Статут и поставио организацију овог средњошколског завода, што је верификовао руски св. Синод, који је ову школу финансирао.

И у политичком и дипломатском животу црногорском Сундечић је такође оставио трага. У Црној Гори се бавио и дипломатијом. Повјераване су му значајне државне мисије. Као црногорски дипломатски представник радио је на склапању неколико конвенција и уговора са Аустријом и Ватиканом. Наиме, 1871. године ишао је по налогу књаза Николе у Беч ради склапања неких економских уговора, да би потом у Задру с аустријским представницима склопио поштанску конвенцију и потписао уговор о узајамном помагању у погледу испоручивања злочинаца (у општим кривицама) између Црне Горе и Аустрије. Наредне године, 1872, ишао је у Русију као црногорски делегат на политички изложбу у Москви. Најзад, као изасланик црногорске владе, Сундечић је 1886. године с папом Лавом XIII у Риму склопио Конкордат између

4) По приједлогу Сундечићевом, Симо Поповић (Војвођанин) је позван у Црну Гору.

Црне Горе и Ватикана о реинаугурисању Барске католичке бискупије и обављању службе на народном (словенском) језику у католичким црквама.⁵

По доласку у Црну Гору Сундечић је наставио веома интензивно пјесничко стварање. Год. 1865. изашло му је на Цетињу друго поправљено издање „Низа драгоцјеног бисера“ и спјев „Петровдан на Цетињу 1865“, а идуће године (1866) „Вршидба“ (допуњена „Сјетвом“ поново је штампана под називом „Сјетва и Вршидба“, Загреб 1888). Треба поменути још и ове Сундечићеве пјесме, збирке, или стиховне еписко-лирске приче: „Нови пакао“ (1875), „Кула Баја Пивљанина“ (1877), „Анђелија Косорића“ (1883), ода „Ловћену“ и полиметри „Књаз Данило“ и „Цар Мехмед и Скендербегова сабља“.

Лирске пјесме су му објављене још и у овим збиркама: „Венчић домољубних песама“ (1862), „Љубав и Цвијеће“ (1882. и 1866), „Одисаји родитељског срца“ („Тужна књига“, Загреб 1885) — којом оплакује смрт свог даровитог сина Петра, и уз које је додао „Срце и Љубав“, збирку синовљевих пјесама.

Год. 1888. издао је у Загребу пригодницу „Прослав о светковању Гундулићеве тристагодишњице“, а 1892. познату пјесму „Др Анти Старчевићу уздарје на пренемио дар“. Напокон, ту је и његова збирка еротичних пјесама „Миље и омиље или Милица и Невенка“ (1893) и „Словоспјев на прославу двјестагодишњице откада у Црној Гори непрекидно владају јуначки господари из славом овјенчаног дома Петровић-Његоша“ (1896).

Сундечић је покушавао да се огледа и у прозном стваралаштву. Написао је стиховну приповијетку „Брат Марко и сестра Јека“ (1890).

Поред хвалоспјева и пригодних пјесама које је најчешће објављивао, Сундечић је написао више уводника, чланака и прилога које му је само по себи наметала улога уредника гласила које је водио.

Постхумно је Сундечевићу пјесничку оставштину објавио академик Луко Зоре у дубровачком *Срђу* (бр. 3, 6. и 7. за 1902).

За своје заслуге и културно-просвјетни допринос Сундечић је добијао за живота заслужна признања и висока одликовања. Књаз Никола га је одликовао: Орденом Даниловим трећег реда (1871), Орденом Даниловим II степена (1886) и највишим црногорским одличјем — Даниловим крстом с лентом I степена; краљ Александар I Обреновић: Светосавским крстом с лентом I-ог степена; руски цар Александар I Романов: Орденом св. Владимира; бугарски књаз Фердинанд I: Орденом I степена „за грађанске заслуге“; папа Павле XIII: Великим крстом св. Гргура Великог итд.

Поред тога, у знак признавања његовог рада биран је за почасног члана многих друштава, научних и културно-просвјетних институција: Српског ученог друштва у Београду (1869); Словјанског Друштва Доброчињења и Узајамне потпоре у Цариграду (1870), Славјанског друштва св. Кирил и Методије у Одеси (1872), Српске Краљевске Академије наука у Београду (1893); Српско-Црногорског литералног и Дубровачког друштва

5) Види: *Уговор између Свете Столице и црногорске владе*. Цетиње: Кр[аљевска] пр[ногорска] државна штампарија, 1913.
Потписао га је Сундечић у име црногорске владе.

у Сан-Франциску (1898), Друштва Цетињске читаонице (1898); Друштва „Горски вијенац“ на Цетињу (1898) и др.

Которска омладина приредила је 6. априла 1898. године⁶ прославу педесетогодишњег Сундечићевог књижевног стваралаштва, која је у ствари добила карактер народно-културне светковине. Том приликом је и Цетињска читаоница прославила овај јубилеј.

Укратко, Јован Сундечић је био веома продуктиван пјесник. За живота је јако цијењен. Његова збирка „Вршидба“ доживљела је шест издања и пријевод на талијански језик. „Изабране пјесме“ му је, с уводом и биљешкама Хуга Бадалића, издала Матица хрватска (Загреб, 1889), док су му неке пјесме ушле у *Антологију* Смичикласову, што је, несумњиво, имало свој коријен више у Сундечићевом апостолату — његовом проповиједању „брацке слоге и љубави“ помеђу Срба и Хрвата него у њиховој умјетничкој вриједности. Истини за вољу, „ни хрватска ни српска књига не познаје писца, који би тако постојано, тако интензивно и с толиким жаром све душе своје бранио и утврђивао наше јединство, као што чини Јован Сундечић готово у сваком ретку своје поезије“ — записао је Бадалић — један од првих његових биографа.⁷ Та његова улога у литератури и јавном животу онога времена није била мала и занемарљива. Напротив, у јавном животу Далмације, крајем 50-их и 60-их година прошлоготољећа, био је један од „најистакнутијих поборника народног препорода — буђења народне свијести о потреби стварања културе и књижевности на народном језику, огорчени противник талијанштине и националистичких тежњи, проповиједник слоге и збијања редова између далматинских Хрвата и Срба, католичког и православног становништва, један од инспиратора и твораца програма народног препорода у којему ангажовано судјелује ниже свештенство, и православно и католичко, на челу са предводницима Јованом Сундечићем и католичким свештеником, идеологом народног препорода Михаилом Павлиновићем. Талијанштину и запостављању културе на народном језику, као и извјесним националистичким и шовинистичким тенденцијама, у том покрету супротстављено је 'словинство', покрет настао у тежњи за заједништвом и слогом у сзбијању туђинског утицаја.“⁸

Сундечићево идејно-политичко стремљење, његова поетска ријеч преточена у ту сврху, заслужује да се и данас од стране критичара и историчара књижевности у контексту ширег захвата валоризације наше културне баштине критички проучи, како би му се одредило мјесто у нашој културној историји, узимајући у обзир временске координате у којима су настале. Ма колико да су многе поетско-патриотске поруке Сундечића и његових савременика превазиђене, нарочито оне које у себи носе национално-романтичарски печат и патетику, неке његове мисли и поруке не губе од своје актуелности, у првом реду оне које се односе на „брацку слогу“. Ово, утолико прије, што се и данас све напредне социјалистичке снаге у нашем друштву боре за братство и јединство, за заједништво наших народа и народности. Интересантно је, с тим у вези,

6) Године 1925. прослављена је у Котору и стогодишњица Сундечићевог рођендана.

7) Јован Сундечић: *Изабране пјесме*. Издава Матица хрватска. Загреб, 1889. Тисак Karla Albrechta, стр. IV.

8) Радивоје Шуковић: *Црногорски алманаси и календари (1835—1914)*. Цетиње 1908, стр. 61—62.

нагласити да Сундечић има готово сасвим јасан став о неопходности самосталног развитка националних култура, који се огледа и у овим његовим мислима, упућеним руским словенофилима, који „ваља да се... већ науче сматрати православље као индивидуалну својину, а народност као опће благо свијех чланова и удова једног и истог порекла“⁹ што је запазио и апострофирао Р. Шуковић у поменутој студији.

Читаво пола вијека Сундечић је заправо објављивао своје пјесничке творевине у бројним периодичним публикацијама у свим хрватским, српским и црногорским листовима и часописима и у посебним едицијама. Своје књижевно стваралаштво потписивао је шифрама, иницијалима и псеудонимима: *... S., S... Imočanac, Joani, Sundečić, J. S. Imochanac, J. Sundečich, J. Sundečich Dalmatinac, Jov. Sundečich Imochanac, Jov. Sundečich, Ivo Sundečić(?), Sundečić, U., Ured., Ur. Pr, тј. Уредник *Просвјете*. Од његовога огромног пјесничког опуса до наших дана „остало је“, међутим, веома мало. Копрена заборав папа је на његово пјесничко дјело, јер оно није могло одољети критеријумима времена. — Општа је оцјена да његово пјесништво има поглавито књижевно-историјски значај. Стога и ова његова досада најцјеловитија био-библиографија има за циљ да историчарима књижевности помогне у вредновању Сундечићевог пјесничког стварања, а историчарима културе одређивање мјеста које му у њој припада.

Библиографија садржи већину монографских публикација, књижевних састава, чланака и разних прилога објављених из пера Јована Сундечића и оних које су други написали о њему. На жалост, мањи број посебних издања нијесмо били у прилици да видимо, па самим тим ни да посве примијенимо принцип „са књигом у руци“. При састављању библиографије, поред библиографија објављених у едицијама Централне народне библиотеке на Цетињу, од велике користи нам је била „Библиографија расправа и чланака и књижевних радова“ у издању Југословенског лексикографског завода из Загреба, из које смо преузели тамо објављене библиографске јединице.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЈОВАНА СУНДЕЧИЋА

*Мен'је абецеда
ко азбука баи
Јер објема пише
Цјео народ наш.
J. Сундечић*

1. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Аманија и Сапфира или лаж кажњена. Задар, 1848. — стр. —.
2. Ангјелија Косорић. — Истинит догађај из почетка нашега вијека, по казивању народном. Приповијетка. — Загреб: Акад. књижара Лав. Хартман (Kugli и Deutsch), Дионичка тискара, 1883. — 45 стр.
Прештампано из *Виенца*.

9) Сундечић: Шта нам особито треба. — *Орлић*, 1870, стр. 48.

3. Брат Марко и сестра Јека. Истинит догађај. Приповијетка. Загреб: Књижара дионичке тискаре, 1890. — 43. стр.
4. Виенчић домољубних пјесама од —. Задар: Тискарa *Demarchi* — *Rougierovim*, 1862. — 84 стр.
Пишчев предговор.
5. Вршидба од —. Карловац: (Бротис и наклад Тиск. и књиж. завода Абела Лукшића), 1962. — 24 стр.
6. Вршидба од —. Задар: *Demarchi—Rudjerovim* словима, 1861. — 32 стр.
7. Вршидба. Пјесма од —. Треће издање. Цетиње: Кнежевска печатња, 1866. — 32 стр.
8. Д-ру Анти Старчевићу. Уздарје за пренемио дар. Дубровник: Српска дубровачка штампарија Антуна Пасарића, 1892. — 16 стр.
Прештампано из календара *Дубровника*.
9. Д-ру Анти Старчевићу. Уздарје за пренемио дар. (Друго издање). Цетиње: Издавач Милош Драгић, 1892. — 23 стр.
Предговор („Двије ријечи од издаваоца“). Написао Милош Драгић и поговор — приказ пјесме, од Спасоја Р. Вуксановића. Прештампано из *Гласа Црногорца*.
10. Живот и рад Д-ра Божидара Петрановића. Написао —. Трошком издавачевим. Печатња др Претнера, 1878. — 75. стр. (Са сл. Петрановића).
На корици: 1879. година. Прештампано из *Словинца*.
11. Изабране пјесме. Уводом и белешкама пропратио Хуго Бадалић. (Са сликом пјесниковом). Загреб: Матица хрватска, 1889. — 269 стр.
12. Крвава кошуља. Спјевао —. Задар: *Demarchi* — *Rougierovom* печат., Цетиње: Државна штампарија, 1877. — 22 стр.
Мото: „... *L'offensor obblia, (Ma non l'offeso, i ricevuti oltraggi*“. *Metastasio*. (У Ецији. чин III. Пр. 9).
Посвећено: „Свијетломе кнезу Николи I. господару слободне Црне Горе и Брда.“
13. Кула Баја Пивљанина (Легенде из XVII-а вијека). — Спјевао —. Цетиње: Државна штампарија, 1877. — 22 стр. (Ћир.)
14. Љубав и цвијеће. Пјесме од —. Дубровник: Тиском Драгутина Претнера, 1882. — 183 стр.
15. Миље и омиље или Милица и Невенка. Цјелокупни зборник љубавних пјесама. — Загреб: Дионичка тискарa, 1893. — 292. стр.

16. Низъ драгоценног бисера или духовне и моралне пјесме за дјцу одъ —. Свезка I. Задар: [Издање аутора.] У књигопечатњи Вг. Battara, 1856. — 96 стр.
17. Низ драгоценног бисера или духовне и моралне пјесме за дјцу. Написао —. Друго поправљено и умножено издање. Цетиње: Кнежевска печатња, 1865. — 128 стр.
Предговор аутора.
18. Нови пакао. Пјесма —. Задар: Тиском „Наредног листа“, 1875. — 79 стр.
19. О доласку њег. Кр. височанства књаза бугарског Фердинанда I у Црну Гору 26. јулија (7 августа) 1898. — На Цетињу, [1898]; [1] стр.
Пјесма са текстом у ступцима.
20. Петров-дан на Цетињу 1865. Спјевао —. Цетиње: Књижевска печатња, 1865. — 22 стр.
Мото: Нама, најбоље с нама — Нар. изрека (2 стр.)
21. Пјесма поводом ободске четиристољетнице. Пјевао —. Цетиње, 1893. — [1] стр.
Текст у ступцима.
22. Поздрав гостима присутним открићу споменика Гундулићева у Дубровнику 26 јунија 1893. Пјевао —. (Дубровник): Српско Дубровачка штампарија А. Пајевића, [1893]. [1] стр.
Текст у ступцима (датиран: Котор 1893).
23. Прослава поводом вечерње забаве приређене друштвом „Славјанског дома“ у Котору на прославу тристагодишњице великана пјесника Ивана Фр. Гундулића. Сложио и у вечер 4. вељаче 1888. читао Ј. Сундечић посвећујући га пресвијетлом господину барону Франи Гундулићу као велеугледном и велезаслужном потомку Иванову. — Загреб: Тисак Дионичке тискарне, 1888. — 16 стр.
24. Сјетва. Цетиње, 1866. — 4 стр.
25. Сјетва и вршидба —. Загреб: Издање књижара Мучњака и Сентфлелена, 1888. — 65 стр.
26. Славоспјев на прославу двјестогодишњице откада у Црној Гори непрекидно владају јуначки господари из славама овјенчаног дома Петровић-Његоша. Цетиње: Књаж[евска] При[огорска] државна штампарија, 1896. — 41. стр.
27. Спомену србског Кнеза Михајла М. Обреновића III. — (С.л.с.с.). — 4 стр.
Из „Виле“ прештампао Лаза Трифковић, народни заступник.
Пјесма у којој се оплакује убиство кнеза Михаила 1868.

28. Срце или различне пјсме. Одь — за обшту користь югославенства спјеване. Задар: У Книгопечатњи Браће Battara, 1850. — X+94 стр.
- Мото: „Одбранојмое', оли позгибаймо, /Нит' у ярамъ игдас, ичи даймо./ Жизнь чем' су жрели наши стари, /Сваки наске равно за то мари!/
Одь слободe л' духа свог' и срца/ Ништо слабе, кром' за таберь смртца!"
С. Милутиновић С, С'рб. часть I (X стр.)
29. Цвѣће или покушeня у народно-лиричкој пѣвании одь —. Задар: У Книгопечатњи Браће Battara, 1858. — (15)+16+47 стр.
- Мото: Цвѣће намъ кити колѣвку, (И брачный креветъ, и раку (14 стр.) Пишчев поговор.
30. Тужна књига. Одисаји родителскога срца. Пјесме Ј. Сундечића и Срце и љубав, пјесме + Пера Јовова Сундечића. Загреб: Дионичка тискара, 1885. — 296. стр.
31. Харности суза над гробом *Frane Salghetti — Driobi-a* сликара далматинског од —. Задар: Брзотиском „Народнога Листа“, 1877. — 19 стр.
32. Химна и беседа од —. У славу стогодишњице Симе Милутиновића, Сарајлије српског пјесника. — Сарајево: Издање главног одбора за подизање споменика Симу Милутиновићу, Сарајлији. Прва српска штампарија Риста Ј. Савића, 1893. — 12 стр.
33. Химна „Царю небесный“ о пресјајном крунисању у Москви његовога императорскога величанства Николе II. цара самодржца рускога, покровитеља славјанскога 14-ог мјесеца маја 1896. год. — [Цегиньe, 1896.] (I) стр.

Пјесма. Текст у ступцима.

2. КЊИЖЕВНОСТ

а. ПОЕЗИЈА

1. Мало изјавлиeње љубави Зори далматинској. — *Зора далматинска*, 3/1846, 52, 413. Потпис: С... Имоћанац.
2. Поздрав' Херцеговцу. — *Љубител' просвѣштенија*, 12/1847, 128—130.
Јованикију Памучини.
3. Надгробное Марку Драгашу, клирику Г. Н. Заведенија задарскога, умершему 7./19. иулиа 1847. — *Љубител' просвѣштенија*, 12/1847, 134. Потпис: *Иоани' Сундечић*.
4. Неслога е зло највеће. Согласно. — *Љубител' просвѣштенија*, 12/1847, 135.

5. Бој под Рибником и смрт двају најбољих јунака Петра Smiljanicha и попа Shuricha (1648 године). Сканди — по описивању г. Ante Kuzmanicha, достојнога уредника Зоре далматинске, посвећује исту песницу из гореће љубави гусларима своје отаџбине, тј. Имоћанима. — *Зора далматинска*, 4/1847, 27[30!], 169—171. Потпис: I. S. Imochanas.
6. Пјесма к' браћи Славјанима. — *Љубител' просвѣштенија*, 13/1848, 163—165.
О слози Словена.
7. Сачинитељу Горског' вјенца преосвештеном' владики црногорском, и господару Петру Петровићу Његошу согласница. — *Љубител' просвѣштенија*, 13/1848, 166.
8. Живот' на овом' свѣту. — *Љубител' просвѣштенија*, 13/1848, 166.
9. Честитанѣ са искреном' жел'ом' Славјана његовом' величанству нововјенчаном цару и краљу уставном' Францу Јосифу I. Љубител' просвѣштенија, 13/1848, 167—168. — *Зора далматинска*, 6/1848, 1, I.
У *Зори далматинској* објављено под насловом: Честитање са искреним жељама Славјанах њиховом величанству нововјенчаном цару и краљу уставном Франци Јосипу I.
10. Орачима у пролеће. — *Зора далматинска*, 5/1848, 20, 80. Потпис: J. Sundečich.
11. Дарчић за драгоцјени дар благородном и родољубивом г. др Спири Петровић, правдо-бранитељу и заступнику Обштине задарске. — *Зора далматинска*, 5/1848, 21, 81. Потпис: J. Sundečich.
Одговор на чланак: Спиридон Петровић, *Sulle attuali condizioni politiche della Dalmazia. La Dalmazia costituzionale*, 1848, бр. 1, 1—2; бр. 2, 1—2.
12. На поље! ... *Зора далматинска*, 5/1848, 23, 90. Потпис: J. Sundečich.
13. Пригор и позив. Посвећен далматинској вили. — *Зора далматинска*, 5/1848, 27, 105—106. Потпис: J. Sundečich Dalmatinac.
14. Пријатељу г. Мариану Бусићу слѣдећу пјесму из љубави посвећује пјесник. — *Зора далматинска*, 5/1848, 29, 114—116. Потпис: J. Sundečich Dalmatinac.
15. Цмиље, босиље, каранфил, и ја. — *Зора далматинска*, 5/1848, 38, 151. Потпис: S... Imochanas.
16. Напријед Славјани. — *Зора далматинска*, 5/1848, 42, 167—168. Потпис: Jov. Sundečich Imochanas.
17. Прави домородац. — *Зора далматинска*, 5/1848, 44, 173. Потпис: Jov. Sundečich.

18. Пјесмица посвећена унгарским Сербима. — *Зора далматинска*, 5/1848, 46, 181. Потпис: *Jov. Sundečich*.
19. Три гроба на пољу Косову. — *Љубител' просвјетенија*, 14/1849, 117.
20. Рјеч к' свему роду југо-славенском од његовог љубимца — *Зора далматинска*, 6/1849, 13, 49—50.
21. Безпостник. *Зора далматинска*, 6/1849, 13, 52.
Спјевано по народној пјесми.
22. Утјеха вилама босанској и херцеговачкој. — *Зора далматинска*, 6/1849, 17, 65—66.
23. На обрану славенског' имена. — *Љубител' просвјетенија*, 15/1850, 139—140.
24. Радостна пјесма случајом прерадостног долазка у град Задар његове преузвишености г. г. барона Јосипа Јелачића Бужимског, бана херватског и славонског и војничког и грађанског управитеља далматинског и ост. и ост. дне 3. коловоза 1851. — *Гласник далматински*, 3/1851, 72, 2.
25. Изреченија. Редом' буквичнум' пометана. — *Србске новине*, 18/1851, 127, 488. Потпис: Иво Сундечић.
Аутор вјероватно Јован Сундечић.
26. Крвава кошуља. — *Световид'*, 1/1852, 44, 1; 45, 1—2, — *Гласник далматински*, 13/1861, 52, 4. — *Народне новине*, 28/1862, 12, 46.
У *Народним новинама* објављено под насловом: Коло. (Уломак из II пјевања: „Крвава кошуља“, повеће изворне пиесме.)
27. Ајдмо! — *Световид'* 1/1852, 48, 1.
28. Горске пјесме. [Јукала је кукавица...]. — *Световид'* 2/1853, 7, 3.
29. Горске пјесме. [Ловац лови па срну улови...], — *Световид'*, 2/1853, 7, 3.
30. Горске пјесме. [Чобаница стадо пасла...], — *Световид'*, 2/1853, 8, 3. — *Гласник далматински*, 13/1861, 53, 4.
У *Гласнику далматинском* објављено под насловом: Горске пиесме. 1. Јање и чобаница.
31. Горске пјесме. [Код оваца чобаница...], — *Световид'*, 2/1853, 8, 3. — *Напредак*, 2/1860—61, 337. *Гласник далматински*, 13/1861, 53, 4; — *Слобода*, 3/1915, 99, 3; — *Гласник Подмлатка Црвеног крста*, 6/1926—27, 2, 5; — *Сељанка*, 2/1934, 8, 13.
У *Наплетку*, *Слободи*, *Гласнику Подмлатка Црвеног крста* и *Сељанци* објављено под насловом: Чобаница и вила; у *Гласнику далматинском*: Горске пиесме. 3. Чобаница и вила.

32. Горске пјесме. [Тамновала у горици вила. . .] — *Световид'*, 2/1853, 8, 3.
33. Моје дјевче. — *Световид'*, 2/1853, 18, 1.
34. Пјесма Славјанах аустријанског царства приликом обћерадостно дочекане женидбе цара свог. — *Гласник далматински*, 6/1854, 33, 1.
- Фрањо Јосип I и Елизабета Хабсбург.
35. Двије сузе над гробом премилог пријатеља Анте Биланге, честитог и обћељубљеног грађанина имоцког, преминувошег у најљепшем цвјету младости дана 28. сиечња 1855. — *Гласник далматински*, 7/1855, 12, 4.
36. Припјевка приликом свеобће-радостно-счеканог рођења њезиног ц. к. височества Софије, Фридрике, Доротее, Марије, Јосефине, прворође-не књагиње и надвојводиње аустријске, рођене 5. ожујка 1855. — *Гласник далматински'*, 7/1855, 20, 1.
37. Народни усклици на све-обће-радостни дан рођења његовог ц. к. и апостоличког величанства Франца Јосипа I, нашег ветежког цара и краља 18. коловоза 1855. — *Гласник далматински*, 7/1855, 67, 1.
38. Прослов тежаку приликом јавне изложбе различних биљних производа од окружја задарског, свеобчем гледалишту дана 8. листопада тг. представљених. — *Гласник далматински*, 7/1855, 83, 4.
39. Молитва јутрења. (Из моих духовних и моралних пиесама за диецу). — *Гласник далматински*, 7/1855, 91, 4.
40. Гроб. (Из мојих духовних и моралних пиесмицах за диецу). — *Гласник далматински*, 7/1855, 95, 4.
41. Ево зиме! — *Гласник далматински*, 7/1855, 100, 4.
42. Срдечни усклик мом нијегдашњем учитељу и садашњем садиелнику у духовној просвети, пречастном господину Герасиму Петрановићу, приликом његовог произведења за архимандрита обштежитељног М. Драговића. — *Гласник далматински*, 7/1855, 102, 4.
43. Мати. — *Невен*, 4/1855, 10, 145; — *Љубител' просвјетенија*, 17/1856, 111—112. — *Босиљак*, 2/1865—66, 5, 65; — *Школа* [годишњак], 1/1894, 8.
44. Славка. — *Невен*, 4/1855, 11, 161.
45. Жеља. — *Невен*, 4/1855, 15, 233.
46. Какво срце нам' се хоће? — *Невен*, 4/1855, 20, 319.
47. Неколико путања. — *Световид'*, 4/1855, 50, 2.
48. На извору. — *Светозар'*, 1/1855, 1. VII, 1.
49. Логориф'. — *Светозар'*, 1/1855, 1. VII, 4.

50. Ноћ између 12. и 13. јулија 1817 или Жалостнуј повратак. (Догађај историчкиј.) Посвећује роду србскому — *Светозар'*, 1/1855, 6. VIII, 1—2.
О убиству Караџорџа у Радовању.
51. Шараде. — *Светозар'*, 1/1855, 30. VIII, 4.
Објављене 2 пјесме.
52. [Србио мила! ...] — *Светозар'*, 1/1855, 27. X, 1.
Објављено у чланку: И. Сундечић [Јован Сундечић], Нешто о добром' сачињавању просту сонета.
53. [С' бритким' ножом' из' ковнице пакла. ...] — *Светозар'*, 1/1855, 27. X, 3.
Објављено у чланку: И. Сундетић (Јован Сундечић), Нешто о добром' сачињавању просту сонета.
54. Надгробнице. И. Раићу. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Јован Рајић.
55. Надгробнице. II Достеу. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Доситеј Обрадовић.
56. Надгробнице. III Мушицком'. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Лукијан Мушички.
57. Надгробнице. IV Милутиновићу. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Сима Милутиновић Сарајлија.
58. Надгробнице. V Милошу. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Милош Обилић.
59. Надгробнице. VI Бранковићу. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
Вук Бранковић.
60. Надгробнице. VII Надпис' на оне кои узчитају ове Надгробнице. — *Светозар'*, 1/1855, 30. XI, 1.
61. На смрт' 'едног' тврдице. — *Светозар'*, 1/1855, 11. XII, 4.
Епиграм.
62. Две кесе. (Басна посрбљена.) — *Светозар'*, 1/1855, 21, XII, 4.
63. У несрећи бит' је већи. — *Гласник далматински*, 8/1856, 45, 4.
64. На гордост. — *Гласник далматински*, 8/1856, 46, 4.
65. Побиеда разума над тугом. — *Гласник далматински*, 8/1856, 48, 4.

66. Срдачни усклик приликом свеобће-радотно-дочеканог рођења друго-родне царевне аустрианске пресрећно сбившег се дне 12. српња 1856. — *Гласник далматински*, 8/1856, 57, 1.
- Гизела Хабсбург.
67. Један чарновидни заход сунца у Задру. Првих дана ове сад још трајуће љетне доби. — *Гласник далматински*, 8/1856, 60, 3—4.
68. Савиест. Из мојих духовних и моралних пиесама за диетц. Из друге још недоготовљене свеске. — *Гласник далматински*, 8/1856, 63, 4.
69. Најбољи пвт. (Из пиесама за диетцу као у предњем листу.) — *Гласник далматински*, 8/1856, 64, 4.
- Из збирке: „Низ’ драгоценог’ бисера или духовне и моралне песме за децу”.
70. Преискрпени израз срца срећно-сиелијевог аустрианског пвка приликом прерапосног рођен-дана свог витечког цара и премилостиног отца Фране Јосипа I 18. коловоза 1856 најдубље почувствовани и најтоплие изражени. — *Гласник далматински*, 8/1856, 66/67, 1.
71. На наше граматике. Писмо Милану. — *Гласник далматински*, 8/1856, 71, 3—4.
- Какве треба да буду граматике срп-хрв. језика.
72. На наше спавајвће списатеље. Писмо Драгугину. — *Гласник далматински*, 8/1856, 72, 3—4.
- О срп-хрв. књижевности и пасивности писаца.
73. Милици. — *Гласник далматински*, 8/1856, 81, 4.
74. Моје срце. — *Гласник далматински*, 8/1856, 89, 4.
75. Ненадна пораза. — *Гласник далматински*, 8/1856, 89, 4.
76. Она. — *Гласник далматински*, 8/1856, 92, 1.
77. (Пјесме за гласбу.) Помрачење. — *Гласник далматински*, 8/1856, 92, 4.
78. На безбожнике. — *Гласник далматински*, 8/1856, 102, 4.
79. На дан’ с. Саве србскога. (Из моих’ духовну и моралну пёсама за децу.) — *Лубител’ просвёштења*, 17/1856, 108—111.
80. Различне пиесме од —. Момче и вила. (Горска пиесмица.). — *Гласник далматински*, 9/1857, 3.
81. Различне пиесме од —. На освету. (Из I свезке Низа драгоценог бисера.) — *Гласник далматински*, 9/1857, 3.
82. Различне пиесме од —. Најмилиа ми пиесма. — *Гласник далматински*, 9/1857, 3.

83. Промак кроз свиет. (Из пиесамах —.) — *Гласник далматински*, 9/1857, 14.
84. На растанак с' једном китицом љубице. (Пријатељу К. посвећује —.) — *Гласник далматински*, 9/1857, 17. Потпис: С.
85. Пиесма. — *Гласник далматински*, 9/1857, 22.
86. Лељо и Лада. (На подобу једног латинског идила.). — *Гласник далматински*, 9/1857, 23.
87. Лисица и лавица. (По једној Доситејевој басни.) — *Гласник далматински*, 9/1857, 25.
88. Пиесме морнарске. Из пиесамах —. *Гласник далматински*, 9/1857, 29, 30/31, 34, 37.
- Објављено 7 пјесама.
89. Сукоб очијух. — *Гласник далматински*, 9/1857, 38.
90. Прољеће. — *Гласник далматински*, 9/1857, 40.
91. Цвијеће. — *Гласник далматински*, 9/1857, 64, 67—71, 74, 76—78; — *Народне новине*, 23/1857, 198, 602.
- У *Гласнику далматинском* објављено 10 пјесама; у *Народним новинама* објављена 1 пјесма без наслова. — Уз то ауторова биљешка о пјесмама.
92. Из жарке поданичке љубави и искрене привржености. Поводом сверадостно-дочеканог рођендана његовог цесарокраљевског и апостолског величанства Фрање Јосипа I, пресрећно-владајућег витешког цара и краља над честитом аустријанском домовином итд. итд. Дне 18. колозова 1857. — *Гласник далматински*, 9/1857, 66.
93. Бог све види. *Гласник далматински*, 9/1857, 85.
94. Ја. — *Гласник далматински*, 9/1857, 86.
95. Срце у туги. — *Гласник далматински*, 9/1857, 89.
96. Охрабрење самом себи. — *Гласник далматински*, 9/1857, 94.
97. Срећа и судбина. — *Гласник Далматински*, 9/1857, 101; — *Магазин србско-далматинскиј*, 18/1859, 176.
- У *Магазину србско-далматинском* објављено под насловом: II Пјесме различна садржаја. 2. Срећа и судбина.
98. Диевојка и птица. — *Гласник далматински*, 10/1858, 13.
99. Частним и родољубивим ђацима Католичког снеменишта у Задру, поводом преставах које су нам они за дивне вечери 14. и 15. вељаче 1858 у нашем милом језику подпуно виешто и отлично дали. *Гласник далматински*, 10/1858, 14.

100. Двие искре. — *Гласник далматински*, 10/1858, 15.
101. Кољевка и гроб. — *Гласник далматински*, 10/1858, 18.
102. Сљепцима. Једна сљепачка пјесмица. — *Гласник далматински* 10/1858, 21.
103. О користи праве критике. Писмо Ненаду. — *Гласник далматински*, 10/1858, 24.
104. Тужба камелиах и далиах противу пјесника. — *Гласник далматински*, 10/1858, 31.
105. Душа и срце. — *Гласник далматински*, 10/1858, 34; — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 177.
- У *Магазину србско-далматинском* објављено под насловом: II Пјесме различна садржаја. 4. Душа и срце.
106. Напутница жарком пријатељу Божидару Јанковићу, бившем клиричком професору при Православном сиеменишту задарском и новоименованом пароху дубровачком, приликом његова одлазка на своје ново опредиелење. — *Гласник далматински*, 10/1858, 38.
107. Три ране. — *Гласник далматински*, 10/1858, 48; — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 176.
- У *Магазину србско-далматинском* објављено под насловом: II Пјесме различна садржаја. 3. Три ране.
108. О ништавилу овоземног живљења. Писмо Божидару. — *Гласник далматински*, 10/1858, 49.
109. Њешто о словољубију. Писмо Славку. — *Гласник далматински*, 10/1858, 50.
110. На несталност серђе [сређе!]. Писмо Срећку. — *Гласник далматински*, 10/1858, 51.
111. Стид у љубави. (Анахреонтика.) — *Невен*, 7/1858, 15, 225.
112. Поскочица. — *Невен*, 7/1858, 16, 241.
113. Красоти миле. — *Невен*, 7/1858, 18, 273.
114. Модро око. — *Гласник далматински*, 11/1859, 12, 4.
115. Знање и имање. Писмо Светозару. — *Гласник далматински*, 11/1859, 13, 4; — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 29, 5.
- У *Хрватским пучким новинама* објављено под насловом: Знање и имање.
116. Снага очијух. — *Гласник далматински*, 11/1859, 15, 3.
117. Питање. — *Гласник далматински*, 11/1859, 21, 4.

118. Готов рачун. — *Гласник далматински*, 11/1859, 22, 4.
119. Смрт бана Бериславића. — *Гласник далматински*, 11/1859, 25/26, 3—4; — *Лептир*, 1859, 10—16.
- Петар Бериславић. — У *Лептиру* објављено под насловом: Смрт бана Бериславића.
120. Предосијећање. — *Гласник далматински*, 11/1859, 27, 4.
121. На смрт славног јунака Јелачића бана. — *Гласник далматински*, 11/1859, 46, 4.
122. Мољено недомољено. — *Гласник далматински*, 11/1859, 51, 4.
123. Три цвиета. — *Гласник далматински*, 11/1859, 54, 4.
124. Љубав незатајена. — *Гласник далматински*, 11/1859, 56, 4.
125. Најсрдачнији усклик приликом свеобће радостног рођендана његовог цес. краљ. ап. величанства Фране Јосипа I, најмилијег оца отачбине дне 18. коловоза 1859. — *Гласник далматински*, 11/1859, 61, 1.
126. Три пута да: пак смо на. . . *Гласник далматински*, 11/1859, 99, 4.
127. Пролог'. Приликом' отварања Србског' дeтинeг' театра у Задру. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 105.
- Објављено у анонимном играказу: „Дeвојка Цркиња”.
128. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). I. Пeсма. На дан' св. Јована Крститеља. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 105.
129. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). 3. Пред' св. причешћем'. — *Магазин србско-матинскиј*, 18/1859, 173—174.
130. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). 3. Пред' св. причешћем'. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 174.
131. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). 4. Послe с. причешћа. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 174.
132. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). 5. Молитва пред' обeдом'. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 174.
133. Нeколике духовне пeсмице за дeцу (из' друге иош' неиздане свезке Низа драгоцeног' бисера). 6. Молитва послe обeда. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 175.
134. Пeсме различна садржаја. 1. [Ја сам' као насред' мора лаба. . .] — *Магазин' србско-далматинскиј*, 18/1859, 175—176.

135. Народно виеровање. (Из народне причице.). — *Гласник далматински*, 12/1860, 58, 4.
136. Оро и шврака. — *Гласник далматински*, 12/1860, 78, 4.
137. Поред брата брат. . . — *Даница*, 2/1861, 13, 199.
Војнички гласник, 13/1932, 12, 183.
138. Боже, Боже! . . . — *Даница*, 2/1861, 20, 311.
139. Надајмо се! . . . — *Даница*, 2/1861, 21, 320.
140. На Косову. — *Даница*, 2/1861, 36, 561.
141. Моја вожња. — *Гласник далматински*, 13/1861, 6, 3.
142. Срдачни усклик свом частном и врлом пријатељу г. Ивану Марасовићу, чеонику града Скрадина, украшену златним крстом за заслуге итд., итд., поводом његова виерења с племенитом госпођицом Марицом Салхетги Задаркињом дне 20. сиечња 1861. — *Гласник далматински*, 13/1861, 7, 3.
143. Птичици. — *Гласник далматински*, 13/1861, 10, 4.
144. За своју част. — *Гласник далматински*, 13/1861, 15, 4.
145. Ах! . . . — *Гласник далматински*, 13/1861, 16, 4.
Противницима *Народне странке* у Задру.
146. Суза. — *Гласник далматински*, 13/1861, 25/26, 3.
147. Нападачима на наш језик. — *Гласник далматински*, 13/1861, 27/28, 4.
148. Мајчин језик. — *Гласник далматински*, 13/1861, 30, 4.
149. Сила љубавне пиесме. — *Гласник далматински*, 13/1861, 47, 4.
150. Горске пиесме. 2. Јелен и јеленче. — *Гласник далматински*, 13/1861, 53, 4.
151. Горске пиесме. 4. Син у повратку к мајци. — *Гласник далматински*, 13/1861, 54, 4.
152. Горске пиесме. 5. Славуј и јастреб. — *Гласник далматински*, 13/1861, 55, 4.
153. Горске пиесме. 6. Црна Горо што си тако тужна? — *Гласник далматински*, 13/1861, 55, 4.
154. Горске пиесме. 7. Морнар и вила. — *Гласник далматински*, 13/1861, 60, 4.
155. Горске пиесме. 8. Једно питање. — *Гласник далматински*, 13/1861, 61, 3.

156. Пчела. — *Гласник далматински*, 13/1861, 65, 4.
157. На сверадостни рођендан његова ц. к. и апостолског величанства цара и краља Фране Јосипа првог дне 18. коловоза 1861. — *Гласник далматински*, 13/1861, 66/67, 1.
158. Слава вину. — *Гласник далматински*, 13/1861, 66/67, 4.
159. Три зрна. — *Гласник далматински*, 13/1861, 68, 4.
160. Најсилније оружје против душманина. — *Гласник далматински*, 13/1861, 69, 4.
161. Звиездицама. Посвећује пријатељу А. Шимонићу. — *Гласник далматински*, 13/1861, 74, 4.
162. Мојој вили на растанку. — *Гласник далматински*, 13/1861, 78, 4.
163. Преузвишеном Баковачком бискупу Јосипу Јурју Штросмајеру, утемељитељу Југославјанске академије итд. итд. итд. — *Гласноша*, 1/1861, 2; — *Виенац уздарја народнога о. Андрији Качић-Миошићу на столиетни дан преминутија*, 1861, 187.
164. Куд? ... — *Гласноша*, 1/1861, 8.
О слози Срба, Хрвата и Словенаца.
165. Поздрав Карловцу. — *Гласноша*, 1/1861, 9.
166. Домовина. — *Гласноша*, 1/1861, 10.
167. Далмацији. — *Гласноша*, 1/1861, 15.
168. Провидност божија. (Слободан превод с' талијанскога). — *Магазин' србско-далматинскиј*, 20/1861, 173. Потпис: Ј. Сундечић.
169. „Вершидба“. — *Народне новине*, 27/1861, 201, 597; — *Виенац уздарја народнога о. Андрији Качић-Миошићу на столиетни дан преминутија*, 1861, 165—172; — *Југославија* [календар], 10/1918, 163. — *Пучка просвјета*, 3/1923, 11, 181.
- У *Народним новинама* објављен одломак пјесме; у календару *Југославија* објављено под насловом: Одломак из „Вршитбѐ“, у *Пучкој просвјети* одломак под насловом: Браћи.
170. Кали-мегдан. — *Даница*, 3/1862, 7, 101—102.
171. На гробу Доситејеву. — *Даница*, 3/1862, 25, 397—398.
Доситеј Обрадовић.
172. Троји јади. — *Гласник далматински*, 14/1862, 76; — *Il Nazionale*, 1/1862, 57, Пр., 292.
173. Напитнице свом побратиму дру Мирославу Дражићу, лиечнику у Карловцу, посвећује к Новој години — *Гласноша*, 2/1862, 2.

174. Молитва југословјенског родољуба. — *Гласоноша*, 2/1862, 24.
Одговор на пјесму: С. К. И. (Иван Кукучевић Сакцински), Молитва хрватског родољуба. *Наше горе лист*, 2/1862, бр. 1, 1.
175. Црногорац. — *Il Nazionale*, 1/1862, 25, 126; — *Хрватски коледар* [Загреб], 2/1863, 61—62.
176. Посљедњи тренутци мог синчића Пере. — *Il Nazionale*, 1/1862, 31, Пр., 156.
177. Морнарима. — *Il Nazionale*, 1/1862, 51, Пр., 262.
178. Коју? ... — *Il Nazionale*, 1/1862, 57, Пр., 292.
179. Косовске даворије. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 21/1862, 112—117. — *Даница*, 7/1866, 31, 744.
- У *Магазину србско-далматинском* објављено 6 пјесама; у *Даници* 1 пјесма под насловом: Еј Косово... У четири гласа ставио Спириднон Јововић у Котору; уз то билешка о пјесми.
180. Коло. (Уломак из II. пјевања: „Кервава кошуља“, повеће изворне пиесме од Ј[ована] Сундечића). — *Народне новине*, 28/1862, бр. 12, стр. 46.
181. Мајка Црногорка. (Еписода из садашњег црногорско-турског рата.) — *Народне новине*, 28/1862, 86, 344—345; — *Народни коледар* [Задар], 1/1863, 46—47.
- У *Народном коледару* објављено под насловом: Мајка Црногорка. Епизода из црногорско-турског рата од године 1862.)
182. На издајницу. — *Народне новине*, 28/1862, 97, 388.
183. Безбожницима. — *Путник*, 1862, 1, 26—27.
184. Молитва за душмане и непријатеље. — *Путник*, 1862, 1, 29—30.
185. Благ савјет. — *Путник*, 1862, 2, 48. — *Српско народнуј домаћиј колендар'*, 1866, 48. — *Глас истине*, 1/1884, 19, 146.
186. На знаменити дан 9. ожујка 1863. Позив и молитва. — *Бисер* [забавник], 1863, 92—93; — *Звезда*, 1/1863, 31, 121—122.
- У *Звезди* објављено под насловом: Позив и молитва на славну тисућницу св. славјанских апостолах Гирила и Метода.
187. Позив у коло приликом свечаног отворења Народне читаонице у Задру, одржаног дне 14. вељаче 1863. — *Il Nazionale*, 2/1863, 13, Пр., 66.
188. Пролог. — *Магазин' србско-далматинскиј*, 22/1863, 113.
Објављено у анонимном игроказу: Млади ловци.
189. Троја доба. — *Народни коледар*, [Задар], 1/1863, 45.

190. Мојој Звезди. — *Звезда*, 1/1863, 1, 1.
Звезда (часопис).
191. Питали ме... *Звезда*, 1/1863, 4, 13.
192. Јабука неслоге. (Алегорија.) — *Звезда*, 1/1863, 5, 19.
Алегорија на неслогу Срба и Хрвата.
193. Нашој омладини. — *Звезда*, 1/1863, 8, 29.
194. Дјела милости духовне. — *Звезда*, 1/1863, 9, 34.
195. Далматинац иностранцу. — *Звезда*, 1/1863, 11, 41—42.
196. Горске пјесме. Гавран. — *Звезда*, 1/1863, 15, 58.
197. Горске пјесме. Лиер и гора. — *Звезда*, 1/1863, 15, 58.
198. Дјете у кољевци. — *Звезда*, 1/1863, 16, 61.
199. Славјанин прије нег све. — *Звезда*, 1/1863, 18, 70.
200. На утјеху пријатељу Бури Пулићу, приликом преминућа премилог му брата Мата Пулића. Сонет. — *Звезда*, 1/1863, 21, 83.
201. Јунак. — *Звезда*, 1/1863, 22, 85 — *Народни коледар*, 2/1864, 78.
2/1864, 78.
202. Шта ћугим?... — *Звезда*, 1/1863, 23, 89.
203. Рајина даворија. — *Звезда*, 1/1863, 26, 101; — *Црногорка*, 1/1871,
16/17, 60—61.
- У *Црногорки* објављено под насловом: Краљевићу, дужи се! (Рајина даворија.)
204. А да немам?... — *Звезда*, 1/1863, 29, 115.
205. Нашим красотицама, приликом сјајно изведена плеса под народним заставама, у Задарској читаоници у вечер дне 6. вељаче 1864. — II Nazionale, 3/1864, 13 (*Народни лист*).
206. Славјанка сам Славјанка. Пјесма особито нашим домородкама у Далмацији посвећена. — II Nazionale, 3/1864, 23 (*Народни лист*).
207. Одговор Побратиму X. — II Nazionale, 3/1864, 25 (*Народни лист*).
Одговор на пјесму: Миховил Павлиновић, Посланица попу Јовану Сундечићу од Побратима X. — II Nazionale, 3/1864, бр. 21 (*Народни лист*).
208. Мати своме чеду. (Из сбирке мојих прерађених пјесама.) — II Nazionale, 3/1864, 71 (*Народни лист*).
209. Особита захвала мојој мајци. (Из сбирке мојих прерађених пјесама.) — II Nazionale, 3/1864, 73 (*Народни лист*).

Илинки Сундечић.

210. Иванбеговичино врело на Цетињу. — *Il Nazionale*, 3/1864, 99, (*Народи лист*); — *Орлић*, 1/1865, 70.
211. Одпоздрав побратиму Х. — *Il Nazionale*, 3/1864, 103 (*Народни лист*); — *Орлић*, 2/1866, 42—44.
- Одговор на пјесму: Миховил Павлиновић, С богом на одласку пут Црне Горе попа Јована Сундечића од побратима Х. — *Il Nazionale*, 3/1864, бр. 95 (*Народни лист*). — У *Орлићу* објављено под насловом: Одпоздрав побратиму М. Павлиновићу.
212. Жабљак. — *Il Nazionale*, 3/1864, 105, (*Народни лист*); — *Орлић*, 1/1865, 71.
213. Кара-Борђе. — *Народни коледар*, 2/1864, 79—80; — *Српски лист*, 4/1883, 45, 1.
У *Српском листу* објављено под насловом: Кара-Борђије.
214. Славна смрт сердара Тура Пламенца год. 1862. — *Босиљак*, 4/1864—65, 8, 232—233; — *Il Nazionale*, 4/1865, 40, (*Народни лист*); — *Орлић*, 2/1866, 53—55.
- У *Il Nazionale*, објављено под насловом: Славна смрт Тура Пламенца. (Уломак из црногорско-турскога рата од године 1862.); у *Орлићу*: Славна смрт сердара Тура Пламенца. (Уломак из црногорско-турског рата од године 1862.)
215. На Ловћену. — *Домобран*, 2/1865, 244; — *Il Nazionale*, 4/1865, 82, (*Народни лист*); — *Орлић*, 2/1866, 50—53.
216. Сонет у одговор. Пријатељу Б. — *Il Nazionale*, 4/1865, 18, (*Народни лист*).
- Одговор на пјесму: [Стјепан] Б[узолић], Пријатељу Јовану Сундечићу. — *Народни коледар* [Задар], 3/1865, стр. 77.
217. Пријатељска суза на зеленом гробу Михајила Ковачевића, Шибенчанина, свршеног правослова. — *Il Nazionale*, 4/1865, 78, (*Народни лист*).
218. Народна црногорска пјесма. — *Орлић*, 1/1865, 63. — *Српски витез*, 2/1910, 13, 196. *Глас црногорца*, 41/1912, 45, 3. — *Мали журнал*, 19/1912, 201, 2. — *Обзор*, 53/1912, 298; — *Илустрована ратна хроника* [Нови Сад], 1912—13, 44, 359. — *Свети Сава*, 6/1914, 48. — *Панчевац*, 1/1918, 1, 1.
- У *Српском витезу* и *Малом журналу* објављено под насловом: Црногорска химна; у *Илустрованој ратној хроници*, календару *Свети Сава* и *Гласу Црногорца*; Убавој нам. Црногорска химна; у *Панчевцу* анонимно под насловом: Црногорска химна; у *Обзору*: Убавој нам Црној Гори; усто биљешка под насловом: Писмо са Цетиња.
219. Сонет за албум полазећи с Цетиња на пут њезина свјетлост кнегиња Даринка Данилова у новембру 1864. — *Орлић*, 1/1865, 67. Даринка Петровић Његош.
220. Приликом пресрећнога рођења кнежевне Зорке Петровића-Његош, првородне ћери кнеза Николе I и кнегиње Милене, пјесма њиховим

- свјетлостима најсвесрдније поднешена од — *Орлић*, 1/1865, 68—69.
222. Даворије црногорске. — *Орлић*, 1/1865, 69—70.
Објављене 4 пјесме.
223. Цемила и Еладин. (Истинити догађај у години 1864.) — *Орлић*, 1/1865, 71—72. — *Виенац*, 14/1882, 18, 273.
У *Виенцу* објављено под насловом: Цемила и Гелал-Един. (Догађај у Цариграду 1864 г.) Балада.
224. Посланица побратиму. — *Il Nazionale*, 5/1866, 78, (*Народни лист*).
225. Одзив Фрањи Турићу, Личанину. — *Il Nazionale*, 5/1866, 88, (*Народни лист*).
Поводом одласка Јована Сундечића у Црну Гору. — Одговор на пјесму: Фрањо Турић, Сундечићу. — *Il Nazionale*, 5/1866, бр. 80, *Народни лист*.
226. Преузвишеном владици Јосипу Јурју Strossmayerу поводом његова веледушнога дара на утемељењу југославенскога Свеучилишта. — *Il Nazionale*, (*Народни лист*), 5/1866, 94.
У Загребу.
227. О свечаном крштењу кнежевне Милице Видосаве Петровића Његош на Цетињу дне 13. септембра 1866. — *Напредак*, 19/1866, 81, 1. — *Алманах* [Нови Сад], 1867, 40—43; — *Орлић*, 3/1867, 58—59.
228. Прерадостном приликом свечаног крштења кнежевне Љубице-Зорке Петровића Његош на дан светога Саве србскога 1865. — *Орлић*, 2/1866, 44—45.
229. Петров-дан на Цетињу 1865. — *Орлић*, 2/1866, 45—50.
Опис петровданске светковине.
230. Цртице из мојега живота. — *Орлић*, 2/1866, 55—57.
231. Eladin und Džemila. Aus dem Serbischen des übersetzt von Aug[ust] Šenoa. — *Slavische Blätter*, 2/1866, 3, 61—62.
232. Москва. — *Босиљак*, 3/1866—67, 9, 137; — *Орлић*, 3/1867, 83.
233. Цар Мехмед и Скендербегова сабља. (Народна леџенда.) — *Дубровник* [забавник], 1867, 157—160.
234. Свом пријатељу и вриједном пјеснику попу Мати Ивичевићу наглавене гусле са притегнутим жицама враћа — *Il Nazionale*, (*Народни лист*), 6/1867, 28.
Одговор на пјесму Мате Ивичевић, Врсном пјеснику и пријатељу Јови Сундечићу. — *Дубровник* [забавник], 1867, стр. 299.
235. Кнез Данило. — *Орлић*, 3/1867, 75—76.
Поводом убиства Данила Петровића Његоша.

236. Вртијељка. (С обзиром на догађај из године 1690.) — *Орлић*, 3/1867, 77—78.
- О битки на Вртијељки крај Цетиња 1690.
237. Јуначка смрт попа Андровића, Паштровићанина. (Догађај из године 1785.) — *Орлић*, 3/1867, 78—79.
238. Славна смрт Стефана Синбелића. (Догађај из србско-турског рата од 1809. год.) — *Орлић*, 3/1867, 79—81.
239. Коло. Сужњи, господа и вила Равиола. Поводом догађаја у половини 1866. године. — *Орлић*, 3/1867, стр. 81—82.
240. Женско јунаштво. (Догађај из далматинско-турскијех бојева од године 1646.) Попу В. Перишићу, Каштељанину, жарку домороцу, својем брату и пријатељу посвећује — *Дубровник* [забавник], 1868, 163—170; — *Орлић* 4/1868, 45—47.
- Вицку Перишићу. — О нападу Турака на Марину 1646. — У *Орлићу* објављено под насловом: Женско јунаштво. Догађај из далматинско-турских бојева од године 1676[1646!].
241. Сањао сам... — *Дубровник* [забавник], 1868, 170—172; — *Виенац*, 20/1888, 19, 289.
242. На гробу Мирка Петровића Његоша, великог војводе граховачког итд. — *Орлић*, 4/1868, 21—22.
243. Мара или сиротица од Лопуда. (Истинити догађај из времена Дубровачке Републике.) Приповједка — *Вила*, 4/1868, 4, 73—77. — *Драгољуб* [календар], 9/1872, 51—54; — *Словинац*, 2/1879, 17, 257—259.
- У *Словинцу* објављено под насловом: Мара или сиротица од Лопуда. (Дубровачка приповијетка.)
244. Поздрав својим у Задру утамниченим пријатељима попу Ивану Данилову и Јосипу Тончићу. — *Вила*, 4/1868, 6, 121.
245. Дивна цура... — *Вила*, 4/1868, 7, 150.
246. Струја осјећаја. — *Вила*, 4/1868, 9, 193—194.
247. Пјесник. — *Вила*, 4/1868, 11, 241—242. — *Словинац*, 3/1880, 19, 368.
248. Јадике. Мачта. — *Вила*, 4/1868, 15, 337; — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
- У *Нади* објављено под насловом: Јадике. Машта.
249. Јадике. Њекад и сад. — *Вила*, 4/1868, 15, 337.
250. Јадике. Свијет. — *Вила*, 4/1868, 15, 337; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
251. Јадике. Узори. — *Вила*, 4/1868, 15, 337; — *Нада*, 1/1883, 15, 169.

252. Јадике. Сни. — *Вила*, 4/1868, 15, 337—338.
253. Јадике. Звијезде. — *Вила*, 4/1868, 15, 338.
254. Јадике. Бурђев-дан. — *Вила*, 4/1868, 16, 361.
255. Јадике. Лаба. — *Вила*, 4/1868, 16, 361.
256. Јадике. Ловор. — *Вила*, 4/1868, 16, 361; — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
257. Јадике. Славуј. — *Вила*, 4/1868, 16, 361; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
У *Нади* објављено под насловом: Јадике. Славују.
258. Јадике. Липа. — *Вила*, 4/1868, 16, 361—362; — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
У *Нади* објављено под насловом: Јадике. Липи.
259. Јадике. Младе силе. — *Вила*, 4/1868, 16, 362; — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
260. Спомену српскога кнеза Михајла М. Обреновића III. — *Вила*, 4/1868, 17, 385—388.
261. Младом српском кнезу Милану М. Обреновићу IV. — *Вила*, 4/1868, 18, 409.
262. Јадике. Ах! — *Вила*, 4/1868, 18, 423.
263. Јадике. Једни те једни. — *Вила*, 4/1868, 18, 423.
264. Јадике. Зар до в'јека? . . . — *Вила*, 4/1868, 18, 423.
265. Јадике. Идеал. — *Вила*, 4/1868, 18, 424; — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
266. Јадике. Пјесник. — *Вила*, 4/1868, 18, 424; — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
267. Јадике. Зло и горе. — *Вила*, 4/1868, 18, 424; — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
268. Јадике. Цвијеће. — *Вила*, 4/1868, 19, 433.
269. Јадике. Небо. — *Вила*, 4/1868, 19, 433; — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
270. Јадике. Поток. — *Вила*, 4/1868, 19, 433; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
У *Нади* објављено под насловом: Јадике. Потоку.
271. Јадике. Завијеса. — *Вила*, 4/1868, 19, 433; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
272. Јадике. Својства. — *Вила*, 4/1868, 19, 433—434; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
273. Јадике. Демон. — *Вила*, 4/1868, 19, 434; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
274. Јадике. Маркова сабља. — *Вила*, 4/1868, 23, 529; — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
275. Јадике. Робство. — *Вила*, 4/1868, 23, 529; — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
276. Јадике. Слога. — *Вила*, 4/1868, 23, 529; — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
У *Нади* објављено под насловом: Јадике. Слози.

277. Јадике. Уводница. — *Вила*, 4/1868, 23, 529.
278. Јадике. Злато. — *Вила*, 4/1868, 23, 529.
279. Јадике. Индијанска птица. — *Вила*, 4/1868, 23, 530.
280. Јадике. Љубав. — *Вила*, 4/1868, 24, 553; — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
281. Јадике. Мудријаша. — *Вила*, 4/1868, 24, 553; — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
282. Јадике. Поглед. — *Вила*, 4/1868, 24, 553; — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
283. Јадике. Земља и Сунце — *Вила*, 4/1868, 24, 553.
284. Јадике. Људи. — *Вила*, 4/1868, 24, 553—554; — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
285. Јадике. Истина. — *Вила*, 4/1868, 24, 554.
286. Јадике. Ухода. — *Вила*, 4/1868, 25, 571; — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
287. Јадике. Враг и Ђаво. — *Вила*, 4/1868, 25, 571; — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
288. Јадике. Зеленаштво и каишарство. — *Вила*, 4/1868, 25, 571.
289. Јадике. Жабе. — *Вила*, 4/1868, 25, 571; — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
290. Јадике. Личности. — *Вила*, 4/1868, 25, 571—572.
291. Јадике. Наша чеда. — *Вила*, 4/1868, 25, 572; — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
292. Јадике. Њеке наше новине. — *Вила*, 4/1868, 25, 572.
293. Јадике. Ране. — *Вила*, 4/1868, 25, 572; — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
294. Јадике. Вјерујем. — *Вила*, 4/1868, 25, 572; — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
295. Чича Гога. (Слика из живота.) — *Вила*, 4/1868, 28, 649—650.
296. Српска звијезда — кнез Михајло. Ријечи —, сложио у музику Дав[орин] Јенко. — *Вила*, 4/1868, 30, 691. — *Исток* [календар], 5/1872, 63.
- Михаило Обреновић. У календару *Исток* објављено под насловом: Српска звијезда кнез Михаило.
297. О свечаном крштењу кнежевне Марије Петровића Његош на Цетињу дне 17. марта 1869. г. — *Il Nazionale*, 8/1869, 29, Пр., — *Орлић*, 6/1870, 23—24.
298. Једно питање. — *Орлић*, 5/1869, 24—26.
299. Чик... — *Орлић*, 5/1869, 39.
300. На полазак свијетлог кнеза Николе I у Петроград концем године 1868. — *Орлић*, 5/1869, 39—40.

301. „Наше вјеровање“. — *Народни лист*, 8/1869, 24.
Објављено у чланку: С. В. [Стјепан Бүзолић?], *Орлић*, црног. годишњак стари и нови за просту год. 1869. уредио Ј. Сүндечић. V година.
302. Пријатељска посланица дру Миховилу Клаићу, народном заступнику. — *Народни лист*, 8/1869, 62.
303. La trebbiatura. (Dallo slavo di —.) [Прев.] Г. Николић. [Иван Николић]. — *Il Nazionale*, 9/1870, 37.
304. La lagrima. (Dallo slavi di —.) [Прев.]: Giovanni Nikolić. [Иван Николић]. — *Il Nazionale*, 9/1870, 97.
305. Сүза на гробу свештеника Јована Јавора. — *Народни лист*, 9/1870, 48.
306. Богу. — *Орлић*, 6/1870, 36—37.
307. Златни праг. — *Орлић*, 6/1870, 53—54.
308. На Крфу у октобру 1869. — *Орлић*, 6/1870, 55—58.
309. Цариграду. — *Орлић*, 6/1870, 57—58.
310. Бугарима. (Поводом бугарског црковног питања у години 1869.) — *Орлић*, 6/1870, 80.
311. Наполеон. III. — *Црногорац*, 1/1871, 1, 1—3; 2, 5—7.
312. Ај куд' ћемо? — *Црногорац*, 1/1871, 20, 79.
313. О рођењу црногорског наследника. — *Црногорац*, 1/1871, 22, 88.
Данила Александра Петровића Његоша.
314. Попутница „Црногорки“. — *Црногорка*, 1/1871, 1, 1.
315. Устај рајо!... — *Црногорка*, 1/1871, 2, 5. — *Исток* [календар], 5/1872, 68—69.
316. Босански везир и владика Василије. (Легенда.) — *Црногорка*, 1/1871, 4/5, 15—16.
Василије Петровић Његош.
317. Пешти. — *Црногорка*, 1/1871, 6, 21.
318. Моја биографија. — *Црногорка*, 1/1871, 7, 25.
319. Венецији. — *Црногорка*, 1/1871, 8, 29.
320. Овако је. — *Црногорка*, 1/1871, 9, 35.
321. О свечаном крштењу црногорског насљедника. — *Црногорка*, 1/1871, 10, 37.
Данило Александар Петровић Његош.

322. Боримо се! — *Црногорка*, 1/1871, 11/12, 41.
323. Пабирци. Боље без невоље. — *Црногорка*, 1/1871, 13, 49.
324. Пабирци. Главаровање. — *Црногорка*, 1/1871, 13, 49.
325. Пабирци. Мале силе. — *Црногорка*, 1/1871, 13, 49.
326. Пабирци. Перо и Борда. — *Црногорка*, 1/1871, 13, 49.
327. Узвик Дечанскомү. — *Црногорка*, 1/1871, 18/19, 69—70.
Стеван Дечански.
328. Новом году. С' успоменом на вечеру у Народној задарској читаоници при измаку старе 1870 године. — *Народни лист*, 10/1871, 1.
329. На мору. — *Исток* [календар], 5/1872, 64.
330. Варшави. — *Народни лист*, 12/1873, 30.
331. Нами о нама. Посланица дру Ловри Монти-у. — *Народни лист*, 12/1873, 91.
332. На утјеху својих пријатељима капетанима Ники и Анти Дубоковићи-ма, пригодном смрти њихова пресвиетлога стрица господина хрватскога бискупа Јурја Дубоковића. (Напрасно премину 21. ож. 1874.) — *Народни лист*, 13/1874, 26.
333. Грофу Илији Деди-Јанковићу. (Преминуо у Трсту 2./14. марта 1874.) — *Народни лист*, 13/1874, 27.
334. Пјесма у своје вријеме. — *Глас Црногорца*, 3/1875, 29.
335. Молитва и охрабрење. Пјесма састављена за свечано отворење српскога пјевачкога дубровачког друштва „Слога“ на Савин-дан 1875. — *Народни лист*, 14/1875, 24.
336. Поморчева љуба. Слика из живота. — *Дубровник* [забавник], 4/1876, 156—158.
337. Ко је кривац? Посланица пријатељу дру Јосипу Слади. — *Народни лист*, 15/1876, 33.
338. [С тврдом си вјером устао. . .] — *Народни лист*, 15/1876, 63.
Николи I Петровићу Његошу послије битке на Вучјем-долу.
339. Витешкоме кнезу Николи I. — *Народни лист*, 15/1876, 73.
Николи I Петровићу Његошу.
340. Аох, пјесмо! . . . — *Народни лист*, 15/1876, 90.
341. [Наша браћа устанула. . .] — *Виенац*, 8/1876, 12, 198.
Објављено у чланку: Словенска читаоница у Котору.

342. Мируј срдце... — *Виенац*, 8/1876, 47, 757.
343. Уводна пјесма. — *Земљак*, 4/1876, 18, 2—3.
Пригодница за придобу у корист херцеговачких устаника.
344. Кула Баја Пивљанина. (Легенда из XVII-а вијека). *Глас црногорца*, 7/1877, 55 [54!]-58 [57!].
О Бају (Николићу) Пивљанину и његовој кули између Пераста и Ораховца.
345. Дру Ивану Хабарту. Поводом оздрављења свиетлог црногорског наследника Данила. — *Народни лист*, 16/1877, 12.
Данило Александар Петровић Његош.
346. Измислиоцима црквено-народне странке у Далмацији. — *Народни лист*, 16/1877, 12; — *Обзор*, 7/1877, 43.
О политичким и страначким борбама у Далмацији.
347. Султан Абдул-Азис и бој пиетлова. — *Народни лист*, 16/1877, 14; — *Виенац*, 9/1877, 2, 17—18.
348. Отпјевка тамо њима... сваком и свима... (Једном за вазда.) — *Народни лист*, 16/1877, 29; — *Обзор*, 7/1877, 101.
За слогу Срба и Хрвата.
349. [Шта је љубав? — Сама искра жива...] *Народни лист*, 16/1877, 33.
Поводом вјенчања Петра Мартиновића с Аном Липовац.
350. Тјешилица. Свом добром пријатељу, племенитом Никши Гради-у — *Народни лист*, 16/1877, 41.
351. Пригодом трогодишњице свечаности далматинског академичког друштва „Јединство“ у Бечу. Прослов. — *Народни лист*, 16/1877, 50.
352. Химна спљетскога друштва „Славјански напредак“. — *Народни лист*, 16/1877, 65.
353. Нијесу криви! *Народни лист*, 16/1877, 79.
Уз то биљешка о пјесми.
354. Харности суза над гробом Frane Salghetti-Drioli-a, сликара далматинског. — *Народни лист*, 16/1877, 87/88.
Уз то биљешка о пјесми.
355. Жалованка над гробом младога математичара Ива Милошевића, Доброћанина, професора код Наутичне школе у Котору, преминуо у најљепшем цвиету младости дана XIII просинца 1877. — *Народни лист*, 16/1877, 101.

356. Љубавне пјесме — Мила си ми... *Виенац*, 9/1877, 18, 281; — *Време*, 10/1930, 3059, 5.
- У *Времену* објављено у чланку: М[илорад] Павловића. Непозната пјесма Јована Сундечића.
357. Љубавне пјесме — Нема нема... *Мадригал*. — *Виенац*, 9/1877, 18, 281.
358. На Никољдан 1877. Њиховијем свјетлостима владајућем црногорском кнезу Николи I и великом руском кнезу Николају Николаевичу. — *Народни лист*, 17/1878, 1.
359. О пропасти Турскога царства. (Стамболско-турска легенда.) — *Народни лист*, 17/1878, 17.
360. Словинац. — *Словинац*, 1/1878, 1, 1—2.
- О листу Словинац.
361. (Из збирке дослен неизданијех пјесама —.) Ал' ти око... — *Словинац*, 1/1878, 2, 12.
362. Ти. (Из збирке дослен неизданијех пјесама —.) — *Словинац*, 1/1878, 3, 23; — *Слободна мисао*, 1/1923, 3, 3.
363. Ох небо! (Из збирке дослен неизданијех пјесама —.) — *Словинац*, 1/1878, 4, 28.
364. (Из збирке дослен неизданијех пјесама —.) Ох, да знадеш. — *Словинац*, 1/1878, 6, 49.
365. Јутром рано. (Из збирке дослен неизданијех љубавнијех пјесама —.) *Словинац*, 1/1878, 8, 69; — *Виенац*, 14/1882, 7, 99.
366. По чем си ми? — *Словинац*, 1/1878, 10, 95.
367. Побратиму. (Из „Забавица“ —.) — *Словинац*, 1/1878, 13, 133.
368. Зета. — *Глас Црногорца*, 8/1879, 3.
369. Један глас у своје вријеме. — *Глас Црногорца*, 8/1879, 29.
- За слогу Срба и Хрвата.
370. Ох, пјесниче! — *Глас Црногорца*, 8/1879, 41.
371. У албум племенитој госпоњици Анки Крежма, врлој умјетници на клавиру — у знак поштовања. — *Народни лист*, 18/1879, 45.
372. Ипак... (Из збирке дослен још неизданијех пјесама —.) — *Словинац*, 2/1879, 1, 8.
373. Знам и не знам. (Из збирке дослен још неизданијех пјесама —.) *Словинац*, 2/1879, 4, 49.
374. Хај!... Из забавица —. — *Словинац*, 2/1879, 6, 90; — *Трн*, 6/1896, 21, 4.

375. Двостолица. Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 7, 102.
376. Да зна женска глава?... Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 8, 121; — *Трн*, 6/1896, 21, 4.
- У *Трну* објављено под насловом: Да зна женска глава?...
377. И... А... К... (Одговор у зарок.) — *Словинац*, 2/1879, 10, 151.
- Одговор на пјесму: И[ван] А[угуст] К[азначић], Ј...× С...×××× *Словинац*, 1879, бр. 8, 125.
378. Чудесан лијек. — *Словинац*, 2/1879, 11, 161; — *Трн*, 7/1897, 3, 5.
379. Јадно срце. Из забавица — *Словинац*, 2/1879, 13, 200.
380. Баво знао! Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 14, 216.
381. Пред спомеником Крилова. — *Словинац*, 2/1879, 15, 239.
- Иван Андреевич Крулов.
382. Поштење. (Из забавица —) *Словинац*, 2/1879, 17, 263 — *Трн*, 7/1897, 2, 3.
383. Благо вама. Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 18, 276; — *Трн*, 7/1897, 1, 5.
384. Пјесма у албум о вијенчању професора Пера Мартиновића с врлом и личном Аном Липовчевом. — *Словинац*, 2/1879, 19, 294.
385. Живот. Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 20, 310; — *Трн*, 6/1896, 22, 5.
386. Љепота. Из забавица. — *Словинац*, 2/1879, 21, 335; — *Трн*, 6/1896, 22, 5.
387. Сјећај ме се. — *Словинац*, 2/1879, 22, 337.
388. Русји. — *Глас Црногорца*, 9/1880, 11, 1—2.
389. Калуђеру Васи. — *Глас Црногорца*, 9/1880, 15.
- Васа Пелагић.
390. О рођен-дану његовог височанства Николе I, витешког књаза и господара Црне Горе и пр. и пр. — *Глас Црногорца*, 9/1880, 39, 2.
391. О славном имендану његовог величанства Николе I, витешког књаза и господара Црне Горе. — *Глас Црногорца*, 9/1880, 50, 2.
392. Старо гини — ново сини! — *Словинац*, 3/1880, 1, 2.
393. Свјет Мишке мишићима. Басна —. — *Словинац*, 3/1880, 3, 41.
394. Жао ми је! — *Словинац*, 3/1880, 5, 81.
395. Нијесам. Из забавица —. — *Словинац*, 3/1880, 6, 105.

396. С двије ријечи. Из забавица — *Словинац*, 3/1880, 7, 126.
397. Пригодница — — *Словинац*, 3/1880, 8, 156—157.
398. Залостављени суд. Из забавица — . — *Словинац*, 3/1880, 9, 175.
399. А јер велиш? Из забавица — *Словинац*, 3/1880, 10, 191.
400. Натпис. Из забавица — *Словинац*, 3/1880, 10, 191.
401. Погађалица. *Словинац*, 3/1880, 10, 199.
402. Објешењак. (Из забавица —) — *Словинац*, 3/1880, 12, 228.
403. Апологија градовима. (Alla Giusti.) — *Словинац*, 3/1880, 14, 267.
404. Хај, какви смо!... Из забавица — *Словинац*, 3/1880, 15, 285.
405. Брутов мач и Милошев ханџар. — *Словинац*, 3/1880, 22, 435.
406. У часу очајања. — *Словинац*, 3/1880, 23, 451.
407. Братимству. (Напитница.) — *Глас Црногорца*, 10/1881, 6, 2.
408. Измијушка новим и старим задјевичарим. — *Народни лист*, 20/1881, 63.

Одговор на критику Сундечићева политичког става.

409. Домородкама. (Наздравица.) — *Словинац*, 4/1881, 6, 89—90.
410. Тражио сам... — *Словинац*, 4/1881, 7, 109.
411. Ох, Кад бих и ја мога!... Из бира љубавних пјесама. — *Словинац*, 4/1881, 13, 256.
412. Ој Славјанко!... — *Словинац*, 4/1881, 16, 305.
413. Живио нам Господару! Његовом височанству витешкоме књазу и господару Црне Горе и пр. и пр. *Глас Црногорца*, 11/1882, 51, 2.
- Никола I Петровић Његош.
414. Прослов приликом свечане вечерње забаве дане у которском „Славјанском дому“ у очи Трифуњ-дана 1882. Изрекла дична и вриедна госпођица Даринка Каменаровић. — *Народни лист*, 21/1882, 17; — *Словинац*, 5/1882, 5, 66.
415. На гробу кнеза Меда Пуџића у јулију 1882. — *Словинац*, 5/1882, 21, 321.
416. Има, има... — *Словинац*, 5/1882, 24, 380.
417. Елиграм. — *Словинац*, 5/1882, 25, 398.

Милану Савићу на његову критику: „Љубав и цвијеће“. Пјесме Ј. Сундечића. — *Српске илустроване новине*, 2/1882, бр. 25, 206—207.

418. Одговор Дубровкињи. — *Словинац*, 5/1882, 27, 430.
Одговор на пјесму: Дубровкиња, Ученом госп. Ј. Сундечићу. — *Словинац*, 5/1882, бр. 26.
419. Ода у албум о вјенчању благородне госпођице Еме Липовчеве с ученим господином доктором Ивом Стефановићем. — *Словинац*, 5/1882, 29, 453.
420. Збогом. (Њој о пресеоби њезиној.) — *Словинац*, 5/1882, 35, 545—546.
421. Илка. — *Српски лист*, 3/1882, 46, 1.
О Јелени Марковић.
422. „Умјесто предговора српској младежи“. — *Бока Которска*, 1/1882, 4.
423. Његовом величанству Александру III цару самодршцу и господару Русије и пр. и пр. и пр., поводом свечаног крунисања у Москви мјесеца 15. маја 1883. — *Глас Црногорца*, 12/1883, 20, 1.
424. О свечаном вјенчању свијетле књагињице Зорке Петровића Његош са свијетлим књазом Петром Караборџевићем. — *Глас Црногорца*, 12/1883, 31, 1. — *Правда*, 17/1921, 229, 1.
У *Правди* објављено под насловом: Једна успомена.
425. Нади. — *Нада*, 1/1883, 1, 2—3.
426. Драгом свом пријатељу капетану Виду Каменаровићу, прежалосном пригодом смрти младога, врлога, одличнога и даровитога сина мју Божа. — *Нада*, 1/1883, 4, 46.
427. Јадике. Или — или. — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
428. Јадике. Наше силе. — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
429. Јадике. Пословица. — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
430. Јадике. Праотачки гријех. — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
431. Јадике. Свето право. — *Нада*, 1/1883, 5, 49.
432. Јадике. Дал' имамо!... — *Нада*, 1/1883, 5, 50.
433. Јадике. Дом и трбух. — *Нада*, 1/1883, 5, 50
434. Јадике. Издаја. — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
435. Јадике. Наш јарам. — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
436. Јадике. Одпадници. — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
437. Јадике. Три гроба. — *Нада*, 1/1883, 7, 73.
438. Јадике. Вјера и предрасуда. — *Нада*, 1/1883, 7, 73.

439. Јадике. Косово. — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
440. Јадике. Полубози. — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
441. Јадике. Понос. — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
432. Јадике. Сви смо свеци. — *Нада*, 1/1883, 9, 97.
433. Јадике. Друштво. — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
434. Јадике. Душа. — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
435. Јадике. Наше милостиве. — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
446. Јадике. Нови философи. — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
447. Јадике. Школа. — *Нада*, 1/1883, 11, 121.
448. Јадике. Да нам је! ... — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
449. Јадике. Мүка. — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
450. Јадике. Освета. — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
451. Јадике. Празне руке. — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
452. Јадике. Све заман. — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
453. Јадике. Жртва. — *Нада*, 1/1883, 13, 145.
454. Јадике. Пјесме. — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
455. Јадике. Пјевао сам. — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
456. Јадике. Стихотворци. — *Нада*, 1/1883, 15, 169.
457. Јадике. Чег најмање. — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
458. Јадике. Два дана. — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
459. Јадике. Признајем. — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
460. Јадике. Спомен. — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
461. Јадике. Славко. — *Нада*, 1/1883, 18, 205.
462. Јадике. Љубав и завист. — *Нада*, 1/1883, 23, 265.
463. Клисүра. — *Словинац*, 6/1883, 2, 28.
464. Разбраћеној браћи почетком 1883 год. — *Словинац*, 6/1883, 4, 50—51.
- О неслози Хрвата и Срба.
465. Над гробом дра Ивана Аугүста витеза Казначића, Дубровчанина, научењака, пјесника и књижевника. — *Словинац*, 6/1883, 8, 125.

466. Прослов приликом вечерње забаве дане у Которској гимназији на корист закладе ради припомоћи сиромашних ученика у вечер 30. травња 1883. Изговорила гимназијалка ученица Јелисава Мурвар. — *Словинац*, 6/1883, 14, 226—227.
467. Пријатељска суза над гробом двојице чувенијех Дубровчана кнеза Ника великога Пуцића и попа Бура Пулића. — *Словинац*, 6/1883, 19, 289.
468. Ах! мртва је, мртва мени! ... — *Виенац*, 15/1883, 1, 1—2.
469. Анђелија Косорића. (Истинити догађај из почетка нашега вијека, по казивању народном.) — *Виенац*, 15/1883, 13, 200—203; 14, 217—218; 15, 233—236.
- Уз то биљешка аутора о постанку пјесме.
470. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Чобанин грли чобаницу. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
471. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
472. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Јањцима. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
473. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Ој, славују! — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
474. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Плачи цв'јеће. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
475. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Све једно. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
476. У пољу. Идиличне елeгије. Посвећује их своме драгом пријатељу Николи Дидолићу, равнатељу Поморске школе у Котору. Тужба ловору. — *Виенац*, 15/1883, 27, 429.
477. У пољу. Идиличне елeгије. Чобанин Мираш. — *Виенац*, 15/1883, 28, 445.
478. У пољу. Идиличне елeгије. Испод храста. — *Виенац*, 15/1883, 28, 445.
479. У пољу. Идиличне елeгије. Прољетње доба. — *Виенац*, 15/1883, 28, 445.
480. У пољу. Идиличне елeгије. У горици. — *Виенац*, 15/1883, 28, 445.

481. У пољу. Идиличне елeгије. Dûn ... doûn ... — *Виенац*, 15/1883, 29, 461.
482. У пољу. Идиличне елeгије. Горда крај потока. — *Виенац*, 15/1883, 29, 461.
483. У пољу. Идиличне елeгије. Ја сам снiо. — *Виенац*, 15/1883, 29, 461.
484. У пољу. Идиличне елeгије. Диван ли је онај крај! ... — *Виенац*, 15/1883, 29, 461—462.
485. У пољу. Идиличне елeгије. Ах, наранчо! ... — *Виенац*, 15/1883, 31, 493.
486. У пољу. Идиличне елeгије. Деан и Неда. — *Виенац*, 15/1883, 31, 493.
487. У пољу. Идиличне елeгије. Мраве мали. — *Виенац*, 15/1883, 31, 493.
488. У пољу. Идиличне елeгије. Бабетини. — *Виенац*, 15/1883, 35, 557.
489. У пољу. Идиличне елeгије. Бурђев-дан. — *Виенац*, 15/1883, 35, 557.
490. У пољу. Идиличне елeгије. На мору. — *Виенац*, 15/1883, 39, 625.
491. У пољу. Идиличне елeгије. Ивањска ноћ. — *Виенац*, 15/1883, 44, 705.
492. У пољу. Идиличне елeгије. На мостићу. — *Виенац*, 15/1883, 44, 705.
493. У пољу. Идиличне елeгије. Игалу. — *Виенац*, 15/1883, 45, 721.
494. У пољу. Идиличне елeгије. Зрно од папрати. — *Виенац*, 15/1883, 45, 721.
495. Одисаји родитељскога срца. Побољела тица мала. — *Црногорка*, 1/1884, 9, 81.
496. Одисаји родитељскога срца. Логом лежи. — *Црногорка*, 1/1884, 10, 77.
497. Одисаји родитељскога срца. Ој, природо. — *Црногорка*, 1/1884, 10, 77—78.
498. Одисаји родитељскога срца. Клањам ти се... — *Црногорка*, 1/1884, 10, 78.
499. Одисаји родитељскога срца. Ка' јеленче. — *Црногорка*, 1/1884, 85.
500. Одисаји родитељскога срца. Златоврха Москво. — *Црногорка*, 1/1884, 13, 101.
- Посвећено Перу Сундечићу.
501. Пабирци. — *Глас истине*, 1/1884, 3, 18.
502. Искри. — *Искра*, 1/1884, 2, 5—6.
503. Стајао сам. (Из збирке пјесама — „Одисаји родитељскога срца“) — *Искра*, 1/1884, 15, 57.

504. И још једна горка суза поводом смрти моје премиле снахе Софије Сундечић рођене Јанковић. У 23 лџту пугте младости преминула у Петрограду дне 11. (23.) августа текуће 1884. — *Словинац*, 7/1884, 27, 417—418.
505. Одисаји родитељскога срца сутрадан по смрти свога дичнога сина Пера, слушатеља медицине на Московском универзитету. Родио се у Задру 25. маја 1863 по старом. Оболио у јунију 1882. Преставио се у Котору у вечер 20. јануара 1884. — *Српски лист*, 5/1884, 6, 1—2.
506. Данас људи!... Из сбирке мојијех пјесама: „Одисаји родитељскога срца“. — *Виенац*, 16/1884, 39, 613.
507. У Зети на Нову 1885 годину. — *Црногорка*, 2/1885, 1, 1. — *Виенац*, 17/1885, 16, 251.
- У *Виенцу* објављено у чланку: Јован Сундечић, У Подгорици о Новој години 1885.
508. Божији цвијет, свијетла књагињица Марија Петровић Његош рођена на Цетињу 17. марта 1869. Упокојила се у Петрограду 25. априла 1885. — *Црногорка*, 2/1885, 16, 125. — *Фрушка гора*, 7/1885, 10. — *Позор*, 1885, 140; — *Виенац*, 17/1885, 25, 385.
- У *Позору* и *Виенцу* објављено под насловом: Божији цвијет свијетла књагињица Марија Петровић Његош (рођена на Цетињу 1869, умрла у Петрограду 1885).
509. Бог. — *Глас истине*, 2/1885, 1, 2—3.
510. Што је ово на Балкану? — *Народни лист*, 24/1885, 88; — *Позор*, 1885, 277.
- Српско-бугарски рат 1885.
511. У Загребу 1885. — *Позор*, 1885, 140; — *Слобода*, 8/1885, 138, 1; — *Виенац*, 17/1885, 25, 385—386; — *Свијет*, 1/1926, II/17, 334.
- У *Свијету* објављено под насловом: Граду Загребу.
512. О прослави педесетогодишњице хрватскога књижевнога препорода 1885. — *Слава препородитељем* 1835—1885, 1885, 22—23.
513. Марко Краљевић и брат му Андријаш. Балада. — *Виенац*, 17/1885, 31, 481—483.
- Уз то ауторова биљешка о постанку пјесме.
514. О прослави сребренога пира њихових височанства књаза Николе I и књагиње Милене. — *Зета*, 1/1885, 10, 77.
515. Топла суза поводом нагле смрти Ивана Сергијевића Аксакова. Преминуо у Москви дне 27. јануара 1886. — *Глас Црногорца*, 15/1886, 7.

516. Над гробом фра Ивана Деспота. — *Искра*, 3/1886, 5, 38—39.
517. Жртвам бранилаца народне части. — *Личанин*, 1/1886, 2; — *Народни лист*, 25/1886, 1; — *Слобода*, 9/1886, 4, 1.
518. На дан смрти своје мајке Илинке, преминуле у Имоцком дне 27. марта — 8. травња — 1886 у 93 години најврлијега и најсветлијега свога живота, преуцв'јелени син. — *Народни лист*, 25/1886, 30.
519. Одговор Штоватељу Хрвату с југа. — *Народни лист*, 25/1886, 52.
- Одговор на пјесму: Штоватељ Хрват, Јовану Сундечићу, *Народни лист*, 25/1886, бр. 47.
520. За пир Јосипе Бузолића и Јосипа Маринковића XXVII студенога MDCCCLXXXVI у Задругу — у име многобројних пријатеља. — *Народни лист*, 25/1886, 93.
521. Жалованка поводом преране смрти Антуна Филипи-а, абсолвира нога јуристе, преминула дне XVI студенога MDCCCLXXXVI у својој XXIV години. — *Народни лист*, 25/1886, 93.
522. Домишљаји. — *Виенац*, 18/1886, 16, 244; 17, 260; 18, 276—277; 19, 293; 20, 308; 23, 355—356; 25, 389; 26, 404—405; 40, 631; 41, 647; 43, 678—679; — *Пучка просвјета*, 2/1922, 8, 130 — *Народна заштита*, 9/1925, 4, 5; — *Млади сељак*, 1/1940—41, 2, 39.
- У *Виенцу* објављено 136 пјесама од бр. 23 под насловом: Умовања. — У *Пучкој просвјети* објављене 3 пјесме под насловима: Мудре напомене Јована Сундечића. Из збирке „Умовања“. Политика, Младост, Мастан комад; у *Народној заштити* 1 пјесма без наслова; у *Младом сељаку* 1 пјесма под насловом: Народни обичаји.
523. На успомену Михаила Никифоровића Каткова. — *Глас Црногорца*, 16/1887, 31, 1 — *Хрватска* [Сушак—Загреб], 2/1887, 189, 3.
У *Хрватској* објављено под насловом: На успомену Каткова.
524. Шта опет сада?!... — *Хрватска* [Сушак—Загреб], 2/1887, 70, 1—2.
525. Прослов о стогодишњем слављу гласовитог научњака Дубровчанина Руђа Н. Бошковића, читао у которском „Славјанском дому“ у вечер 17. вељаче 1887 — *Народни лист*, 26/1887, 20.
526. Некад и сад. — *Обзор*, 1887, 110; — *Смотра*, 1/1887, 4, 217—218.
У *Смотри* објављено под насловом: Некад и сад.
527. Једној мајци пригодом преминулога јој сина. — *Смотра*, 1/1887, 10, 589—591.
528. Ивану Трнском. — *Виенац*, 19/1887, 21, 321.
529. Милка и Од р-паша. Балада из добе турскога насиља. — *Виенац*, 19/1887, 30, 465.
530. Двије вјеридбе. (Балада.) — *Виенац*, 19/1887, 45, 705—706.

531. О прослави 50-годишњице свештениковања преузвишенога господина Баковачког владике Јосипа Јурја Штросмајера, на Јосипово 1888 године. — *Гласник Бискупија босанске и сриемске*, 16/1888, 6, 85—86; — *Народ*, 5/1888, 26; — *Обзор*, 1888, 68, 1.
- У *Народу* објављено под насловом: О прослави 50 год. свештениковања преузвишенога Баковачкога владике Јосипа Ј. Штросмајера. На Јосипово 1888.
532. О прослави Гундулићеве тристогодишњице за Хрв. акад. друштво „Звонимир“ у Бечу. — *Гундулићу Звонимир 1588—8. сijeчња 1888*, 1888, 25—27.
533. Прослов о светковању Гундулићеве тристагодишњице. Читао — у друштву „Славјанскога дома“ у Котору. — *Народ*, 5/1888, 15, 16.
534. Гуслару. (Посветио истоименом пјевачком друштву у Макарској —.) — *Народни лист*, 27/1888, 15.
535. Поздрав брацкој слози. — *Народни лист*, 27/1888, 61.
536. Пусти двори. — *Виенац*, 20/1888, 25, 385.
537. Двије наздравице. — *Глас Црногорца*, 18/1889, 23.
- Поводом 500-год. Косовске битке.
538. Црногорској Грлици за год. 1889. — *Грлица* (Календар), 1/1889, 52.
539. Пригодница о прослави двјестагодишњег ослобођења Врлике. Частном начелнику Јоси Кулишићу као своме пријатељу посветио —. *Народ*, 6/1889, 18; — *Народни лист*, 28/1889, 20; — *Споменица о прослави двјестагодишњице ослобођења „Врлике“ од турског јарма и преласка у нови „Опћински дом“ дана 28. фебруара 1889*, 1889, 19–20.
540. О вјеридби њезине свјетлости књагињице Милице Петровић-Његош с његовим царским височ. руским великим књазом Петром Николајевићем на Спасовдан 1889. — *Нова Зета*, 1/1889, 5, 165—166.
541. Хајмо, хајмо, на Косово! ... О пестољетном спомену Косовскога боја. — *Нова Зета*, 1/1889, 5, 169—171.
542. О славном вјенчању његовога царскога височанства великога књаза Петра Николајевића с њезиним височанством црногорском књагињицом Милицом-Видосавом Петровића Његоша у Петрограду 26. јунија 1889. — *Нова Зета*, 1/1889, 7, 245—246.
543. О пунољетству његове свјетлости црногорскога књаза нашљедника Данила Александра 17. јунија 1889. — *Просвјета*, 1/1889, 6, 153.
- Данило Александар Петровић Његош.
544. Battaglia. (Dal serbo di —.) [Прев.] Иван Кушар. Il Diritto croato, 2/1889—90, 13; La domenica zaratina, 1/1891—92, 9, 2. Потпис: Сундечић.

545. Чемер-суза за прерано упокојеном свијетлом књагињом Зорком КараборБевећа одивом Петровић-Његоша 4. марта 1890. — *Глас Црногорца*, 19/1890.
546. Баичком командијеру Бошкуну Мартиновићу, невидовно погинулом на Цетињу 25. јуна 1890. — *Глас Црногорца*, 19/1890, 28. — *Нова Зета*, 2/1890, 6, 238.
547. Великоме владици Јосипу Јурју Штросмајеру о четрдесетогодишњој прослави његовог владичан. устоличења на млади Михаљ-дан 1850. — *Гласник Бискупџија босанске и сриемске*, 18/1890, 19, 199—200; — *Виенац*, 22/1890, 40, 635—636.
- Уз то ауторова биљешка о постанку пјесме. — У *Виенцу* објављено под насловом: Јосипу Јурју Штросмајеру. О четрдесетогодишњој прослави његова владичанскога устоличења на млади Михаљ-дан 1850.
548. Поздрав старом 1889 и усклик Новом 1890. — *Грлица*, 2/1890, 49.
549. Косовско даворје. — *Грлица*, 2/1890, 61—63.
- Садржи: I (Хеј Косово, када се Србин тебе сјети); II (Напиј се Србе Ситнице!); III (Горским сузама Милица своје лице роси); IV (Вук што чује Лазо чује); V (На Косову борба букти); VI (Ситница је бјуна).
550. [Надахни ме, вила пјевачицо...] — *Хрватска* [Сушак—Загреб], 5/1890, 195; — *Народни лист*, 29/1890, 66.
- У *Хрватској* објављено под заједничким насловом: Посвећено Андрији Качићу Миошићу; у *Народном листу*: Славословна пјесма обљубљеноме пјеснику фра Андрији Качићу Миошићу о подизању народног му споменика у Макарској.
551. Великоме владици Јосипу Јурју Штросмајеру о четрдесетогодишњој прослави његова владиковања. — *Народни лист*, 29/1890; 71; — *Виенац*, 22/1890, 36, 569.
- У *Виенцу* објављено под насловом: Великоме владици Јосипу Јурју Штросмајеру о четрдесетогодишњој прослави његова владиковања.
552. Приликом туцинданског братоубијства у Новоме Саду 1889 год. — *Нова Зета*, 2/1890, 41—42.
- Поводом убијства Миша Димитријевића.
553. Боримо се! — *Нова Зета*, 2/1890, 242—43.
- Поводом убијства Мише Димитријевића. — Уз то биљешка о постанку пјесме.
554. О вјенчању мога сина Душана с Олгом Николајевном Кировом Москвичанком у Козлову за Бурђев-дан 1890. — *Нова Зета*, 2/1890, 4, 118—119.
555. Ивану Рендићу, рускијем царем обдарен великим бриљантним прстеном. — *Нова Зета*, 2/1890, 5, 163.
- Уз то биљешка.

556. Химна за прво загребачко пјевачко друштво „Коло“. — *Обзор*, 1890 221.
557. Брат Марко и сестра Јека. Истинит догађај. Приповијетка — *Виенац*, 22/1890, 23, 356—360; 24, 372—375.
558. [На Цетињу, мрком пољу. . .] — *Глас Црногорца*, 20/1891, 24.
Објављено у анонимном чланку: Излет на Озовицу.
559. Горка суза над гробом свога превеликога пријатеља Јосипа витеза Павани-а. Преставио се у Одеси јунија мјесеца 1891. — *Глас Црногорца*, 20/1891, 28.
Уз то биљешка о Ј. Паванију.
560. Химна на најдрагоцјеније исцјељење велике црногорске мајке њезина височанства књагиње Милене. — *Глас Црногорца*, 20/1891, 29.
561. Здраво дошла! . . . Усклик Црногораца о повратку велике Богом спашене црногорске мајке њезина височанства књагиње Милене. — *Глас Црногорца* 20/1891, 35.
562. Милош, Иван и Милан на вечери косовској (Кантада). — *Грлица*, 3/1891, 26—27.
563. На гробу своје Невенке преминуле у Трсту у својој 36 години дана 9. вељаче 1891. — *Искра*, 1/1891, 5, 41—42.
564. [Витешки кнеже, витешка крви. . .] — *Искра*, 1/1891, 11, 96.
Никола I Петровић Његош. — Објављено у чланку: Јован Сундечић, Прилог за савремену нашу повијест у Далмацији.
565. На дан рођења своје прве унучице. У ожујку 1891. Углазбио за један глас уз пратњу гласовира Р. Толингер. — *Искра*, 1/1891, 13, 109.
566. Јадиковке. (Послије Невенкине смрти.) Па може ли бит на ино. . . — *Искра*, 1/1891, 20, 165.
567. Јадиковке. (Послије Невенкине смрти.) Па тад кажи и пјеснику. — *Искра*, 1/1891, 20, 165.
568. Јадиковке. (Послије Невенкине смрти.) Ах! мирујте. — *Искра*, 1/1891, 20, 166.
569. Јадиковке. (Послије Невенкине смрти.) Никад више. — *Искра*, 1/1891, 20, 166.
570. На гробу овог премилог кума Рака (Петра) Мартиновића, гимназијалног професора. — *Нова Зета*, 3/1891, 4, 113.
571. На гробу свог оца. — *Виенац*, 23/1891, 21, 321.

572. Химна српског пјевачког друштва „Јединство“ у Котору... — Стеван В. Врчевић, ПРЕГЛЕД СРПСКОГ ПЈЕВАЧКОГ друштва „Јединство“ од његовог постанка до данас, 1839—1889. — Загреб, 1891, 44—45.
573. Дру Анти Старчевићу. Уздарје за пренемио дар. — *Дубровник*, 1/1892, 8, 1—16; — *Глас Црногорца*, 21/1892, 4. — *Српска застава*, 2/1892, 20, 4. — *Српски глас*, 13/1892, 6, 5—6. — *Велика Србија*, 5/1892, 8, 2; 9, 2—3.
574. Бог је стобом... Добродошлица народној ни Мајци. (Хор Црногораца.) — *Глас Црногорца*, 21/1892, 29.
- Милени Петровић Његош.
575. (Прими сабљу књаже млади. — *Грлица*, 4/1892, 34—36.
576. О повратку из Хајделберга богом спасене црногорске мајке Њезиног височанства књагиње Милене. Дне 25. августа 1891. — *Грлица*, 4/1892, 35.
577. Након године дана. — *Искра*, 2/1892, 9/10, 73.
578. Његовом височанству књазу Николи I. — *Просвјета* [Цетиње], 1/1893, 3, 109.
- Николи I Петровићу Његошу.
579. [Од сокола рабаш. . .] — *Просвјета*, 1/1893, 3, 109—110.
- Данилу Александру Петровићу Његошу Објављено уз уводну биљешку под насловом: Имендан Насљедников.
580. Вијенац на гроб окруженоме пјеснику Алфреду Тенисону. — *Просвјета*, 1/1893, 6, 222—223.
- Објављено у чланку: [Јован Сундечић], Част за част.
581. Поздрав гостима присутним открићу споменика Гундулићева, у Дубровнику 26. јунија 1893. — *Просвјета*, 1/1893, 9, 295—302. — *Дубровник*, 2/1893, 1, 3—4.
582. Пјесма поводом ободске четирстољетнице. — *Просвјета* 1/1893, 10, 353—358. — *Графичка ревија*, 11/1937, 4, 171.
- Штампарија Црнојевића на Ободу. — У *Графичкој ревији* објављен одломак под насловом: Ободу.
583. Химна. — *Просвјета*, 1/1893, 11, 399; — *Наше доба*, 9/1893, 44.
- Објављено у чланку: Јован Сундечић, Бесједа и химна. О стогодишњој прослави рођендана Сима Милутиновића Сарајлије, српског пјесника. — У *Наше доба* објављено под насловом: Химна Симу Милутиновићу Сарајлији.
584. Милица. Ballata serba par —. Versione libera di Relja Ohmučević. — *Il Diritto croato*, 6/1893—94, 22.

585. Двије честитке. I Брзојавна честитка из Котора на Цетиње: Његовом височанству Николи I, витешком књазу и господару Црне Горе на Николдан 1893 год. — *Просвјета*, 2/1893—94, 3, 122.
586. Двије честитке. II Химна приликом имендана његове свјетлости књаза Данила-Александра, црногорског престолонаследника 17. децембра 1893. — *Просвјета*, 2/1893—94, 3, 123.
587. Ријечница хришћанске утјехе пријатељу кап. Паву Каменаровићу, приликом преминуле му предрате ћери Даринке у најбујнијему цвијету њезинијех љета. (Сонет.) *Просвјета*, 2/1894, 3, 130.
588. Драгијем омладинцима Б. Перовићу с Цетиња и Мар. С. Поповићу, Бакону из Фоче. Хвала за пошту. — *Просвјета*, 2/1894, 4, 181—182.
Буро Т. Перовић и Марко С. Поповић.
589. Играјмо коло-Бранково коло. (Пјесма за Бранков албум.) *Просвјета* [Цетиње], 2/1893—94, 6, 298—300. — *Бранково вече*, 1894, 46—48.
Поводом 50-годишњице Радичевићеве пјесме Бачки растанак. — У споменици *Бранково вече* објављено под насловом: Играјмо коло — Бранково коло!
590. Још један одисај родитељског срца свом увјележном Душану. — *Просвјета*, 2/1894, 7, 353—359.
Душану Сундечићу поводом смрти његове жене Софије.
591. Отпоздрав. — *Просвјета*, 2/1893—94, 7, 367.
Одговор на пјесму: Пар., Ускрсна честитка. *Просвјета*, 2/1894, бр. 7, 366.
592. Химна. Српског пјевачког друштва у Подгорици „Бранко Радичевић“. — *Просвјета*, 2/1894, 8, 410—411.
593. Вијенац на гроб Сади Карноу (Carnot), преседнику Француске Републике. — *Просвјета* 2/1894, 9, 459.
Marie François Sadi Coront.
594. Његовом височанству Насљеднику. — *Просвјета*, 2/1894, 9, 491—492.
Данилу Александру Петровићу Његошу. — Уз то билешка уредништва.
595. Бог великој души. . . — *Просвјета*, 2/1894, 10, 544.
Поводом парастоса Данилу I Петровићу Његошу.
596. Књаже Мирко! . . . сретна теби османлија била. . . — *Просвјета*, 2/1894, 11, 612. — *Глас црногорца*, 23/1894, 38.
Поводом подјеле турског одликовања Мирку Петровићу Његошу. — У *Гласу Црногорца* објављено без наслова.

597. [Почивај врла душо...] — *Просвјета*, 2/1894, 12, 675.
Бүрү Т. Перовићу. — Објављено у анонимном некрологу Бүрү Т. Перовићу.
598. Сузе за царем Александром III — *Глас Црногорца*, 23/1894, 51 — *Просвјета*, 3/1894, 1—4.
Александар III Романов.
599. Стручак босиљка на гроб младог српског пјесника Војислава Илића. — *Просвјета*, 3/1894, 1, 23—24. [Бир.]; — *Војислављева споменица*, 1895, 165—166.
600. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Три поруке. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 705.
601. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесма. Лети тица. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 705—706.
602. Памчић. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Пастир и пастирица. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 706.
603. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Славуљ пјева. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 706.
604. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Што си снито? . . . — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 706—707.
605. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Баба и цура. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 707.
606. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Хвала трију дјевојакâ. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 707.
607. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Сваћа. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 707—708.
608. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. У Јована. — *Бранково коло*, 1/1895, 23, 708.
609. Der Rang der Vila. (Aus dem Serbischen.) — *Die Frau*, 28/1895, 154, 6. [Гот.]
610. Пријатељска жалованка кап. Паву Каменаровићу, пригодом преране смрти његова сина капетана Бүра. Преминуо у Трсту 24. вельаче 1895. — *Дубровник*, 4/1895, 10, 1.
611. Приликом отворења „Српске читаонице” у Имоцком 16. јула 1895. — *Дубровник*, 4/1895, 34, 1; — *Српски глас*, 16/1895, 30, 3.
612. Вијенац на гроб Бүра кнеза Војновића. — *Дубровник*, 4/1895, 38, 3.
613. [Славјански славо славска...] — *Глас Црногорца*, 24/1895, 6.
Димитриј Александрович Славјанскиј. — Објављено у анонимном чланку: [О турнеји Руса Славјанског и његовог пјевачког кора по Далмацији.]

614. Велика војвоткиња Стане. Слова хришћанске утјехе његовом височанству Николи I, витешком књазу и господару Црне Горе и пр. и пр., и пр., поводом смрти блаженоупокојене му мајке г-ђе Стане Миркове, велике војводкиње граховачке, преминуле дне 31. јануара 1895. — *Глас Црногорца*, 24/1895, 8.
615. Посветница благородној и веледичној госпођи Терезини др Јенко-вој. — *Глас Црногорца*, 24/1895, 46. — *Српски глас*, 16/1895, 44, 1.
616. Честитка на имендан његовом височанству Николи I, витешком књазу и господару Црне Горе и пр. и пр. и пр., 6. децембра 1894. — *Луча*, 1/1895, 2, 67.
617. Захвалница Ивану Рендићу, хрватском кипару. — *Српски глас*, 16/1895, 35, 2—3.

Уз то писма Ј. Сундечића и И. Рендића и биљешка С. Бјелановића.

618. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Брацка свађа. — *Бранково коло*, 2/1896, 2, 33.
619. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Сарајлија сератлија. — *Бранково коло*, 2/1896, 2, 33—34.
620. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Љуца хваљеција. — *Бранково коло*, 2/1896, 2, 34.
621. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Тица и цура. — *Бранково коло*, 2/1896, 10, 296.
622. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Јелена и чобанин. — *Бранково коло*, 2/1896, 10, 296—297.
623. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Расла дуња. . . — *Бранково коло*, 2/1896, 10, 297.
624. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Бул са Булом. — *Бранково коло*, 2/1896, 13, 385. — *Цариградски гласник*, 6/1900, 10, Пр., 6. — *Српски народни илустровани велики календар* [Нови Сад], 1901, 87. — *Велики орао* 1901, 90.

У Цариградском гласнику, Српском народном илустрованом великом календару и Великом орлу објављено под насловом: Бул са Булом.

625. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Еј, Котари! . . . — *Бранково коло*, 2/1896, 13, 386.
626. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Марков сан. — *Бранково коло*, 2/1896, 13, 386. — *Мали журнал*, 3/1896, 143, 5.

У Малом журналу објављено под насловом: Марков сан. Из „Пламчића”.

627. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Било дебло — па озебло. — *Бранково коло*, 2/1896, 19, 577.

628. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Краљевић и Арапин. — *Бранково коло*, 2/1896, 19, 577. — *Мали журнал*, 3/1896, 143, 5.

У *Малом журналу* објављено под насловом: Краљевић Марко и Арапин. Из „Пламчића”.

629. Пламчићи. У часовима одмора, у духу и по облику нар. пјесама. Невенка и Јелица. — *Бранково коло*, 2/1896, 25, 769—771.

630. За свечаност открића споменика Николе Томазеа Шибенчанина у спомен књигу. — *Дубровник*, 5/1896, 23, 1.

У Шибенику.

631. Виловитој и преплеменитој госпоји Терезини др Јенковој на њезин имен-дан 15. октобра 1896. — *Љубљански звон*, 16/1896, 12, 774—775; — *Српски глас*, 17/1896, 41, 4.

632. Стари песник младијем Српкињама. — *Српкиња* [календар], 1/1896, 4—5.

633. На нову годину 1897. Дру Владимиру Трајановићу. — *Бранково коло*, 3/1897, 6, 161.

Одговор на пјесму: Владимир Тројановић, На Нову годину 1897. Јовану Сундечићу. — *Бранково коло*, 3/1897, бр. 6, 161.

634. Добродошлица о посјети његова величанства краља Александра I његову височанству књазу Николи I на Бурђевдан 1897. — *Дубровник*, 6/1897, 19, 2; — *Глас Црногорца*, 26/1897, 18, 1. — *Грађанин*, 2/1897, 18. — *Луча*, 3/1897, 4, 131—133. — *Србобран*, 14/1897, 48. — *Српске новине*, 64/1897, 93, 1—2.

Александру Обреновићу и Николи I Петровићу Његошу. — У *Грађанину* објављено под насловом: Добродошлица; у *Србобрану* објављено без наслова.

635. Словенки. — *Дубровник* [календар], 1/1897, 98; — *Српски глас*, 18/1897, 4, 3. *Зета* (календар), 3/1910, 49.

636. О честитом вјенчању њезине свјетлости књагињице Ане Петровић-Његош с њег. свјетлости књазом Франц-Јосифом Батенбергом на Цетињу 6. маја 1897. — *Глас Црногорца*, 26/1897, 19, 3. — *Српски глас*, 18/1897, 20, 4.

637. Радимо и знојимо се! — *Луча*, 3/1897, 10, 406—408.

638. [Што ћу старац с три госпоје...] — *Наше доба*, 13/1897, 37, 1. Објављено у чланку: Драго Вољић, Ј. Сундечић и которске госпође.

639. Sonetto di —. У Спомен-књигу умнога великана Николе Томазеа Шибенчанина *Niccolò Tomaseo e il suo monumento in Sebenico*, 1897, 43.

Никола Томазео.

640. Словенкама. — *Словенка*, 1/1897, 3, 1.
На српскохрватском.
641. Мало уздарје Марку Греговићу, младому српском сликару. — *Српски глас*, 18/1897, 8, 4.
642. Спомен Саве Бјелановића. (Сонет.) — *Српски глас*, 18/1897, 11, 3.
— *Глас*, 8/1936—37, 226/227, 43.
643. Нови звуци. XXIII. Љепо ли је бит' пјесником. (Из збирке Словенци посвећенијех пјесама.) — *Бранково коло*, 4/1898, 49, 1537.
644. Опомена Словенству у преозбиљном часу. — *Глас Црногорца*, 27/1898, 20.
О слози Славена.
645. О доласку њег. кр. вис. књаза бугарскога Фердинанда I у Црну Гору 26. јулија (7. августа) 1890. — *Глас Црногорца*, 27/1898, 30.
— *Грађанин*, 3/1898, 32, *Луча*, 4/1898, 7, 267—270.
Фердинанд I Кобург.
646. Богу слава! — *Глас Црногорца*, 27/1898, 42. — *Српски глас*, 19/1898, 41, 3—4.
У *Српском гласу* објављено под насловом: Богу слава! На дан мојега „Златнога пира“.
647. [Велики књаже, — с великих дјела...] — *Глас Црногорца*, 27/1898, 50.
Никола I Петровић Његош.
648. Поздрав Новом љету 1898. — *Луча*, 4/1898, 1, 3—6. — *Народна мисао*, 1/1898, 3, 1—2.
649. Омладини около часописа „Независност“. — *Независност*, 1/1898—99, 3.
650. Химна о прослави двадесет-пете обљетнице Дубровачког радничког друштва 27.—28. маја 1899. — *Дубровник*, 8/1899, 22, 1.
651. Змају. — *Дубровник*, 8/1899, 28, 6.
Змају Јовану Јовановићу.
652. Пригодница о пресретној вјеридби у Петрограду њег. височ. црногорскога престолонаследника књаза Данила Петровића-Његоша са њезиним височанством Шарлотом Јутом Мекленбург-Стрелицком, војвоткињом, дне 4. априла 1899. — *Глас Црногорца*, 28/1899, 15, 3. — *Грађанин*, 4/1899, 18. — *Луча*, 5/1899, 3/4, 99—100. — *Српски глас*, 20/1899, 16, 4.
653. Брачна химна о пресјајном вјенчању њ. височанства књаза Данила Петровића-Његоша, наследника црногорског, с њезиним височанством Милицом, војвоткињом Мекленбург-Стрелицком. — *Глас Цр-*

ногорца, 28/1899, 29, — *Грађанин*, 4/1899, 30. — *Луча*, 5/1899, 7/8, 267—269. — *Српски народни илустровани велики календар* [Нови Сад], 1900, 30.

654. [Велики књаже! — Шта да Ти нудим. . .] — *Глас Црногорца*, 28/1899, 51, 3.

Николи I Петровићу Његошу поводом имендана.

655. Поздрав Новом 1899. љету. — *Луча*, 5/1899, 1/2, 3—4.

656. Све сам теби дао. (XXVI „звучак“ из збирке — својој Словенки изпјеваних пјесамâ.) — *Словенка*, 3/1899, 21, 487—488.

657. Словенки на имендан 15. августа 1899. — *Словенка*, 3/1899, 23, 533.

658. Ха! Ха! Ха! (Из збирке посвећене Словенки — „Звучак“ XXXII.) — *Српски глас*, 20/1899, 33, 1—2.

659. Укор деветнајестом — поздрав двадесетом вијеку. (Полиметри.) — *Глас Црногорца*, 29/1900, 9.

660. Из посмрчади пок. пјесника —. (Приопћио Л[уко] Зоре.) Дајте мира. — *Срћ*, 1/1902, 3, 87—88.

661. На моју дрворезну слику у „Словинцу“ 1879. Сонет посвећен свом драгом пријатељу Луку Зори. (Приопћио Л[уко] Зоре.) — *Срћ*, 1/1902, 5, 183.

662. Једноме критичару. Из посмрчади пок. пјесника —. (Приопћио Л[уко] Зоре.) — *Срћ*, 1/1902, 6, 275.

Епиграм на критику Сундечићеве пјесме: Јутром рано.

663. Из посмрчади пок. пјесника. Своме пријатељу професору П[ери] Будмани. — *Срћ*. 1/1902, 13, 567—568.

664. Из посмрчади пјесника —. (Приопћио Л[уко] Зоре). Сан пјесников. — *Срћ*, 1/1902, 17, 759—761.

665. Три пољупца. — *Срћ*, 2/1903, 5, 208.

666. Радуна. — *Срћ*, 5/1906, 1, 9.

667. Три савјета Српкињама. — *Српска црква* [календар], 1910, 26—28.

668. Црногорска химна. — *Браник*, Н. Сад, 28/1912, 223, 30.

Садржај пјесме коју је компоновао Б. Николић.

669. Своја кућица, своја слободица. — *Народна заштита*, 2/1918, 1/2, 44.

Из: Вршидбе.

670. Склад и рад. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 12, 4.

671. Поцијепан народ. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 14, 5.
672. „Шест сестара гњева божијега“. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 17, 3.
673. Свећеник и народ. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 19, 2.
674. Право сваког народа — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 21, 4.
675. Кад се закон лако слуша? — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 22, 6.
676. Вјера и родољубље. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 32, 4.
677. Живот је наш борба. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 36, 1.
678. Радин и нерадин. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 40, 3.
679. Какве мајке, народ таки. — *Хрватске пучке новине*, 1/1921, 41, 3.
680. О учењу свога језика. Писмо Станку. — *Вјерни друг*, 26/1923—24, 1, 1—2; — *Говори и пиши хрватски, како треба*, 1/1925, 1/2, 1.

У листу *Говори и пиши хрватски, како треба* објављено под насловом: О учењу нашега језика. (Посланица Ј. Сундечића Ст. Вразу.)

681. Вилин прстен... *Гласник Подмлатка Црвеног крста*, 6/1926—27, 10, омот, 2.
682. Пјесма њиховим свјетлостима најсрдачније поднесена.
683. *Споменица Друштва кнегиње Зорке*, 1934, 23—24.

Поводом рођења Зорке Петровић Његош.

684. Три прилога из оставине пок. Јована Сундечића. — *Грађа за новејест књижевности хрватске*, XIII/1938, стр. 122—136.

1. Једна сатира проти Бенералу Манули. 2. Једна политичка пјесма из 1870. године. 3. Матица хрватска и Јован Сундечић.

685. Пријатељу дру Року Мишетићу. — *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 1939, XIX/1—2, 166—167.

Објављено у чланку: Душан Д. Вуксан, Неколико писама наших старих књижевника.

686. Пригодна пјесма за Трипундан. [Припоћио] Ј. С. — *Глас Боке*, 10/1941, 407, 2.

б. ПРОЗА. ПУТОПИСИ

687. Радомил' и Нерадомил'. *Љубител' просвештенија*, 14/1849, 81—84.
688. Радомил и Нерадомил. Писао И. Сундечић, Имоћанин у Магаз. 1849. год. — *Гласник далматински*, 2/1850, 2, 3—4.

689. Марица или жертва за поштене. (Истинити случај). У Задру. — *Светозар*, 1/1855, 1 октобра, [2—4].
690. Циганин поставши царем. (Басна, по једној народној пословици). — *Гласник далматински*, 10/1858, 27.
- У бр. 30. Сундечић исправља ријеч „басна“ у „причица“.
691. Кривац. (Причица по једној народној пословици). — *Гласник далматински*, 10/1858, 30.
692. Марица или: Жртва за поштење. Истинити догађај; по народном казивању написао —. — *Пророк*, 1863, 15—18.
693. У Подгорици о новој години 1885. Путописна црта. Пише —. — *Виенац*, 17/1885, 15, 232—235; 16, 250—252; 17, 266—270; 18, 282—287; 19, 297 — 303; 20, 313—318.

в. КЊИЖЕВНА КРИТИКА

694. Њешто о потреби критике у нашој књижевности. — *Гласник далматински*, 8/1856, 87, 4.
- О потреби критике код нас, без вријећања, која би се писала „уљудно, разумно и основно“.
695. Историја књижевности поглавитих на свиету народа од најстаријих времена до садашњег вијека. Написао др Божидар Петрановић, Част I, у Новом Саду. Печатња др Дан. Медаковића 1858. — *Гласник далматински*, 9/1859, 8, 4.
696. Књижевни преглед. (Приказ књиге Јована Јовановића: Источни бисер. Нови Сад 1861). — *Гласник далматински*, 13/1861, 44, 4.
697. Глас из пустиње. Писама по П. А. Казали. — *Гласник далматински*, 13/1861, 63, 4.
- Приказ књиге издане 1861. у Задру.
698. Балканска царица. *Позориште*, 11/1886, 22, 85—86; 23, 89—90; 24, 93; 25, 97—98; 26, 101—102; 27, 105—106; 28, 109—110; 29, 113—114; 30, 117—118; 32, 125—126; 33, 129—130.
- Извадак из Сундечићева описа пута у Подгорицу, штампаног у *Виенци* 1885, у којем се говори о драми „Балканска царица“ књаза Николе и о њеном извођењу у Подгорици. С мањим цитатима из драме.
699. Прилог за савремену нашу повијест у Далмацији. Биљешке Ј. Сундечића. Примјетба на „Крваву кошуљу“. — *Искра*, Задар, 1/1891, 11, 94—97; 12, 102—106.
700. Сундечић о Старчевићу. — *Католичка Далмација*, 23/1892, 13.
- Осврт на пјесму Јована Сундечића о Анти Старчевићу, објављену у *Гласу Црногорца*, 1892, 4.

г. НАРОДНА КЊИЖЕВНОСТ

701. Народне преповедке. — *Љубител' просвештенија*, 13/1848, 116—120
Садржај: а) Калуђер' и дете ковачко; б) Свекар' и зла невеста; в) Калуђер' и чобан'; г) Човек, кои е свагда истину говорио, и Игуман' ћорав' у едно око; д) Јац, пиле, мачка, ован', магарац', вуќ', и мећед.
702. Женидба Јакшића Димитрија. — *Љубител' просвештенија*, 14/1849, 101—116.
По казивању Јована Кољбабића, гуслара забиљежио Ј. Сундечић.
703. Народне загонетке. — *Љубител' просвештенија*, 15/1850. 127—129.
Сакупљач потписан Јово Сундечић.
704. Краљ и тежак. Народна приповидка! — *Гласник далматински*, 3/1851, 47, 4.
705. Народна пјесма. Обновљање Раванице. — *Српско-далматински магазин*, 16/1851, 119—131.
706. Загонетка. — *Гласник далматински*, 9/1857, 37—41, 43—46, 54—56, 59—62, 65—66, 68—74, 76—77.
Објављено 26 загонетка.
707. Загонетка. — *Драгољуб*, 1/1867, I, 16.
Једна загонетка.

д. РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ ИЗ НАУКЕ

708. Једно писмо пријатељу. — *Зора далматинска*, 5/1848, 40, 160. Потпис: Јов. Sundecich Imochanas.
О важности сједињења Далмације с Хрватском.
709. Из Задра 10 студ. Братје Хрвати. — *Новине далматинске -- хрватско-славонске*, 14/1848, 127, 510.
О Анти Кузманићу и о потреби јединства Хрватске и Далмације.
710. Како се море садањи час нарбоље обернути (впотребовати). (Из *Зоре Далматинске*). — *Словенија*, 1/1848, 13, 52.
711. Слобода, једнакост, братство. — *Зора далматинска*, 6/1849, 15, 56—57.
712. Што е наше: може л' бут'иелоше?! — *Световид'*, 4/1855, 50, 3.
О малом броју претплатника на *Српско-далматински магазин*.
713. Мисли о човјеку. — *Гласник далматински*, 8/1856, 93, 3—4.

714. Поучни чланци за наше сељаке уобће. Предговор. — *Гласник далматински*, 10/1858, 15.
715. Прави домородац. — *Народни коледар, Задар*, 1/1863, 35—36.
716. Њешто о коледарима. — *Народни коледар*, 2/1864, 3—4.
717. Чланци поучни. — *Народни коледар*, 2/1864, 55—68.
718. Предговор. — *Орлић*, 1/1865, 3—4.
719. Словени и Словенство. — *Орлић*, 1/1865, 52—62.
- Историјски и географски подаци.
720. Најновији статистички подаци о Црној Гори. — *Орлић*, 1/1865, 75—79.
721. Будућност је наша. — *Орлић*, 2/1866, 59—63.
722. Пријатељско писмо о источном питању. На Цетињу, свршетком 1866. — *Орлић*, 3/1867, стр. 84—93.
723. Финанцијална реформа у Црној Гори године 1868. — *Орлић*, 5/1869, 60—64.
724. [Исправак]. — *Народни лист*, 9/1870, 32.
- У вези с изјавом котарског поглавара Франза о помоћи књаза Николе Петровића Његоша устаницима у бококоторском устанку.
725. Шта нам особито треба? — *Орлић*, 6/1870, 43—52.
- О уједињењу Словена.
726. Знатнији догађаји у Црној Гори течајем 1869. године. — *Орлић*, 6/1870, 59—78. Потпис: Уредник.
- Садржи: I. Цетињска богословија; II. Женски завод на Цетињу; III. Први брзојав у Црној Гори; IV. Мост преко Зете и план за нову варош на Бераниној главици; V. Цеста од Котора до Ријеке; VI. Нова тамница на Цетињу; VII. На пољу политике. У тексту Богословија бесједа ректора Милана Костића.
727. Италија (Државописне цртице). — *Црногорка*, 1/1871, 1, 3—4. Потписано:*. . .
- По књизи: »Алмасо рорологе, анпо ргімо«, Милано 1870.
728. Црногорске јунакиње. — *Црногорка*, 1/1871, 7, 25—26; 8, 29—30, 9, 33—35; 13, 49—50; 14, 53—54.
- О подвизима и јунаштву црногорских жена: Плане Томашеве, Крстиње Мојашеве, Анђелије Косорићеве, Јеле Петашове и Сестре Батрићеве.

729. Говор о праву робујућих народа на своје ослобођење, и о дужности другијех народа, а особито сроднијех, да их потпомажу; написао и читао. — *Глас Црногорца*, 6/1876, 12.

Говор одржан на забави у Словенској читаоници у Котору.

730. Говор о љубави к домовини, написао и читао у Которској Народној читаоници на свечаној забави у вечер Савина-дне 1878. — *Словинац*, 3/1880, 13, 249—252.

731. Предговор. Цетиње, на Ново љето 1885. — *Орлић*, 7/1885, 3—5.

О настављању публиковања *Орлића*.

732. Шта су Славјани стекли у течају задњијех десет година. На Цетињу. — *Орлић*, 7/1885, 32—45.

О политичком и културном успону Словена.

733. О Хрватском књижевном препороду, поводом прославе 50-годишњице. — *Слава препородитељем*, 1885, 16.

734. Занимљиво. — *Просвјета*, 1/1893, 3, 111. Потписано: Уред[ник].

Биљешка о најстаријем споменику Христофору Колумбу у Балтимору (САД).

735. Ријеч у своје вријеме, с обзиром на опћу словенску домовину. Посвећена свој словенској омладини која се учи. — *Просвјета*, 1/1893, 7, 225—234.

736. Ободска прослава. — *Просвјета*, 1/1893, 10, 339—352. Потпис: Уредник, тј. Ј. Сундечић.

О прослави четиристогодишњице штампарије на Ободу.

737. Прави домородац. Мисли Ј. Сундечића. — *Св. Гирил и Метод*, календар за хрватски народ, 2/1904, 79—80.

О патриотизму.

Ћ. ПРОСВЈЕТА. ОБРАЗОВАЊЕ

738. Њешто о најбољем употребљењу садашњег времена. — *Зора далматинска*, 5/1848, 31, 121—122. Потпис I. Sundecich.

О употреби увођења хрватског језика у школе у Далмацији.

739. Говор, којег је пригодом свечане забаве даване у вечер Савина-дне т. г. у Народној читаоници которској читао —. — *Народни лист*, 13/1874, 17.

740. Говор читан на вечерњој забави приређеној и даваној дна 9—21 новембра 1874 у дворанама которске Славјанске читаонице у име свет-

ковања двадесетипетгодишње успомене, од када је иста читаоница у граду Котору утемељена. — *Народни лист*, 14/1875, 1—3.

О важности народнога просвјетивања.

741. Из говора Јована Сундечића. — *Обзор*, 5/1875, 16—17.

Прештампано из задарског *Нар. листа*. О народној просвјети; говор одржан поводом 25 год. Которске читаонице.

742. Наша мајка у гојењу наше дјеце. Предавао на вечерњој забави у „Славјанском дому“ у Котору. — *Виенац*, 19/1887, 1, 10—12; 2, 26—28; 3, 43—46.

743. Из моје буквице. — *Просвјета*, 2/1890, 1/2 22—28; 3, 64—70; 6, 137—143; 7/8, 187—193; 9/10, 251—253; 11/12 311—318; 1/1892, 1, 23—29.

О постанку закона. Намијењеног „за прво читање свијетломе наследику Црне Горе“.

744. Њешто о просвјети уопће. — *Просвјета*, 1/1892, 1, 1—6.

745. Дом, школа и црква. — *Просвјета*, 2/1893, 1, 514—522.

О васпитној функцији дома, цркве и школе.

е. РЕЛИГИЈА

746. Из моје „Буквице“. — *Просвјета*, 2/1890, 1, 2—11, 12,

Излазило нередовно у шест наставка.
Уз то пишчева биљешка о дјелу.

747. Религија и фанатизам или вјера и вјерска несношљивост. — *Просвјета*, 1/1892, 2, 41—46.

748. Хришћанство. — *Просвјета*, 1/1893, 3, 77—83.

749. Свештеници и народ. — *Просвјета*, 1/1893, 4, 113—118.

О улози свештеника у народном просвјетивању.

750. Срце и разум у вјери. — *Просвјета*, 1/1893, 5, 149—154.

751. Ријеч у своје вријеме, с обзиром на опћу словенску домовину. Посвећена свој словенској омладини, која се учи. — *Просвјета*, 1/1893, 7, 225—234.

Чланак поучно-вјерског карактера.

752. Словенска служба у римокатоличкој цркви. — *Просвјета*, 5/1895, 1, 10—14.

О служби у Далмацији и Црној Гори.

753. Драги пријатељу Маријане! — *Зора далматинска*, 5/1848, 45, 180.
Потпис: Jov. Sundecich.
754. Одломак из пријатељског писма. — *Зора далматинска*, 6/1849, 5, 19.
755. Неколико речих о преводу с. Писма по наџчитељу с. Богословља Иван-Матеју Скарићу канонику столне задарске цркве. — *Гласник далматински*, 7/1855, 93, 4.
756. Одговор на ово писмо госп. Ш. Љубића. У Задру 21. вељаче 1857. — *Глас далматински*, 9/1857, 16.
- Текст Сундечићева писма поводом Љубићеве оцјене Карацићева дјела „Примјери српско-славенског језика”.
757. Њешто о језику. — *Гласник далматински*, 13/1861, 1—2, 3.
- Полемика са чланком каноника Павловић-Луџића у листу *La voce Dalmatica*, бр. 31, 1860. на тему да ли би наш језик задовољно да се увече у школе Далмације.
758. Отворено писмо на г. Виџка Дупланџића. — *Гласник далматински*, 13/1861, 14, 4.
- Одговор на књигу В. Д. »*Della civiltà italiana e slava in Dalmazia*«, 1861, у којем дјелу, између осталог, багателише нашу савремену књижевност у Далмацији, на што писац оштро реагира.
759. Гласник часопису: *Voce Dalmatica*. — *Гласник далматински*, 13/1861, 25/26, 3—4.
- Полемика у вези писања Виџка Дупланџића у листу *Voce Dalmatica*.
760. Једном за свагда. — *Гласник далматински*, 13/1861, 39, 4.
- Полемика о националним и вјерским односима у Далмацији за *La voce Dalmatica*.
761. Писмо о мојем путовању у Хрватску, Угарску, Војводину, Србију и Срием. Посвећена врстном пријатељу мому, пречастному господину Герасиму Петрановићу, архимандриту консисториалном у Задру, од —. — *Гласоноша*, 1/1861, 17—19.
762. Одговор на малу интерпелацију „Наше горе листа”. — *Народне новине*, 28/1862, [Друго полугодиште], 95, 381.
- О чланку *Наше горе лист* у вези с пјесмом „Молитва хрватског родољуба”. — О југословенској идеји.
763. Отворено писмо на уреднике „Гласника Далматинскога”. — *Народне новине*, 28/1862, [Друго полугодиште], 114, 457.
- Одговор на чланак у *Гласнику далматинском* у вези са Сундечићевим писањем у *Нар. новинама*. (Није наведен наслов чланка у *Гласнику далматинском*).

764. Одговор славном уредништву „Наше горе листа”. — *Народне новине*, 38/1862, [Друго полугодиште], 118, 471—472.
- Одговор на опаске *Наше горе листа* о Сундечићевим пјесмама политичког садржаја и о њиховом ставу по питању сједињења Далмације с Хрватском и Славонијом.
765. Опет један одговор славном уредништву „Наше горе листа”. — *Народне новине*. 28/1862, [Друго полугодиште], 144, 575—576.
- Полемика о ауторову политичком ставу. (Није наведен наслов чланка у *Н. г. листу*).
766. Отворено писмо. Својим знанцем и пријатељем! У Задру, 28. просинца 1863. — *Народне новине*, 30/1864, 7, 27.
- О својим економским и породичним приликама, поводом писама пријатеља у вези с наводним премјештањем.
767. Отворено писмо Госп. А. Ткалчићу. — *Il Nazionale* [*Народни лист*]. 5/1866, 4, [Прилог], [4].
- Полемика због критике А. Ткалчића о дјелима Ј. Сундечића: „Крвава кошуља” и „Вршидба”.
768. Отворено писмо уреднику Напредка. На цетињу, 20 децембра 1868. — *Напредак*, 22/1869, 1, [3].
- Одговор на личне нападе у бр. 114 *Напредка*, њему погрешно упућене.
769. Исправак. — *Народни лист*, 9/1870, 20.
- Оповргавање изјава заступника *Luigi Lapenne* у односу на писца. У вези с писмом *Ivana Wegnera*. Исто и на талијанском језику у талијанском издању листа под бр. 21.
770. Отворено писмо Уреднику „Србскога народа”. — *Народни лист*, 10/1871, 41.
- О свом политичком раду с освртом на нападе у *Србском народу*.
771. Јаван одговор на јаван приговор. — *Народни лист*, 11/1872, 18.
- Одговор на чланак: М. П., Црногорац Сундечићев и црква католичка (*Ibid*, 11/1872, 14).
772. Јаван одговор на јаван приговор. — *Црногорац*, 2/1872, 6, 21—22.
- Сундечић одговара на чланак *Народног листа* у броју 14, под насловом „Црногорац Сундечићев и католичка црква”.
773. Отворено писмо уреднику „Народног листа”. — *Народни лист* (*Il Nazionale*), 18/1879, 79.
- Исправка неких навода садржаних у једном допису из Имтоскога у бр. 75. *Народног листа*, о наводним Сундечићевим изјавама о Миху Клаићу и Миховилу Павлиновићу.

774. „Српскоме листу“ на чланак „Да се разумијемо“. — *Народни лист*, 25/1886, 42.
- О свом политичком дјеловању.
775. (Отворено писмо уреднику „Народног Листа“ у Задру о свом иступу Славјанског дома у Котру). — *Народни лист*, 23/1889, 94.
776. Ријеч у згодно вријеме. — *Дубровник*, 4/1895, 34, 1—2.
- Одговор Вергилију Перићу на говор штампан у задарском *Народном листу* о српскохрватском питању.
777. „Словенки“. — *Словенка*, 3/1899, 19, 446—448.
- Писмо Сундечића уредници „Словенке“ на српскохрватском.
778. Нада. Из архива Градске библиотеке. (Приопћио) дм. — *Преглед*, 1/1925, 1, 2.
- Писмо Ј. Сундечића од 7. I 1883. Ивану Мангеру поводом изласка првог броја *Наде*, листа за забаву и поуку у Сплиту.

з. БИОГРАФИЈЕ. НЕКРОЛОЗИ

779. О светковању Качићева стогодишњег дана. — *Гласник далматински*, 11/1859, 100, 4.
780. Галилео Галилеи. — *Црногорка*, 1/1871, 15, 57—58; 16/17, 67—68. Потпис: *... .
- По књизи: »*Almanco popolare, anno primo*«, Милано 1870.
781. Живот и рад др Божидара Петрановића. Написао —. — *Словинац*, 1/1878, 12, 124—126; 13, 141—143; 14, 158—160; 15, 176—177; 16, 188—189; 2/1879, 1, 12—14; 2, 22—25; 3, 40—45.
782. Живот и рад Божидара Петрановића. — *Застава*, Нови Сад, 17/1882, 126/128, 2—3.
783. Бесједа и Химна. О стогодишњици прославе рођендана Сима Милутиновића Сарајлије, српског пјесника. — *Просвјета*, 1/1892, 11, 389—399.
784. Аца Поповић [Зуб.]. Уред. Прос. [т. ј. Јован Сундечић]. — *Просвјета*, 2/1894, 10, 555—556. Потпис Уред[ник], тј. Ј. Сундечић.
- Некролог српском књижевнику и новинару, умрлом 1894. Већи дио некролога пренијет из *Pester Lloyd*. „Зуб“ псеудоним А. Поповића.
785. Стефан Јефтић 1810—1894. — *Просвјета*, 2/1894, 9, 455. Потпис: Ур. Пр., тј. Ј. Сундечић — Уредник *Просвјете*.
- Читуља.
786. /О Словенски Терезини Јенко, списатељици, која је дошла на Цетиње/. — *Глас Црногорца*, 24/1895, 46.

и. КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ. ЗАХВАЛНИЦЕ

787. [Оглас и позив на претплату пријевода Алфиериеве драме „Саул“]. — *Главни лист „Обћих пословних новинах“*, Загреб, 1/1861, 5,63.
Позив преводиоца Ј. Сундечића на претплату.
788. [Позив на претплату на „Виенчић домољубних пиесмах“.] У Задру 15. свибња 1862. — *Гласник далматински*, 14/1862, 45.
789. Виенчич домољубних пиесамах. Од Ј. Сундечића. У Задру 1862. — *Народне новине*, 28/1862, 74, 296—297.
Биљешка.
790. [Позив на претплату за нову збирку пјесама „Виенчич домољубних пиесамах“]. — *Позор*, 3/1862, 117.
791. [Књижевни оглас за „Виенчич домољубних песама“]. У Задру, 15. маја 1862. — *Србобран*, 2/1862, 38, [4.]
792. Позив на претплату. — *Il Nazionale*, 2/1863, 3, [Прилог], 16.
О народној књижевности у Далмацији и о књижевном часопису *Звезда*, који ће писац издавати.
793. Позив на претплату. На Цетињу, 1. септембра 1869. — *Јединство*, 1/1869, 161, 432.
Позив на претплату на књигу „Песме Ј. Сундечића“.
794. Позив на претплату. На Цетињу 1. септембра 1869. — *Јединство*, 1/1869, 166, 455.
За књигу „Пјесме Ј. Сундечића“.
795. Позив на претплату. На Цетињу почетком фебруара 1870. — *Говорница*, 1/1870, 15, 60.
Позив на претплату на црногорски годишњак *Орлић*.
796. Позив на претплату часописа „Орлић“. — *Заточник*, 2/1870, 53.
797. [Позив на претплату часописа „Орлић“]. На Цетињу 7. маја по старом 1870. — *Заточник*, 2/1870, 126.
Чланак у рубрици „Књижевност“.
798. Позив на претплату. — *Народни лист*, 9/1870, 20.
О црногорском годишњаку *Орлић*, што га писац уређује.
799. [Позив на претплату спјева „Нови пакао“.] С. Пелузице напрема Котору 15. Августа 1874. — *Глас Црногорца*, 2/1874, 32.
800. Бока Которска. — *Застава*, 10/1875, 33.
Позив на сарадњу у забавнику которске Славојанске читаонице и претплату.

801. „Бока Которска“. — *Народни лист*, 14/1875, 22.

Ауторов оглас о издању *Забавника* которске Славјанске читаонице под горњим насловом. Исти чланак Ђирилицом у бр. 23.

802. Јавна захвала. У Котору, 7/19. јануара 1881. — *Глас Црногорца*, 10/1881, 2, [4].

Ј. Сундечић се захваљује дружини „Славјанског дома“ у Котору на указаним му почастима.

803. Књижевни позив на претплату и предбројбу. На Главатоме, 15. августа 1881. — *Глас Црногорца*, 10/1881, 37, [4].

За књигу пјесама „Љубав и цвијеће“ од Ј. Сундечића.

804. Нов позив. У Котору о Божићњим покладама 1884. — *Глас Црногорца*, 13/1884, 49, [4].

Књижевни оглас за књигу Ј. Сундечића: „Одисаји родитељскога срца“. У позиву Сундечић болним срцем констатује да до сада није успио да распрода речена издања, чији је откуп намијењен за подизање скромног споменика на гробу његових синова.

805. Нов позив. — *Народни лист*, 24/1885, [Пр.], 8.

Позив на претплату дјела Јована Сундечића: „Уздисаји родитељскога срца“ и Пера Сундечића „Срце и љубав“.

806. Нов позив. — *Позор*, 1885, 14.

Позив на претплату на књиге: „Одисаји родитељскога срца“, пјесме Ј. Сундечића и „Срце и љубав“, пјесме пок. Пера Јованова Сундечића.

807. (III захвалница). — *Глас Црногорца*, 21/1892, 11.

Одговор на Адресу коју је аутор примио од неких Срба из Биограда на Мору поводом његове пјесме „Дру Анти Старчевићу“, уздарје за пренемио дар. — *Глас Црногорца*, 21/1892, 4.

808. (III Захвалница). — *Глас Црногорца*, 21/1892, 14.

Одговор на Адресу коју је аутор примио од неких Срба из Бенковца, поводом његове пјесме „Дру Анти Старчевићу“, уздарје за пренемио дар. — *Глас Црногорца*, 21/1892, 4.

809. (IV Захвалница). — *Глас Црногорца*, 21/1892, 22.

Одговор на брзојав из Цариграда и New Yorka од тамошњих Срба, поводом ауторове пјесме „Дру Анти Старчевићу“, уздарје за пренемио дар. — *Глас Црногорца*, 21/1892, 22.

810. (Књижевни оглас). — *Глас Црногорца*, 21/1892, 24.

За ауторову књигу: „Миље и Омиље или Милица и Невенка“, с приказом дјела.

811. (Књижевни оглас). — *Глас Црногорца*, 21/1892, 34.

За ауторову књигу: „Миље и Омиље или Милица и Невенка“, с приказом дјела.

812. Књижевни оглас. — *Народ*, 9/1892, 66.
О књизи „Миље и Омиље или Милица и Невенка”.
813. Књижевни оглас. У Котору, мјесеца коловоза, 1892. — *Нови лист*, 2/1892; 191, [3].
Позив на претплату књиге: „Миље и Омиље или Милица и Невенка”.
814. Књижевна објава. — *Глас Црногорца*, 23/1894, 53.
Обавјештава своје сараднике и читаоце и опрашта се, јер због 70 година и слабог здравља неће моћи надаље уређивати *Просвјету* која је на Цетињу излазила у мјесечним свескама.
815. Јавна захвала. Котор, 10[22] априла 1898. — *Глас Црногорца*, 27/1898, 17.
Поводом прославе и честитања 50-годишњице књижевног рада.
816. Јавна захвала. — *Дубровник*, 7/1898, 18, 1—2.
Пјесникова захвала пригодном 50-годишњице његова књижевног рада.

ј. ПРИЈЕВОДИ

817. Gnoli Domenico. Црногорској књегиници Јелени. Свадбени поздрав. Прев[ео] Ј[ован Сундечић]. — *Српски магазин*, 2/1897, 33—34.
Јелени Савои, кћерки књаза Николе I Петровића Његоша.
818. *Dante Alighieri*: Пакао, XXXII и XXXIII пјев. Прев[ео] Ј[ован] Сундечић. — *Звезда*, 1/1863, 14, 53—54.
Кнез Уголин — одломак из *Dantea Alighieria*: Пакао, пјесма XXXII, стих 124—139 и пјес. XXXIII, стих 1—90. Уз то коментар.
819. *Leopardi Giacomo*: Лист. [Прев.] Јован Сундечић. — *Виенац*, 8/1876, 49, 799.
820. О приступању заклетве. I. S. Imochanas (Јован Сундечић). — *Зора далматинска*, 4/1847, 34, 187—188, 36, 196.
Преведено из: *Vamsaj, Las voyages de Cyros*. Из грчке историје.
821. Хомјаков, Алексеј Степанович: Славјанским градовима. (Прерадио Ј[ован] Сундечић). — *Орлић*, 6/1870, 79—80.
822. *Carrèr, Luigi*: Удаљитба. Баллата, полог — .С талијанскога понашио Ј[ован] Сундечић. — *Звезда*, 1/1863, 22, 87.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О ЈОВАНУ СУНДЕЧИЋУ

1. Аноним: Цвијећа или покушења у народно-лиричкој пиеваници од Ј. Сундечића, проф. Задар, Браће Ватара, 1858. — *Невен* [Загреб], VII/1858, 9, 137—139.

2. Аноним: [О оставци Јована Сундечића на уредништво листа „Гласник далматински“ због владиних захтјева око уређивања листа и о Стевану Иничевићу као новом уреднику листа]. Из 'Далмације 19 септ. — *Србобран*, 1/1861, 66, [3].
3. Аноним: Процјена нових књигах. (Из Далмације.) I. Виенчић домољубних пјесама од Ј. Сундечића. У Задру 1862. Тиском Demarchi-Rougierovim. II. Пјесне Меда Пуџића. У Карловцу 1862. Наклада и тисак Абела Лукшића. — *Гласоноша*, II/1862, 78—80.
4. Аноним: Виенчић домољубних пјесамах. Од — . (У Задру, 1862). — *Народне новине*, 28/1862, 74, 296—297.

Приказ.

5. Аноним: Brife aus Montenegro. — *Slavische Blätter*, I/1865, 5, 269—270.

О Ј. Сундечићу и дјелу „Краљ Вукашин“ Николе I.

6. Аноним: Крвава кошуља. Спјевао Ј. Сундечић. — *Вила*, 1865, 15.

Приказ.

7. Аноним: Ј. Сундечић у Београду. — *Вила*, 1868, IV, 168.

Билешка.

8. Аноним: (О изјави „Заставиној“ да Јован Сундечић није писао онај допис, где се напада влада Србије у бр. 114 „Наплетка“.) У Београду, 30. дек. — *Напредак*, 22/1869, 3, (2).

9. Аноним: (О поклону Цетињске штампарије Ј. Сундечићу од стране црногорске владе). — *Заточеник*, II/1870, 261.
Из задарског *Народног листа*.

10. Аноним: Народни коледар Нови и Стари за просту годину 1870 — уредио Казимир Љубић, тајник Матице далматинске — издала о свом трошку Матица далматинска — осма година — Задар тиском *Народног листа* 1869. — Орлић — Црногорски годишњак стари и нови, за просту годину 1870. — Уредио Ј. Сундечић — VI година — на Цетињу у државној печатњи. — *Il Nazionale*, 9/1870, 43, 45.

Приказ.

- 10а. Аноним: Књижевне белешке. — *Матица*, V/1870, 6, 143.
Препорука календара *Орлић* у издању Јована Сундечића.

- 10б. Аноним: Јован Сундечић. — *Виенац*, 1876, VIII, 43.

11. Аноним: Књижевни оглас. — *Искра*, 1/1884, 14, 56.

Оглас одбора за издавање књиге пјесама Јована Сундечића „Одисаји родитељског срца“
Потписано: Том. Биповац, Ј. Трипковић, Косто Кулишић, Перо Јоковић и Нико Стефановић.

12. Аноним: Име Јована Сундечића заузима једно од првих мјеста међу именима српских песника. — *Босанска вила*, I/1886, 9, 142—143.
О политичком ставу Сундечића и односу Срба према њему. Уз то, кратак осврт на збирку пјесама: „Тужна књига”.
13. Аноним: Мали исправак. — *Јавор*. 13/1886, 22, 702—703.
Ко је аутор сатиричног епиграма о правницима, објављеном у „Тужној књизи” Јована Сундечића?
14. Аноним: Тужна књига. Пјесме Јов. Сундечића и + Пера Сундечића. — *Књижевна смотра*, 4/1886, 4, 27—28.
Приказ.
15. Аноним: Сјетва и вршитба. Пјесма Ј. Сундечића. У Загребу. Издање књижаре Мучњака и Сенфтлебема, Тисак дневничке тискарне. 1888. — *Нова Зета*, 1/1889, 4, 159—160.
Приказ.
16. Аноним: Сјетва и Вршидба. (Sast und Ernte.) Пјесма Ј. Сундечића. *Agremer Tagblatt*, 4/1889, 25.
Приказ двије пјесме.
17. Аноним: Сјетва и вршитба Ј. Сундечића. — *Виенац*, 1889, XXI, 96,
Приказ.
18. Аноним: „Сјетва и вршитба”, (пјесма Ј. Сундечића), Некладом књижаре Мучњака и Сенфтлебена. Загреб 1888. — *Хрватска*, 1889, 30, (3).
Књижевна објава и приказ с цитатима исте пјесме.
19. Аноним: Јован Сундечић: Изабране пјесме с уводом и биљешкама попрадио Хуго Бадалић, Са сликом пјесниковом. Загреб 1889. — 8. стр. XVI. и 296. — *Глас Црногорца*, XIX/1890, 16.
Приказ.
20. Аноним: „Обзор“ и „Виенац“ Сундечићеве „магарци“. — *Католичка Далмација*, 23/1892, 63—66.
Поводом Сундечићева напада на поменуће листове.
21. Аноним: (О преводу три сонета Јована Сундечића на енглески језик од Елиодије Л. Мијатовић објављених у часопису »Life«. — *Просвјета*, I/1892—1893, 12, 470.
22. Аноним: Др Анте Старчевић и Ј. Сундечић. — *Хрватска*, 1892, 44, [1—2].
Поводом пјесме Јована Сундечића, којом је напао др А. Старчевића. Чланак је прештампан из *Црвене Хрватске*.

23. Аноним: Попу Јову Сундечићу. Изазову — Одзив. (Полиметри у зарок.) — *Хрватска*, 1892, 57, [1—2].

Прештампано из *Црвене Хрватске*.

24. Аноним: Штросмајер и Сундечић. — *Хрватска*, 1892, 66, [2]; 72, [1].

25. Аноним: Миље и Омиље или Милица и Невенка Ј. Сундечића. — *Виенац*, 1893, XXV, 615.

26. Аноним: Поп Јован Сундечић. [С портретом.] — *Нови Требевих*, 2/1893, 119.

27. Аноним: Јован Сундечић, песник српски. [С портретом.] — *Орао*, календар, XX/1894, стуб. 41—42 + 115—116.

28. Аноним: [Приказ пјесме похвалнице Јована Сундечића „Славоспјев“ црногорском књазу Николи]. — *Виенац*, 28/1896, 40, 639—640.

29. Аноним: Нова књига. — *Пучки лист* [Сплит], 6/1896, 21, 168.

Приказ пјесме Јована Сундечића: Славоспјев на прославу двјестогодишњице откада у Црној Гори непрекидно владају господари из династије Петровић-Његош.

30. Аноним: Слава педесетогодишњем трудбенику! — *Бранково коло*, IV/1896, 16. ступ. 481—484.

Поводом јубилеја Јована Сундечића.

31. Аноним: (Педесетогодишњица Сундечићева.) — *Глас Црногорца*, 27/1898, 15.

32. Аноним: Јован Сундечић. (V spomin 50 letnice njegovega književnega delovanja). — *Dom in svet*, 11/1898, 12, 353—354.

33. Аноним: Сундечић, Ј[ован]. — *Дубровник*, VII/1898, 16, 6.

Поводом 50-годишњице књижевног рада.

34. Аноним: Јован Сундечић о књижевном јубилеју. — *Искра*, I/1898, 7, 106 + III.

Репродукција портрета на стр. 106 уз приказ Сундечићева живота и књижевног рада на стр. 111.

35. Аноним: Сундечићева педесетогодишњица. — *Народност*, 2/1898, 30, [4].

О педесетогодишњици пјесничког рада Јована Сундечића.

36. Аноним: Педесетогодишњица Сундечићева. Панчево, 21. априла 1898. — *Народност*, 2/1898, 33, [3—4].

Чланак објављен у *Гласу Црногорца* о прослави 50-годишњице пјесничког рада Јована Сундечића.

37. Аноним: Јован Сундечић. — *Независност*, 1/1898, 2.
Чланак поводом 50-годишњице рада.
38. Аноним: Сундечићева педесетогодишњица. — *Ново време*, 10/1898, 31, [3].
Чланак у *Дубровнику* о пјесничком раду Јована Сундечића с биографијом.
39. Аноним: Педесетогодишњица рада српског пјесника Јована Сундечића. — *Србобран*, XV/1898, 40.
40. Аноним: Прослава 50-годишњице Јована Сундечића. — *Хрватска домовина*, 13/1898, 89.
41. Аноним: Прослава педесетогодишњице. — *Цариградски гласник*, IV/1898, 10, [1—2].
Јубилеј књижевног рада пјесника Јована Сундечића у Котору.
42. Аноним: Сундечић, Јован. — *Шумадија*, II/1898, 30, [3].
О животу и раду Јована Сундечића (из листа *Дубровник*).
43. Аноним: Слава педесетогодишњем трудбенику. — *Бранково коло*, 1898, IV, 16, 481—484.
44. Аноним: Слава књижевнику, песнику Јов. Сундечићу 1825—1848—1898. — *Застава*, 1898, 52.
45. Аноним: Јован Сундечић, српски пјесник. — *Дубровник*, III/1899.
Фотографија на посебној табли између стр. 64—65.
46. Аноним: Јован Сундечић. — *Споменица* прославе 50-годишњице књижевног рада Јована Сундечића, Цетиње, 1899, 38—41.
Прославе педесетогодишњице књижевног рада Јована Сундечића. Уредно Илија Ј. Бивановић, Цетиње.
47. Аноним: Јован Сундечић. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 37—38.
48. Аноним: Слава педесетогодишњем трудбенику. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 31—34.
49. Аноним: Педесетогодишњица Ј. Сундечића. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 28—31.
50. Аноним: Педесетогодишњица Ј. Сундечића. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 25—27.
51. Аноним: Слава Ј. Сундечићу. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 23—25.
52. Аноним: Трострука педесетогодишњица књижевника и песника Ј. Сундечића у Котору. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 22—23.

53. Аноним: Педесетогодишњица Сундечићева. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 20—22.
54. Аноним: Јован Сундечић. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 19—20.
55. Аноним: Педесетогодишњица Ј. Сундечића. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 19.
56. Аноним: Песник Јован Сундечић. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 18—19.
57. Аноним: Сундечићева педесетогодишњица. Ново. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 17—18.
58. Аноним: Јован Сундечић. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 14—17.
59. Аноним: Јован Сундечић, стари песник српски. — *Искра* I, 1898, 111.
60. Аноним: Прото Јован Сундечић. — *Босанска вила*, 15/1900, 14, 200. Некролог.
61. Аноним: Јован Сундечић. — *Браник*, XVI/1900, 80. Некролог.
62. Аноним: Јован Сундечић. — *Глас Црногорца*, 29/1900, 27. Некролог.
63. Аноним: Јован Сундечић и протојереј. — *Гласник Православне цркве у краљевини Србији*, I/1900, 8, 130—131. Некролог.
64. Аноним: Јован Сундечић. — *Градина*, I/1900, 14, 224. Некролог.
65. Аноним: Јован Сундечић. [С портретом]. — *Дом и свиет*, XIII/1900, 16, 301—317. Некролог.
66. Аноним: Јован Сундечић. — *Дубровник*, IX/1900, 29, 1—2. Некролог.
67. Аноним: Сундечић и Павлиновић. — *Дубровник*, IX/1900, 36, 2. Уз то пјесма Миха Павлиновића: „Збогом на одласку пут Црне Горе попу Јовану Сундечићу од побратима М. Павлиновића“, прештампана из *Народног листа* 1864, 95.
68. Аноним: Јован Сундечић, књижевник и политичар српски 1825—1900. — *Застава*, XXXV/1900, 150, [1]. Некролог.

69. Аноним: Јован Сундечић. — *Звезда*, 1900, II, 493—494.
70. Аноним: Јован Сундечић. — *Зора*, 1900, V, 266.
71. Аноним: Сундечић Јован. — *Народни лист*, XXXIX/1900, 54,
Некролог.
72. Аноним: Јован Сундечић. Српски песник и политички научник. —
Наше доба, XVI/1900, 55, [2].
Некролог.
73. Аноним: [Сундечић Јован сахрањен у Дубровнику 19. VIII. 1900].
— *Народне новине*, 1/1900, 8, [2].
Вијест о сахрани.
74. Аноним: Сундечић Јован. — *Народне новине*, LXVI/1900, 166, [4].
Некролог.
75. Аноним: Јован Сундечић. — *Нова Искра*, II/1900, 7, 224.
Некролог.
76. Аноним: Јован Сундечић. — *Ново време*, 12/1900, 56, [3].
Некролог.
77. Аноним: Јован Сундечић. — *Обзор*, XLI/1900, 166.
Некролог.
78. Аноним: Јован Сундечић, — *Оногошт*, 3/1900, 28. [1—2].
Некролог.
79. Аноним: Јован Сундечић. — *Просвјета*, [Цетиње], XI/1900, 7, 413—
—414.
Некролог.
80. Аноним: Јован Сундечић. — *Смотра далматинска*, XIII/1900, 59, 2.
Некролог.
81. Аноним: Јован Сундечић, књижевник-песник и политичар српски
1825—1900. — *Србадија*, III/1900, 47.
Некролог.
82. Аноним: Јован Сундечић 24. јуна 1825., + 6. јула 1900. — *Србобран*,
XVII/1900, 148, 4.
Некролог.
83. Аноним: Јован Сундечић. — *Српски глас*, XXI/1900, 28, 1—2.
Некролог.

84. Аноним: Јован Сундечић. — *Хрватско право*, 1900, 1410.
Некролог.
85. Аноним: Читуља. (С портретима). — *Календар Матице српске*, I/1902, 95+96.
Некролог.
86. Аноним: Јован Сундечић, прота и песник. (С портретом). — *Календар Матице српске*, I/1902, 96+95.
Некролог.
87. Аноним: Из успомена. — *Народна одбрана* (Осијек), IV/1905, 90.
О улози Ј. Ј. Strossmaуера у борби да се у Барској бискупји заведе глаголица, према казивању Јована Сендечића пјесника и заступника тога питања у Риму.
88. Аноним: Прота Јован Сундечић (С портретом). — *Вечерње новости*, 18/1910, 214, 1.
Некролог.
89. Аноним: Kroaten und Serben. — *Slavonische Presse*, XVI/1900, 171. 1.
Допис из Загреба, прештампано из бечке Information о заоштравању супротности Хрвата и Срба. О Јовану Сундечићу...
90. Аноним: Прота Јован Сундечић, српски песник. (С портретом). — *Српски витез*, III/1911, 7, 110.
Биографски подаци.
91. Аноним: Јован Сундечић. 1825—1925. — *Држава*, 2/1925, 139.
Поводом стогодишњице рођења.
92. Аноним: Прослава Сундечићеве 100-годишњице рођења у Котору. Котор, 11. октобра. — *Вечерња Пошта*, 1926, 1585, 7.
93. Аноним: Стогодишњица Јована Сундечића. (С портретом). — *Свијет илустровани тједник* (Загреб), I/1926, 2, 17, 331.
94. Аноним: Јован Сундечић. (С портретом). — *Пучка просвјета*, VI/1926, 12, 193.
95. Аноним: Једино српско село у Истри (Перој) у коме је Сундечић почео да пише своје прве стихове. [Са сл.] — *Правда*, XXIX/1933, 10432, 5.
96. Аргус: Сундечић и Хрвати. — *Застава*, XXXV/1900, бр. 167, (3).
Неразвијени псеудоним.
97. A[škerc], A[ntun]: Jovan Sundečić. — *Ljubljanski zvon*, XX/1900, 8, 524.
Некролог.

98. Бадалић, Хуго: Јован Сундечић. Увод и биљешке уз *Изабрране пјесме*. Загреб 1889.
99. Бакотић, Лујо: *Срби у Далмацији од пада Млетачке републике до уједињења*. Београд 1938.
100. Бакочевић-Чук, Саво Б.: Стогодишњица Јована Сундечића. Котор, 10. октобра. (С портретом). — *Време*, VI/1926, 1732, 3.
101. Балшић, Максим: Анђелија Косорића. (Песничка прича Ј. Сундечића). — *Застава*, XVIII/1883, 191—192.
- Приказ.
102. Балшић, Максим: Анђелија Косорића. (Песничка прича Ј. Сундечића). — *Српски лист*, 4/1883, 49, 1—3.
103. В[arle], Јанко: *Srpsko slovstvo*. — *Dom in svet*, II/1889, 6, 130.
- Приказ рада „Матице српске”. Оцјена књиге: „Сјетва и вршитба” Јована Сундечића.
104. Београдски дописник: Изјава на Сундечићево отворено писмо. — *Напредак*, 22/1896, 6, (3). Неразјашњен аутор.
- Побијање навода Сундечићевих у Отвореном писму, објављеном у *Напредку*, бр. 130, 1869.
105. Бианкини, Јурај: *Народни препород у Далмацији*. Београд 1927.
106. Бјелановић, С[ава]: Одговор Јови Сундечићу. — *Српски лист*, VII/1886, 21, 2.
- Полемика на писање Ј. Сундечића у *Народном листу* бр. 42 за 1886. Писац напада Сундечића због његовог става за зближење слоге и узајамности између Срба и Хрвата.
107. Богдановић, Давид: Јован Сундечић. *Преглед књижевности Хрватске и Српске*. Књига друга. Дио II. Загреб 1919, 575—576.
108. [Богишић, Валтазар]: Богишић и Сундечић. (Приредио) Душан Вуксан. — *Зетски гласник*, 7/1935, 1/4, 9—10.
- Од читаве кореспонденције са Ј. Сундечићем сачувана су само 4 писма Валтазара Богишића, и то: Цетиње, 9/21. XI 1893; Цетиње 17/29. XI 1893; Цетиње 19. XI 1895; Париз 24. IV; 5. V 1898. С уводном биљешком.
109. Божовић, Петар М.: Јован Сундечић. — *Живот и рад*, I/1928, I, 1, 35—41; 2, 115—121; 3, 222—224; 4, 271—279; 5, 352—357.
110. Божовић, Петар М.: Јован Сундечић, Београд 1928, 3—40.
- Прештампано из *Живота и рада*.
111. Бочина, Анка: Јован Сундечић. — *Гласник Подмлатка Црвеног крста*, 6/1926—1927, I, 15—16.

- 111a. Бошков, Ж[ивојин]: Сундечић, Јован. — *Југословенски књижевни лексикон*, [Нови Сад]; Матица српска, 1971, 517.
112. Братић, Том[а] А.: Јован Сундечић, српски пјесник. (С портретом). — *Босанска вила*, XII/1897, 5, 65—67.
113. Братић, Том(а) А.: Јован Сундечић, српски пјесник. (Приложак биографији и оцјени књижевног рада његовог). Написао —. *Луча*, 8/1897, 7/8, 333—341; 9, 387—397.
114. Б[узолић, Стјепан]: Пријатељу Јовану Сундечићу, народном књижевнику и т.д. приликом његова поласка из Далмације. Сонет. — *Народни коледар* [Задар], III/1865, 77.
Писац утврђен према подацима Вјек. Маштровића.
115. [Бузолић, Стјепан]: Пријатељу Јовану Сундечићу Проф. у Београду пригодном смрти двиух кћера. Уредник. Сонет. — *Народни коледар* [Задар], VI/1868, 149.
116. Б[узолић], С[тјепан]: Орлић, Црног. годишњак стари и нови за просту год. 1869, уредио Ј. Сундечић. V. година. На Цетињу у државн. печатњи. — *Народни лист*, 8/1869, 24.
117. Булатовић, Љубомир А.: Дичном српском пјеснику Јовану Сундечићу приликом прославе педесетогодишњице књижевног му рада. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 59—60.
118. V.: Народни Коледар нови и стари за просту годину 1863 — уредио Ј. Сундечић као одборски члан Матице Далматинске. Прва година. У Задру тиском Demarchi-Rouzierovim. — *Il Nazionale*, 2/1863, 4, 17—20. Неразријешена шифра.
Приказ.
119. V.: Народни Коледар. — Нови и Стари — за преступну годину 1864. Уредио Ј. Сундечић као одборски члан Матице далматинске. — Издан о трошку друштва Матице далматинске. — Друга година. — У Задру тиском Demarchi-Rouzierovim. — *Il Nazionale*, 3/1864, 3, 9—11; 4; 14—15. Неразријешен иницијал.
120. V.: Народни Колендар — Нови и Стари — за просту годину 1865. — Уредио Антун Шимонић као тајник Матице далматинске. — Трећа година — У Задру — Тиском Demarchi-Rouzierovim. — Орлић — Црногорски, годишњак стари и нови за просту годину 1865. Уредио Ј. Сундечић — Прва година — На Цетињу у Кнежевској печатњи. — *Il Nazionale*, 4/1865, 21, 83—84; 22, 87—88. Неразријешена шифра.
Приказ и оцјене. О Црној Гори.
121. Вебер, А.: Јован Сундечић, Вршидба. — *Виенац*, 1868.
122. Вељковић — Ђоровић: Сундечић, Јован. — *Свезнање*, Београд 1937, 2247.

123. В[ојновић], К[остантино]: Народни Коледар — Нови и Стари — за просту годину 1866. Уредио Антун Шимонић као тајник Матице далматинске — Четврта година — У Задру — Тиском Ронгиеровим. Орлић — Црногорски годишњак Стари и Нови за просту годину 1866. Уредио Ј. Сундечић. Друга година — На Цетињу у Кнежевској печатњи. *Il Nazionale*, 5/1866, 32, 125—126; 35, 136—137.

Приказ. Под рубриком: *Rivista bibliografica*.

124. Вољић, Драго: Ј. Сундечић и которске госпође. — *Наше доба*, XIII/1897, 37, (1).

Сундечићева пјесма госпођама и пјесма госпођа Сундечићу.

125. Вукасовић, Д.: Стогодишњица рођења Јована Сундечића. Коло Српских Сестара прославиће септембра песникову стогодишњицу рођења. — *Политика*, XXIII/1926, 6559, 1—2.

126. Вукасовић-Вулетић, Вид: Ј. Сундечићу. Приликом 50-ог года откад се с вилом посестримео. — *Зора*, III/1898, 5, 169,

127. Вуксан, Душан: Буро Војновић у преписци с Јованом Сундечићем. — *Живот и рад*, VII/1934, XX, 125, 1317—1325.

128. Вуксан, Душан Д.: Иларин Руварац и Јован Сундечић, (Њихова преписка и радови Руварчеви у „Просвјети“). — *Летопис Матице српске*, CVIII/1934, 341, 2, 243—249.

129. Вуксан, Д[ушан]: Ватрослав Јагић и Јован Сундечић. — *Записи*, IX/1936, XV, 2, 65—73.

О пријатељству и преписци. — У прилогу и њихова писма.

- 129а. Вуксан, Душан Д.: Три прилога из оставине пок. Ј. Сундечића (1. Једна сагира проти Бенералу Мамули; 2. Једна политичка пјесма из 1870. године; 3. Матица Хрватска и Ј. Сундечић). Издање Југословенске академије знаности и умјетности. *Грађа за повијест књижевности Хрвата*, књ. XIII. Загреб 1938, 324.

130. Вуксан, Душан Д.: Неколико писама наших старих књижевника. — *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 1939, XIX, 1—2, 163—168.

Међу осталима и писма Ј. Сундечића књазу Данилу (1858—1859) и лекару Рокү Мишетићу (1880).

131. В[уксан], Д[ушан] Д.: Једно писмо Штросмајер-ово и одговор кардинала Рамполе. [1889]. — *Записи*, XII/1939, XXI, 3, 166—168.

С биљешком Душана Д. Вуксана. Strossmayer преко кард. Rampolle шаље Папи на поклон једно Сундечићево дјело.

132. В[уксан], Д[ушан] Д.: Уз једно Богшишићево писмо Сундечићу. — *Записи*, XII/1939, XXI, 4, 250—253.

Превод чланка из прошлог Narodny listy о Сундечићевој збирци пјесама „Миље и Омиље“ с уводом Душана Д. Вуксана. Богишићево писмо види *Записи*, XI/1938, XIX, 2, 93—95.

133. Вуксановић, Спасоје Р.: Др-у Анти Старчевићу. Уздарје за пренемио дар. Спевао Ј. Сундечић. Прештампано из листа „Гласа Црногорца“. Котор 1892. год. и Цетиње [друго издање], 1892, стр. 11—23. 1/1892, 4, 63—69.

Приказ.

134. Г. Д.: (Осврт на књиге у штампи или тек изашле: „Пјесма пучка“ од Стјепана Иванчевића Макаранина: Delle virtu e dei meriti di mongsignore Giovanni Borcich zaratino, vescovo di Sebenico od Ferrari-Kupilli-a; Severšennoe učenjije svjaščennago pisanja o vzajmanih dolžnosteh v raznih domašnih otnošenijeh од J. Schwerdlinga и књигу пјесама „Низ драгоценог бисера“ од Ј. Сундечића). — *Народне новине*, 23/1857, 170, 516. Неразријешен иницијал.

135. Гавриловић, Андра: Историја српскохрватске књижевности. Београд 1927., 300.

- 135a. Гавриловић, Андра: Јован Сундечић, — *Знаменити Срби XIX века*, II. Загреб 1903, 58—59.

136. Гавриловић, Анд[ра]: Одједи Чилерова „Звона“ у српској уметничкој поезији. — *Годишњица Николе Чупића*, XXV/1906, 223-242.

137. Георгијевић, К[решимир]: Јован Сундечић. Петар М. Божовић: Јован Сундечић. Београд, 1928. — *Летопис Матице српске*, СII/1928, 318, 3, 467—468.

138. Гради, Никша: Народном пјеснику Јову Сундечићу. — Стево. У Котору, 7 маја 1877. — *Народни лист (Il Nazionale)*, 16/1877, 40.

Ј. Сундечићу и Стеву Гради-у.

139. Гради, Никша: Попу Јови, истом пригодом: Котор 18. јануара 1881. — *Словинац*, IV/1881, 2, 48.

„Истом пригодом“ се односи на имендан Ј. Сундечића; такође на страници 48 налази се друга пјесма с насловом „Пјеснику Јови Сундечићу на његов имендан“.

140. Гради, Никша: Попу Јову. Котор, 18. јануара 1881. — *Народни лист (Il Nazionale)*, 20/1881, 10. Потпис: Никша.

Посвећено Јову Сундечићу.

141. Грловић, Милан: Тужна књига. Одисаји родитељскога срца. Пјесме Ј[ована] Сундечића, и Срце и љубав, пјесме + Пера Јовова Сундечића. У Загребу 1885. Тисак дионичке тискарне. У Загребу, 22. травња 1886. — *Обзор*, 1886, 94.

Приказ.

142. Грчић, Јован: (О Јовану Сундечићу). — *Стражилово*, V/1892, 35, 559.

143. Грчић, Јован: *Историја српске књижевности*, у Новом Саду 1906, 215—216.
144. Данилов, Иван: О пјесмама Јована Сундечића). — *Il Nazionale* 1/1862, 57 [Прилог], 292.
Оцјена пјесамa у „Виенчић” сакупљених, Задар, 1862.
145. Деспот, Иван: Пријатељска посланица пјеснику Јовану Сундечићу. Кад му чуо за смрт сина Пера зажалио — . — *Народни лист*, XXIII/1884, 17.
146. Домић, Јован: Учешће Срба, Босанаца и Херцеговаца у нашој књижевности од почетка XIX вијека па до 1878. год. *Пише* — . У Биограду, 22. септембра 1901. године. — *Босанска вила*, XVI/1901, 20, 345 346; 21, 361—363; 22, 378—380; 23—24, 394—396.
Садржи библиографије: Милованов Луке, Милутиновић Сарајлије Сима, Павловић Јована, Милаковић Димитрије, Вишњић Филипа, Карановић Тврткивић Павла, Неђић Мартина, Алексијевић Спиридона, Ковачевић Тома, Сундечић Јована, Јукић Фрања, Дучић Нићифора, Мартић Грга и Пелагић Васа.
147. Драинац, Раде [тј. Радојко Јовановић]. Необјављена Штросмајерова писма. — Како је отац југословенства мислио о јединству цркава. (С портретом). — *Правда*, XXIX/1933, 1022, 3.
148. Д[Рашковић], Ч[едомир]: Јован Сундечић. — *Цетињски лист*, V/1980, 97, 2.
149. Дубровкиња: Ученом Госп. Ј. Сундечићу. Одговор на пјесму му „Модро око“ на страни 27-ој књиге „Љубав и цвијеће“. — *Словинац*, V/1882, 26, 412. Неразријешени псеудоним.
150. [Душпанчић, Вицко]: *Al signor Professore Giovanni Sundecich da Golighevo. Vincenzo Duplancich.* — *La Voce dalmatica*, 2/1861, 11, 81—83.
О славенству у Далмацији. Упућено Јовану Сундечићу.
151. Душкалинић, [?]. Приликом педесетогодишњице Високоречаног Госп. Јов. Сундечића. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 60—61.
152. Бивановић, Илија: Govop o J. Сундечићу. Поводом педесетогодишњице. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 66—72.
153. Букић, Трифун: „Извањци“ у књижевности Црне Горе. — *Цетиње и Црна Гора*, 1927, 238—241.
Између осталих и о Јовану Сундечићу.
154. Букић, Трифун: *Преглед књижевног рада Црне Горе од Владике Василије до 1918. године*, Цетиње 1951, 113—114.
- 154а. Бурјић, Лазар Симов: Пресвијетлом Господину Јовану Сундечићу (пјесма). — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 61—65.

155. [Ебевец], Ј[оже]: „Брат Марко и сестра Јека“. Истинит догађај. Приповијетка Јована Сундечића. У Загребу. Књижара Дионичке тискаре. 1890. — *Dom in svet*, 3/1890, 11, 352.
- Приказ.
156. (Епиграф Јовану Сундечићу издат од стране српске дубровачке академске омладине приликом опела 19. VIII 1900.) — *Народне новине*, 1/1900, 8, [2].
157. —еп—: Јован Сундечић. — *Преглед*, I/1925, 2, 2—3. Неразријешена шифра.
- Поводом 100—годишњице рођења.
158. Etienne: Eint Eveh, Brüderi. — *Agramer Tagblatt*, 5/1890, 266. Неразријешени псеудоним.
- Приказ књиге пјесама Јована Сундечића „Брат Марко и сестра Јека“.
159. Живаљевић, Данило: Књиге Матице Хрватске (Јован Сундечић, Избране пјесме. Уводом и биљешкама пропратио Хуго Бадалић). — *Коло*, II, 1890, 180.
160. Зарбарини, Г.: Јовану Сундечићу (сонет). — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 59.
161. З[оре], Л[уко]. (Приказ живота и рада Јована Сундечића.) Написао —. (С портретом.) — *Словинац*, II/1879, 23, 361—364; 24, 373—377.
162. З[оре], Л[уко]: [Приказ критичко биографске студије Марка Цара о Јовану Сундечићу]. — *Срб*, 1/1902, 16 744—746.
- Наслов студије није наведен.
163. Иблер, Ј[анко]: Брат Марко и сестра Јека. Пјесничка приповиест Ј. Сундечића. — *Народне новине*, LVI/1890, 299, прилог.
- Приказ.
164. Ивановић, [?]: Његовом Високом Преподобију Ј. Сундечићу (епиграма). — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 82.
165. [Ивичевић, Мато]: Врсном пјеснику и пријатељу Јови Сундечићу пријатељ Мате Ивичевић шаље гусле, да му их наглади, жице притегне и натраг врати. — *Дубровник*, 1867, 299—302.
166. Ивичевић, Стиепан: На отворено писмо управљено „Уреднику Гласника далматинског“ од м. п. госп. проф. Ј. Сундечића, у прилогу к Народном листу броја 67, отворен одговор. Из Макарске на 23. листопада 1862. — *Гласник далматински*, XIV/1862, 87.
- Полемика.
167. Илџ.: Јован Сундечић. [С портретом]. — *Дубровник*, III/1899, 174—178 + 1 табла. Неразријешена шифра.

Фотографски портрет Ј. Сундечића између стр. 64 и 65 на посебној табли.

168. И[лић], В[ојислав] Ј.: Перо Јов. Сундечић. — *Коло*, IV/1902, 8, 472—477.
169. Илић, Ј.: Јован Сундечић. — *Календар Дубровник 1899*.
170. Ј.: Химна и Бесједа од Јована Сундечића, у славу стогодишњице Сима Милутиновића Сарајлије, српскога пјесника. Сарајево прва српска штампарија Ристе Ј. Савића 1893. — *Босанска вила IX/1894*, 13,205. Неразријешени иницијал.
- Приказ књиге.
171. Ј. М.: Јован Сундечић. — *Школски вјесник*, VII/1900, 617—620.
- Иницијал Ј. М. можда Милаковић Јосип (?)
- 171а. Јован Сундечић, — *Дело*, 1898, 19, 175—176.
- Чланак о животу и раду.
172. Јовановић, Живорад П.: Библиографска грађа о Јовану Сундечићу. — *Стварање*, VIII/1953, 9, 580—583.
173. [Јовановић, Јован Змај] Змајова: Јовану Сундечићу. — Други дан Ускрса 1898. — *Бранково коло*, IV/1898, 17, ступ. 520.
174. Јовановић — Змај, Јован: Јубилару Јовану Сундечићу. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 44.
- Пјесма.
175. Јовановић, Љ[убомир]: Учешће три књижевничке генерације у прошлогодишњем раду књижевном. — Покојници 1900. — *Српски књижевни гласник*, 1901, I, 1, 52—57.
- Ради се и о Јовану Сундечићу.
176. Јовић, Мило: Пригодом прославе педесетогодишњице књижевног рада Ј. Сундечића. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 48.
177. Јусуфовић, Стеван: Шилерова песма о Звону у нашој литератури. — *Српски књижевни гласник*, 1930, XXX 6.
178. Јотић, Аранђел Ст.: Историја књижевности Срба, Хрвата и Словенаца. Трећи део. Београд 1924, 81—83.
179. К[азначић], И[ван] А[угуст]: Ј... С... — *Словинац*, II/1879, 8, 125.
- Посвећено Јовану Сундечићу.
180. Каменаровић, Паво: Пјеснику Јову Сундечићу на његов имендан, У Котору дне 7/19 јануара 1881. — *Словинац*, IV/1881, 2, 48.

181. Каменаровић, Паво: Пјеснику Јову Сундечићу на његов имендан. У Котору 7/19 јануара 1881. — *Народни лист (Il Nazionale)* 20/1881, 10.
182. Каменаровић, Паво: На пријатељској жалованки Ј. Сундечићу. — *Дубровник*, IV/1895, 12, 1.
Захвала на Сундечићевој пјесми испјеваној поводом смрти ауторова сина, а изишлој у бр. 10 *Заставе* 1895.
183. Каменаровић, Паво: Пропратница (пјесма). — *Споменица...*, Цетиње 1899, 57.
184. Каменаровић, Паво: Јован Сундечић, пригодом педесетогодишњице његовог књижевног рада (сонет). — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 57—58.
185. [Касандрић, Петар]: Јован Сундечић. — *Смотра далматинска*, XIII/1900, 59, 2.
Некролог.
186. Ковачевић, Ристо: О збирци пјесама „Љубав и цвијеће“ г. Ј. Сундечића. Пише —. — *Глас Црногорца*, XI/1882, 26, [3].
Приказ дјела.
187. Ковачевић, Филип Ј.: Перо Ј. Сундечић и његове пјесме. — *Глас Црногорца*, 15/1886, 17—20.
Приказ.
188. Ковачевић, Филип Ј.: Миље и Омиље или Милица и Невенка. Цјелокупни сборник љубавних пјесама Ј. Сундечића. Дионичка тискара у Загребу. 1893. — *Глас Црногорца*, 22/1893, 36.
189. Кривокапић, Радомир: Пригодом педесетогодишњице књижевног јубилеја Јована Сундечића славног српског поете. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 58.
190. Кривокапић — Цуца, Симо Буров: Дичном пјеснику Јовану Сундечићу у спомен педесетогодишњице књижевног му рада. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 65—66.
191. Кулишић, Коста: Стогодишњица Јована Сундечића. — *Држава*, 3/1926, 236.
192. Кулишић, Коста: Стогодишњица рођења Јована Сундечића. — *Слобода*, 1/1926, 163, 4.
193. Куничић, Петар: Песнику народне слоге Јовану Сундечићу. Педесетогодишњица његовог пјесниковања. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 54.
194. Л.: Крвава кошуља. — *Il Nazionale*, 4/1865, 22, Неразријешени иницијал.

Кратак приказ дјела Ј. Сундечића.

195. Лепопили, Анте: Попу Јовану Сундечићу. Изазиву — одзив. (Полиметри у зарок). — *Црвена Хрватска*, II/1892, 5, 1—3. Потписано иницијалима А. Л.
196. Лопашкић, Стј[епан] Љубоје: Господину Јови Сундечићу пригодном његова повратка из Баната, Сриема и Србије у Карловац. У Карловцу на дан св. Мартина. — *Гласоноша*, I/1861, 8.
197. Љубиша, Ник[ола] Ст: На гробу свештеника, пјесника, родољуба Јована Сундечића. — *Глас Црногорца*, 29/1900, 27.
198. М.: Црквено-српска странка у Далмацији. — *Застава*, XII/1877, 26. Неразријешен иницијал.
- Против тврдње Јована Сундечића у стиховима изашлим у 12 броју *Народног листа* од 1877. да ће се основати Црквено српска странка у Далмацији под вођством Вукобрата.
199. М.: Јово Сундечић. — *Ново доба*, IX/1926, 265, 2. Неразријешен иницијал.
- О стогодишњици рођења Јована Сундечића и о његовом књижевном раду.
200. М.: Задар у народном препороду. — *Јубиларни број Народног листа* 1862 — 1912. Задар 1912, 84—85. Неразријешени иницијал.
201. [Марковић—] Штедимлија, С[авић]: *Strossmayer* и Сундечић. (Према сачуваној кореспонденцији). — *Обзор*, 1938/ LXXVIII, 102, 1—2; 116, 1—2.
202. Martini, Luise: Aus der kroatischen Lyrik. Freie Uebertragungen von. — *Agremer Tagblatt*, 14/1899, 17, 9. [Got.]
- Садржај. — Bei der Mühle... Nach Josef Milaković. — Die Verlassene. Nach Josef Milaković. — Augensprache. Nach Jovan Sundečić.
203. Мартиновић, Душан: Јован Сундечић (1825—1900), у књ. „*Просвјета*“ 1889—1901. Библиографија, Цетиње 1979, 323—328.
204. Мартиновић, Нико С.: Развитак штампе и штампарства у Црној Гори од 1493—1945, Београд 1965.
- Кратки био-библиографски подаци на стр. 231.
205. Миковић, Дионисије: Поздрав слављенику приликом 50-годишњег јубилеја. Рисан, о Ускрсу 1898. — *Луца*, 4/1898, 4, 159.
- Посвећено Јовану Сундечићу.
206. Миковић, Дионисије: Поздрав слављенику Јовану протојереју Сундечићу приликом педесетогодишњице јубилеја. — *Споменица*..., Цетиње, 1899, 43—44.

207. [Милиновић, Шимун]: Штросмајеру је Аустрија спремила лудницу. — *Фрањевачки вијесник*, XLV/1938, 1, 41.
Види 12. број *Записа*, у којем је објављено Милиновићево писмо Сундечићу.
208. М[иљковић], Б[ранислав]: „Јован Сундечић“ од Петра Божовића. — *Српски књижевни гласник*, XXIV/1928, 4, 314.
209. Митровић, Алек[сандар]. А.: Јован Сундечић. — *Споменица...*, Цетиње, 1899, 9—14.
210. Митровић, Алекс[андар]: Јован Сундечић. — *Српски глас*, XIX/1898, 14, 1.
211. Н. Л.: (Петровдан на Цетињу 1865). Спјевао Ј. Сундечић. На Цетињу, у кнежевској печатњи 1865. — *Домобран*, II/1865, 217. Неразријешен иницијал.
212. Н. ТР.: Попа Јово Сундечић, српски пјесник. (С портретом.). — *Вечерње новости*, 2/1894, 140, [1]. Неразријешен иницијал.
О животу и раду.
213. Ненадовић, Љубомир: Писма о Црногорцима. Београд 1930.
214. Новак, Грга: Дон Мијо Павлиновић и поп Јован Сундечић у Београду 1864. године. — *Политика*, XXXIV/1937, 10395, 5.
215. О.: Низ драгоценог бисера или духовне и моралне песме за децу од Ј. Сундечића, клир. професора. Свезка I. У Задру у књигопечатни бр. Battara, 1856. — *Србске новине*, XXIV/1857, 4, 18. Неразријешени иницијал.
Приказ.
216. О[стојић], Тих[омир]: Јован Сундечић. — *Летопис Матице српске*, 1900, 204, 4, 384—385.
Некролог.
217. П. И.: Пјесникова туга. — *Искра*, I/1891, 4, 36. Неразријешени иницијал.
О љубави Јована Сундечића.
218. Павлиновић, Марин: Миховил Павлиновић и народни препород у Далмацији од године 1848—1887 у свијетлу непознатих извора. Загреб 1936.
219. Павлиновић, Миховил: Збогом (пјесма) — *Народни лист*, 1864, 95.
220. П[авлиновић], М[иховил]: Петровдан на Цетињу 1865. Спјевао Ј. Сундечић, На Цетињу у Кнежевској печатњи 1865. — *Il Nazionale*, 4/1865, 74.
Оцјена.

221. [Павлиновић, Миховил]: Збогом на одласку пут Црне Горе попу Јовану Сундечићу од побратима М. Павлиновића. — *Орлић* [Календар], II/1866, 40—41.
222. [Павловић, Миховил]: Збогом на одласку пут Црне Горе попу Јовану Сундечићу од побратима М. Павлиновића. — *Дубровник*, IX/1900, 36, 2.
Пјесма у склопу чланка „Сундечић и Павлиновић.”
223. Павловић, М[илорад]: Непозната песма Јована Сундечића, [С портретом]. — *Време*, X/1930, 3047, 6.
Из књиге „Анегдоте о великим људима наше земље”.
224. Пар.: Ускрсна честитка. Код Билеће, 14. IV 94. — *Просвјета* [Цетиње], 2/1894, 8, 336. Неразријешена шифра.
Родољубива пјесма посвећена Јовану Сундечићу.
225. Пелагић, Васа: Одговор попу Јови Сундечићу. — *Радник*, III/1881, 138, [4.]
Одговор на критику Пелагићевог „Умовања чистог разума”, која је изашла у *Гласу Црногорца*.
226. [Перишић, Вицко]: Душан Мангер, Прилози за политичку историју Далмације. — *Ново доба*, XVI/1933, 175, 9—10.
Шест писама упућених дон Вицку Перишићу за вријеме од године 1855—1879. Помиње се и Ј. Сундечић.
227. Перковић, М[ирко]: Нешто о фељтону „Народног листа” кроз педесет година његова опстанка. [С 4 с.]. — *Јубиларни број Народног листа*, (1862—1912), 1. ожујка 1912, 95—96.
Помиње се и Ј. Сундечић.
228. Перовић, [?]: Попу Јову Сундечићу. Цетиње, 1893. — *Српски глас*, XIV/1893, 50, 3.
229. [Перовић, Лазар Т.]: Јован Сундечић. Од уредника. — *Луча*, 4/1898, 4, 156—158.
Поводом прославе 50. годишњице књижевног рада.
230. Петровић, Анте: Књижевност и умјетност у Далмацији задњих педесет година. — *Јубиларни број Народног листа*, 1862—1912. Задар 1912, 91—92.
231. Побратим Х.: Посланица Попу Јовану Сундечићу, од побратима Х. *Il Nazionale*, 3/1864, 21, Пр., Народни лист. Неразријешена шифра.
232. Полетео, Д[инко]: Љубавне пјесме Ј[ована] Сундечића. — *Обзор*, XXXIV/1893, 195.
233. Полигео, Динко: Поводом смрти Јована Сундечића. — *Просвјета*, VIII/1900, 15, 475—478.

234. Политео, Динко: Јован Сундечић +. Вон—. *Agrarar Tagblatt*, XV/1900, 166, 1.

Некролог

235. Поповић-Липовац, Јован: Јовану Сундечићу поздрав [пјесма]. *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 45—46.

236. Поповић, Лазар: Говор о Јовану Сундечићу поводом педесетогодишњице. — *Споменица*. . ., Цетиње, 1899, 72—82.

237. Поповић, Марко С.: Србине! Дичном пјеснику и свештенику Јовану Сундечићу. — *Босанско-херцеговачки Источник*, VII/1893, 10—11, 509—511.

238. Продановић, др Владимир: Слава Јовану Сундечићу [пјесма]. — *Споменица*. . ., Цетиње 1899, 41—43.

239. [Поповић, Марко С.] Родољуб: Слава ти! У славу твоје педесетогодишњице. — *Споменица*. . ., Цетиње 1899, 50—52.

Пјесма.

239а. Р. П.: [Јован Сундечић и жене]. — *Слободна мисао*, 9/1930, 25, 1. Неразријешен иницијал.

Анегдота.

240. Рачета, Саво Ст: Пјесник и тиче. Приказано поштованом пријатељу Ј. Сундечића. — *Нова Зета*, I/1889, 9, 344—345.

241. [Рогановић] Црногорац, Радоје: Српском пјеснику Јовану Сундечићу. — *Споменица*. . ., Цетиње 1899, 52—54.

Пјесма

242. Роца, Стј[епан]: Јован Сундечић. [С портретом]. — *Пучка просвјета*, II/1922, 5, 76—77.

243. Роца, Ст[јепан]: Свештеници, песници слоге и јединства. [С портретом.] Сплит. — *Југословенски гласник*, I/1930, 79, 5.

О Јовану Сундечићу, фра. Ивану Деспоту, Илији Округићу и Јовану Храниловићу.

244. Савић, Милан: „Љубав и Цвијеће“. Пјесме Ј. Сундечића. У Дубровнику, тиском Драгутина Претнера, 1882. — *Српске илустроване новине*, II/1882, II, 25, 206—207.

Приказ књиге.

245. [Сандић, Александар]: Слава књижевнику песнику Јовану Сундечићу. Ја [т.ј. Александар Сандић]. — *Застава*, XXXIII/1898, 52, [3].

Поводом 50-годишњице књижевног рада, Псеудоним писца старославенским писмом.

246. Скерлић, Јован: *Историја Нове српске књижевности*. Београд 1921, 294—296.
247. Скерлић, Јован: *Историја српске књижевности*, Београд 1926, 160—161.
248. Скерлић, Јован: *Омладина и њена књижевност (1848—1871)*, Београд 1966, 425—428.
- 248а. Србин, Бокелъ: Спровод Јовану Сундечићу. — *Браник*,? XVI/1900, 84, 3.
- О сахрани и посмртним говорима.
249. [Спасић], Јела: Јови Сундечићу. Пирот. — *Бранково коло*, IV/1898, 17. ступ. 520.
250. Спасић, Јела П.: Поздрав из Пирота на дан 6. априла 1898 године Јовану Сундечићу [пјесме]. — *Споменица*... , Цетиње 1899, 45.
251. Стојановић, дум Иван: Ј. Сундечићу. — *Споменица*... , Цетиње 1899, 54—55.
252. Стојановић, Иван Ј.: О задушницама Јовану Сундечићу српскоме узор-пјеснику и родољубу. — *Дубровник*, IX/1900, 35, 1.
253. Стојановић, И[ван]: In occasione sommemorationis funeris Joannis Sundečić eximii poetae slavici. — *Дубровник*, IX/1900, 35, 1. Чланак потписан: Ј. Стојановић.
254. Сто[пар], В[ладо]: Сундечић Јован. — *Енциклопедија Југославије*, 8, Загреб MCMLXXI, 216.
255. Стражичић, А.: Јован Сундечић издао је ових дана „Сјетву и вршидбу“. — *Босанска вила*, IV, 1889, 95.
256. Strossmayer, Josip Juraј: Бискуп Штросмајер о Сундечићевој „Тужној књизи“. [приопћено]. — *Народни лист*, 25/1886, 28.
257. Strossmayer, Josip Juraј i Mariano Rampolla: Два ласкава писма о пјеснику Сундечићу. — *Народни лист*, 28/1889, 72.
- Писма Ј. Ј. Strossmayera и М. Rampolla-е о дјелу: Јован Сундечић, *Сјетва и вршидба*.
258. Сундечић, Ј[ован]: Моја биографија. — *Црногорка*, 1/1871, 7, 25.
259. [Сундечић, Јован] Југослављанство Јована Сундечића. — *Југословенске новине*, IV/1939, 136, 1.
- Програмски чланак у 1. броју књижевног листа *Звезда* 2. априла 1863. године у Задру.
260. Сундечић, Јован: A montenegrin tribut, од Ј. Сундечића. Превела на енглески Елодиа Ј. Мијатовић — II/1893, XII, 470.

Биљешка да је лондонски часопис *Life* објавио три Сундечићева сонета.

261. [Супило, Франо]: „Јединство“ и Сундечић. — *Црвена Хрватска*, VI/1896, 17.

Полемика са сплитским *Јединством* бр. 28, који је узео у одбрану Јована Сундечића.

262. Т[омановић, Лазо]: Химна и бесједа од Јована Сундечића у Славу стогодишњице Сима Милутиновића Сарајлије, српског пјесника. — *Глас Црногорца*, 22/1893, 34.

Приказ.

263. Trstenjak, Anton: Pogled na srbohrvaško književnost. — *Slovan*, 3/1886, 9, 143.

О пјесмама Ј. Сундечића.

264. Турпић, Франо: Сундечићу. У Будви. — *Il Nazionale*, 5/1866, 80. Народни лист.

Јовану Сундечићу.

265. Туфегџић, Јанко: Петар М. Божовић, Јован Сундечић. Историска студија. — *Воља*, III/1928, 2, 1, 76—77.

266. [Theokritos]: Theokritova Eidilija. (Прев. на хрватски језик и намијено свом милом домороцу Јову пјесн. Сундечићу Верг. Перић. — *Искра*, 4/1887, 9/12, 70—80; 13/16, 81—89. Неразријешени псеудоним.

267. У.: Јован Сундечић (1825—1900). — *Цариградски гласник*, VI/1900, 30, [1.] Неразријешен иницијал. Вјероватно уредник.

Некролог.

268. У.: Петар М. Божовић, Јован Сундечић — *Записи*, III, 1928, 122.

269. Уредник: Јован Сундечић. — *Луча*, 1898; *Споменица...*, Цетиње 1899, 34—37.

270. Учелини, Франо: Преузвишеному Господину Јовану Сундечићу. Прослављеном пјеснику (сонет). *Споменица...*, Цетиње 1899, 56.

271. [Филиповић, Иван]: Тужна књига. Пјесме Јована Сундечића и + Пера Сундечића. — *Књижевна смотра*, IV/1886, 4, 27—28.

Приказ дјела које је написао отац умрлог пјесника.

272. НЃ.: »Národní listy« о Сундечићеву „Миљу“ и „Омиљу“. — *Просвјета*, II/1893, II, 81—84. Неразријешена шифра.

Пријевод приказа збирке: „Миље и Омиље или Миллица и Невенка“. Цјелокупни сборник љубавних пјесама Ј. Сундечића. У Загребу 1893. изашлог у прашком часопису *Narodni Listy*.

273. [Цар, Марко]: Јован Сундечић — Критичко биографска студија — Од Марка Цара. — *Летопис Матице српске*, 1902, ССХV, 5, 1—32.
274. Chiudina, Giacomo: (Тужна књига) (*Libro mesto*) *Sospiri del cuore paterno, canzoni di Jovan Sundečić. E le Canzoni: Coure e amore di suo figlio Pero*). — *La Difesa*, III/1886, 25.
- Приказ.
275. Чакра, Емил: Јован Сундечић. — *Алманах Нови Сад, 1867*, 37—40.
276. Б.: [Сеоба песника Сундечића из Задра на Цетиње], Из Буковице, 6 октобра. — *Напредак*, 17/1864, 119. [2—3]. Неразријешена шифра.
277. [Шегвић, Керубин]: Матичне књиге за годину 1889. — Ф. X. III. [Керубин Шегвић]. — *Хрватска* [Задар], VII/1890, 6/7—10/11.
- У садржају год. V. Изабрane пјесме Ј. Сундечића.
278. Шегвић, К[ерубин]: Пјесма у политици. Политика у пјесми. Написао —. — *Хрватска слобода*, III/1910, 197.
- Приказ политичких пјесама Јована Сундечића, Петра Петровића Његоша, Николе I.
279. Шегвић, Керубин: Једна угодна успомена. — *Хрватска држава*, Загреб, I/1917, 45, 3.
280. Ш[имић], Н[икола]: „Тужна књига“. — *Искра*, 3/1886, 7, 53—54.
- Приказ збирке пјесама Јована Сундечића.
281. [Шпољар, Златко]: Примјери за пјевање у I. разреду. [С нотама.]. — *Савремена школа*, III/1939, 7—8, Прилог, 425—428.
- Садржи неколико пјесама Ј. Сундечића.
282. Штоватељ, Хрват: Јовану Сундечићу. — *Народни лист*, 25/1886, 47. Неразријешени псеудоним.
283. Шуковић, Радивоје: Годишњак *Орлић* у књижевном животу Црне Горе друге половине прошлог вијека (са библиографијом). — *Библиографски вјесник*, [Цетиње], VI/1977, 1, 5—38.
284. Шуковић, Радивоје: *Црногорски аламанази и календари (1835—1914)*, Цетиње 1980.
285. [Шурмин, Буро]: Јован Сундечић. Гј. III-н. [Буро Шурмин]. — *Виенац*, 32/1900, 30, 471.
- Некролог.
286. Шурмин, Буро: Повјест књижевности хрватске и српске. Загреб 1898, 281—282.

287. Шурмин, Буро: Из старих писама. — *Босанска вила*, XXVIII/1913, 7, 107—108.

О Јовану Сундечићу и Сими Милутиновићу Сарајлији.

288. Х.: Сбогом на одласку пут Црне Горе Попа Јована Сундечића, од побратима. — *Il Nazionale*, 3/1864, 95. Неразријешена шифра.

289. Х.: Fine Friedensbotschaft. — *Agromor Tagblatt*, 8/1893, 63. Неразријешена шифра.

О позиву свештенства са стране Јована Сундечића у цетињској *Просвјети* да сије слогу међу Хрватима и Србима.

БУРО
ПОПОВИЋ
(1845—1902)

I БИОГРАФИЈА

*„Живот није ништа сам по себи;
његова вриједност зависи,
од тога како се он употрејеби“*

(Ж. Ж. Русо)

Буро Поповић спада у ред најбољих и најзначајнијих црногорских учитеља друге половине XIX и почетка XX вијека. Веома образован и искусан просвјетни радник, он се истакао као најплоднији писац уџбеника за основне школе, као главни школски надзорник, школски законодавац, културни и јавни радник. Урезао је дубоку бразду на пољу црногорског школства и народног просвјеђивања коју ниједан историчар наше просвјете друге половине прошлог стољећа не може и не смије заобићи. На жалост, о његовој личности и дјелу писано је врло мало, више узгред и фрагментарно, иако његов живот и рад заслужују да се проуче и научно валоризују, да се процијени његов свеукупни допринос и одреди мјесто које му припада у историји црногорског школства. Без претензија да у овој прилици пишемо опсежнију расправу о Поповићу, намјера нам је једино била да овим прилогом познавању његове личности и дјела укажемо на главне и основне правце његовог просвјетно-културног дјеловања, на значај који његово дјело има.

Буро Поповић је рођен 18. марта 1845. године¹⁾ у Доњем Крају, на домаку Цетиња, у породици свештеника Лаза Поповића. (Отац је професора Лаза Поповића, некадашњег директора Цетињске гимназије, писца уџбеника, запаженог просвјетног и културног радника.) Након завршетка основног образовања у Цетињској основној школи, Буро Поповић је наставио школовање у Петрограду које, међутим, није довршио. Због лоше аклиматизације на оштром сјеверном субполарном климату, морао је напустити Русију и вратити се у домовину. По доласку на Цетиње понудио се за народног учитеља.²⁾ Према неким индицијама,³⁾ учитељску каријеру је започео негдје послје 1865. године. Учитељавао је на Цетињу, у Грахову, Црмници, и Никшићу, и за све то вријеме „показао се као узорни трудбеник, обилан вољом, љубављу и истрајношћу, чим с правом стече првијенство међу осталијем својим друговима и у свим важнијим питањима народне школе тражаше се његов глас.“⁴⁾

С Буром Поповићем као с цетињским учитељем сријећемо се први пут школске 1866/67. године. По свој прилици, наредну школску годину учитељавао је у некој другој школи, јер се тек школске 1868/69. поново појављује као учитељ Цетињске основне школе. И школске 1869/70. водио је II разред у истој школи. Школске 1870/71. године био је премјештен у Црмницу. Уочи црногорско-турског рата 1876—78. године Поповић се помиње као граховски учитељ.⁵⁾

За вријеме црногорско-турског рата све су школе у Црној Гори биле обуставиле рад. На Цетињу је тада, међутим, Словенски добротворни комитет из Петрограда отворио „Благодјетелниј завод петроградскога словенског ошштества“. То је, у ствари, била привремена мушка и женска школа за школовање дјеце пострадалих Херцеговаца, а такође и сиромашне дјеце из Црне Горе. Дјеца која су се школовала у овом Заводу била је обезбијеђена храна и одјећа. За учитеље ове школе су били постављени Буро Поповић, Нешо Зековић и Јелена Вицковић — учитељица Женске цетињске основне школе.⁶⁾

Након окончања рата престала је са радом привремена руска школа на Цетињу 1. септембра 1878. године, када је поново обновила рад Цетињска основна школа. Поповић је у њој наставио свој учитељски позив; предавао је у I и II разреду, да би га сљедеће године главни школски надзорник Стево Чутурило поставио и за њеног управитеља.⁷⁾ На функцији управитеља ове школе остао је кратко вријеме. На почетку школске 1880/81. године премјештен је за учитеља виших разреда основне

¹⁾ Глас Црногорца, XXX — 1902, бр. 49, 7. XII, 3.

²⁾ Исто.

³⁾ Закон, наредбе, упутства и др. са наставнијем планом. . . , Цетиње, 1902, 42—43.

⁴⁾ Исто.

⁵⁾ Симо Мартиновић, *Љетопис Цетињске основне школе — мушке и женске — до 1885. године.* — *Просвјета*, VII/1896, св. IV, 199.

⁶⁾ Исто.

⁷⁾ Петар И. Поповић, *Постанак и развитак прве школе у Црној Гори, Цетињска школа 1834—1934*, Београд 1934, 128.

школе у Никшићу. У овом граду је остао само четири године, до наименовања за главног школског надзорника са сједиштем на Цетињу, коју је дужност обављао све до смрти (24. новембра) 1902. године.⁸⁾

2.

Шездесетих година прошлог вијека уведена је у Црној Гори институција школског надзорништва. Дужности првих школских надзорника вршили су извањци,⁹⁾ све до почетка 1884. године. Тада је, међутим, за главног школског надзорника у Црној Гори књаз Никола наименовао Бұра Поповића, о чему су званично обавијештени учитељи свих основних школа у црногорској држави. То сазнајемо из једног архивског документа који гласи: „Шаље се окружница учитељима основних школа, којом се јавља да је Њ. В. Књаз благоизволио именовати за Надзорника главног основних школа у овој Књажевини Господина Бұра Поповића бившег учитеља у Никшићу и наређује се учитељима да у свему односењем се школа обрађају се поменутом Надзорнику писмено.“¹⁰⁾

Доласком Поповића за главног школског надзорника уследили су преваходно значајне промјене у црногорском школском законодавству. Будући да су у области просвјете недостајали многи неопходни законски прописи, а постојећа нормативна акта су била недограбена, Поповић се увелико ангажовао на попуњавању те празнине. — Он је стварни аутор *Закона за основне школе у Књажевини Црној Гори од 13. септембра 1884. године*, који је остао на снази све до 2. фебруара 1907. год., када је донесен *Закон о народним школама*. Закон из 1884. садржи 96 параграфа. Урабљен је по узору на *Закон о општој школској дужности у књажевству Црној Гори* (из 1878), као и на основу првих школских писаних нормативних аката које је 70—тих година донио Милан Костић. По овом *Закону*, као и оном који му је претходио (1878), општа настава је прокламована слободном (§1) *обавезном* (§2) и *бесплатном* (§6). Све вјероисповијести су у школи признате равноправном (§4). Може се констатовати да је овај *Закон* у цјелини прожет прогресивним стремљењима и принципима савремене педагошке мисли који су увелико продирали у то вријеме у црногорске школе. Неће бити наодмет да интерпретирамо укратко најкарактеристичније параграфе овог *Закона*, или поједине њихове ставове.

Овим *Законом* је било регулисано, на савремен начин, низ питања из живота и рада школе. Школска година је почињала 1. септембра. Настава је трајала до краја јуна. Дјеца су, по правилу, уписивана са навршеном седмом годином и била су обавезна да похађају школу до тринаесте, односно четрнаесте године старости (дјеца чији су домови били удаљени од школе, тзв. ђаци-пјешаци уписивани су након девете године. Изузетно

⁸⁾ Грађанство Цетиња је приредило величанствен испраћај посмртних остатака Бұра Поповића. Одржана су му три посмртна говора (учитељи Илија Бољевић, Андрија Јовићевић и професор Лазар Перовић). Некролог А. Јовићевића донео је *Глас Црногорца* (бр. 50, 2) у цјелости.

⁹⁾ Од 1862. до 1884. године главни школски надзорници били су: Нићифор Дучић, Висарион Љубиша, Милан Костић, Шпиро Ковачевић, Стево Чутурило и Симо Матавуљ.

Поред главног школског надзорника постојали су и мјесни школски надзорници. Ове је постављао главни школски надзорник уз сагласност министра просвјете.

¹⁰⁾ *Архив СР Црне Горе, Министарства просвјете, 1884, 19.*

је *Закон* допуштао и упис младића преко 15 година старости и то по „особитом“ одобрењу главног школског надзорника). Цитираним *Законом* посебно је третирана неушколованост дјецe. За родитеље који нијесу поштовали законске одредбе о обавезном школовању дјецe и за оне који су се супротстављали школским дужностима предвиђене су високе новчане санкције (од 20 до 100 круна!), а исто тако и за ученике који су самовољно изостајали са наставе. *Закон* је посебно предвиђао ригорозне мјере уколико би се родитељи и даље противили школовању своје дјецe. У чл. 14, између осталог, стоји да ће се таквим родитељима одузети „очинско односно тјеторско право над дјететом“, а „с кривцем поступати се, као и с другијем противницима државнијех закона и власти“. — Учитељи су радили двократно. Радно вријеме им је износило свакодневно по 5,5 часова. Посебна пажња је била посвећена школској администрацији. У *Закону* се децидирано наводи које школске књиге мора сваки учитељ уредно да води (годишњи протокол, дневни протокол, протокол дневног рада, протокол добивених наредаба и школске кореспонденције и инвентар свих школских ствари). Уз то је учитељ био законски обавезан да води школски љетопис, са јасно прецизираним садржајем који треба да евидентира у њему. Дужност учитеља је била да сваког мјесеца доставља главном школском надзорнику опширан извјештај о резултатима успјеха ученика и проблемима у наставно-васпитном процесу. Овај *Закон* је интересантан и по томе што најстрожије забрањује примјењивање физичких казни на ученицима јер „се дјецa васпитавају и уче, а не муче. . .“ (§65). У противном, предвиђене су новчане санкције и казне затвора. Члан 91. поменутог *Закона* доноси колико је минимални број ученика морао бити да би дотична школа испунила законске услове за рад. Заправо, предвиђено је било најмање 25 редовних ђака, од почетка до свршетка школске године. У противном случају, школа је затварана, а учитељ премијештан у друго мјесто.

У цјелини узев, иако је *Закон* од 1884. године био знатно потпунији и напреднији у поређењу са претходним, имао је прилично недостатака. Стога је Буро Поповић, као главни школски надзорник у периоду 1884—1902. године, написао око четрдесет окружница, наредаба, расписа и упутстава са законском снагом, с циљем да спроведе постојеће законске одредбе у живот и да, с друге стране, допуни законске празнине. У томе је имао доста успјеха. Сва та званична саопштења, која је он као главни школски надзорник доносио и упућивао црногорском учитељству, имала су снагу нормативних аката и вршила су неоспорно значајну функцију допуњавања много потребних законских прописа.

Без окружница и других нормативних аката, које је Поповић прописивао за школство, не би се могла свестрано сагледати педагошка личност овог изузетно вриједног просвјетног посленика. Преко њих се могу најбоље упознати његова педагошка схватања и интенције, при чему се, логично не смију занемарити просторне и временске координате. Када се у таквом контексту посматра педагошко-просвјетна мисија Буре Поповића, стиче се још објективнији суд о томе колико она представља значајну карику у историји школства и педагогике у Црној Гори.

Већ у првој години свог значајног надзорничког рада Буро Поповић је настојао да стекне што цјеловитији увид у стање и проблеме црногорских школа. Захтијевао је од учитеља да му доставе вјерне и што исцрп-

није информације,¹¹⁾ након чега је обилазио школе да се освједочи и упозна на лицу мјеста са њиховим стварним стањем. Није било тешко да се лично убиједи у лоше стање школских објеката, њихову неуређеност и слабу опремљеност. С тим у вези Поповић се енергично залагао код локалних власти, нарочито код мјесних капетана, да се изврше неопходне оправке школских објеката, као и да се преко надлежних инстанци обезбиједе одређена средства за набавку учила и побољшање материјалне базе, поготово код оних школа које су у томе највише оскудијевале.

Поповић се, у оквиру својих надлежности, максимално ангажовао да види у којој мјери учитељи ваљано и квалитетно обављају своју дужност. Савјесно је пратио њихову цјелокупну активност, правично оцјењивао и вредновао њихов рад. Бринуо се почев од благовремености уписа ученика у школе па све до тога какав размјештај дјеце треба извршити у учионици и какав она положај тијела ваља да имају приликом сједења у школским клупама за вријеме школских задатака и активности на наставном часу; како треба да користе школски бачки прибор и сл. Он се врло успјешно упуштао у педагошко-методске поступке учитеља, дајући неопходна квалификована мишљења за побољшање рада. Читајући његове окружнице и друга нормативна акта, долази се до закључка да би многе норме на којима је он инсистирао и данас биле актуелне и инструкторне. Тражио је од учитеља да плански реализују наставно градиво, да благовремено, објективно и непристрасно оцењују знања својих ученика, да преко цијеле године ваљано раде са свом школском дјецом, с циљем („да их што мање буде слабијих“, јер „што их више повторава, тијем се понижује способност учитеља.“) Залагао се за стварање свјесне дисциплине по школама. О својим оправданим одсуствовањима учитељи су морали на вријеме обавјештавати и планирати замјену (предвиђена је била могућност да ученици IV разреда врше замјену одсутног учитеља!). За неоправдано одсуствовање учитеља и без дозволе надзорништва предвиђене су строге казне. Учитељске конференције планиране су сваке седмице и то у празничне дане, о чему је вођена уредна евиденција. Често је, на бази властитих запажања и ревизорских налаза, указивао на пропусте у методским поступцима појединих учитеља (недовољна припрема часова и школског рада уопште; неоправдано губљење часова „због чега трпи настава“, немарност и несавјестан рад који се огледа и у томе да понеки учитељ, „због свог неуредног живота долази у школу суморан, без воље и припреме за свој рад“, задаје ученицима лекције „на брзу руку, без објашњења или са врло slabим објашњењем; о правом предавању и испитивању нема ни збора“). Указивао је и на то да је настава код многих учитеља нејасна, сувопарна, вербална и без потребне живости; да се не употребљавају ни расположива наставна очигледна средства. Борио се против механичког учења. У систематском и континуираном раду током читаве школске године, на основу важећих наставних планова и програма и позитивних законских прописа, видио је пут до правог успјеха. Препоручивао је што интензивније праћење педагошке штампе и стручне литературе, као основну претпоставку за стручно-педагошко усавршавање и отклањање слабости, као предуслов за боље понашање у духу савремене науке о васпитању. Указивао је, с разлогом, на различитости психофизичке конституције код дјеце, на њихове различите нарави и карактере,

¹¹⁾ Види: *Закон, наредбе, упутства и др.*, Цетиње, 1902, 42—43.

на различито социјално стање и начин живљења, о чему учитељи морају да воде рачуна у свом раду. Да би добили праву информацију о овим, и другим појединостама, здравственом стању дјече итд., препоручивао је чешће контакте са родитељима.

Упућивао је учитеље у потребу одређеног медицинског образовања како би предузимали одређене превентивне мјере, у случају инфективних обољења код дјече, којих је било у првом реду због хигијенских прилика у којима су живјели и ради здравственог просвјешћивања средине у којој су живјели. Посебно се залагао за солидно хигијенско одржавање школских просторија и личну хигијену и изглед дјече.

Забрањивао је све оне радње и поступке у школском животу и раду које подривају учитељски ауторитет, а понекад и ауторитет надлежних школских власти доводе у питање. Забрањивао је и приватан рад учитеља са дјецом. Критиковао је појаве да учитељ, приликом премјештаја у другу школу, истиче како дјеца нијесу спремна да пријебу у старији разред. „Ово чини понајвише с намјером, ако не постигне он задовољавајући успјех, да буде томе виновник његов претходник... Овако нешто” — наставља Поповић — „није лијепо од стране дотичних.“ Укратко, Буро Поповић је скретао пажњу учитељима да се клоне свега онога што би ма у ком погледу шкодило угледу васпитача и школи као васпитној институцији.

Поповић је редовно упозоравао учитеље на дужност уредног вођења школске администрације. Сам им је давао упутства како да је воде и сређују. Како код једног броја школа, „гдје су били немарљиви или слаби учитељи“ није било сређених школских летописа, овом питању је посвећивао особиту пажњу. Његовом заслугом су стога и многи школски летописи уређени и објављени у цетињској *Просвјети*.

Поповић је инсистирао да учитељи обрате посебну пажњу на уређење школских књижница. Препоручивао је претплату на стручне листове и часописе уз конкретне приједлоге. Наређивао је да свака школа мора имати своју башту и „да је учитељи раде и обрађују, али то обрађивање да служи за поуку школској дјечи“.

Давао је упутства за организовање школских свечаности, затим упутства ревизорима за годишње испитивање и вредновање рада у основним школама. Ова упутства садрже врло исцрпна и прецизно дефинисана питања — њих 45 укупно, са великим бројем потпитања, на која су ревизори морали дати потпун одговор након обиласка школа. Велики број ових ревизорских извјештаја штампан је у часопису *Просвјета*.

Значајна је активност Поповићева и на плану стручног усавршавања и доквалификавања учитељског кадра у Црној Гори. Доносио је наредбе о полагању стручних учитељских испита и предузимао стимулативне мјере за правовремено припремање учитеља за ову врсту испита, с тим да то не буде на штету редовне наставе.

Све претходне педагошке норме и захтјеве које је Буро Поповић уобличавао писаном ријечи у виду слова закона и нормативних аката што су имали такође снагу закона, и многе друге, које због ограниченог просјектора нијесмо у могућности да потенцирамо, говоре о педагошкој култури и настојањима њиховог творца, свједоче о једном значајном времену за развој нашег школства у које је Поповић уградио цијелог себе.

Осим поменутог, Буро Поповић је својим педагошко-инструктивним радом директно доприносио унапређењу рада и квалитета образовања,

свеколиког наставно-васпитног процеса. Није изостала ни његова жива ријеч на стручним удружењима и скуповима, која је импресивно дјеловала. На скупштинама учитељским, на којима су најчешће присуствовали готово сви црногорски учитељи, врло је често држао стручна предавања. Тако је, на примјер, септембра 1892. године на једном таквом скупу, одржаном на Цетињу, имао неколико саопштења („О учитељу као васпитачу у школи и ван школе“, „О читању и проучавању педагошких књига и слеђењу за развићем савремене педагогије“ и „Како се по цјелокупном раду појединог учитеља може виђети колико који напредује и оспособљава се, да може што боље и савршеније вршити онако свету и узвишену учитељску дужност“)¹²)

Поповић је два пута представљао просвјетне раднике Црне Горе на учитељским скуповима у Београду и Загребу.

3.

Период 1884—1902. године представља плодно раздобље за просвјету и школство у Црној Гори, јер се у много чему осјећао напредак: у јачању кадровске базе, бољој материјалној опремљености, солиднијем организационо-нормативном устројству основних школа, конципирању наставних планова са програмима ближим животу, стварању уџбеничке литературе, итд. Једном ријечју, то је период конституисања савременије школе, стварања напреднијег основно-школског образовања и васпитања у Црној Гори. У свим значајнијим резултатима и пословима на ширењу црногорске просвјете у овом временском размаку значајан удио припада и Бору Поповићу.

Познајући добро менталитет и живот свога народа, специфичности своје домовине уопште, будно пратећи развој наставе у сусједним српским земљама, Поповић је на темељу постојећих наставних планова и програма, који су дотле важили у црногорским школама, дограђивао нове, подесније, много више прилагођене црногорским потребама него што су то били претходни. За његово име везани су, заправо, три наставна плана и програма — из 1888, 1895. и 1901. године.

Наставни план и програм из 1888. године (четврти по реду сачувани наставни план и програм за црногорске основне школе) Поповић је саопштио и о њему дао потребна објашњења на учитељској скупштини одржаној на Цетињу септембра исте године. Овај наставни план и програм је био у употреби до септембра 1895, када је Поповић поново, у улози главног школског надзорника, објавио нов наставни план и програм. Према овом наставном плану, као и оном донесеном шест школских година доцније, у основној школи је било заступљено 13 наставних предмета, са по 25 часова седмично по појединим разредима.

Како је посљедњи Поповићев наставни план и програм за основне школе уједно и најусавршенији, неће бити наодмет да се на њему укратко и задржимо. Овај наставни план и програм примјењен је 1. септембра 1901. године уз наредбу главног школског надзорника „учитељима и учитељицама црногорскијех основнијех школа, да се по њему тачно управљају у наставном раду“. Наставни план из 1901. године изгледао је у цјелини овако:

¹²) *Просвјета*, год. I, св. I, Цетиње 1892, 39.

Наставни предмети	Број часова седмично по разредима			
	I	II	III	IV
1. Хришћанска наука	2	2	2	2
2. Српски језик	13	10	7	5
3. Словенски језик	—	1	1	
4. Рачун	5	5	3	3
5. Геометрија	—	—	1	1
6. Земљопис	1	1	2	3
7. Српска историја	—	—	2	2
8. Познавање и његовање човјечјег тијела	1	1	1	1
9. Познавање природе	—	1	2	3
10. Краснопис	—	1	1	1
11. Цртање	1	1	1	1
12. Пјевање	1	1	1	1
13. Гимнастика и војничко вјежбање	1	1	1	1

Као што се види, највише часова је било посвећено настави матерњег језика и рачуна. У I разреду ова два предмета су била заступљена чак са 18 часова седмично, док је на остале наставне предмете отпадало 7 часова; у II разреду са 15, а сви остали предмети са 10 часова недјељно. Затим је по фонду седмичних часова долазио земљопис и природопис, а потом историја (у вишим разредима). Уз то, у женским основним школама је уведен као посебан предмет *ручни рад и кућарство* (I разред — 2; II — 3; III — 4 и IV — 4 часа седмично), умјесто дијела наставних садржаја гимнастике (народне игре) и војничког вјежбања.

Уз наставне садржаје детаљно разрађене по предметима за сваки разред понаособ, назначени су уџбеници и приручници који су препоручивани за употребу. То су били безмало уџбеници од домаћих аутора које је одобрила и припремила за штампу Школска комисија под руководством самог Поповића. У програму су посебно изложени циљеви и задаци за сваки наставни предмет појединачно и основне школе у цјелини. Поред образовних и васпитних циљева које је требало постићи наставом по новом програму, било је неопходно да се ученици у основној школи што више припреме за бољи рад у пољопривреди, за унапређење свог домаћинства. Овакве тенденције су у овом наставном плану и програму изражене одређеније и јаче него у било којем ранијем.¹³⁾ На крају је дат и недјељни распоред часова за све наставне предмете. То је био јединствени до-

¹³⁾ Др Б. Д. Пејовић, *Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852—1916*, Цетиње 1971, 71.

куменат по којем је требало радити у свим основним школама на територији ондашње црногорске државе.¹⁴⁾

Поповићевим наставним плановима и програмима значајно је унапријебена настава и васпитање у црногорским основним школама. Свјетовни елементи у наставно-васпитном процесу и превасходне стварне потребе ученика дошле су до изражаја, и то у знатно већој сразмјери него у ранијим наставним плановима и програмима. Карактеристично је при томе да је посебно потенциран принцип очигледности у наставно-васпитном раду и апликативна важност тога рада. Инсистирање на очигледној настави види се, између осталог, и из ове Поповићеве напомене: „Земљопис, познавање природе с додатком о земљорадњи и сточарству, пјевање свјетско, гимнастика, војничко вјежбање и игре, — понајвише имају се учити, када је при-

¹⁴⁾ Ево како је изгледао Поповићев распоред часова дат уз програм 1901. год.:

Прије подне

ДАНИ:	Понедељак				Уторак				Сриједа				Петак				Субота																			
РАЗРЕДИ:	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV																
ЧАСОВИ 9—10	Вјеронаука				Српски језик				Рачун				Рачун				Вјеронаука																			
10—11	Рачун				Рачун				Земљо- пис				Српски језик				Српски језик				Рачун				Српска историја											
11—12	Српски језик				Земљо- пис				Српски језик				Геоме- трија				Српски језик				Срп. историја				Српски језик				Приро- допис				Српски језик			

Послије подне

2—3	Срп. јез.		Словен. језик		Позн. и његовање чов. тијела				Срп. јез.		Приро- допис		Земљо- пис		Гимнастика пјевање*					
3—4	Срп. јез.		Приро- допис		Српски језик				Цртање				Српски језик		Писање					

* „Примједба: Гимнастику треба држати у суботу послије подне — оба часа, кад је лијепо вријеме; кад није лијепо вријеме у та два часа држаће се пјевање”.

јатно вријеме на пољу, изабравши за то згодно мјесто, које најбоље одговара ономе, о чему се говори или ради.“¹⁵) Истицање да је „диш рачуна да развија логично мишљење,“ геометрије да има практичне користи „при радњама у грађанском животу“, или земљописа да је „врло корисна наука, јер се њиме одржаје свеза међу народима...“ уз то, што „потпомаже историју“ и обезбеђује правилан поглед на свијет, „јер нам показује узрок многијех појава међу људима, животињама и биљем“,¹⁶) са конкретним упутствима како интерпретирати наставну грађу ових предмета да би она постала трајна својина ученика и имала практичне користи за њих, — говори да је Поповић уистину био човјек широких видика, солидног образовања и педагошке културе. Препоручује да се уз вјеродостојно и објективно приказивање историјске прошлости и његовање љубави према домовини, наставља историје „доводи у везу са земљописом“, „јер ће тако бити очигледнија и трајнија“. Залагао се да се географска наставна проблематика тумачи поступно, „од познатог к непознатоме, од ближега к даљему“, при чему треба „највећу пажњу обратити на домовину, па послје на српске земље и њима сусједне“, с тим што треба „земљопис изучавати помоћу мапа и глобуса“. Ових неколико истргнутих детаља, и низ других, нарочито упутстава и напомена, који ни дан-дањи не губе од своје актуелности, указују не само на педагошка схватања њиховог аутора и на значајан корак који је учињен на унапређењу основно-школске наставе и васпитања код нас крајем XIX и почетком XX вијека, већ истовремено говоре и о значајним трансформацијама црногорског друштва у овом временском интервалу.

4.

Половином 1892. године, по наредби Државног савјета, конституисана је прва Школска комисија на Цетињу за прегледање и одобравање штампања уџбеника и школских књига у Црној Гори. За предсједника Комисије је именован Буро Поповић, док су у њен састав ушли још и неколико најистакнутијих цетињских професора тога времена (Живко Драговић, Мило Ковачевић, Јован Љепава, Филип Ковачевић, Јован Николић, Роберт Толингер, Филип Јерговић, Павле Поповић).¹⁷) Школска комисија је радила на основу утврђених критеријума које је још 1890. године верификовао министар просвјете Јован Павловић. Њена основна активност се састојала у подстицају и организовању заинтересованих просвјетних радника на писању и рецензирању уџбеника приспјелих на расписане конкурсе. Одобравање уџбеника је вршено након датих рецензија, које су, углавном, објављиване у штампи (Просвјета). Посебно је комисија настојала да поновљена издања буду прерађена и допуњена на основу критичких примједба и сугестија које су захтијеване од појединих просвјетних радника и њихових стручних организација и удружења. Укратко, током свог десетогодишњег постојања и рада, Школска комисија је у многоме допринијела стварању уџбеника и рјешавању теоријских и практичних питања наставно-васпитног процеса у црногорским школама крајем прошлог и почетком овог вијека. У томе неоспорно значајне заслуге припадају и њеном предсједнику — Бору Поповићу.

¹⁵) Види: *Закон, наредбе, упутства и др.*, 71,

¹⁶) Исто, 291.

¹⁷) *Просвјета*, год. I, св. I, Цетиње 1892, 38.

Поповић се посебно истакао као писац уџбеника. Написао је 15 уџбеника, од којих је сâм саставио четири, а у коауторству 11, с тим што су неки уџбеници имали више допуњених и поправљених издања. Писао је буквар, читанке (за сва четири разреда), рачунице (за сва четири разреда), земљопис за III разред, познавање и његовање човјечјег тијела (за сва четири разреда), православни катихизис (за III и IV разред). Занимљиво је истаћи да је Поповићев буквар доживио осам издања, а читанка за први разред основних школа чак и девето издање. Ваља при том имати у виду да је буквар за живота ауторова штампан свега три пута и исто толико читанка за I разред, док су му остала издања штампана постхумно. Послије смрти Поповића штампани су му и други уџбеници: рачуница за I разред (два пута), рачуница за II разред (два пута), читанка за II разред (четири пута), читанка за III разред (четири пута), читанка за IV разред (два пута), познавање и његовање човјечјег тијела за I и II разред (четири пута), познавање и његовање човјечјег тијела за III разред, познавање и његовање човјечјег тијела за IV разред и православни катихизис за III разред.

О вриједности Поповићевих уџбеника најбоље сама за себе говори чињеница да су многи од њих, како рекосмо, штампани и послије његове смрти, од чега неки и по неколико пута. Уџбенике је писао заједно са истакнутим учитељима свога времена, као што су Андрија Јовићевић, Перо Мартиновић и Јован Рогановић. У цјелини узето, Буро Поповић је најпродуктивнији писац уџбеника у Црној Гори.

Напосљетку треба истаћи и то да је Буро Поповић осим састављања уџбеника и руковођења радом Школске комисије и сâм писао рецензије на уџбенике. Једна његова запажена, прилично исцрпна рецензија на *Српску историју за III и IV разред основне школе* од Лазара Перовића и Мила Ковачевића, у којој је дао доста критичких примједба, објављена је у *Просвјети*¹⁸⁾

*
* *

Буро Поповић је, несумњиво, био један од најзаслужнијих црногорских посленика на просвјетном развоју друге половине прошлог и почетку овог стољећа. Са њим је тијесно везан цјелокупни просвјетни развој у том временском раздобљу. На њега се с правом и — сасвим адекватно — могу примијенити цитиране мисли Жан Жак Русоа, у епиграфу овог прилога. — Био је то човјек неисцрпне радне енергије који је корисно употребио свој живот за прогресивно кретање црногорског друштва. Сав се, заправо, предао просвјетном раду којим је постигао завидне резултате. Истакао се у области законског и нормативног регулисања основношколског образовања, као-год и у изради и модификацији наставних планова и програма за црногорске прилике. С успјехом је писао уџбенике и обогатио уџбеничку литературу у Црној Гори.

Као учитељ и школски надзорник учествовао је у свим важнијим манифестацијама и покретима просвјетног и културног живота Цетиња, и шире Црне Горе, задњих деценија прошлог вијека. Био је један од оснивача познате Цетињске читаонице коју је, у њеној плодотворној дјелатнос-

¹⁸⁾ *Просвјета*, IX/1898, св. VIII, 568—578.

ти, много помогао као члан њене управе, а једно вријеме и као пред-сједник.¹⁹⁾

Буро Поповић припада оној категорији црногорских класичних просвјетних радника чија имена не смију изблиједјети и с временом пасти у заборав, поготово не међу стручњацима исте бранше — онима који настаљају њихов започети посао. Један истакнути црногорски просвјетно-културни и научни радник својевремено је казао, с разлогом, да ће „црногорско учитељство бити харно овом човјеку за тај тешки и значајан рад“²⁰⁾ који је уткао у црногорску просвјету и културно наслеђе. Када се буде писала историја црногорске просвјете и културе о периоду у којем је дјеловао и стварао Буро Поповић, неће се моћи мимоићи његове вишеструке заслуге. Он је оставио неизбрисив траг у просвјетној и културној баштини Црне Горе.

II БИБЛИОГРАФИЈА УЏБЕНИКА БУРА ПОПОВИЋА

Ради потпунијег увида у Поповићев допринос џбеничкој литератури дајемо библиографски преглед његових џбеника:²¹⁾

1. Српски буквар за први разред основне школе. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, Уџбеник је написао у коауторству са Јованом Рогановићем.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1898. — 64 стр.
- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1900. — 64 стр.
- Ibid. — Четврто издање, Цетиње, 1903. — 64 стр.
- Ibid. — Пето издање, Цетиње 1905. — 64 стр.
- Ibid. — Шесто издање, Цетиње 1907. — 64 стр.
- Ibid. — Седмо издање, Цетиње 1908. — 64 стр.
- Ibid. — Осмо издање, Цетиње 1910. — 64 стр.

2. Читанка за I разред основне школе. Одобрела Књ. црног. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, 1896. — 78 стр.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1897. — 78 стр.
- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1899. — 78 стр.
- Ibid. — Четврто издање, Цетиње, 1901. — 86 стр.
- Ibid. — [Пето] Према четвртом издању одобреном Школском комисијом, поправљено и попуњено издање, Цетиње, 1906. 72 стр.
- Ibid. — Шесто издање, Цетиње 1907. — 77 стр.
- Ibid. — Девето издање, Цетиње 1914. — 77 стр.

¹⁹⁾ *Глас Црногорца*, XXXI/1902, бр. 48, 30. новембра, 2.

²⁰⁾ Говор Андрије Јовићевића, предсједника Црногорског учитељског удружења, изговорен на гробу Буре Поповића, главног надзорника основних школа у Црној Гори. — *Глас Црногорца*, XXXI/1902, бр. 50, 2.

²¹⁾ Библиографске податке о једном броју поновљених издања Поповићевих џбеника нијесмо могли установити, јер их не посједују библиотеке на Цетињу и у Београду, гдје смо за њима трагали.

3. Читанка за други разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, 1897. — 159 стр.

- Ibid. — Друго издање, Цетиње 1897. — 159 стр.
- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1904. — 144 стр.
- Ibid. — Четврто издање, Цетиње 1907. — 144 стр.

4. Читанка за трећи разред основнијех школа. Прегледала и одобрила Књ. црн. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, 1897. — 319 стр.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1903. — 233 стр.
- Ibid. — Пето издање, Цетиње 1912. — 208 стр.

5. Читанка за четврти разред основнијех школа. Прегледала и одобрила Књ. црн. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, 1897. — 319. стр.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1904. — 363 стр.
- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1909. — 363 стр.

6. Земљопис књажевине Црне Горе за ученике III разреда основне школе. Друго поправљено издање. Прегледала и одобрила Књ. црног. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1896. — 32 стр.

Уџбеник је написао у коауторству с Јованом Рогановићем.

- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1899. — 36 стр.
- Ibid. — Четврто издање, Цетиње 1911. — 32 стр.

7. Познавање и његовање човјечијег тијела за први и други разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1899. — 24 стр.

Уџбеник је написао са Андрејом Јовићевићем.

- Ibid. — Треће издање, Цетиње 1906. — 24 стр.
- Ibid. — Пето издање, Цетиње 1909. — 29 стр.

8. Познавање и његовање човјечјег тијела за трећи разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1899. — 32 стр.

Уџбеник је написао заједно са А. Јовићевићем.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1901. — 27 стр.

9. Познавање и његовање човјечјег тијела за четврти разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1899. — 46 стр.

Уџбеник је написао са А. Јовићевићем.

- Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1908. — 45 стр.

10. Рачуница за први разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1899. — 52 стр.

Уџбеник је написао у заједници са А. Јовићевићем.

— Ibid. — Друго издање, Цетиње 1903. — 48 стр.

— Ibid. — Треће издање, Цетиње 1907. — 48 стр.

11. Рачуница за други разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1909. — 78 стр.

Уџбеник је написао са А. Јовићевићем.

— Ibid. — Треће поправљено издање, Цетиње 1909. — 78 стр.

12. Рачуница за трећи разред основнијех школа, Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1900. — 126 стр.

Уџбеник је написао са А. Јовићевићем.

— Ibid. — Друго поправљено издање, Цетиње 1908. — 128 стр.

13. Рачуница за четврти разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1901. — 182 стр.

Уџбеник је написао са А. Јовићевићем.

14. Православни катихизис, први дио, за трећи разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија, 1899. — 31 стр.

Уџбеник је написао у коауторству са Пером Мартиновићем.

— Ibid. — Друго издање, Цетиње 1906. — 31 стр.

15. Православни катихизис. II и III дио, за четврти разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К. ц. школска комисија. Цетиње: Државна штампарија 1899. — 68 стр.

Уџбеник је написао у коауторству са Пером Мартиновићем.

ЈОСИП
СЛАДЕ
(1828—1911)

О истакнутом далматинском неимару др инж. Јосипу Сладе — стручњаку, који је на велика врата ушао у историју црногорског грађевинарства, архитектуре и урбанизма, доскора готово да није писано, сем узгред и спорадично. Дужност је историчара културе да ту празнину попуне. Потребно је проучити његов живот и рад у свим крајевима наше земље. Овдје ће, међутим, бити више укратко говора о његовој дјелатности у Црној Гори.

Животна вrpца овог заслужног Далматинца, сажета у виду некролошко-биографске фактографије, временски се отприлике одвијала овако: родио се у Трогиру 23. марта 1828. године од оца Антуна и мајке Марије Јубин. Врло му је рано умро отац и мајка је преузела бригу о васпитању. Средњошколско образовање је стекао у Сплитском сјеменишту. По свршетку средње школе није се хтио посветити свештеничком позиву, већ одлази у Италију да продужи школовање. Студирао је на Универзитету у Падови, гдје је 1850. године промовисан за доктора филозофије, а три године доцније ту титулу је стекао и на математичким наукама. Након тога вратио се у домовину, која је чамила под туђинским игом, гдје је, готово шест деценија као инжењер радио (у Сплиту, Задру, Трогиру, Дубровнику, Метковићу, Пагу, Котору, Шибенику, Книну и Трсту), оставивши за собом поголем број грађевинских објеката што их је пројектовао, трасирао и надзирао. Неко вријеме је службовао у Министарству јавних радова у Београду.

Био је тако рећи универзалан пројектант. Бавио се нискоградњом, високоградњом, урбанизмом; планирањем градских улица, уређивањем паркова, обалног појаса итд. У својој веома динамичној радној и стваралачкој каријери био је свестран; имао је пуно успјеха и постигао завид-

не резултате који му обезбјеђују велике и трајне заслуге. Пројектовао је грађевинске објекте профане и сакралне архитектуре, путове, мостове. Главни су, ови: позоришна зграда у Шибенику, разна приватна здања у Трогиру (кућа Пуовић, Moretti и др.), нова црква на трогирском гробљу, покретни мост између Чиова и Трогира (један од најзамашнијих и најтежих радова изведених под његовим надзором!), многе цесте на Чиову и у Трогирској Загори, која је у то вријеме била један од најзаосталијих крајева Хрватске. Њему у првом реду припада заслуга што се убрзано и дјелотворно радило на проблемима Загоре, гдје се пробило неколико путова локалног значаја кроз до тада неповезана сеоска насеља, израдило на десетине километара државних цеста, међу којима су најважније она до села Лечевице и она из Загоре до мора код села Марине. Радио је на регулисању потока и бујица на подручју Загоре; на каптажи Добрића — главног извора за снабдијевање водом становништва Трогира. Најзначајнији су, међутим, свакако његови пројекти реализовани у Црној Гори (пут Котор-Цетиње, позоришна зграда „Зетски дом“, здање Аустро-угарског посланства на Цетињу, урбанистички план Никшића, Дворац књаза Николе и Царев мост у Никшићу, и др.).

Био је један од вођа народног препорода у Далмацији и поборника заједништва југословенских народа, посебно хрватско-српског јединства; присталица свесловенске идеје и један од првака Народне странке „која води огорчену борбу против Аутономаша и ради на ширењу националне свијести и националне културе. „Извјесно је то био главни разлог да је године 1861. добио декрет о отпуштању из државне службе, с мотивацијом да не „испуњава своје званичне дужности, врло често без оправданог разлога одсуствујући с посла“. Колико је млади инжењер Сладе придавао важности том „декрету“, види се по томе што је на његовој полеђини, заједно са Натком Нодилом (1834—1912) и још неким првацима Народне странке, конципирао молбу за оснивање једног политичко-књижевнег листа (каснијег *Народног листа*). Убрзо се након тога Сладе обрео у Босни, гдје му је била повјерена градња колског пута Сарајево — Мостар.

Деценију касније био је државни инжењер код Поморске владе у Трсту. Налазимо га у Црној Гори већ у мају 1877. године. Аустројске власти су га, наиме, на тражење црногорске владе, именовале надинжењером *extra statum* и упутиле га да изводи радове на Пристану (Бар), у Улцињу, Валданосу и св. Николи на Бојани и да ради на мелиорацији Улцињског поља.

Сладеова плодотворна личност дошла је управо до пуног изражаја у црногорској држави, у којој је након Берлинског конгреса (1878) дошло до интензивног развијања грађевинске дјелатности. Тада је Црна Гора и де јуре добила међународно признање државне суверености и од оних држава које су јој тај статус дотле оспоравале. Територијално је удвостручена (добила је Подгорицу, Никшић, Колашин, Бар и Улцињ). Осјећала се велика потреба за изградњом колских путева, мостова, урбанизацијом новоослобођених градова, исушивањем приобалног мочварног земљишта на јужно-црногорском приморју. Улагани су велики напори и остварени значајни резултати.

Већ 1878. године почела је градња првог колског пута у Црној Гори од аустројске границе преко Његуша до Цетиња по пројекту инг. Јосипа Сладе. Године 1880. књаз Никола I поставио га је, уз претходно прибав-

љену сагласност аустро-угарских власти, за главног инжењера. Пут Котор — Цетиње је предат јавном саобраћају 1884. године. Било је то и остало, без сваке сумње, величанствено градитељско остварење Црне Горе, а и њеног пројектанта, разумије се. Као дио јединствене туристичко-екскурзионе руте Дубровник—Бока—Цетиње—Будва, постала је то, без претјеривања, туристичка атракција највишег ранга на нашем континенту. Помоћу 25 чувених ловћенских серпентина савладано је одстојање на окомитим падинама ове планине, које у правој линији износи једва око 2 км. Пројектанту Сладеу одато је дужно признање. Одликован је Даниловим орденом трећег и четвртог степена.

Десетак година Јосип Сладе је живио у Котору, одакле је путовао кроз Црну Гору ради пројектовања. Поред ловћенског пута, пројектовао је он колски пут Цетиње — Ријека Црнојевић (1881), Ријека Црнојевић — Подгорица (1882) и, по свему судећи, пут Бар — Вирпазар (1884)*, Ријека Црнојевић — Вирпазар (1896—1905). Проучавао је могућности изградње луке у Улцињу и у ували Валданос (1880); изradio је пројекат за исушење Зогајског језера код Улциња (1881).

Овај вриједни пројектант оставио нам је у наслеђе и неколико лијепих архитектонских споменика. Пројектовао је позоришну кућу „Зетски дом“ (1884—1888) — здање елегантних симетричних облика, са витким стубовима и високим романским прозорима. Конструкција и организација унутрашњег простора позоришне зграде је такође занимљиво концепирана. Са доста смисла и умјетничког укуса ријешена је у довољној мјери акустична дворана са балконима; лијепо су обликовани фризови на зидовима...**

И палата Аустро-угарског посланства*** на Цетињу (1896—1899) представља такође успјешну пројектантску креацију Јосипа Сладеа.

Напокон ту је и његово успјело архитектонско дјело — Дворац књаза Николе у Никшићу у ренесансном стилу (1900), лазарет у Мељанама код Херцег-Новог. Неоспорно, све су то данас значајни споменици културе Црне Горе.

Др инж. Јосип Сладе ни у урбанизму Црне Горе није остао анониман. Напротив. Оставио је и на том пољу дубоку бразду. Уradio је први регулациони план града Никшића (1883), који, како констатују стручњаци, значи прави раритет, у извјесном смислу ремек-дјело нашег урбанизма. По својој идејној концепцији овај план представља ренесансно —

* Једанаестог марта 1884. године *Глас Црногорца* саопштава „Већ је тамо долазио познати инжењер др Сладе који је прегледао линију пута и дао потребна упутства за радњу“.

** Након што је позоришна зграда Зетска дом у првом свјетском рату страдала (за вријеме аустроугарске окупације 1918. године је спаљена са цјелокупним инвентаром), обновљена је и реновирана 1931. године. Том приликом је умјесто три лучна отвора на тријему, испред главног портала, направљен један, чиме је и здање унеколико, с прочеља гледано, изгубило од свог аутентичног изгледа.

*** Грађена је од клесаног камена, са елементима романтике и готике. Лијепо обрабени портали на камену, правоугаони прозори са добро ријешеним каменим допрозорницима, натпрозорницима и банковима, са лобом у приземљу и увученом терасом на првом спрату. И фасада римокатоличке цркве у саставу овог објекта, са интересантним пластичним детаљима, успјешно је укомпонована. Добро ријешен кров са мансардом, доприноси да здање у цјелости дјелује импресивно.

барокну шему идеалних градова. Сладе је план, заправо, урадио по узору на урбанистичка рјешења италијанских градских агломерација, са широким улицама правилно распоређеним с тим што се главне саобраћајне осе радијално разилазе из централног дијела. У ствари, изградња Никшића по овом плану остварена је само с дјелимичним измјенама. Нови урбанистички план града у потпуности је прихватио основна рјешења првобитног регулационог плана, тако да је сачуван континуитет у развоју урбаног ткива. Основне одреднице Сладеовог плана могу и дан данас да послуже као добар примјер урбанистичког планирања градских насеља средње величине (оригинал плана се чува у завичајном музеју у Никшићу).

И Царев мост (Пријеспа) у Никшићу, изграђен 1894. године, његово је успјело пројектантско дјело. Изграђен од великих камених блокова облика квадера, са 18 отвора — представља, несумњиво, монументални грађевински подухват оног времена. С правом га сматрају једним од најљепших објеката ове врсте у Црној Гори уопште.

То би била, нама позната, најважнија остварења на тлу Црне Горе овог несумњиво даровитог и занимљивог Трогиранина.

Др Ј. Сладе је из Котора 1887. године премјештен у Книн. И даље је, међутим, одржавао пословне контакте с Црногорцима и с Црном Гором. Од 1901. до 1905. године био је начелник у Трогиру. Ту, у свом ужем завичају, провео је, као пензионер, задње дане живота, све до смрти 15. јуна 1911. године.

Када се буде писала историја грађевинарства, архитектуре и урбанизма црногорског, ни један истраживач неће моћи мимоићи допринос и заслуге Јосипа Сладеа. Остаје, међутим, обавеза истраживача његовог живота и дјела — да проуче његов свеколики стваралачки опус, да утврде није ли пројектовао још који важни објекат било у Црној Гори или на другим подручјима наше домовине, да се свестрано оцијени и научно-критички валоризује његова улога и значај, мјесто које му припада, тим прије што се о њему досад мало писало. Сладеово се име у неким ширим студијама више узгред помиње. Нема га чак ни у Енциклопедији Југославије, нити у другим енциклопедијским издањима у нашој земљи, иако му је тамо мјесто. Укратко: др инг. Јосип Сладе заслужује да уђе у енциклопедије и одговарајуће лексиконе, а и да се монографски обради.

II ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О ЈОСИПУ СЛАДЕУ

1. Аноним: Др Јосип Сладе, градилац црногорских друмова. (С портретом). — *Орао календар*, ХХ/1894, стуб. 79—80+108.
2. Аноним: Др Јосип Сладе — Шиловић. — *Народни лист* (Задар), L/1911, бр. 49.
Некролог.
3. Аноним: Др Јосип Сладе — Шиловић. (С портретом). — *Пучке новине* [Сплит], 1/1911, бр. 18, стр. 157.
Некролог.
4. Вукајловић Слободан: Архитектура, урбанизам и споменици културе, у књ. *Никшић* [монографија], Загреб 1972, стр. 187.

5. L[ubin, Antonio]: Al signog Dr. G. Slade in Traŭ. — *La Voce dalmatica*, 3/1862, бр. 46.

Одговор у вези с дописом Општине Трогир у бр. 38 листа V. Dal о питању Закладе св. Миховила у Трогиру.

6. L[ubin, Antonio]: Al sig. Dottor G. Slade. — *La Voce dalmatica*, 3/1862, бр. 55.

Одговор Јосипу Сладе на његовом писању у бр. 72 листа *Nazionale* о Заклади цркве св. Миховила у Трогиру и њеној намјени.

7. Мартиновић Душан: Јосип Сладе (1928—1911). — *Овдје*, X/1978, бр. 108 (мај), стр. 32.

Чланак.

8. Мартиновић Душан: Јосип Сладе. — *Цегиньски лист*, III/1978, бр. 60, стр. 2.

Поводом 150 година рођења.

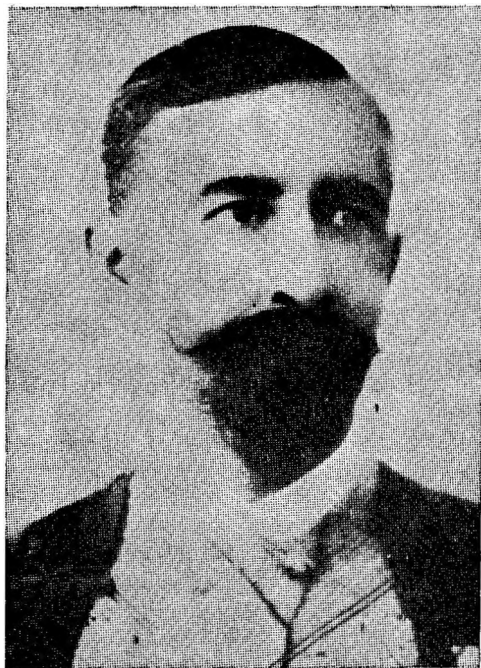
9. Pavlovich — Lucich, Stefano: A Giuseppe Slade, dottore illustrissimo! — *La Voce dalmatica*, 8/1862, br. 49.

Критика става Јосипа Сладе о питањима општине Трогир и односа према трогирским Талијанима и Антонију Лубин.

10. Пејовић Боко: *Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852—1916*, Цетиње 1971, стр. 296, 338.
11. Сундечић Ј[ован]: Ко је кривац? Посланица пријатељу Дру Јосипу Слади. — Поштин-град, на Благовиести 1876. — *Народни лист* (Il Nazionale), 15/1876, бр. 33.
12. Франетовић, Динко — Буре: *Хисторија поморства и рибарства Црне Горе до 1918 године*. Историјски институт НРЦГ. Титоград 1960, стр. 320, 321, 327, 330, 338.
13. Шиловић — Сладе, Мирко: Трогиранин, инжењер Јосип Сладе у Црној Гори. — *Синтеза*, (Крушевац), IX/1978, бр. 2, стр. 49—52.

Чланак.

МИЛУТИН — МИЛО
КОВАЧЕВИЋ
(1871—1913)

I БИОГРАФИЈА

Између свијетлих имена професора и директора Цетињске гимназије с краја прошлог и почетком овог вијека, као што су: Јован Павловић, Илија Беара, Божо Новаковић, Јово Љепава, Симо Матавуљ, Живко Драговић, Филип Ковачевић, Фрањо Јерговић, Клеант Теодоридес, Роберт Толинггер, Лазар Перовић, Лазо Поповић, Мирко Мијушковић, Мило Врбича, Шпиро Томановић, Илија Шобајић, Душан Букић, Душан Вуксан, Перо Богдановић, Перо Вучковић, др Фрањо Кулишић, Владимир Новосел, Алекса Ивановић, Луко Зоре, др Јово Суђић, др Никола Шкеровић и други, чије је дјеловање исписало значајне странице црногорске културно — просвјетне и политичке историје, налази се и име Мила Ковачевића. Зато све њих треба отргнути од заборава који би значио незахвалност.

Мило Ковачевић је рођен на Цетињу 18. фебруара 1871. године. Син је Шпира Ковачевића, познатог просвјетног радника, школског надзорника и писца уџбеника у другој половини прошлог стољећа. Основну школу је завршио у родном мјесту, а гимназију у Котору. По завршетку средње школе упућен је септембра 1882. године као литомац црногорске владе у Италију да изучава војне науке. Студирао је Војну академију у Милану. Као ревностан и одличан студент добио је стипендију италијанског краља. Због болести, међутим, морао је да напусти студије и да се врати на Цетиње. Тек што се опоравио, усљед оскудице у наставно-васпитном особљу, просвјетне власти су га ангажовале за наставника у десетак година раније основаној Гимназији (1880). Као гимназијски наставник од 1. V

1890. до јануара 1904. године, предавао је у почетку цртање, а потом географију и историју. Након тога је премјештен за предавача Официрске школе у истом мјесту. Поред тога, држао је наставу и у другим средњим школама на Цетињу. Обављао је и разне допунске дужности (на примјер, год. 1895. био је „назначен“ за економа и надзорника Питомачког завода) у просвјетној струци, културном и јавном животу Цетиња. Био је члан Просвјетног савјета Књажевине Црне Горе (од 1905. године).

М. Ковачевић је учествовао у првом балканском рату. Био је у Штабу Приморског (јужног) одреда црногорске војске, који је оперисао између Скадарског језера и Јадранског мора. По завршетку рата, 1913. године учествовао је у раду Комисије за уређење и насељавање новоослобођених крајева и том приликом умро од запаљења плућа.

Ковачевић је посједовао солидно опште образовање и знање страних језика. Говорио је италијански и руски. Бавио се стручним и преводилачким радом. Неколико његових занимљивих натписа сријећемо у цетињским часописима. У књижевном часопису Луча за 1895. објавио је у наставцима подужу расправу под насловом „Нешто о вјештини мачевања“, а наредне године (1869) превео с италијанског студију из геологије „О формацији Боке Которске“ од П. Радимирија. У стручном часопису *Просвјета* оглашавао се, углавном, с неколико рецензија поглавито на рукописе црногорских уџбеника, који су доцније објављени за потребе основног школства. И сам је, или у коауторству с другима, објавио неколико уџбеника за војне и основне школе. Уз то, превео је од И. Зибина „Војна извиђања из топографских лекција“. Самим тим, својим радом на уџбеницима, М. Ковачевић је дао значајан допринос развоју уџбеничке литературе, то јест просвјете и културе у Црној Гори уопште.

Ковачевић је био даровит и као цртач и картограф. Неки његови врло успјели цртежи сачуваних фрагмената Црнојевића манастира коришћени су за илустрације у књигама, док су неке географске и рељефне карте које је урадио, излагане 1907. на Балканској изложби у Лондону. Отуда његов допринос као цртача заслужује да се проучи.

Мило Ковачевић је био ријетко приљезан и професионално одговоран. И као човјек и као просвјетник је уважаван, веома цијењен и поштован и од својих колега, и од својих ученика и њихових родитеља. „За све вријеме се одликовао ревносном службом, предано вршећи не само дужност своју, него и све друго што му се у дужност стављало и повјеравало. Важио је као честит и исправан човјек, ваљан друг и пријатељ, те је био омиљена личност“ — каже се у кратком некрологу донесеном поводом његове смрти (*Цетињски вјесник*, 13. септембра 1913).

Умро је 12. IX 1913. у 42. години живота. Сахрањен је на гробљу пред Капелицом.

Укратко, Мило Ковачевић припада оној категорији просвјетних радника иза којих је доста остало и на које успомена треба да живи. Подсјећање на њега управо значи скидање вела заборава са једног заслужног посленика из црногорске културне прошлости.

II БИБЛИОГРАФИЈА МИЛА КОВАЧЕВИЋА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Географија Књажевине Црне Горе за питомце војничке школе на Цетињу. Цетиње: Штампарија Министарства војног, 1907. — 32 стр. + 1 мапа.
2. Географија Књижевне Црне Горе за питомце војничке школе. Штампано као рукопис. Друго издање. Цетиње: Штампарија Министарства војног, 1908. — 46 стр.
3. Географија Балканског полуострва. Цетиње: Штампарија Министарства војног, 1910. — 77. стр.
4. Историја српског народа за трећи и четврти разред основнијех школа. Цетиње: Државна штампарија, 1898, 162 стр.

У коауторству са Лазаром Перовићем.

5. Историја српског народа за четврти разред основнијех школа. II издање. Цетиње: Државна штампарија 1907, 32 стр. + 1 мапа.

У коауторству са Лазаром Перовићем.

б. ЧЛАНЦИ

1. Нешто о вјештини мачевања. — *Луча*, Цетиње, I/1895, св. III, стр. 197—200; св. IV, стр. 275—278; св. VI, стр. 393—396; св. VII, I, VIII, стр. 475—478.
2. Реферат о „Геометрији“ уџбенику III-ег и IV-ог разреда за црногорске основне школе написали 16/II 1895, г. Н. Н. и Н. Н. — *Просвјета*, Цетиње, VI/1895, св. VII, стр. 380—385.
3. Савојска династија и њен значај за Италију — *Луча*, II/1896, св. VIII, стр. 339—351.
4. Савојска династија и њен значај за Италију. — *Глас Црногорца*, XXV/1896, бр. 42, стр. 2—3; бр. 44, стр. 2—3.

Прештампано из *Луче*.

5. Реферат о уџбенику „Познавање и његовање човјечјег тијела“, за сва четири разреда основне школе, од Н. Н. и Н. Н. — *Просвјета*, IX/1898, св. I, стр. 53—55.

в. ПРИЈЕВОДИ

1. Павле Радимири: „О формацији Боке Которске“. — *Луча*, II/1896, св. VII, стр. 304—307; св. VIII, стр. 353—355; св. IX, стр. 388—391.

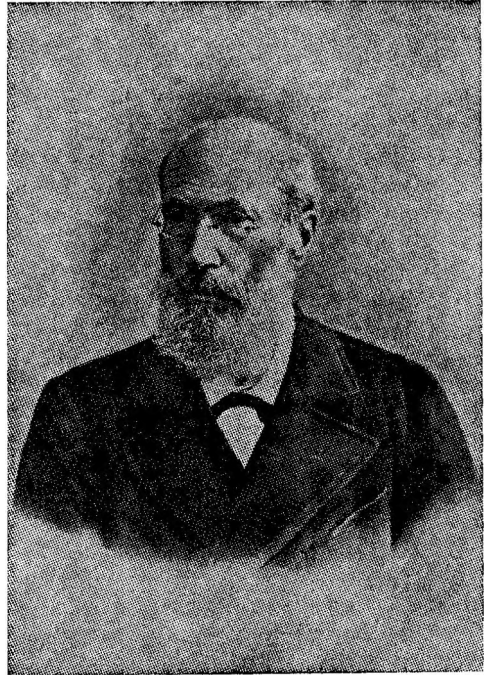
2. И. Зибин: „Војна извиђања (рекогносцирања) из топографских лекција“. Штампано као рукопис. Цетиње: Штампарија Министарства војног, 1909. — 46. стр.
3. I. Petrovitch nell' affermazione dell' indipendeaza Montenegrina. Rimini 1897. Tradizione prof. Milutin Kovachevich.

Ово је у ствари рад Лазара Т. Перовића: „Двовјековна владавина славне куће Петровић-Његош“, Цетиње 1896, XIV + 111.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О М. КОВАЧЕВИЋУ

1. А.: Из Зетског дома. — *Глас Црногорца*, XXVIII/1899, бр. 11, стр. 3.
2. А.: Именовање чланова Просвјетног савјета. — *Глас Црногорца*, XXXIV/1905, бр. 42, стр. 2.
3. А.: Мило Ковачевић. — *Глас Црногорца*, XLII/1913, бр. 42, стр. 3.
4. К. К.: Мило Ковачевић. — *Глас Црногорца*, XLII/1913, бр. 43, стр. 4.
5. Мартиновић, Душан: Био-библиографија Мила Ковачевића. — *Библиографски вјесник*, VII/1978, бр. 1—2, стр. 77—80.
6. Мартиновић, Душан: Мило Ковачевић. — *Цетињски лист*, III/1978, бр. 67, стр. 2.
7. Миљанић, Новак: Допуна био-библиографији Милутина — Мила Ковачевића. — *Библиографски вјесник*, VIII/1979, бр. 3, стр. 139—140.
8. Станојевић, Глигор: Прилози за дипломатску историју Црне Горе. — *Историјски гласник*, Београд, 1961, књ. 11, стр. 164—165.

ПАВЕЛ АПОЛОНОВИЧ
РОВИНСКИ
(1831—1916)

I

Име Павела Аполоновича Ровинског, познатог етнолога и географа словенских народа — вишеструког научног радника, публицисте и великог свејтског путника, који је својим проучавањем и саопштењима о Црној Гори крајем прошлог и почетком овог вијека, много допринео упознавању, превасходно научне јавности руске и југословенске, са многобројним питањима проблематике низа научних дисциплина којима се бавио, заузима видно мјесто у културној историји Црне Горе.

Ровински је рођен у Саратову на Волги 1831. године. Након завршетка Филолошког факултета на чувеном Казанском универзитету био је, неко вријеме, предавач историје књижевности, али је убрзо „као непожељан“ морао напустити катедру.

Његов иако релативно краткотрајни рад у Казану, значајан је по томе што је био под јаким утицајем у то вријеме чувеног слависте В. И. Григоровича од којег је стекао велике симпатије за славенофилске идеје и дубоку љубав према словенским народима уопште, посебно према Јужним Словенима, коју је носио до краја живота. Прва прилика за путовање у словенске земље указала му се 1860. године. Ту годину је провео у Чешкој, у којој су га прво ухапсиле а потом из ње протјерале аустријске власти.

Као присни пријатељ Николаја Чернишевског, Ровински је припадао револуционарно-демократском крилу руске интелигенције. Надахнут револуционарно-демократски, он је, последије укидања крепосног права

1861. свој богати иметак поклонio сељацима. Од 1863. године активан је члан тајног друштва „Земља и слобода“.

Исте године се збио устанак у Пољској и Ровински се повезао с устаницима. Наредне, 1864. године, због напредних идеја и дјелатности, забрањено му је кретање ван Русије, да би, затим, убрзо био протјеран у Сибир, јер је код њега пронађена илегална штампарија. Пошло му је за руком, међутим, да из Сибира побегне у Монголију, одакле је објавио неколико занимљивих радова филолошко-етнографског карактера. Из Монголије је отишао за Америку преко Аљаске, а отуда се, након кратког задржавања, вратио у Швајцарску. Почетком 1867. одлази у Србију, као дописник петроградских „Вѣдомости“. Тако му је, заправо, успјело најзад да почне да остварује жељу за изучавањем балканских Словена, коју је од раније гајио. Тада долази у додир с члановима Уједињене омладине српске, са Живојином Жујовићем и другима, чије су му идеје о уједињењу Лужних Словена у једну државу биле блиске. У вријеме боравка у Србији написао је неколико занимљивих свједочанстава о Београду и оновременој Србији („Београд, његово устројство и друштвени живот“, „Два мјесеца у Србији“, „Успомене на путовање по Србији 1868. год“, „Српска Морава“ и др.), које је објављено у руској периодици (*Вѣстникъ Европы*). Уз то писао је о богумилима у југословенским земљама, а бавио се и истраживањима из народног стваралаштва. У Србији је остао до 1870. године.

Год. 1878. Ровински је доспио у Босну и Херцеговину као дописник листа „Новое время“ и ту боравио око пола године. Поново се замјерио аустријској власти, као сумњиви мисионар и њихов опасни противник, и оне су га прогнале из Сарајева.

Након толико прогонстава и странствовања, Ровински се нашао најзад у слободној Црној Гори, последије ослободилачких ратова 1876—1878. године. Маја 1879. године доспио је у црногорску пријестоницу Цетиње, и у њој, с мањим прекидима, провео око 27 најбољих стваралачких година.

Ровински је дефинитивно напустио Црну Гору почетком 1907. али само физички. Јер — како је сам говорио, у Русији је „живио тијелом“, а „дух му је био у Црној Гори“. Црна Гора му је била друга домовина. С Црногорцима се толико сродио, а с Црном Гором срастао, да је по повратку у своју родну земљу био носталгичан, о чему свједоче и ове његове ријечи: „тамо ми је остало све чиме је живјело и куцало моје срце, што се никада више неће повратити, и не да се ничим допунити ни замијенити“, истичући да је за ту годину остарио више него у Црној Гори за пет претходних (из писма које се чува у рукописном фонду Централне народне библиотеке).

П. А. Ровински се преко тридесет година (све до краја живота) интензивно бавио научно-истраживачким радом о Црној Гори. А то је већи дио једног плодног радног вијека. — Његова научна радозналост и преокупација задиру у више научних грана: археологију, географију, историју, етнографију, фолклористику, филозофију, филологију, историју књижевности, спелеологију, ботанику итд. Иако резултати до којих је дошао у тим областима научног сазнања нијесу подједнаки, што није ни природно очекивати, врло су значајни — тако рећи не може их мимоћи ни један истраживач црногорске прошлости. Овај неуморни ис-

траживач написао је заправо више о Црној Гори него ико прије и после њега.

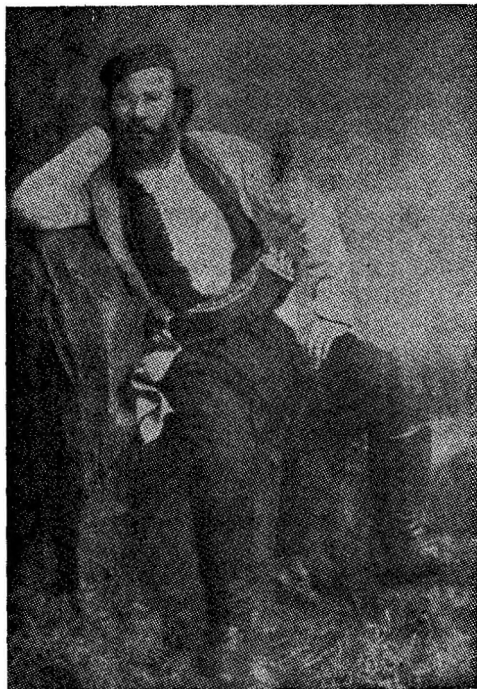
У циљу прибирања нужне грађе и ради неопходних теренских истраживања, Ровински је прокрстарио Црном Гором уздуж и попријек о што му је омогућило да проучи разне видове њеног живота. Његов истраживачки дар, широка култура и висока хуманост омогућили су му да лако успоставља контакт са људима. Помагао је болеснима и невољнима; давао савјете и мирио завабене. У народу је постојала изрека, када је нешто деликатно требало разријешити — „За то је потребан Ровински“. Истини за вољу, понекад је требало времена да се Црногорци навикну на неке његове поступке. Навешћемо само један такав примјер. Он је, наиме, када би пазарног дана срео какву жену с колијевком на рамену или с бременом на леђима, узимао јој то и сам носио. Украткоме: својом срдачношћу и непосредношћу плијенио је душу и срце људи. Био је драг и добродошао гост у свакој кући црногорској. Из милости су га називали *Павле Рус*. Толико се он, дакле, био сродио, саживио са Црном Гором, задобио љубав и поштовање Црногораца, да се — како је с правом неко примијетио — тешко може замислити да ће икада више неки странац остати у тако лијепом сјећању код црногорског народа.*

Колико је био заљубљеник у Црну Гору, њене љепоте и природне феномене, најљепше се види из још једног сачуваног писма које је прије рата објавио Душан Вуксан у цетињским *Записима* (април 1939). У томе писму датираним 5. јула 1898. види се „његова усамљеност и тежак живот у забаченом руском селу“ и готово носталгична туга за црногорским поднебљем и пејсажом. „Нема те висине, с које видиш бескрају даљину и гледаш испод себе; нема те панораме што представљају наша брда и наши крши (црногорски — Д. М.), ни тога ваздуха, ни те висине и чистине небеског свода“ — вели Ровински. Био је заљубљеник и у црногорску народну ношњу. Црногорску капу, бијели гуњ с трамбулосом и димије редовно је носио у Црној Гори, а често и у Петрограду. Да наведемо и још једну интересантну појединост везану за његову смрт. Умро је 15. јануара 1916, убрзо након вијести да је аустроугарска војска заузела Ловћен, посљедњи дјелић „његове слободне домовине“. Можда је коинциденција случајна, али је остало забиљежено да је умро због узбуђења!

Ровински се у ствари бавио комплексним проучавањем Црне Горе. Написао је више студија, мноштво чланака и прилога о природи, прошлости и људима црногорског простора и објавио их у разним црногорским, српским и руским периодичним публикацијама. Радио је на историјској и фолклорној грађи, објављујући је у разним црногорским листовима и часописима (*Црногорац*, *Црногорка*, *Глас Црногорца*, *Грлица*, *Луча*, *Нова Зета*, *Просвјета*, *Књижевни лист*). Запажени су његови

* П. А. Ровинском су на Цетињу и постхумно одавата дужна признања. Од 1929. године једна улица носи његово име. У 1981. години, поводом његове 150-годишњице рођења, изливена је у бронзи биста Ровинског, коју је својевремено урадио вајар Марко Борозан. Предлог је одговарајућег Одбора за споменичка обиљежја СО Цетиње да се она постави у парку испред новог комплекса Централне народне библиотеке, гдје се иначе, планира подизање и других спомен-биста знаменитих личности црногорске културне прошлости, међу којима је, без сумње, и Ровинском мјесто.

прилози из историје и народног стваралаштва. Осим тога, његови радови о Црној Гори су разасути у српским листовима (*Отаџбина, Јавор, Летопис Матице српске*) и разној руској периодици (*Вѣстникъ Европы, Русская Мисль, Журналь Министерства народног просвѣщения, Извѣстия С. Петербурскога Словянскаго Общества, Юридический Вѣстникъ Русская Бесѣда, Новое время, Русь, Славянскія Извѣстия* и др.)

*Ровински
у црногорској
ношњи.*

Неке прилоге у црногорској периодици потписивао је псеудонимима и иницијалима (П. Р., Р, Х, Р-ц). Највеће и најзначајније радове је, међутим, објављивао на руском језику. Нарочит значај свакако имају његове посебне студије, поготову његово животно, вишетомно дјело: „Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ” („Црна Гора у прошлости и садашњости“) Ово његово капитално дјело у три тома са шест свезака, на преко 3.700 страница, објавила је Руска академија наука (I том је штампан у Петрограду 1888; четири свеске II тома објављене су 1897, 1901, 1905. и 1909; док је III том изашао 1915. год.) У овом дјелу је након прилично исцрпног географског приказа, дат историјски преглед Зете и Црне Горе до почетка XIX вијека. Његов приступ у оцјени историјских извора је у основи исправан и са доста критичког становишта. Ровински је дао оригиналну периодизацију историјског развитка Црне Горе. Посебно је обрадио друштвену организацију, породицу, кућу, намјештај, ношњу, исхрану, привредни живот, обичаје, поглед на свијет и многе друге особености материјалне, духовне и социјалне културе Црногораца. Обраћао је пажњу на језик — на говоре црногорске и акценат, на лична и топографска имена... Посебну књигу је посветио народном стварала-

штву у крајевима гдје Вук није допро. Збирка пјесама коју је сакупио у Васојевићима садржи око 5.500 десетераца у четрдесетак епских пјесама и преко 250 лирских пјесама. Бавио се сакупљањем и других народних умотворина... У посебним томовима је обрадио археологију Црне Горе и њен државни живот (1815—1907). Поред тога, треба поменути и његову вриједну монографију о Петру II Петровићу Његошу. Треба истаћи да је дао и најбољу мапу Црне Горе. Све његове књиге, о Црној Гори, објављене у виду посебних издања, садрже веома систематизовану обилату грађу, са мноштвом података од знатног научног интереса.

П. А. Ровински је активно учествовао у културно-просвјетном и јавном животу црногорском. Умногome је његовом заслугом успјешно прослављена 1893. године 400-годишњица Ободске штампарије. Био је на челу Одбора за прославу тог изузетног културног јубилеја у Црној Гори. Том приликом је написао и значајну расправу о Црнојевића штампарији. Узимао је активног учешћа као члан управе у Друштву „Цетињске читаонице“, која је имала вишеструко плодотворну активност. И ову читаоницу, и читаонице формиране 1881. године у Бару и Никшићу даривао је значајним бројем књига. Био је један од иницијатора подизања „Зетског дома“ (1884—1888); један од активних учесника и саговорника на познатим „цетињским бесједама“ — у то вријеме у правом смислу народног универзитета, одржаваног у виду вечерњих сјела у „Локанди“ на Цетињу. Доприносио је раду редакцијских колегија појединих часописа и новина на Цетињу. Одређиван је од званичних власти да дочекује угледне госте на Цетињу и прати стране научнике приликом њиховог изучавања Црне Горе. Приликом ископавања археолошког локалитета Дукље (1890—1892) одабирао је експонате за музеј који је тек требао да се формира на Цетињу. Учествовао је у свим значајним културно-просвјетним манифестацијама и прегнућима на Цетињу и Црној Гори уопште.

Оцигледно заслуге П. А. Ровинског у научном и културном стварању црногорском су велике. Неоспорно заслужује он да се свестрано проучи, да се напише о њему једна цјеловита студија монографског карактера у којој би се на научно заснован начин валоризовала његова улога и свеколики допринос Црној Гори. Нема сумње, била би то захвална тема и за једну, а можда и више, докторских дисертација. На жалост, досад ни није дато адекватно мјесто ни у предатним, нити поратним енциклопедијама. На примјер, у Станојевићевој Народној енциклопедији (1928) није ни поменут, исто ни у Енциклопедији Лексикографског завода, као ни у Малој енциклопедији Просвјете. Ни у првом издању Енциклопедије Југославије није му дато одговарајуће мјесто. Прилика је да му се прави третман да у другом њеном издању.

И поред тога што је у нас, поглавито задњих деценија, о П. А. Ровинском написано више чланака од аутора разних профила, чини се, да научна и културна јавност није у довољној мјери обавијештена о свеукупној научној и другој дјелатности ове, по много чему, необичне појаве и изузетне фигуре у нашој књижевној историји, а није ни у могућности да се користи његовом научном оставштином. Године 1967. преведена је његова књига о владици Раду под насловом „Ровински о Његошу“ у издању цетињског „Обода“ (са предговором др Ника С. Мартиновића). Међутим, остали — огромни опус Ровинског, остао је и даље тешко доступан чак и специјализованим истраживачима стога: што је

на руском језику, с једне, и што га у комплетним примјерцима посједује мали број власника, углавном националних библиотека, с друге стране.

Ма колико да у дјелу Ровинског, ту и тамо, има површности и расплињавања, са данашњег степена развитка науке гледано: мање прихватљивих закључака или застарјелих судова, грађе коју треба провјеравати и критички користити, — његово дјело у цјелини представља непресушно врело за научно консултовање. Стога би га ваљало превести с руског језика, ако не у цјелости а оно бар као добар и скраћен избор, снабђевен неопходним критичким коментарима. Тада би то био, свакако, драгоцен и лако приступачан научни материјал од посебне користи за оне научне раднике којима његово дјело није доступно из ма којих разлога.

Напосљетку треба истаћи и допринос П. А. Ровинског ретроспективној библиографији Црне Горе. Био је он својеврстан научни библиограф. Истраживао је библиографију Црне Горе и писао критички о њој. То се најбоље види из прегледа црногорске библиографије за 1895. годину, коју је објавио у часопису *Просвјета*. Нека дјела обухваћена овим прегледом је допунио, а нека подвргао строгој научној критици. Његова библиографија није, дакле, обичан попис штампарских дјела о Црној Гори, него критички приказ на та дјела и тиме је он „дао велики допринос науци уштеђујући научним радницима драгоцене вријеме, које би губили ослањајући се на афирмисане ауторе који су дали слаба дјела” — закључује др Нико С. Мартиновић, који је о Ровинском припремао и посебну монографију. Смрт га је претекла да је доврши и објави, исто као што је омела и самог Ровинског да публикује библиографију о Црној Гори — као посебни и потоњи том свог већ помињаног капиталног дјела. Библиографска грађа о Црној Гори коју је припремао Ровински за штампу чува се, међутим, у његовој заоставштини у Лењинграду. — Рад Ровинског на ретроспективној библиографији црногорској је једнако користан као и његова остала дјела.

I БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА П. А. РОВИНСКОГ

(ПРИЛОГ)

а. Посебна издања

(Непотпуни подаци)

1. Воспоминание изъ путешествія по Сербіи въ 1867 году. п. о. „Вѣстникъ Европы”, стр. 699—725.
2. Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ. Географія. Исторія. Етнографія. Археологія. Современное положеніе. Составиль — Томъ I. С. Петербургъ: Тип. Императорской Академіи наукъ, 1888. — стр. XXIV + 881 + 1 мапа.

— Томъ II, часть 1, 1897. — стр. XXIV + 778 + VI

— Томъ II, часть 2, 1901. — стр. III + 646 + II

- Томъ II, часть 3, 1905. — стр. XIV + 693 + (1)
- Томъ II, часть 4, 1909. — стр. XI + /1/ + 230 + (1)
- Томъ III, 1915. —

3. Петръ II (Раде) Петровичъ Нѣгошъ, владика черногорскій (1830—1851). С. Петербургъ, 1889. — стр.
4. Дѣвичій институтъ имперотрицы Маріа вѣ Цетиньѣ. *Журналъ министерства народнаго просвѣщенія* 1890. № 10, Отд. современная летопись, ч ССLXXI отд. 4, стр. 53—82. П. о.
5. Предложеніе раскопки древней Діоклеи. (Отъ 16-го апрѣля до 8-го мая 1890 г.; рабочихъ дней 13). — *Журналъ Министерства народнаго просвѣщенія*, С. Петербургъ июль 1890, стр. 19. П. о.
6. Раскопка древней Діоклеи, произведенная по указанію и на счетъ его высочества черногорскаго князя Николая (отъ 22-го января до 11-го февраля 1890 г.), С. Петербургъ, тип. В. С. Балшева, 1890, стр. 19 (1). П. о.: *Журналъ министерства народнаго просвѣщенія* июль 1890.
7. Ободска штампарија на Ријечи Црнојевића у Црној Гори и њен значај на словенском југу. — Цетиње: Државна штампарија, 1893. — 32 стр.
8. Ровински о Негошу. Цетиње: Обод, 1967. — 274 стр. Предговор: др Нико С. Мартиновић.
Дјела о Јужним Словенима, књ. 1.

б. Чланци, прилози и прикази у југословенској периодици

1. /О пороти у Русији/. — *Јединство*, I/1869, бр. 17, стр. 55.
2. Грађа за историју богумила у српским земљама од П. Ровињског. Превео с руског Мих[аила] Ј. Шљивић. — *Отаџбина*, књ. XI/1882, св. 43, стр. 329—351.
3. /Примирење крваве распре на Негушима 1827 г./. — *Словинац*, VI/1883, бр. 17, стр. 270.

Из билешке је видљиво да је прилог узет из рукописа Ровинскога.

4. Пјесма из Васојевића /предговор/. — *Црногорка*, I/1884, бр. 6, стр. 45—47. Потписано иницијалом Р.

Садржи 10 пјесама с коментаром П. А. Ровинског о догађајима који су описани у њима.

5. »Reise Durch Montenegro«. Von Oscar Baumann. Wien in 80,41 p. — *Црногорка*, I/1884, бр. 9, стр. 75—76. Потписано иницијалом Р.

Приказ књиге о Црној Гори.

6. Geologische Ueberisicht von Montenegro. Von D. E. Tietze. In. 80, 110. Wien, 1884 (Геолошки преглед Црне Горе). — *Црногорка*, I/1884, бр.

20, стр. 168—169; бр. 21, стр. 181—183; бр. 22, стр. 191—192, бр. 23, стр. 198—199.

Ровински је пратио Тицеа на његовом путовању по Црној Гори.

7. Владика Петар Петровић Његош и Ј. Гагић руски конзул у Дубровнику. (Са владичиним писмима из архива руског конзулата у Дубровнику). — *Јавор*, XIII/1886, бр. 1, стр. 11—18; бр. 2, стр. 47—52; бр. 3, стр. 75—78; бр. 4, стр. 111—114; бр. 5, стр. 141—144; бр. 6, стр. 175—180; бр. 7, стр. 203—208; бр. 9, стр. 271—275; бр. 10, стр. 305—308.
8. С Цетиња — на Цетиње. Једна година изван Црне Горе. Пише —. — *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 6, стр. /1—3/; бр. 7, стр. /1—3/; бр. 8, стр. /1—3/; бр. 9, стр. /1—2/.

Недовршено.

9. Поводом брошуре Ф. Миклошића *Die Serbischen Dynasten Crnojević*. — *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 11, стр. /1—2/; бр. 12, стр. /1—3/.

Die Serbischen Dynasten Crnojević у наслову лат. Приказ дјела

10. Липска сталактитна пећина између Цетиња и добрског села. У име својих другова јавља. Цетиње, 10. август 1887. — *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 37, стр. /1—4/.
11. Поглед Црногораца на свијет П. А. Ровинског (Читан у сједници одељења за етнографију Географског друштва у Петрограду). — *Глас Црногорца*, XVII/1888, бр. 9, стр. /1—3/; бр. 10, стр. /1—3/; бр. 11, стр. /1—2/; бр. 12, стр. /1—2/; бр. 13, стр. /1—2/; бр. 14, стр. /1—2/; бр. 15, стр. /1—2/; бр. 16, стр. /1—2/; бр. 17, стр. /1—2/; бр. 19, стр. /1—2/; бр. 20, стр. /1—2/; бр. 21, стр. /1—2/; бр. 23, стр. /1—2/; бр. 24, стр. /1—2/.
12. Цетиње (1484—1889). — *Грлица*, I/1889, стр. 19, стр. 63—73.

Чланак.

13. Грађа за историју Васојевића. — *Нова Зета*, I/1889, бр. 4, стр. 151—154; бр. 6, стр. 238—242, бр. 9, стр. 340—343; бр. 10, стр. 377—381; бр. 12, стр. 451—460.
14. *Die Blutrache bei den Südslaven. Ein Beitrag zur Geschichte des Strafrechts.* — Von Milenko R. Wesnitsh. Stuttgart. Крвава освета код Југословена. Прилог к историји казненог права. — *Нова Зета*, I/1889, бр. 5, стр. 196—201.

Приказ.

15. Значај битке косовске. — *Просвјета*, I/1889, св. IV—V, стр. 112—116. Одломак из необјављеног дјела о Црној Гори.
16. Смисао и значење теократске владавине у Црној Гори. — *Просвјета*, I/1889, св. I, II, III, стр. 41—48. Одломак из необјављеног дјела о Црној Гори.

17. /Предговор књизи о владике Раду/. — *Глас Црногорца*, XIX/1890, бр. 14, стр. /2—3/.
- Текст предговора, без коментара
У рубрики: Књижевност.
18. Црна Гора. Предео Д—Ђ... — *Глас Црногорца*, XX/1891, бр. 6, стр. /1—3/; бр. 7, стр. /1—3/; бр. 8, стр. /1—3/; бр. 9, стр. /1—3/; бр. 10, стр. /1—3/; бр. 11, стр. /1—3/; бр. 12, стр. /1—3/; бр. 14, стр. /1—3/; бр. 15, стр. /1—3/; бр. 16, стр. /1—2/; бр. 17, стр. /2—3/.
- С уводном биљешком о књизи од Д — Ђ, и писмом од самог аутора (у бр. 13). — *Глас Црногорца* о преводу књиге.
19. Чланку „Владике зетске и црногорске“. — *Просвјета*, I/1893, св. IV, стр. 129—137. Потписано шифром Р-ч.
Полемика с Ј. Роварцем.
20. Нови подаци за опис и историју Мркојевића (У Барском окружју). — *Просвјета*, II/1894, св. VII, стр. 312—314. Потписано шифром Р-ч.
21. /Стање у Босни и Херцеговини под аустроугарском окупацијом/ Цетиње, 28 октобра. — *Дневни лист*, XIII/1895, бр. 255, стр. /2—3/.
- Допис руском *Новом времену*.
22. Рукописни зборник Михаила Милорадовића нађен у манастиру св. Луке у Жупи никшићкој а састављен и преписан у Москви 1714—15 г. — *Летопис Матице српске*, 1895, књ. 181, св. 1, стр. 40—67; књ. 182, св. 2, стр. 75—87; књ. 183, св. 3, стр. 110—118.
23. Српско огледало. (Друго издање. Цетиње 1895). — *Луча*, I/1895, св. 9, стр. 499—504; св. 10, стр. 531—538; св. 11, стр. 563—571.
24. Руси о јужном Славенству. — *Србобран*, XII/1895, бр. 138.
- Чланак изашао у петроградском листу *Новое время*. /Не види се из текста из кога годишта и броја, нити који му је наслов./
25. Прилози за библиографију Црне Горе у прошлој 1895 години. — *Просвјета*, VII/1896, св. 3, стр. 128—135; бр. 6, стр. 320—328.
- Критички преглед стране литературе о Црној Гори.
26. Етнографија Црне Горе. — *Глас Црногорца*, XXVII/1898, бр. 5, стр. /2/; бр. 6, стр. /2—3/; бр. 10, стр. /2/; бр. 16, стр. /2—3/; бр. 18, стр. /2—3/.
- Извод из дјела *Черногория*.
27. Керубин Шегвић, Руски елементи у „Горском вијенцу“. Загреб 1895, стр. 3—36 (У „Програму Ц. К. Државне Велике Гимназије у Котру за школску г. 1894—1895). — *Просвјета*, IX/1898, св. IV, стр. 349—352. Потписано шифром Х.

Приказ.

28. Борбе Стратимировић, О Балшићима (Годишњ. Н. Чупића, књ. XV, 1895, стр. 173—205). — *Просвјета*, IX/1898, св. VI, стр. 397—400; св. VII, стр. 448—449. Потписано шифром X.

Приказ.

29. А. Александровъ, Петръ, I Петровичъ владика — Митрополитъ черногорскій. Его просвящение во епископа и сказанное имъ послѣ этого слово. Казань 1895, стр. 17. — *Просвета*, IX/1898, св. VII, стр. 445—450. Потписано шифром X.

Биљешка о појави брошуре.

30. Линдац, Рудолф: Изгубљени друг. Прича из турског живота. Превео с руског X (Ровински Павле). — *Књижевни лист*, I/1901, св. 7—8, стр. 228—235.

Пријевод.

31. Бојеви у Полимљу 27 новембра и 27 децембра 1879 г. (Пјевао је Osman Abdulah из Гусиња, поријеклом из Куча.) Саопштио — *Књижевни лист*, II/1902, бр. 1—2, стр. 33—39.

32. Опис изнесенијех у пјесми бојева, онаквијех какви су били. — *Књижевни лист*, II/1902, бр. 1—2, 39—41.

Уз пјесму „Бојеви у Полимљу 27 новембра и 27 децембра 1879”.

33. Владика Црногорски Петар II по одзивима странијех писаца. — Писе. — *Књижевни лист*, II/1902, бр. 3, стр. 53—57; бр. 4, стр. 85—89; бр. 5, стр. 116—121; бр. 6, 150—155, бр. 9—10, стр. 221—226.

34. Владика Црногорски Петар II по одзивима странијех писаца — *Књижевни лист*. II/1902, бр. 9—10, стр. 221—226.

Садржај: I. G. Kohl, Reise nach Istrien. Dalmatien und Montenegro. Dresden 1851. — X/avier/ Marmier, Lettre sur l'Adriatique et Monténégro. Paris 1854. — A. W. Popov, Putešestvie v'Сernogoriju. — Приказ политичке личности Петра II у дјелима наведених писаца. — Свршетак чланка.

III ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА О ПАВЛУ РОВИНСКОМ

(НЕПОТПУНИ ПОДАЦИ)

1. Аноним: П. А. Ровински D-ru Petrinjeusis-и. — *Глас Црногорац*, XXIX/1900, бр. 45, стр. /2—3/.

Приказ одговора Павла А. Ровинског у расправи Вопрос' Боснији и Герцеговине в'литературе и дејствител' ности dru Petrinjeusisu (Франу Милобару) на његову расправу: Bosnien und das Kroatische Staatsrecht. Eine historisch juridische Studie. — О правима Хрватске на Босну и Херцеговину.

2. Аноним: (Дјело П. А. Ровинскога о Црној Гори награђено). — *Глас Црногорца*, XXX/1901, бр. 45, стр. /3/.

Обавјест о наградама Руске академије наука за дјело П. А. Ровинскога „Черногория въ ея прошломъ и настоящемъ”, и рецензију дјела од П. А. Лаврова.

3. Аноним: Павле Апостоловић Ровински. — *Јавор*, XIII/1886, бр. 2, стр. 60—62.

Погрешно унесено очинство (треба: Аполонович).

4. Аноним: /Поводом ископавања старина у Дукљи под руководством Павла А. Ровинског и о економском положају Црне Горе/. Грлица, III/1891, стр. 36—37; *Глас народа*, I/1891, бр. 363, стр. /1—2/.

5. Аноним: Ровински о Црној Гори. — *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 16, стр. /1/.

Приказ предавања П. А. Ровинског о Црној Гори у Петрограду.

6. Аноним: Черногорія въ истории и литература Италии и их взаимное политическое положение. Петроград. — *Глас Црногорца*, XXVI/1897, бр. 39, стр. /3/.

Приказ дјела.

7. Аноним: Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ. География. История. Етнография. Археология. Современное положение. Составилъ П. Ровинский. Томъ II. Часть 2. Санктпетербургъ. Типография Императорско академии наукъ. 1901. — *Глас Црногорца*, XXX/1902, бр. 12, стр. /3/.

Приказ.

8. Вукичевичъ, М. М.: П. А. Ровинский и сербы — *Извѣстiя им. русскаго географическаго общества*, томъ LII, 1916, выпускъ VII, Петроградъ, 1916, стр. 515—541.

9. В[уксан], Д.: Једно писмо Павла А. Ровинског. — *Записи*, XXI/1939, књ. XXI св. 4. стр. 230—232.

10. Вулетић — Вукасовић, Вид: Дубровнику уочи Гундулићеве славе (Са портрета.). — *Босанска вила*, VIII/1893, бр. 15, стр. 217.

Објављена слика П. А. Ровинског.

11. Вулетић, С[аво] П.: Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ. География — История — Этнография — Археология. Современное положение. Составилъ П. Ровинский. Томъ II — часть 2. Санктпетербургъ Типография императорской академии наукъ 1901, стр. IV + III + + 646. II/1902. 1—2, 48—49. — *Глас Црногорца*, бр. 18, 20—23, 31/1881; бр. 34/1882; бр. 5/1883; бр. 50/1885; бр. 6—9, 29, 37/1887; бр. 44 и 50/1888; бр. 52/1889; бр. 2, 4, 36, 52/1890; бр. 13/1891; бр. 18/1894; бр. 48. и 51/1896; бр. 27, 28, 30/1900; бр. 20/1905.

12. Вулетић, Саво П.: (К етнографији Зете.) Алексинац, 21. маја 1898. — *Глас Црногорца*, XXVII/1898, бр. 24, стр. /2/.
- Исправке извода дјела П. А. Ровинскога, Черногорија — дио штампан у бр. 16. *Гласа Црногорца*. — О територији Зете.
13. Вулетић, С[аво] П.: Књига: Черногорија въ ея прошломъ и настоящемъ. География. История. Етнография. Археология. Современное положение. Составилъ П. Ровинскій. Томъ II — часть 2, Санктпетербургъ. Типография Императорской академии наукъ 1901. — *Књижевни лист*, II/1902, бр. 1/2, стр. 48—49.
- Приказ.
14. Бурковић, Љубомир: Да ли ће Павла Руса замијенити Станко Пољак? — *Зета*, IX/1938, бр. 45, стр. 3.
- Осврт на радове Павла Ровинског (Руса) и дра Станислава Боровског (Пољака) о повјести и праву Црне Горе и Јужних Славена уопште.
15. [Иванишевић, Јошо Ф] Доњокрајски: Черногорија. въ ея прошломъ и настоящемъ. География. История. Етнография. Современное положение. Саставилъ П. Ровинскій. Томъ II — часть 2. Санктпетербургъ. Типография Императорской академии наукъ. 1901. — *Босанска вила*, XX/1905, бр. 13—14, стр. 219—220; бр. 15, стр. 237—238; бр. 16, стр. 254—255.
- Приказ.
16. Карасјов, В. Г.: Почетак публицистичке делатности Живојина Жујовића у Русији (прилог за биографију). — *Историјски часопис*, књ. XVII (1966—1967), Београд 1970, стр. 187—201.
17. Лавровъ, П. А.: П. А. Ровинскій и его труды о Черногории. — *Извѣстія им. русскаго географическаго общества*, томъ LII, 1916, выпускъ VII, Петроградъ, 1916, стр. 543—561.
18. Лалевић, М[иодраг] С.: Белешка о Ровинском. — *Прилози проучавању народне поезије*, 1939, св. 1—2, стр. 176—179.
19. [Лалић, Радован] Р. Л.: Ровински Павел Аполонович. — *Енциклопедија Југославије*, 7, Београд 1968, стр. 101.
20. Мартиновић, Д[ушан]: Павле Аполонович Ровински. — *Цетињски лист*, I/1976, бр. 9, 25. јул, стр. 2.
21. Мартиновић, Душан: П. А. Ровински (1831—1926). — *Овдје*, XIII/1981, бр. 151 (децембар), стр. 32.
- Поводом 150-годишњице рођења.
22. Мартиновић, Нико С.: Павле Аполонович Ровински. — *Рад X-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Цетињу 1963. године*, Цетиње, 1964, стр. 211—228.

23. Мартиновић, Нико С.: Миpовозpение Черногорског народа по иcледованиям П. А. Ровинског. *ТЕЗИСИ*. — VII *Международний сездь антропологических и этнологических наук*. Москва 1964.
24. Мартиновић, Нико С.: Његош у проучавању Павла Ровинског, у књ. „Ровински о Његошу“, Цетиње, 1967, стр. 9—20.
25. Мартиновић, Нико С.: Наставни план и програм Цетињске гимназије по оцјени П. А. Ровинског. — *Годишњак Цетињске гимназије*, I/1969, бр. 1, стр. 19—28.
26. Мартиновић, Нико С.: П. А. Ровинскии и Ј. Томанович, От „Слова о полку Игорове“ до „Тихого Дона“. — Сборникъ статей к 90-летию Н. К. Пиксанова, Академия наук СССР. Институтъ русской литературы 1969, стр. 361—369.
27. Мартиновић, Нико С.: Ровински у Вуковом завичају. — *Народно стваралаштво Фолклор*, 1974, 49—52, стр. 16—20.
28. Матавуљ, Симо: *Биљешке једног тисца*, Обод Цетиње, 1975, стр. 100—105.
29. Меденица, Радосав: Павле Ровински, у књ. „Наша народна епика и њени творци“, Цетиње, 1975, стр. 269—277.
30. Меденица, Радосав: Павле Ровински о народној поезији Васојевића. — *Народно стваралаштво: Фолклор*, XII/1973, бр. 47—48, стр. 88—102.
31. Н.: Павле Аполонович Ровински и српска академска омладина у Петрограду. Петроград, 24. II. 1900. — *Оногшт*, III/1900, бр. 11, стр. 2.
О свечаном ручку у част Ровинског у кући Јеронима Павловића Табурна. Са здравицом Јанка Ј. Спасојевића и одговора Ровинског.
32. (Награда Ровинског). — *Браник*, 14/1901, бр. 126, стр. 3
Биљешка о награди Академије наука у Петрограду од 1000 рубаља за његово дјело „Черногорја въ ея прошломъ и настоящемъ“.
33. Павле Ровински. — *Орао, календар*, XX/1894, стр. 23—24.
Предсједник Ободске прославе-четиристогодишњице прве црногорске штампарије.
Репродукција слике.
34. Павле Ровински. [С портретом]. — *Орао, календар*, XX/1894, стуб. 23—24 + 106—107.
35. Одликовања. — *Браник*, 6/1890, бр. 130, стр. 4.
Биљешка да је П. Ровински добио француско одликовање за научни и културни рад.
36. О[стојић], Тих[омир]: П. Ровинский: Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ Станктпетербургъ, 1905. (Изашло као бр. 2 у LXX, тому „Сборника отделения русского языка и словесности, тип. Академии

наукъ”). — *Летопис Матице српске*, књ. ССXXXVIII/1906, св. 4, стр. 109—114.

37. Пејовић, Боко: О личности и дјелу П. А. Ровинског 1831—1916 (поводом 50-годишњице смрти). *Историјски записи*, XX/1967, књ. XXIV, св. 1, стр. 147—170.
38. Петровић, Драгољуб: Павле Ровински и „други почетак” српскохрватске дијалектологије. — Међународни славистички центар *Научни састанак у Вукове дане*, Београд, Тршић, Нови Сад 13—18. IX 1973, 3, Београд 1980.
39. Петровић, М.: По Черногори. Путевія, впечатленія и наброски. Очеркъ первый. Москва 1903.
40. Пипин, А. Н.: Мои замѣтки. Москва 1910, стр. 36—39.
41. Писмо П. А. Ровинског из Гатчино (Русија) од 3. I 1908. године упућено г. Росанди Томановић (оригинал се чува у Централној народној библиотеци) под бр. К. 9349/63.
42. Радусиновић, Павле С.: Из живота и рада П. А. Ровинског (уз шездесетогодишњицу смрти). — *Гласник Етнографског института САНУ*, књига XXVI, Београд 1977, стр. 188—208.
43. Ровински Павле А. — *Свезнање*, Београд 1937, стр. 1959.
44. Рудневъ, А. Д.: Заслуги П. А. Ровинског предъ востокомъ дѣниемъ. — Извѣстія им. русскаго географическаго общества, томъ LII, 1916, выпускъ VII, Петроградъ, 1916, стр. 563—565.
45. Скерлић, Јован: *Омладина и њена књижевност*, Београд, 1906.
46. [Срећковић, Пантелија] П. С. С.: [О српском и бугарском језику]. — *Нова уставност*, II/1867, бр. 11, стр. [2]; бр. 12, стр. /3/; бр. 13, стр. /3—4/; бр. 15, стр. /3/; бр. 16, стр. /2—3/.

Одговор на чланак П. А. Ровинског.

47. Станојевић, Ст[аноје]: Ободска штампарија на Ријечи Црнојевића у Црној Гори и њен значај на словенском југу. Издао одбор за прославу четрестогодишњице ободске штампарије. Написао П. А. Ровински. Цетиње, у државној штампарији. 1893. — У Новом Саду 19. августа. — *Стражилово*, VI/1893, бр. 33, стр. /527/ — 528; бр. 34, стр. 543—544.
48. Томановић, Ј[азо]: Поводом новијих прилога к историји Црне Горе. — *Глас Црногорца*, XVI/1887, бр. 15, стр. /1—3/.

Приказ чланка Миклошића, Ровинског и Јастребова.

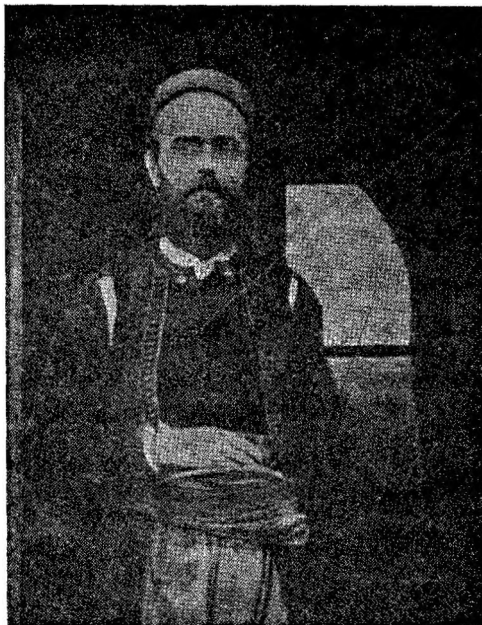
49. [Томановић, Лазо]: П. А. Ровинский, Петр II (Раде) Петрович Негош, владика черногорский (1830—1851). Издание С. петербургского славянс-

кого благотворителногo общества. С. Петербургъ, 1889. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 4, стр. 151—152.

Приказ.

50. Т[омановић, Лазо]: О Дукљанскијем ископинама. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 10, стр. 345—348.
51. Томановић, Л[азо]: Павле Ровински. — *Слободна мисао*, Никшић, XI/1932, бр. 17, стр. 1; бр. 18, стр. 1.
52. Црна Гора у Русији. — *Браник*, 3/1887, бр. 91, стр. 1—2.
Критички чланак о писању П. А. Ровинског о Петру I Петровићу — Његошу.
53. Шишић, Фердо: *Летопис попа Дукљанина*, Београд — Загреб, 1928, стр. 45—47.
54. Шоћ, Перо: *Огледи библиографије о Црној Гори на страним језицима*, САНУ, Београд 1948.
55. Шоћ, Перо: Ровински у Црној Гори. — *Стварање*, Титоград, XIV/1959, бр. 9, стр. 733—734.

ЈОВО
ЉЕПАВА
(1850—1916)

I БИОГРАФИЈА

Љевава је рођен у селу Пољицу (Попово поље) 6. јануара 1850. године. Порјеклом је из Црне Горе, од братства Иванишевића. Основну школу је завршио у манастиру Житомислићи (код Мостара). Још у основној школи, као одличан ученик, скренуо је на себе пажњу руског конзула у Мостару, Валерија Безобразова, који га је средином 1863. године одвео са собом у Русију и омогућио му да настави школовање, издејствовавши му стипендију руске владе. Прво је завршио гимназију у Кијеву јуна 1870. године, а потом је студирао Историјско-филолошки факултет у Кијеву, Москви и Петрограду. Напустио је, међутим, студије марта 1872. године и повратио се у домовину, заједно са Јовом Дречом и Борђем Филиповићем, по свему судећи, ради учествовања у припремама за подизање устанка у Босни и Херцеговини.

Ова три студента су се школовала у Русији заправо у вријеме покрета револуционара-демократа на челу са Н. Г. Чернишевским, Д. И. Писаревим, Н. А. Доброљубовим и другима, и нападала се њиховим идејама. Тада је у Петрограду боравио и Светозар Марковимћ са којима су одржавали присне контакте. Успоставили су везе и са руском студентском омладином. Филиповић је „заједно са студентима Дречом и Љепавом, организовао комуну, у којој су такође учествовали студенти Бик и Николајев и сељанка Мељгунова. У заједничком стану одржавани су састанци, на којима је Филиповић* изражавао „нужност подјеле Русије

* Б. Филиповић је први црногорски љекар и социјалиста, рођен у Пиви. Доскора се мислило и писало, иако оскудно, да је српски социјалиста, тј. није се знало да је поријеклом из Црне Горе (види: Михаило Миљанић, Др Борбе Филиповић — Библиографски вјесник бр. 3/1982. г.)

на републике према националности и предлагао да се ради успјешнијег ширења револуционарних идеја у народу оснују штампарије и касе“ (В. Г. Карасев). У вези са повратком ове тројице није неоснована претпоставка да су, по позиву Светозара Марковића, напустили Русију.

По повратку у завичај, Љепава је, посветивши се раду на просвјеђивању омладине и буђењу народне свијести и културе, учитељвао у Српској народној основној школи у Под Кошћелама, у Мостару, од 1. маја 1872. до 15. јуна 1876. године. Стога је Љепава 30. априла 1881. године напустио Херцеговину и дошао у Црну Гору, гдје је током три пуне деценије вишеструко активно судјеловао у цјелокупном просвјетном и културном животу црногорске пријестонице. Био је наставник Цетињске гимназије (од 1. IX 1889. до 28. III 1903. и од 13. IX 1905. до 29. VIII 1908) и њен директор (од септембра 1890. до септембра 1902), затим наставник и ректор (1903—1905) Богословско-учитељске школе, наставник Дјевојачког института „Царице Марије Александровне“. Истовремено је обављао и друге руководеће и радне дужности у просвјети: начелника Министарства просвјете и црквених послова, неко вријеме и помоћника министарског, школског ревизора, члана прве Комисије за израду црногорских школских уџбеника, члана испитне Комисије за доквалификацију учитеља, уредника часописа и др. У народној скупштини црногорској био је од 1906. године посланик за капетанију голијску. Пензионисан је 1908. године, по свој прилици, због умијешаности његових синова у догађајима „бомбашке афере“. Три године доцније напустио је Цетиње из породичних разлога. Преселио се са породицом у Београд, гдје је задржао црногорско држављанство и до краја живота остао одан Црној Гори што се, између осталог, огледа и у начину његовог одијевања — облачио је црногорску ношњу, са доламом и струком као и у вријеме боравка на Цетињу. Умро је 16/29. априла 1916. године у окупираном Београду за вријеме првог свјетског рата.

Као просвјетник на Цетињу Љепава је био посве предан свом позиву, због чега је стекао велики број пријатеља и постао веома запажен и популаран. Предавао је руски и српскохрватски језик са књижевности. Из велике љубави према школи и својим ученицима написао је три уџбеника из своје струке за потребе (цетињских) средњих школа: два о књижевности и један за наставу руског језика. Био је цијењен и омиљен међу колегама и ученицима и у грађанству уопште. Свесрдно се залагао за постизање што бољих резултата успјеха својих ученика. Веома је успјешно интерпретирао синтаксу, реторику, стилистику и историју књижевности. На основу европских мјерила уводио их је у теорију (стилистику, реторику и поезику) и историју књижевности. Пошто су Љепавина предавања била праћена примјерима, он је на тај начин — по ријечима др-а Ника С. Мартиновића, „са широким дијапазоном знања свјетске класичне и савремене књижевности, уводио своје ученике у познавање најбољег и највреднијег духовног наслеђа савременог човјечанства, дајући им енциклопедијско знање из књижевности и побуђујући их на читање одабране свјетске литературе, настојећи да код њих развије склоности и интерес за књижевно стваралаштво. У томе је увелико успијевао. Више од половине ученика којима је предавао управо се под његовим

утицајем још у школској клупи заинтересовало за књижевност као занимање**

Посебно је занимљиво, с тим у вези, и његово виђење мјеста „Горског вијенца“ у будућим школским програмима, као и мишљење о оригиналности Његошеве „Луче микрокозма“, коју је оспоравао Јован Скерлић и његови сљедбеници.

Љепавини уџбеници: *Теорија књижевности* (Цетиње, 1896), *Историја књижевности* (Цетиње, 1896) и *Прва руска читанка за I и II разред Цетињске гимназије* (Цетиње 1904), писани поглавито на основу домаћих и страних извора и пишчевих биљежака и одређења, иако без неких посебних књижевно-научних претензија аутора, представљају несумњиво значајан допринос уџбеничкој литератури, и као такви улазе у црногорско културно наслеђе.

Поред истакнутог. Ј. Љепава се бавио књижевним и преводилачким радом. Сарађивао је у *Српском листу* (Мостар), — *Гласу Црногорца*, *Црногорки*, *Просвјети* и др. Уз то, био је главни и одговорни уредник *Просвјете* од 1895. до њеног гашења 1901. У цетињској *Просвјети* је поред Лекција из историја књижевности, објављивао и друге своје прилоге, претежно рецензије на уџбенике читанки и граматика штампаних у Црној Гори.

Што се тиче преводилачког рада, са руског је превео „Путовање по пустарима и шумама Сјеверне Америке“ Фр. Маријета (објављено у Мостару 1875), причу Едгара Алена Поа „Кладенац и шеталице“ (*Црногорка* за 1884), анонимног аутора причу „Поштени човјек“ (*Црногорка* 1884) и приповјетке из малоруског живота „Нечисто мјесто“ и „Мајска ноћ или Утопљеница“ (*Црногорка* за 1885. годину) од Николаја В. Гогоља.

Љепава је био и шире веома ангажован. Учествовао је стваралачки готово у свим важнијим културно-просвјетним манифестацијама које су организоване на Цетињу концем прошлог и у првој деценији овог вијека. Био је један од иницијатора за подизање „Зетског дома“ (1884), у којему ће се смјестити Позоришно друштво и друге установе. У исто вријеме сријешемо га и као глумца — аматера међу дилегантима поменутог друштва. Конструктивно је дјеловао и у разним другим акцијама јавног живота: узимао је видног учешћа у друштву књижевних сијела, тзв. „Цетињских бесједа“ што их је године 1894. покренуо Валтазар Богишић; бавио се метеоролошким опсервацијама у заједници с Филипом Јерговићем на метеоролошкој станици у Гимназији у периоду 1887—1891; био је један од покретача и чланова Цетињског клизачког друштва у првој половини 90—их година XIX стољећа итд.

Иако се у Русији упознао са струјањима и учењем револуционара — демократа, а са неким био и присни пријатељ (П. А. Ровинским), његова девиза „просвјетом — слободи“ била је, додуше, више револуционарно — утопистичка.

Љепавино учешће у херцеговачком устанку и ослободилачким црногорским ратовима крајем XIX вијека, као и његов рад у цјелини на политичком зближавању Херцеговине и Црне Горе „приказује диван примјер духовног борца и патриоте који се сав ставио у службу свом наро-

** Види фусноту 14. у чланку Ника С. Мартиновића: „Предавања теорије и историје књижевности професора Јова Љепаве“, стр. 172.

ду". Према томе, Љепава је подједнако дјеловао у културном и политичко-националном погледу.

Због васколике активности Јова Љепаве, његово име заслужује трајно присуство у аналима црногорске културно-просвјетне историје.

II ЛИТЕРАТУРА О Ј. ЉЕПАВИ

1. Бајић, Б[орђе]: Јово Љепава и његова Лекција из историје српске књижевности. — *Билтен Завода за унапређивање школства у Титограду*, I/1964, стр. 86—90.
2. Вукмановић, Саво: Јово Љепава. — *Годишњак Цетињске гимназије*, II/1970, бр. 2, стр. 59—68.
3. [Зорић, Илија]: Јово Љепава. — *Педесет година Цетињске гимназије (1880/1—1930/1)* од Душана Д. Вуксана, Цетиње 1932, стр. 25;
4. Карасев, В[иктор] Г[еоргијевич]: Из историје руско-српски револуционарних теза у првој половини седамдесетих година XIX вијека. — *Историјски гласник*, орган Друштва историчара НР Србије, Београд, 1962, бр. 1—4, стр. 87—109.
5. Мартиновић, Нико С.: Научни и књижевни рад у Цетињској гимназији 1881—1941, Цетиње 1962, стр. 7—8. П. О. из *Споменице Цетињске гимназије 1881—1961*, Цетиње 1962, стр. 211—240.
6. Мартиновић, Нико С.: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори 1493—1945*, Београд 1965, стр. 224.
7. Мартиновић, Нико С.: Предавања теорије и историје књижевности професора Јова Љепаве. (Посебан отисак из *Годишњака Одјељења за књижевност Института за језик и књижевност у Сарајеву*, књ. III—IV), Сарајево 1975, стр. 169—181.
8. Матавуљ, Симо: *Биљешке једног писца. „Обод“ Цетиње*, 1975.
9. Пајовић, Арса: *Из Црне Горе и Херцеговине* — успомена војевања за народно ослобођење 1876, Нови Сад 1891, стр. 26—27.
10. Пејовић, Боко Д.: *Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852—1916*, Цетиње 1971.
11. Шоћ, Перо: Јово Љепава. — *Просвјетни рад*, 3/1951, бр. 4—5, стр. 5.

**ЈОВАН
ПОПОВИЋ — ЛИПОВАЦ**
(1856—1919)

I БИОГРАФИЈА

Јован Поповић — Липовац представља необично занимљиву личност с краја прошлог и почетка овог вијека. Био је изгнаник, пјесник и путописац, надасве родољуб и познати ратник са балканских и руских евро-азијских ратних попришта.

Рођен је у Грабанима 1856. године у породици Бока Поповића, свештеника, који је, као окорели противник режима књаза Данила, био принуђен 1857. да напусти родну груду и емигрира у Аустрију. Јован је основну школу и гимназију учио у Котору, Задру, Загребу и Београду. Након завршене средње школе уписао се на Московски универзитет, са којег је пријешао на артиљеријску академију и успјешно је завршио.

Једва је чекао да окуша ратну срећу и да почне тећи војничку каријеру. Када су се огласиле прве пушке у херцеговачком устанку (1875) пристио је из Русије као добровољац на испомоћ својој браћи. Већ тада, као деветнаестогодишњак, показује личну храброст. Наредне 1876. године учествовао је у жестокој борби између Црногораца и Турака на Рогамима (близу Подгорице). Војничке врлине испољио је у руско-турском рату 1877—1878. године на ратишту у Бугарској (око Плевне). Ево што је о томе забиљежио хроничар у *Гласу Црногорца* (1884): „Липовац је у све ратове био командир 'Изгубљене дјече'. Под Авлијар, први се попео и посјекао турског команданта, зашто је добио крст светог Борба 4. реда. На Девебојни, 1878. године отео је осам топова и заробио све топнике, зашто је добио крст св. Борба I степена,

бр. 14, којег не носи ниједан официјер у милион руске армаде“. Истакао се касније у корпусу генерала М. Скобаљева приликом угушивања побуне у Туркменији 1879—1880. год. Тада је тешко рањен. Одликован је орденом св. Владимира. На вијест о бокешком устанку 1882. године сакупио је 17 црногорских печалбара добровољаца у Бугарској, са којима је пожурио да притекне у помоћ устаницима. Србијанске власти, су га, међутим, у томе осујетиле. Код Ивањице су га заправо ухапсиле и пошто је био руски официјер и држављанин, протјерале у Бугарску. Липовац је потом, ипак, успио да се пребаци у Црну Гору, где је боравио од 1883. до 1898. године. Књаз Никола га је наименовао за свог ађутанта. Год. 1890. унапријеђен је у чин бригадира црногорске војске.

За вријеме својег боравка на Цетињу Јован Липовац је активно учествовао у културном и јавном животу. Писао је и објављивао разне пјесме: љубавне, патриотске, елегичне, као и баладе, романсе, легенде и јуначке спјевове. Пунио је странице цетињских листова и часописа: *Гласа Црногорца*, *Црногорке* (Павловићеве), *Зете*, *Нове Зете*, *Луче* и др. Оглашавао се и у периодичним публикацијама ван Црне Горе (*Преодница*, *Застава*, *Српска зора*, *Словинац*, *Јавор*). Појављивао се и у руској периодици. Преводио је Љермонтова и Мицкјевича.

Као посебна издања изашле су му шест књига од којих су најзначајније — монографија историјско-етнографског садржаја под називом „Русија и Црна Гора у вријеме императора Петра I“ (С. Петербург 1883), и карактеролошка студија „Црногорци и црногорске жене“ (С. Петербург 1887).

Поповић је био један од иницијатора развијања аматерске позоришне умјетности у Црној Гори. Појављује се и као аматер-глумац у првим представама „Балканске царнице“ у Зетском дому 1888. године.

Почетком овог вијека Липовац се поново нашао у руској војсци као пуковник. Учествовао је у руско-јапанском рату (1904—1905) у коме се још једанпут доказао као врстан војни старјешина. И тада је рањан два пута. Том приликом је добио и чин генерал-мајора. И за вријеме првог свјетског рата Липовац је реактивиран. Командовао је дивизијом у борби против Њемаца у Галицији. За вријеме Октобарске револуције прелази у Париз, где је и умро 1919. године.

Јован Поповић-Липовац је за показано јунаштво и ратне заслуге, поред поменутих, добијао и разна друга признања и висока одликовања. Између осталих био је носилац и златне Обилића медаље. Уз то, руски цар му је био додијелио и богати спахилук (имање) на Криму, са годишњим приходом од 7.000 до 8.000 рубаља, што му је управо омогућавало да у вријеме петнаестогодишњег борављења у завичају често путује. О томе свједочи и његов друг из дјетињства и пријатељ др Лазо Томановић, када на једном мјесту вели „он је, од 12 мјесеци у години десет проводио по Москви, Петрограду и Паризу, а по два у Грађанима“.

Липовац је био плодан пјесник. За живота је био веома популаран. Његове пјесме су у своје вријеме много читане. Познатије су му пјесме: *Босански осветник*, *Издајица*, *Манита мајка* и др. Због његове пјесме *Манита мајка*, објављене у 21. броју *Црногорке* (1885) са антиаустријском садржином, назначени број овог часописа је забрањен у Аустрији, па је дошло до његовог обустављања и до објављивања друге пјесме чији је аутор Ф. Ковачевић. Али, Липовац се почео поодавно заборављати и поред тога што су о њему као пјеснику изрицани и позитивни

судови, па и ласкаве похвале. Липовчеве пјесме су цијенили Јован Јовановић Змај, Лазо Томановић и др. Иако његово пјесништво није могло издржати мјерила времена, његов животопис је достојан спомена и поштовања.

II БИБЛИОГРАФИЈА ЈОВАНА ПОПОВИЋА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. *Босански осветник* — посвећено његовој свјетлости Књазу — Нашљеднику Данилу, од Ј. Поповић — Липовца. На Цетињу, у државној штампарији 1883, 30 стр.

Поема.

2. Жључий вопрось для „Македонія. С. — Петербургъ. (С. а.) — 152. стр.
3. Жучій вопрось для Македонскія реформы и русско-аналийские проскты. — С. Петербургъ. Типографія Т-ва „Свѣтъ” 1908. — V, 184 стр.
4. Македонскій вопрось съ предисловиемъ Сергія Шаралова. Особое приложение къ № 4 „Русского Труда” 1899 г. — С. — Петербургъ. Типографія А. Пороховщикова. 1899. — 18 стр.
5. Россія и Черногорія со времянь императора Петра I. Составилъ И. Ю. Поповичъ-Липоваць. — С. Петербургъ. Типографія В. В. Комарова, 1883. — 214 стр.

Монографија историјско-етнографског карактера.

6. Черногорцы и Черногорскія женщины. Россія и Черногорія — С. Петербургъ. Типографія В. В. Комарова. 1887. — 214 стр.

б. ПОЕЗИЈА

1873.

1. Краљева лубања (Балада). — *Преодница*, Београд I/1873, бр. 2, стр. 21—23; II/1874, бр. 8, стр. 120—121.

1876.

2. Побједа Црногораца на Вучјем долу. 16. јула 1876. Вучји До, 17. јула 1876. Спјевао —. — *Глас Црногорца*, VI/1876, бр. 38, стр. [2]; бр. 39, стр. [2].
3. Гусларов плач. На Уни 4. априла 1876. год. — *Исток*, VI/1876, бр. 39, стр. [2—3].

4. Босански осветник. Посвећено његовој свјетлости књазу нашљеднику Данилу. — *Глас Црногорца*, 12/1883, бр. 49, стр. [1—3]; бр. 50, стр. [1—3].

5. Херцеговачка осветница. Спјевао —. — *Словинац*, VI/1883, бр. 19, стр. 264—266.

Уз пјесму је напомена Јована Сундечића да ју је добио од аутора 1881. у Петрограду.

6. Повратак у отаџбину из прогонства 14. августа 1873. Пјесма Јована Поповића — Липовца. — *Словинац*, VI/1883, бр. 24, стр. 369—370.

Уз пјесму је напомена Ј. Сундечића да је отац Ј. Липовца пребјегао из Црне Горе као противник књаза Данила.

7. Станко и Хајка. Црногорска легенда. Спјевао Ј. Поповић — Липовац. — *Црногорка*, I/1884, бр. 1, стр. 3—5.

8. Повратак у отаџбину. — *Црногорка*, I/1884, бр. 2, стр. 9.

9. Гусларов плач. — *Црногорка*, I/1884, бр. 8, стр. 61—62.

Примједба Уредништва: „Ову је пјесму спјевао млад пјесник за вријеме устанка босанског, као усташ босански 13. марта 1876. год. на обали ријеке Уне”.

10. Младој калуџерици. — *Црногорка*, I/1884, бр. 9, стр. 74.

11. Гусле јаворове. — *Црногорка*, I/1884, бр. 10, стр. 79—80.

12. Тајни састанак. — *Црногорка*, I/1884, бр. 20, стр. 162—163; бр. 21, стр. 137; бр. 22, стр. 185.

Садржи: Прва ноћ, Друга ноћ, Трећа ноћ.

13. Мојој драгој. — *Црногорка*, I/1884, бр. 23, стр. 193.

Садржи пјесме: Љубим ли те? Кунем ти се! Кад ће преста'и?

14. Крај Иван — бегова корита. (Пјесников сан). — *Црногорка*, I/1884, бр. 24, стр. 206—207.

15. Краљева лубања. Балада — *Црногорка*, I/1884, бр. 25, стр. 213—214.

16. Црногорска пастирка и њена унџка. — *Црногорка*, I/1884, бр. 27, стр. 228—29.

17. Пјесме љубави (По руском). — *Црногорка*, I/1884, бр. 28, стр. 237.

18. Елегија (По руском). — *Црногорка*, I/1884, бр. 30, стр. 252.

19. Крст бега Љубовића. (Балада). — *Црногорка*, I/1884, бр. 31, стр. 259—261.
20. Састанак крај фонтана (По руском). — *Црногорка*, I/1884, бр. 33, стр. 175—176.
21. Опроштај Црногорца с отачаством. — *Црногорка*, I/1884, бр. 35, стр. 288.
22. Српска мати. — *Црногорка*, I/1884, бр. 36, стр. 297—298.
23. Једне зоре. . . — *Црногорка*, I/1884, бр. 39, стр. 325—326.

1885.

24. Кад би била мртва. — *Црногорка*, II/1885, бр. 4, стр. 27.
25. Харем. — *Црногорка*, II/1885, бр. 5, стр. 33—34; бр. 6, стр. 41—43.
26. Говоре ми. . . — *Црногорка*, II/1885, бр. 8, стр. 60—61.
27. Слике из живота. I. Горди главар. — *Црногорка*, II/1885, бр. 9, стр. 65.
28. Слике из живота. II. Надри-књига. — *Црногорка*, II/1885, бр. 10, стр. 73—74.
29. Слике из живота. I. Младост, II. Старост. — *Црногорка*, II/1885, бр. 11, стр. 81.
30. Слике из живота. IV. На Грбовима Круте близу Улциња. — *Црногорка*, II/1885, бр. 13, стр. 97.
31. Послије погребa. — *Црногорка*, II/1885, бр. 17, стр. 133.
32. Црногорски бајрактар. — *Црногорка*, II/1885, бр. 20, стр. 157.
33. Слике из живота. (Под манастир Острог). Манита мајка. — *Црногорка*, II/1885, бр. 21, стр. 169—170.

Објављивање ове пјесме довело је до забране овог броја листа. Исти број поново је штампан али са пјесмом другог аутора (Филипа Ковачевића). Централна библиотека СР Црне Горе има оба броја листа бр. 21. Оба су штампани у фототипском издању *Црногорке*, Цетиње 1971.

34. О прослави 25. годишњице владања и сребрног пира Николе Петровића — Његоша. — *Наше доба*, I/1885, бр. 89.
35. О прослави 25. годишњице владања и сребреног пира њихових височанства Књаза Николе I. и књагиње Милене. На Цетињу, 27. октобра 1885. — *Зета*, I/1885, бр. 12, стр. 93.
36. О прослави 25-годишњег владања и сребрног пира Н. Петровића — Његоша. — *Наше доба*, I/1885, бр. 89.

Прештампано из *Гласа Црногорца*.

1886.

37. Успомени војводе Миљана. 2. априла 1886. — *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 14, стр. /1/.
38. Издајница. — *Јавор*, 1886, бр. 24, стр. 737—742; бр. 25, стр. 769—774; бр. 26, стр. 801—804; бр. 27, стр. 833—836; бр. 28, стр. 867—872.

Спјев.

1889.

39. Јовану Сундечићу. *Споменица прославе 50-годишњице књижевног рада*, Цетиње, 1889, стр. 45—46.

Пјесма.

1890.

40. На гробу Њезине Свјетлости књагиње Зорке П. Караборђевића приликом полугодишњег јој парастоса. 4. Септембра 1890. (Из „*Нове Зете*“). — *Глас Црногорца*, XIX/1890, бр. 39, стр. [1].

Пјесма.

41. Црногорац Црној Гори. Писмо поноситом и крвавом Ловћену. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 7, стр. 241—242.

Пјесма написана у Паризу 1890. године, и на три мјеста изостављени текст означен је тачкицама.

42. На гробу Њезине Свјетлости Књагиње Зорке П. Караборђевића приликом полугодишњег јој парастора 4. септембра 1890. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 8, стр. 275.

43. Шта је човјек? Од Ј. Поповића — Липовца. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 11, стр. 401.

У Арнаутлук — Гиљева планина 14. маја 1890. године.

44. Из љубавних пјесама. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 12, стр. 450.

Садржи три пјесме: I Мила си ми! ... (А.); II Рече! ... (Мојој поткућници.); III Сан то бјеше! ...

1891.

45. Из љубавних пјесама. — *Нова Зета*, III/1891, бр. 1, стр. 8—9.

Садржи пјесме: IV „Кад бих, мила скупит' мога...“; V Једној слици. Посвећено једној Рускињи; VI Љубљах једну...

46. Њеном Височанству Књагињи Милени Црногорској поводом срећног опорављења од тешке болијести. Грабани 2. август 1891. — *Глас Црногорца*, XX/1891, бр. 33, стр. [2].

Пјесма.

47. Његовом Височанству Књазу господару. (Приликом 50-то годишњице 25. септембра 1891 г.) Грађани „Липовчев Бријег“, 25. септембар, 1891. — *Глас Црногорца*, XX/1891, бр. 40, стр. [2].

1892.

48. Књаз Никола покрај мора. Приликом срећна повратка из Нице Њезиног Височанства Књагиње Милене. 3. априла 1892. Бар, „Тополица“ 3. априла 1892. — *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 16, стр. [1].

Пјесма.

49. (Хеј ловћенска вило моја). — *Грлица*, IV/1892, стр. 34.

Посвећено успјешној операцији црногорске књагиње Милене у Хајделбергу.

1894.

50. Ко сам? (Исповјед Црногорца.) Грађани „Липовчев Бријег“ XIV/II 1894. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 8, стр. [2].
51. Поводом смрти цара Александра III. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 44, стр. [2].

1895.

52. Поводом смрти Блаженопочивше Велике Војвоткиње Граховачке Госпође Стане Миркове Петровић-Његош + дне 31. јануара 1895 год. Грађани „Липовчев-бријег“, 10. фебруара 1895 год. — *Глас Црногорца*, XXIV/1895, бр. 10, стр. [2].
53. Ловћенски Булићи. — *Луча*, I/1895, бр. 3, стр. 152—159.
Три пјесме: I. И све би мирно; II Збогом; III. Пјесма љубави.
54. Са сред Јадранског мора. Поглед на Суторман. — *Луча*, I/1895, бр. 5, стр. 334.

Дескриптивна пјесма.

1908.

55. Гусларов плач. — *Труба*, I/1908, бр. 67, стр. [1].

в. ПРОЗА. КЊИЖЕВНА КРИТИКА. БИЉЕШКЕ

56. Ахал Текинци или Туркомани. — *Црногорка*, I/1884, бр. 8, стр. 63—64; бр. 9, стр. 69—71; бр. 10, стр. 78—79; бр. 11, стр. 85—87; бр. 12, стр. 93—95; бр. 13, стр. 101—102.

Извод из рада „Ахал-текинска експедиција 1879—80. г“, који је објављен у *Руском вјеснику*. Као официр руске армије аутор је непосредно учествовао у експедицији генерала Скобељева.

57. У обрану Бранка Радичевића. Одговор дру. Лазу Костићу. Од Ј. Поповића — Липовца. — *Зета*, I/1885, бр. 11, стр. 85—87; бр. 12, стр. 94—95; бр. 13, стр. 101—102; бр. 16, стр. 125—127.

Расправа није завршена јер је часопис престао да излази.

58. И. С. Аксаков. — *Глас Црногорца*, XV/1886, бр. 8, стр. [2—3].

Некролог публицисти Ивану Сергевичу Аксакову са напоменом да је помогао у Русији школовање 20 Црногораца.

59. Нешто о политичком устројству Црне Горе. (Из књиге: »*Černogorcy i černogorskiја ženščinu*«. Написао —.) Грац. С руског К. М. М[ладеновић]. — *Застава*, XXII/1887, бр. 182.

Преводилац према пуном потпису у бр. 127 *Заставе* за 1887.

60. Црногорска четовања. (Из књиге: »*Černogorcy i černogorskiја ženščinu*«. Написао —.) С руског Б. С. — *Застава*, XXIII/1888, бр. 76.

О хајдуковању против Турака.

61. Црногорски владари и свештеници. (Из књиге: »*Černogorcy i černogorskiја ženščinu*«. Написао —.) С руског Б. С. — *Застава* XXIII/1888, бр. 94.

62. Суђење у Црној Гори. (Из књиге: »*Černogorcy i černogorskiја ženščinu*«. Написао —.) С руског Станко Б. — *Застава*, XXIII/1888, бр. 144.

О судству и обичајном праву.

63. Македонско питање. С предговором Сергија Шаранова, уредника издавача Руског Труда. — *Застава*, XXX/1899, бр. 26, стр. [2]; бр. 28, стр. [2—3]; бр. 30, стр. [3—4]; бр. 34, стр. [2].

2. ПРИЈЕВОДИ

1. Уџник. (По Љермонтову). [Превео] Јован Поповић — Липовац. — *Црногорка*, I/1884, бр. 2, стр. 16.
2. Тамара. (По Љермонтову). [Превео] Јован Поповић — Липовац. — *Црногорка*, I/1884, бр. 6, стр. 45.
3. Мојој милој (По Мицкијевићу). Превео Јован Поповић — Липовац. — Пјесма. *Црногорка*, I/1884, бр. 29, стр. 247.
4. Молитва. (По Љермонтову). Превео Јован Поповић — Липовац. — *Црногорка*, II/1885, бр. 3, стр. 19.
5. Кћер морскога цара. (По Љермонтову). Превео Јован Поповић — Липовац. — *Црногорка*, II/1885, бр. 24, стр. 194.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О Ј. ПОПОВИЋУ

1. Аноним: Из лаојанског ратног стања. — *Браник*, 20/1904, бр. 112, стр. [3].

Чланак из листа *Руски инвалид* у коме се описује Јован Поповић Липовац „Црногорац пуковник, прави син”.

2. Аноним: Срби у Манџурији. — *Браник*, 20/1904, бр. 209, стр. [2—3].

Међу 500 Црногораца у руској војсци спомиње се и Ј. Поповић Липовац, пуковник.

3. Аноним: Пуковник Липовац, Србин јунак у руско-јапанском рату. — *Цариградски гласник*, X/1904, бр. 32, стр. [4].

Живот Јована Поповића-Липовца, руског гардијског пуковника.

4. Аноним: Босански Осветник. Пјесма Јов[ана] Поповића — Липовца посвећена књазу Нашљеднику Данилу, Цетиње, Државна штампарија 1883, чист приход у корист Цетињске читаонице. — *Црногорка*, II/1885, бр. 4, стр. 31—32; бр. 5, стр. 38—40.

Приказ.

5. Аноним: Јован Поповић Липовац. [Портрет]. — *Нова Искра*, VII/1905, бр. 1, стр. 7.

6. Аноним: [Јован Поповић Липовац у Београду]. — *Браник*, 23/1907, бр. 108, стр. [3].

Биљешка о боравку у Београду.

7. Аноним: *Један јунак*. — *Народ* [Мостар], 1907, бр. 21, стр. 2.

Биљешка да је Јован Поповић Липовац, који је „као командант свију добровољаца, починио чуда од јунаштва у Манџурији” стигао са породицом у Београд.

8. Аноним: Генерал Липовац у Београду. — *Браник*, 24/1908, бр. 259, стр. [2].

Биљешка о доласку у Београд и о изјави *Политици*.

9. Аноним: Генерал Липовац. — *За отаџбину*, IV/1908, бр. 67, стр. 1—2.

О Јовану Поповићу — Липовцу.

10. Аноним: Генерал Јован Поповић — Липовац. — *Глас Црногорца*, 47/1919, бр. 76, стр. 2.

11. [Бакић Митар] Б.: Русија и Черногоорија са времен' императора Петра I. С. Петербург' 1883, од Јована Поповића Липовца. — *Црногорка*, I/1884, бр. 13, стр. 108; бр. 14, стр. 119; бр. 15, стр. 128.

Приказ Липочеве монографије.

12. Бјелановић, Сава: Дан девети. — *Српски лист* [Задар], 1886, бр. 20—29.
13. Драговић, Марко: Један приложак за културно-просвјетну историју Црне Горе. — *Књижевни лист* [Цетиње], I/1901, св. XI, стр. 377.
14. [Гвозденовић, Борђе Д.] Језерац: Десетогодишњица смрти генерала Јована Поповића — Липовца. [С портретом]. — *Време*, IX/1929, бр. 2746, стр. 7.
15. Грчић, Ј[ован]: Ј[ован] Поповић — Липовац, Издајица. — *Летопис Матице српске*, 1886, књ. 146, стр. 137.
16. Букић, Трифун: Преглед књижевног рада Црне Горе од владике Василија до 1918 године. Цетиње 1951, стр. 262—263.
17. Ј. Д.: Генерал Ј. Поповић Липовац. [С портретом]. — *Слободна мисао*, 8/1929, бр. 372, стр. 3.

Поводом десетогодишњице смрти.

18. Јовановић, Јован: Јован Поповић — Липовац о црногорској жени. — *Библиографски вјесник*, IX/1980, бр. 2, стр. 203—219.
19. Јовановић, Јован: Јован Липовац о Црногорцима. — *Библиографски вјесник*, IX/1980, бр. 1, стр. 153—167.
20. Јовановић, Јован: Јован Поповић Липовац о односима Црне Горе и Русије. — *Југословенски историјски часопис*, XIX/1980, бр. 3—4, стр. 321—340.
21. Јовановић, Јован: О нашим свадбеним обичајима — по Јовану Поповићу Липовцу. — *Побједа*, XXXVII/1981, бр. 5429, 16. I, стр. 14; бр. 5430, 17. I, стр. 16; бр. 5431, 18. I, стр. 14; бр. 5432, 19. I, стр. 14; бр. 5433, 20. I, стр. 14; бр. 5434, стр. 16; бр. 5435, 21. I, стр. 16.

Фелтон.

22. Јушинац, Т.: Македонско питање. Петроград 18. фебруара. — *Застава*, XXXIV/1899, бр. 30, стр. [2].

Приказ књиге „Македонскиј вопрос“ од Ј. Поповића-Липовца.

23. Капичић, Хамдија: *Херцеговачки устанак* 1882, Сарајево 1958, стр. 303—304.
24. Мартиновић, Душан: Јован Поповић — Липовац. — *Цетињски лист*, IV/1979, бр. 70, стр. 2.

Поводом 60. годишњице смрти.

25. Мартиновић, Нико С.: Лазо Поповић. — Научни и књижевни рад у Цетињској гимназији 1881—1941. Цетиње 1962. Посебни отисак из *Споменице Цетињске гимназије*. 1962, стр. 12.
26. Мартиновић, Нико С.: Прва година цетињског позоришта. — *Сусрети*, II/1954, бр. 8—9, стр. 587—595.

27. Матавуљ, Симо: *Биљешка једног писца*, Цетиње, 1975, стр. 193—195.
28. Миљанић, Новак Р.: Плејада црногорских путописаца. — *Стварање*, XXVII/1972, бр. 7—8, стр. 706—712.
29. Миљанић, Новак Р.: Црногорски преводи Љермонтова. — *Стварање*, XXVII/1973, бр. 5, стр. 633—634.
30. Н. Т.: Бенерал Ј[ован] Поповић-Липовац. [С портретом]. — *Недеља*, I/1907, бр. 1, стр. 4 + 10—11.

О животу и раду. Портрет на стр. 4.

31. Павловић, Ј[ован]: Балканска царица. — *Црногорка*, I/1884, бр. 1, стр. 7—8; бр. 2, стр. 17—20.
32. Писмо Ј. Поповић Липовца, Ј. Јовановићу Змају, датирано 12. I 1884 (Рукописно одељење Матице српске, инв. бр. 26. 753).
33. Ровинский Павел Аполонвич: Черногорец и Черногорка. — *Журнал Министерства народного просвещения*, Санктпетербургъ, 1884; стр. 258—298.

Приказ Липовчевог рада.

34. [Савић, Милан]: [О трагедији „Херцег Шћепан, господар херцеговачки и чувар гроба св. Саве” од Јована Поповића — Липовца]. — *Летопис Матице српске*, 1889, CLX, бр. 4, стр. 165—169.

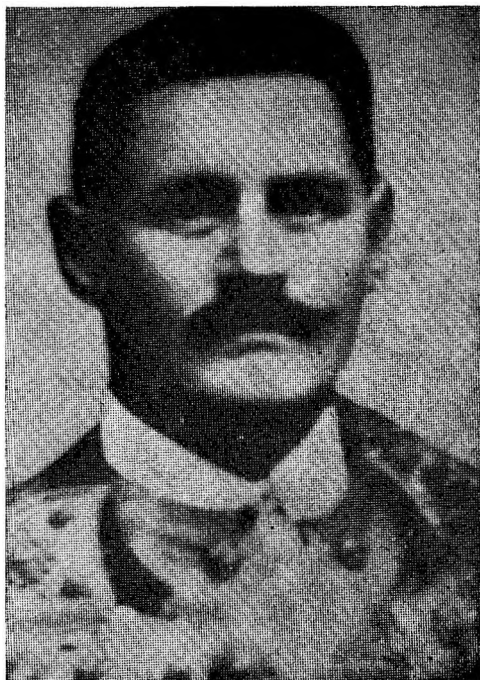
Извод из записника Књижевног одбора Матице српске од 31. VIII 1889. године.

35. Страњаковић Драг[ослав]: Држање Србије за вријеме устанка у Херцеговини и Босни 1882. — *Братство* [Београд], 31/1940, стр. 189.
36. Томановић, Л[азар]: Писма с пута. Побратиму А[ксентију] Мародићу. *Нова Зета*, II/1890, бр. 7, стр. 250—253.
37. Томановић, Лазар: Педесета. — *Нова Зета*, III/1891, бр. 2, стр. 61—62.

Пригодан чланак посвећен 50. годишњици Лазе Костића. Иницијативом уредништва *Нове Зете* на Цетињу је организована вечера на којој је говорио Ј. Поповић-Липовац о Лази Костићу.

38. Шоћ, Перо: Црна Гора за пробој солунског фронта. — *Ратник*, 1927, св. 8—9, стр. 142—158.

ЛАЗО
Б. ПОПОВИЋ
(1872—1928)

I БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Лазо Буров Поповић је рођен у Доњем Крају, надомак Цетиња, 1872. године у угледној породици Поповића. Син је Бура Поповића, главног школског надзорника, познатог културног и јавног радника, који се истакао и као најплоднији писац уџбеника за основне школе у Црној Гори крајем прошлог и почетком овог вијека, а унук свештеника Лаза Поповића (Јабучанина), који је такође оставио у наслеђе један занимљив мемоар у рукопису.*

Лазо Поповић припада оној плејади црногорских интелектуалаца, значајних просвјетних и научних радника с краја XIX и почетком XX вијека, који су највише образовање стекли у Русији, након чега су се, по правилу, враћали у своју домовину, да, полетни, понесени младалачким ентузијазмом и љубављу, уложе максимум напора, све своје интелектуалне и друге снаге, на просвећивању свога народа. Међу њима, Лазо Поповић заузима једно од истакнутих мјеста.

По завршетку Богословско-учитељске школе у родном мјесту Лазо Поповић године 1889. одлази у Кијев на школовање, гдје је студирао Духовну академију. Круг његових интересовања још од студентских дана био је веома широк. Као студент, написао је и објавио на руском језику

* Види Јован Вукмановић: Из дневника попа Лаза Поповића. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, IV, Цетиње 1964, стр. 285—290.

монографију о Петру I Петровићу Његошу, за коју је добио награду Духовне академије у Кијеву 1898. године, а потом и расправу „Црногорске владице при крају XIX вијека“, такође на руском језику.

По повратку на Цетиње започиње свој корисни наставнички позив у средњошколским заводима. Школске 1896/97. године постављен је за професора у Богословско-учитељској школи и Гимназији. Радан и амбициозан, стижао је не само да се усавршава у свом професионалном раду, него и да да лијепе прилоге уџбеничкој литератури. Написао је Историју филозофије и Омилитику. Иако су оба ова уџбеника написана поглавито по руским изворима, више ради насушне потребе ученика неголи с неким ауторским претензијама, попуњавајући једну осјетну празнину, дуго су употребљавана у црногорским средњим школама.

Л. Поповић се налазио и на разним руководећим функцијама у проsvјети и култури. Првих година нашег вијека обављао је извјесно вријеме дужност управника Државне штампарије на Цетињу. У периоду између 1908—1913. године неко вријеме је био вршилац дужности ректора Богословско-учитељске школе на Цетињу. За директора новоотворене Ниже државне гимназије у тек ослобођеним Пљевљима постављен је указом од 8. новембра 1913. године. Од школске 1913/14. до почетка 1916. године обављао је ту функцију, беспрекорно и са пуно успјеха, допринесећи увелико не само конституисању школе која је управо почињала од основа, већ и преображају средине. Непосредно иза Уједињења, у прилично тешким условима, нашао се на челу Цетињске гимназије. Био је у времену од 1919. до 1926. године директор ове познате црногорске школе. Уз то, као солидан педагог и методичар, повремено је обављао дужност обласног ревизора црногорских основних школа.

Није ни мали број публикација у којима се својим стручним и научним написима оглашавао. Објављени су његови прилози, расправе, путописи, рецензије и преводи у *Просвјети*, *Оногшту*, *Гласу Црногорца*, алманаху *Јужњаку*, зборнику *Цетиње и Црна Гора* и др. Бавио се и преводилачким радом.

Приликом путовања по разним крајевима Црне Горе прикупљао је грађу и народна предања о важним догађајима и личностима. Из тога опуса је објавио расправу „Погибија Смаил-аге Ченгића“. Огледао се и на путопису. Његов дужи прозни састав путописног карактера, проткан духовитом шалом и досјетком, под називом „Мрвице из Лазове торбице“, резултат је једног путовања по сусједној Херцеговини и Боки Которској.

Лазо Поповић је ангажовано радио у свим значајнијим просвјетно-културним акцијама и манифестацијама на Цетињу и Црној Гори уопште. Учествовао је у покретању књижевних и научно-стручних часописа, у оснивању разних културних и просвјетних друштава.

Умро је на Цетињу 1. јуна 1928. године, изненада, у 56. години, у напону стваралачког живота, оставивши спомен једног од највреднијих прегалаца и стваралаца међу просвјетним и културним посленицима црногорским.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЛАЗА ПОПОВИЧА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Историја филозофије. Стари и средњи вијек. По разним писцима. Књига I. Цетиње: Државна штампарија 1902. — VIII + 178 стр.

Уџбеник за средње школе са ауторовим предговором.

2. Неколико дана по српским земљама. Мрвице из Лазове торбице. Чист приход намијењен фонду за подизање болнице умоболних. Никшић 1900. — 162 стр.

Путопис. На књизи није унесено име и презиме писца.

3. Омилитика или *упутство у црквеном бесједништву*. За своје ученике Богословско-учитељске школе по Ј. Амфитеатрову и Н. Петрову. Цетиње: Државна штампарија, 1899. — 127 стр.

Уџбеник за богословску школу.

4. Погибија Смаил-Аге Ченгића. Цетиње: Кр. црн. држ. штампарија, 1912. — 55 стр.

Историјска расправа.

5. Спенсерово учење о постанку и будућности обраде и обичаја. Прештампано из *Гласа Црногорца*, Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1903. — 42 стр.

6. Черногорскиј владика Петрљ I. Лазаря Поповича. Киевљ 1897.

Историјска монографија.

б. ЧЛАНЦИ. СТУДИЈЕ. ПУТОПИСИ

1. Важност филозофије Платонове, особито у садашњем времену. — *Просвјета*, Цетиње, II/1894, св. VIII, стр. 411—414; св. IX, стр. 450—464; св. X, стр. 522—527; св. XI, стр. 576—580.

Чланак из историје филозофије.

2. Историја филозофије (стари, средњи и нови вијек). — *Просвјета*, X/1899, св. IX и X, стр. 1—32; св. XI и XII, стр. 33—48; XI/1900, св. X, стр. 87—96; св. XI и XII, стр. 97—104; XII/1901, св. VII, стр. 105—128; св. IX, стр. 129—136; св. X, стр. 137—144; св. XI и XII, стр. 145—152.

Штампано као додатак са посебном пагинацијом. Наредне 1902. г. објављена је и као школски уџбеник.

3. Разликовање сунштине (Substantia) предмета од појаве. — *Просвјета*, VIII/1897, св. VII, стр. 301—304.

О проблему реалности са логичног—гносеолошког становишта.

4. Теорија о постанку нарастивости и одредаба њене суштине. — *Просвјета*, X/1899, св. IV, стр. 145—153.
- Чланак из етике.
5. Учење апологета II-ог вијека о богонадахнућу св. писма. — *Просвјета*, VII/1889, св. IX, стр. 494—501.
- Чланак из теологије.
6. О лику спаситеља, Богоматере, апостола и уопште других угодника божијих — на основу катакомбног живописа. — *Просвјета*, VII/1896, св. XI, стр. 608—615; св. XII, стр. 668—673; VIII/1897, св. II, стр. 76—79.
- Расправа из теологије.
7. Кијевско — печарска лавра и њене светиње. — *Просвјета*, VIII/1897, св. III, стр. 151—156; св. IV, стр. 215—221; св. V, стр. 263—270; св. VIII, стр. 455—462.
- Приказ здања на основу литературе и властитих опсервација.
8. Блажени Јероним као егзегет. — *Просвјета*, VIII/1897, св. XI, стр. 669—670.
- Чланак из теологије.
9. О првом васељенском сабору у Нижеји и говор цара Константина. — *Просвјета*, IX/1898, св. II и III, стр. 70—77.
- Чланак из религије.
10. Увод у омилитику. — *Просвјета*, IX/1898, св. I, стр. 29—38.
- Претходни појмови о црквеном бесједништву уопште.
11. Омилитика или упутство о црквеном бесједништву за своје ученике Богословско-Учитељске школе по Ј. Анфитеатрову и Н. Фаворову. — *Просвјета*, IX/1898, св. II, стр. 112—123; св. III, стр. 200—210; св. IV, стр. 261—269; св. V, стр. 329—335; св. VI, стр. 384—390; св. VII, стр. 434—440; св. VIII, стр. 491—499; св. IX и X, стр. 547—562; св. XI и XII, стр. 601—621; X/1899, св. I, стр. 13—29.
- Штампано и као посебан уџбеник 1899. године.
12. Писма црногорскога владике и господара Петра I-ог (Светог). — *Просвјета*, IX/1898, св. V, стр. 406—410.
- Петнаест писама разним личностима и братствима у Црмници и писмо херцеговачким главарима.
13. (Јован Сундечић). — *Споменица прославе 50-годишњице књижевног рада пресвјетлог господина Јована Сундечића српског пјесника*. Уредно за прославни одбор Илија Ј. Бивановић. Цетиње, 1889. стр. 72—82.
- Говор у Друштву „Цетињска читаоница”.

14. Неколико дана по српским земљама — Мрвице из Лазове торбице. — *Оногит*, II/1900, бр. 9, стр. 2—3; бр. 10, стр. 2—3; бр. 13, стр. 2—3; бр. 14, стр. 2—3; бр. 16, стр. 2—3; бр. 19, стр. 2—3; бр. 21, стр. 2—3; бр. 23, стр. 2—3; бр. 24, стр. 2; бр. 25, стр. 2; бр. 27, стр. 2—3; бр. 42, стр. 2—3; бр. 43, стр. 2—3; бр. 44, стр. 2—3; бр. 45, стр. 2—3; бр. 46, стр. 2; бр. 47, стр. 2.

Путопис је објављен без потписа. Исте године је штампан и као посебно издање.

15. Херберт Спенсер. — *Глас Црногорца*, XXXII/1903, бр. 51, стр. 3.

Некролог (без потписа).

16. Г. г. учитељима (-цама) основних школа западне области. — *Учитељски лист*, I/1905, бр. 11, стр. 161—163.

Обавјештење да је постављен за школског надзорника и да намјерава да посјети подручне му школе, упозоравајући о задацима школских ин-ституција и учитеља у њима.

17. Сеоба Црногораца у доба владике Петра I. — *Јужњак*, алманах за 1926. годину (Цетиње), стр. 32—38.

Одломак из расправе о митрополиту Петру I.

18. Цетиње (историјски преглед). — *Цетиње и Црна Гора* (Зборник). Приредило Професорско друштво. Уредио Данило Вуловић. Београд, 1927, стр. 17—32.

Одломак из већег рада у рукопису који је аутор био спремио за штампу, али до штампања није дошло због његове смрти наредне 1928. године.

19. Извјештај директора гимназије — Лаза Поповића — о приликама у Пљевљима 1913. године. — *Педесет година Пљеваљске гимназије 1901—1951*, Пљевља 1956, стр. 58—63.

Извјештај је датиран 23. децембра 1913. и упућен краљу Николи I. Приредио и у изводима објавио Ристо Ј. Драгићевић.

20. Прилике и неприлике (извјештај директора гимназије — Лазара Поповића о приликама у Пљевљима 1913. године). — *Побједа*, XXXV/1979, бр. 4821 (13. мај), стр. 8.

Штампано под насловом: Из старих списа и архива. Приближежно Малица Шубарић, премда се ради о Извјештају који је припремио Р. Драгићевић, нако се Шубарић не позива на њега.

в. ПРИЈЕВОДИ

1. Рат. Из дјела епископа зеландског Мартенсена. — *Просвјета*, XI/1900, св. V, стр. 261—264; св. VI, стр. 305—309.
2. Вјечни мир. Из дјела епископа зеландског Мартенсена. — *Просвјета*, XI/1900, св. IX, стр. 489—494.

3. Спенсерово учење о постанку и будућности обреда и обичаја. — *Глас Црногорца*, XXXII/1903, бр. 47, стр. 2—3; бр. 48, стр. 2—3; бр. 49, стр. 2—3; бр. 50, стр. 2—3, бр. 52, стр. 2—3.

Превод с руског.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О ЛАЗУ ПОПОВИЋУ

1. Високо одликовање. — *Луча*, V/1899, св. VII—VIII, стр. 344.
Биљешка о одликовању Л. Поповића од стране руског књаза Константина Константиновића.
2. З[орић], И[лија]: Лазо Б. Поповић. — *Записи, Цетиње*, II/1928, књ. III, св. 1—2, стр. 128.
Некролог.
3. [Зорић, Илија]: Лазо Поповић: у Душан Д. Вуксан: *Педесет година Цетињске гимназије (1880/1—1930/1)*, Цетиње, 1932, стр. 27—28.
Кратки биографски подаци.
4. Зубер, Смиљка: Филозофија у часопису „Просвјета“. — *Васпитање и образовање*, Титоград 1978, 3—4, стр. 201—211.
Садржи кратак осврт на чланке Поповићеве из филозофске групе предмета, као и на његов уџбеник „Историје филозофије“.
5. Изашла је у Никшићу... — *Зора*, Мостар, 1901, бр. 2, стр. 82.
Биљешка о књизи „Неколико дана по српским земљама“.
6. Књижевна награда. — *Просвјета*, IX/1898, св. V, стр. 375.
Биљешка о награди Лазу Поповићу, коју му је додијелила Кијевска духовна академија за монографију „Црногорске владике Петар I и Петар II“.
7. Лазар Поповић, професор. — *Зора*, 1901, бр. 8—9, стр. 338.
Позив Лаза Поповића на претплату његове књиге „Црногорски митрополит—господар Петар I — ви“.
8. Лоренц, Б.: *Преглед историје филозофије од најстаријег до најновијег доба*, Београд, 1927.
9. Лукић, Василије: О Лазу Поповићу писцу и просвјетном раднику. — *Гласник Цетињских музеја*, Цетиње, 1970, III књига, стр. 265—283.
10. Лукић, Василије: Мјесто проф. Пера Вучковића у историји црногорске просвјете и културе. — *Годишњак Цетињске гимназије*, V/1973, бр. 5, стр. 5—33.
11. Мартиновић, Душан: Црногорски уџбеници и приручници — библиографија. — *Васпитање и образовање*, Титоград, 1975, бр. 5—6, стр. 189—214.

12. Мартиновић, Д[ушан]: Лазо Б. Поповић. — *Цетињски лист*, III/1978, бр. 65, стр. 2.

Поводом педесетогодишњице смрти.

13. Мартиновић, Нико С.: Књижевни и научни рад у Цетињској гимназији 1881—1941. — *Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*, Цетиње, 1962, стр. 211—240.

Садржи библиографске податке о Лазу Поповићу на 220. страни.

14. Мартиновић, Нико С.: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори 1493—1945*, Београд, 1965.
15. М[иленковић], М[иомир]: Поповић Лазар. — *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, књ. III, Н-Р, Загреб 1928, стр. 289.
16. Молба. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 352.

Л. Поповић тражи податке о владици Петру I Петровићу Његошу.

17. Неколико дана по српским земљама. Мрвице из Лазине торбице. Никшићка акционарска штампарија, Никшић 1900, стр. 162. — *Просвјета*, XII/1901, св. I, стр. 60.

Биљешка о појави књиге.

18. Омилитика или Упутство у црквеном бесједништву. Саставио Лазо Поповић. Цетиње, Државна штампарија 1899. — *Просвјета*, X/1899, св. IV, стр. 199.

Биљешка о појави уџбеника.

19. Педесет година Пљеваљске гимназије 1901—1951, Пљевља 1956.

Споменица.

20. Пејовић, Б[око] Д.: *Развитак просвјете и културе у Црној Гори 1852—1916*, Цетиње 1971.

Садржи више података о Л. Поповићу.

21. Пејовић, Б[око] Д.: Настава филозофије у Црној Гори до 1941. године. — *Васпитање и образовање*, Титоград, 1978, бр. 1—2, стр. 223—239.

Садржи и посебни осврт на „Историју филозофије” Лаза Поповића.

22. Пејовић, Боко Д.: *Друштвено-филозофски погледи у Црној Гори од почетка XIX вијека до средине XX вијека*. Прилог проучавању теоријске мисли у Црној Гори. Посебна издања САНУ, књ. 10. Одељење друштвених наука, књ. 1, Титоград 1980.
23. Перовић, Лазар: Академска премија. — *Луча*, IV/1898, св. 4. стр. 199.

Биљешка да је Лазо Поповић примио за своју дисертацију „Черногорске владики с конца XIX-го столетија” примио награду Духовне академије из Кијева.

24. [Поповић, Лазо]. — *Просвјета*, VII/1896, св. IX, стр. 514.

Биљешка о постављењу за професора Богословско-Учитељске школе и Гимназије на Цетињу.

25. Поповић Лаза, професор на Цетињу, позива на претплату за монографију „Црногорски митрополит — Господар Петар I-ви“. — *Бранково коло*, Нови Сад, VII/1901, бр. 43, стр. 1387.

26. Савић, М[илан]: Неколико дана по српским земљама. Мрвице из Лазове торбице. Никшић 1900, стр. 162. — *Летопис Матице српске*, Нови Сад, 1901, књ. 207, стр. 106.

Приказ.

27. Стојковић, Андрија: *Развитак филозофије у Срба 1804—1944*, Београд 1972, стр. 329.

28. Црногорски митрополит — Господар Петар I. Историјска монографија. Написао Поповић Л. — *Књижевни лист*, Цетиње, I/1901, св. 9—10, стр. 349.

Биљешка.

29. Черногорский владика Петръ I. Лазаря Поповича. Киевъ 1897. — *Просвјета*, IX/1898, св. VII, стр. 475.

Биљешка о појави расправе.

30. Ђоровић, Владимир: Лазо Б. Поповић, Погибија Смаил аге Ченгића, Цетиње 1912. — *Преглед*, Сарајево, 1912, бр. 7—8, стр. 467—468.

Приказ.

31. Хз: Историја филозофије. Стари и средњи вијек. По разним писцима саставио Л. Поповић. Књига прва. — *Бранково коло*, XIX/1903, бр. 40, стр. 1276—1277.

Приказ.

ЛАЗАР
Т. ПЕРОВИЋ
(1869—1928)

I БИОГРАФИЈА

Лазар Т. Перовић — професор, педагошко-белетристички и теолошки писац, критичар и преводилац с краја прошлог и почетка овог столећа, рођен је на Цетињу 1869. године у занатлијској породици. (Отац му је био пушкар, родом из Херцеговине.) У мјесту рођења стекао је основно и средњошколско образовање: нижу гимназију је завршио 1887, а Богословско-учитељску школу 1890. године. Након завршене средње школе студирао је у Русији. Дипломирао је на Одсјеку за литературу на Духовној семинарији у Петровграду. По окончању студија враћа се године 1894. на Цетиње, гдје се активно укључује у просвјетно-културни и јавни живот. Радио је пуну деценију као професор средњошколских завода старе црногорске пријестонице (Богословско-учитељске школе, Дјевојачког института и Гимназије). Неко вријеме је био школски надзорник и члан Књажевске црногорске школске комисије. Био је и шире врло ангажован. Учествовао је готово у свим важнијим просвјетно-културним акцијама на Цетињу које су организоване у то вријеме. Матица јавног дјеловања била је Цетињска читаоница. Перовић је био један од њених функционера и иницијатора њеног плодотворног рада. Највише активности је, међутим, испољио у књижевном часопису *Луца* (1895—1900), као главни и одговорни уредник.

Године 1904. Перовић је био принуђен да напусти Црну Гору. У посмртној ријечи Милошу Шаулићу, ондашњем министру правде Црне

Горе, који је изненада преминуо, изразио је сумњу да је отрован. Перовићев некролог објављен је у београдском *Дневном листу* и коришћен је као полазиште за интриге и оптужбе против књаза Николе.* Стога је Лазар Перовић пао у немилост званичног режима, па је морао да оде из Црне Горе.

Послије одласка из Црне Горе био је професор, па директор Гимназије у Ваљеву. Након извршеног уједињења (1918) „опет је имао срећу да дође на мило му Цетиње“, гдје је радио као просвјетни инспектор у Министарству просвјете, са којег је положаја пензионисан. Задње године живота провео је на Цетињу. Умро је напрасно (од инфаркта), у словеначкој бањи Лишки, у јулу 1928. године.

Перовић се бавио поред професуре, и теоријским аспектима наставно-васпитне проблематике, теолошким питањима, историјом, књижевношћу и превођењем латинских класика. Спада међу најстарије црногорске књижевне критичаре. Широка је лепеза његових објављених чланака, есеја, прилога, приказа и биљежака разасутих по разним периодичним публикацијама. Као ђак основне школе (и доцније средње), сарађује у сомборском *Голубу*, гдје су му објављене неколике пјесме (1882—1885). За студентских дана сарађивао је у листу *Глас Црногорца* и сарајевском *Источнику*. И у другим цетињским листовима и часописима често се сријеће његово име, поготово у *Просвјети* и *Лучи*. У овом последњем часопису објавио је око 240 мањих и већих прилога. Писао је и у *Ловћенском одјеку*, *Црној Гори* и другим гласилима. Ван Црне Горе сарађивао је у *Босанско-херцеговачком Источнику*, *Босанској вили* (Сарајево), *Дубровнику*, *Србу* (Дубровник), *Зори* (Мостар), *Женском свету*, *Српском магазину*, (Нови Сад), *Србобрану* (Загреб), *Наставнику*, *Учитељу*, *Венцу* (Београд) итд. У *Дубровнику* и *Лучи* неке своје радове потписивао је псеудонимом *Максим*.

Лазар Перовић је писао уџбенике за основне и средње школе. Сам је сачинио четири уџбеника: двије историје Црне Горе (једна за трећи, а друга за четврти разред основне школе) и два из догматичког богословља (за Богословско-учетиљску школу на Цетињу). Уз то, два уџбеника је написао у коауторству с професором Милом Ковачевићем (историју за III и IV разред основне школе).

Поред бројних чланака, расправа, рецензија и других прилога који су му публиковани у назначеним публикацијама, главније — посебно штампане Перовићеве студије су: „Двојековна владавина славне куће Петровић-Његош“ (Цетиње, 1896), „Нешто о критици уопште и наша

* У оновременим заоштреним односима и међудинастичкој конкуренцији Карађорђевића и Петровића, Шаулићева смрт је злоупотријебљена као „политички факат првог реда“ против књаза Николе, који је ето постао и „тровач“. Шаулића су, с друге стране, прогласили „вођом црногорске омладине и главним борцем за управне и политичке реформе у Црној Гори“ почетком XX вијека (Јован Боновић: *Уставне и политичке борбе у Црној Гори 1905—1910*“, Београд 1939, стр. 213—214). Ни постхумна експертиза Шаулићевог љеша није успјела да сузбије инсинуацију о узроцима његове „неприродне“ смрти, јер, коначно, политичким интригантима и писцима сензационалних пашквила — то није ни било важно (види Никола П. Шкерковић: *Црна Гора на освитку XX вијека*, Београд 1964, стр. 63). О томе како је „један дио београдске штампе, за који се тврдило да је провладин, нападао књаза Николу још 1904. године, поводом смрти Милоша Шаулића“ — недавно подсјећа, на жалост некритички (!), и Саво Брковић (С. Брковић: *О постанку и развоју црногорске нације*, Титоград 1974, стр. 147).

савремена критика“ (Дубровник, 1905), „Божанствена комедија, Основна идеја и форма“ (Београд, б. г.), „Гркословени и Словенофили“ (Београд, 1913), „Црногорац и пропали типови“ (Цетиње, 1919), „Мајка учитељица у породици“ (Цетиње, 1920; Котор, 1920), „Франческо Петрарка-зачетник Ренесанса, хуманиста и пјесник“ (Котор, 1922), „Наша дјеца и укућани са послугом“ (Цетиње, 1924). Иако у његовим студијама има површности понекад глофикације, и ненаучности, не може им се порећи ни одређена корисност узимајући у обзир вријеме у којем су настале. Неке његове тезе (на примјер, о теократској владавини у Црној Гори за вријеме владика), иако без довољно научне аргументације, имале су штавише и негативног утицаја у науци, јер су некритички прихватане од низа каснијих научних радника.

Поред наведеног, Перовић је преводио с латинског, француског и других страних језика (*Говори Цицеронови против Катилине*, Београд 1912; *Југуртин рат* Гај Салустије Криспа, Београд 1913; *Галски рат* Јулија Цезара, Београд 1921; *Римску историју*, књ. XXI и XXII, Тита Ливија, Београд 1924, итд.).

Не улазећи овом приликом у давање макаквих других оцјена лично широког стваралачког спектра Лазара Перовића, намјера нам је била да објелодањивањем његове био-библиографије скренемо пажњу на ову доста важну и занимљиву личност црногорске културне прошлости. То се чини ради одређивања мјеста које му у њој припада, те критичког вредновања и коришћења његовог стваралаштва што нам га је оставио у наслеђе.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЛАЗАРА ПЕРОВИЋА

Овом библиографијом су обухваћени сви Перовићеве радови изузев из религије, стога што су и ови радови обрађени у његовој био-библиографији сачињеној по УДК-систему и објављеној у *Библиографском вјеснику* (бр. 2 за 1982).

1. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Божанствена комедија. Основна идеја и форма. Београд: Штампарија „Просвета“, [б. г.]. — 19 стр.
Прештампано из *Венца*.
2. Грко — словени и словенофили (њихова културно-историјска мисија). Београд: Штампарија „Меркур“, 1913 — 30 стр.
3. Двовјековна влада славне куће Петровић-Његоша. Приликом двјестагодишњице. Цетиње: Књажевска црногорска државна штампарија 1896. — XIV + 111. стр.
4. Историја српског народа за трећи и четврти разред основнијех школа. Цетиње: Државна штампарија, 1898. — 162 стр.
У коауторству с Милом Ковачевићем.
5. Историја српског народа за четврти разред основнијех школа. Друго издање. Цетиње: Државна штампарија, 1907. — 162 стр.
У коауторству с Милом Ковачевићем.

6. Историја Црне Горе за четврти разред основнијех школа. Прегледала и одобрила Школска комисија. Друго поправљено издање. Цетиње: Државна штампарија, 1911. — 43 стр.
7. Историја Црне Горе за трећи разред основнијех школа. Прегледала и одобрила К[њажевска] ц[рногорска] школска комисија. Друго поправљено издање. Цетиње: К[њажевска] ц[рногорска] државна штампарија, 1906. — 43 стр.
8. Лекције из православно-хришћанског догматичног богословља. По рускијем богословима за своје ученике Богословенско-Учитељске школе саставио —. Цетиње: К[њажевачка] ц[рногорска] државна штампарија, 1897. — 153 стр.
9. Лекције из православно — хришћанског догматичког богословља. По рускијем богословима за своје ученике Богословско-Учитељске школе саставио —. Цетиње: К[њажевачка] ц[рногорска] државна штампарија, 1898. — 153 стр.
10. Мајка учитељица у породици. Цетиње: Женско добротворно друштво, 1920. — 16 стр.
11. Мајка учитељица у породици. Друго издање. Котор: Бокешка штампарија, 1920. — 20 стр.
12. Наша дјеца и укућани са послугом. Цетиње: Државна штампарија, 1924. — 32 стр.
13. Нешто о критици уопште и наша савремена критика. Дубровник: Српска дубровачка штампарија 1905. — 23 стр.
Прештампано из *Срба*, год. IV.
14. Педагошки идеал св. Отаца. Београд: Штампарија „Св. Саве“, 1914, стр. 30.
15. Тит Ливије као историк и његова *Religio civilis*. — Београд: Штампарија „Св. Саве“, 1914. — 98 стр.
Прештампано из *Бранковог кола*.
16. Франческо Петрарка — Francesco Petrarca зачетак Ренезанса, хуманиста и пјесник. Котор: Бокешка штампарија, 1922. — 52 стр.
Есеј.
17. Црногорац и пропали типови. Цетиње: Штампарија А. Рајнвајн, 1919. — 23 стр.

2. ИСТОРИЈА

1. Грчко — словенски свијет, његови саставни етнографски елементи и културно — историјски позив с гледишта неких словенофила. — *Просвјета*, I/1893, св. XII, стр. 429 — 437.

О идеји словенофила и „мисија грчко-словенског свијета”.

2. Лудевит Штур и Н. Л. Данилевски. (Сравњење карактеристика њихових погледа на културне задаће Словенства). — *Просвјета*, II/1894, св. XII, стр. 629 — 638.

О јединству Словена.

3. Енциклика Папе Лава XIII и одговор рускијех и српскијех листова. — *Просвјета*, VI/1895, св. 1, стр. 31 — 34. Потписано иницијалима Л. Т. П.

О писању руске и српске штампе о енциклици папе поводом прославе педесетогодишњице свештеничке службе.

4. Александър I, руски цар. Писмо Александра I Петру I. Светоме Приопћио проф. Филип Ј. Ковачевић. — *Луча*, I/1895, св. 2, стр. 126 — 127

Објављен оригинал из 1814. г. и превод Л. Перовића.

5. Петар Други Петровић Његош као владалац. Написао Др. Лазар Томановић. — *Луча*. II/1896, св. 11, стр. 523. Потписано иницијалима Л. Т. П.

Биљешка.

6. Теократска влада у Црној Гори. Цетиње, на Никољдан 1895. — *Српски магазин*, I/1896, стр. 80 — 96.

Чланак.

7. Петровић Његош Сава Ивановић, Писмо владике Саве Петровића-Његоша. — *Луча*, III/1897, св. 3, стр. 128.

8. Острошки рат 1854. — *Зора*, 1897, св. 7—8, стр. 274—276.

Чланак према сјећању Риста Дамјановића.

9. Ковачевић Јово Б. Поносна Босна и кршна Херцеговина. — *Луча*, IV/1898, св. 1, стр. 48.

Биљешка.

10. Србија и Срби. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 430.

Биљешка о оцјени књиге „Овсјанова” Србија и Срби у руском листу *Њива*.

11. Лазаря Поповича, Черногорский владика Петръ I. Киев, Типография Н. Т. Корчака. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 428.

Приказ.

12. Двдесетогодишњица окупације Босне и Херцеговине. — *Луча*, I/1899, св. 1/2, стр. 95.

Биљешка о путописном чланку Јозефа Холечека.

13. Одношаји између Србије и Бугарске од XII до XV вијека. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка о историјској расправи проф. Рад. Агатановића.
14. Монтенегрина. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 341—342.
Приказ књиге Илариона Руварца.
15. [Јован Н. Томић, О Устанку Срба у Банату]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка.
16. Два хрватска меченика — 30 априла 1671 — (Устриш из хрватске историје). Написао др. Александар Митровић. Задар. Штампарија Спиро Артале. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 343.
Биљешка.
17. Руски добровољци у рату 1876. год. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 343.
Биљешка о чланку генерала Саве Грујића.
18. Пред Косовом, биљешка Зар. Р. Поповића. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка.
19. [Књижара Пахер и Кисић издаће књигу „О Косову“ Ивана Иванића.] — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
20. Из путних биљежака — Цетињски сватови написао Драгутин. Цетиње, Државна штампарија 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 506.
Биљешка.
21. La Zedda e la dinastia dei Balšidi (!) studi storioi documentati del prof. Guiseppe Gelcih. Spalato, tipografia Sociale Spalatino, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 506.
Биљешка.
22. Одзиви пријатнијех успомена — Бекица Шобајић: прештампано из „Оногошта“. Никшић, Никшићка акционерска штампарија. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 506.
Приказ.
23. Манастирска Звона. Из ратничких успомена Митрополита Црногорског Митрофана. — *Зора* [Мостар], V/1900, бр. 3, стр. 100—101.
Сјећање на морачку битку 1877. у којој су Турци поражени.
24. Руварац и Монтенегрина, написао Др Л[азар] Томановић, прештампано из „Бранкова Кола“, Карловци, манастирска штампарија, 1899. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 53.
Приказ.

25. На Сѣрни Ногі. — *Луча*, VI/1900, св. 3, стр. 167.
Билешка о књизи.
26. Ровинский Павел Аполонович, Черногорская история передъ судомъ архимандрита Илариона Рүварца. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 402.
Приказ.
27. Македонский вопросъ на почве его истории, етнографии и политики. Йован П. Рогановичъ. Казань, типография В. М. Ключниова, 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 402—403.
Приказ.
28. Четрдесетогодишњица сретне владе Његовог Краљевског Књаза Господара Николе I. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 607.
Билешка.
29. Томановић Ј[азар], Иван Црнојевић Господар Зетски. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 608.
Билешка о књизи.
30. Тит Ливије као историк и његова religio civilis. Београд. — *Бранково коло*, XVIII/1912, св. 7, ступ. 214—218; св. 8, ст. 244—246; св. 9, ст. 282—283; св. 10, ст. 317—319; св. 11, ст. 345—348; св. 12, ст. 374—376; св. 13, ст. 411—412; св. 14, ст. 439—440; св. 15, ст. 473—475; св. 16, ст. 508—509; св. 17, ст. 528—531; св. 18, ст. 569—570; св. 19, ст. 597—599; св. 20, ст. 634—636; св. 21, ст. 663—665.
31. „Писмо из Црне Горе“. Подгорица, 28. априла 1919. — *Самоуправа* [Београд], XVI/1919, бр. 120, стр. 2—3. Потписано са Ј. Пер., тј. Ј[азар] Пер[овић].
32. Хришћанство и његов историјски значај. — *Гласник, службени лист српске православне патријаршије*, II/1921, бр. 16, стр. 253—257; бр. 17, стр. 274—276; бр. 18, стр. 289—291; бр. 19, стр. 308—309.
Чланак.
33. Средњовековни католишки систем и слободна мисао. — *Весник српске цркве*, XXVII/1922, св. 1, стр. 18—23.
Чланак.
34. Русија и њена трагедија у садашњици. — *Црна Гора*, III/1922, бр. 21, стр. 1—2; бр. 22, стр. 1—2.
Говор одржан у Ваљеву.

3. ФИЛОЗОФИЈА И ПСИХОЛОГИЈА

35. Узајамни одношаји међу бићем и животом. Лазар Т. Перовић-Херцеговац. Фински залив, 9 јуна 1892. — *Босанско-херцеговачки источник*, 6/1892, бр. 7, стр. 251—255.
Теолошко — философска расправа.

36. Литературна еволуција на Западу (по проф. Карјеву). — *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 36, стр. [2—3], бр. 38, стр. [2—3].
- 36а. Философски идеали срећног живота и хришћански поглед на то. — *Просвјета*, II/1893, св. I, стр. 21—28.
- Погледи аналитичких филозофа на питање среће и хришћанско гледиште.
37. Ум, срце и воља човечија у њиховим узајамним одношајима. — *Просвјета*, I/1893, св. VIII, стр. 261—265.
- О основним психичким процесима: спознаји, осјећању и вољи.
38. Учешће разума у вјери. — *Просвјета*, VI/1895, св. I, стр. 6—10; св. II, стр. 57—61.
- О односу вјере и науке.
39. Филозофско расуђивање о бесмртности. — *Просвјета*, VII/1896, св. XI, стр. 603—608.
- Хришћанско схватање бесмртности, са освртом на пантеистичко и материјалистичко тумачење.
40. Материјалистичко учење о бесмртности и како се оно одазива на религиозно — морални живот човечији. — *Просвјета*, VIII/1897, св. 4, стр. 202—207.
- Чланак.
41. [Бранислав Петронијевић, Артур Шопенхауер]. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 500.
- Обавјештење.
42. Ubi bene ibi patria. — *Оногшт*, III(II)/1900, бр. 16, стр. [1]. Потписано псеудонимом *Максим*.
- Чланак.
43. Елементи психологије — Фонсегрив, Ж. Серг[еј] Пос. 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 680.
- Обавјештење.
44. Пажња, њени извори, развиће и улога у васпитању. — *Срћ*, 2/1903, бр. 8, стр. 344—352.
- Чланак.
45. Нашљебе лијепих и ружних тјелесних и душевних особина. — *Ловћенски одјек*, I/1905, бр. 6, стр. 321—339.
- Садржи: 1 Нашљебе тјелесних особина; 2. Душевне особине; 3. Пороци — пијанство, коцкање, злочин.

4. ВАСПИТАЊЕ. ОБРАЗОВАЊЕ. НАСТАВА

46. Је ли истина да религија слаби с развићем образовања? — *Просвјета*, VII/1896, св. II, стр. 70—76.

О односима науке и религије.

47. Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1895—6. (Саопштава се у изводу). — *Просвјета*, VIII/1897, св. 5, стр. 310—318; св. 7, стр. 316—326.

Садржи школе у: Ријеци Црнојевић, Љуботињу, Цеклину, Зубцима, Бару, Мркојевићима и Улцињу.

48. [Буро Поповић, Читанка за II разред основне школе]. — *Луча*, III/1897, св. 10, стр. 447—448.

Приказ.

49. Српски буквар, написали Буро Поповић и Јован Рогановић. — *Луча*, III/1897, св. 10, стр. 448.

Приказ.

50. Десетогодишњица Софије Мертваго на Цетињу. — *Луча*, IV/1898, св. 1, стр. 47.

Биљешка.

51. Буро Поповић, Читанка за први разред основнијех школа. Друго поправљено издање. Цетиње, Држ. штампарија 1897. — *Луча*, IV/1898, св. 1, стр. 47—48.

Приказ.

52. Приповјетке из старог и новог завјета за II, III и IV разред према наставном плану удесио: Н. Н. учитељ. — *Просвјета*, IX/1898, св. 2, стр. 146—152.

Приказ приручника Андрије Јовићевића.

53. Читанка за трећи разред основнијех школа Саставио Буро Поповић. Цетиње, Државна штампарија, 1898. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 432.

Биљешка.

54. Српски буквар, написали Буро Поповић и Јован Рогановић, друго поправљено издање. Цетиње, Државна штампарија, 1898. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 432.

Приказ.

55. Омладина, часопис српске средњошколске омладине. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 432.

Биљешка.

56. Читанка за други разред основнијех школа. Саставио Буро Поповић. Друго издање. Државна штампарија, Цетиње, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 507.

Приказ.

57. Историја Педагогије од К. Јелницкога, с руског превео и допунио Ж[ивко] Драговић. Цетиње, Држ. штампарија 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 507.

Приказ.

58. Буро Поповић и Андрија Јовићевић, Познавање и његовање човјечјег тијела за први и други разред основнијех школа, према наставном плану. Цетиње, Држ. штампарија, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 507.

Биљешка.

59. Познавање и његовање човјечјег тијела за трећи разред основнијех школа, према наставном плану написали Буро Поповић и Андрија Јовићевић. Цетиње, Држ. штампарија, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 507.

Биљешка.

60. Познавање и његовање човечијег тијела, за четврти разред основнијех школа по наставном плану написали Буро Поповић и Андрија Јовићевић. Цетиње, Држ. штампарија, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 507.

Биљешка.

61. Рачуница за први разред основнијех школа, израдили Буро Поповић и Андрија Јовићевић. Цетиње: Државна штампарија, 1899. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 508.

Биљешка.

62. Тридесетогодишњица Дјевојачког института. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 509.

Извјештај о прослави на Цетињу.

63. Упутства војничком старешинству за васпитање војске у војеном духу и дисциплини. — Саставио командир Митар Мартиновић. Цетиње: Државна штампарија, 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 111—112.

Приказ.

64. Реформа средњих школа у Русији. — *Наставник*, 18/1907, бр. 11/12, стр. 411—420; 19/1908, бр. 1/2, стр. 31—37.

Чланак.

65. Мисли познатијех педагошких писаца о учитељу и његовом делању у школи и друштву. — *Учитељ*, XXX/1910—1911, св. II, стр. 137—144;

св. III, стр. 202—210; св. IV, стр. 288—290; св. V, стр. 363—366; св. VI—VII, стр. 476—482; св. VIII, стр. 599—609; св. IX, стр. 764—767; св. X, стр. 764—767.

Према подацима аутора штампано и као посебан сенарат.

66. Савремени систем дјечјих завода прије школског доба. — *Практични учитељ*, II/1916, св. 2—4, стр. 33—48.

Чланак.

67. Ученик на раскршћу. — *Народни учитељ*, I/1923, бр. 5, стр. 79—83. Предавање одржано на концерту Друштва трезвености.

5. КЊИЖЕВНОСТ

а. Поезија

ОРИГИНАЛНЕ ПЈЕСМЕ

68. Дијете и пролеће Цетиње 18. 3. 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 5, стр. 65.
69. Срб сам... Цетиње, 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 6, стр. 86.
70. Лијени ученик. Цетиње, 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 7, стр. 97—98.
71. Ја сам српска планина. — *Голуб*, VI/1882, бр. 7, стр. 112.
Загонетка.
72. У школи!... Цетиње, септембар 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 10, стр. 148.
73. „Голубу” на крају године. На Цетињу 18. новембра 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 12, стр. 181.
74. Јово, Анка и Маца. На Цетињу, 1882. — *Голуб*, IV/1882, бр. 12, стр. 183.
75. Бачко писмо. На Цетињу, 25. јуна 1883. — *Голуб*, V/1883, бр. 8, стр. 119.
76. Зима. На Цетињу. — *Голуб*, VI/1884, бр. 1, стр. 5.
77. Рисну. — *Голуб*, VII/1885, бр. 3, стр. 44.
78. Човјек и орао. — *Босанска вила*, VIII/1893, бр. 23, стр. 348.
79. Сонет. — *Луча*, V/1899, св. 3—4, стр. 156.
Потписано псеудонимом *Максим*.
80. Не вјеруј им. — *Луча*, V/1899, св. 9—10, стр. 393. Потписано псеудонимом *Максим*.
81. Сјени своје мајке. — *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 471. Потписано псеудонимом *Максим*.

82. Црви. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 663. Потписано псеудонимом *Максим*.
83. Олги. — *Женски свет* [Нови Сад], 1901, бр. 6, стр. 90. Потписано псеудонимом *Максим*.

б. Народна поезија

84. Наод Момир. Српска народна пјесма. Пропратио —. — *Луча*, II/1896, св. 2, стр. 60—64.

в. Књижевна критика и биљешке

85. О „Пјеснику и Вили“. Књижевне оцјене. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 43, стр. [2]. Потписано иницијалима Л. Т. П.

Приказ.

86. Лирика по Каријеру. — *Луча*, I/1895, св. 1, стр. 5—12.

Есеј о *Carrière Moriz*-овој лирици.

87. *Zigfrid Sigurd u Nibelunge*. — *Луча*, I/1895, св. 3, стр. 180—184; св. 4, стр. 238—243.

Есеј.

88. Беатрица Дантова и Лаура Петрархина. Паралел и основна идеја. *Зора*, I/1896, бр. 4—5, стр. 164—166.

Есеј.

89. Уздисаји. — *Луча*, II/1896, св. 9, стр. 428. Потписано иницијалима Л. Т. П.

Приказ збирке пјесама Новице Ј. Николића.

90. Моје симпатије, Марка Цара. — *Луча*, III/1897, св. 5, стр. 135.

Позив на претплату.

91. „Хајдук Никац Страхиња Подгоранин“, позоришна игра у три чина од Буре Т. Перовића. — *Луча*, III/1897, св. 7/8, стр. 344.

Позив на претплату.

92. [Драгутин Илић, Светле слике из првих дана хришћанства. Књ. III. Мостар 1897]. — *Луча*, III/1897, св. 11/12, стр. 510.

Биљешка.

93. „Српски Магацин“, годишњи часопис, Дубровник, 1897. — *Луча*, IV/1898, св. 2, стр. 102.

Биљешка. Часопис је издаван у Рисну, а штампан у Дубровнику.

94. Западне ускршње мистерије. — *Луча*, IV/1898, св. 3, стр. 132—139.
Есеј о средњовјековним црквеним драмама.
95. Јубилеј Сундечићев. — *Луча*, IV/1898, св. 3, стр. 150.
Биљешка приликом 50-годишњице књижевног рада.
96. Лујо Војновић, Дубровачка Елегија. Дубровник 1898. — *Луча*, IV/
/1898, св. 4, стр. 198.
Биљешка.
97. Одговор уредништва. Госп. В. Л. Б. Сењ. — *Луча*, IV/1898, св. 4,
стр. 200.
Напомена о критици и објављивању пјесама В. И. Б., Нека узор — пјес-
ник прије свега.
98. Бујукдерска Венера, Од Мустафа Решида. С турскога Хасан Фехми
Наметак. У Мостару. Издање и штампарија издавачке књижарнице
Пахер и Кисић, 1898. — *Луча*, IV/1898, св. 5/6, стр. 261.
Рецензија.
99. Из моје домовине, цртице Светозара Ђоројевића у Мостару. Издаје
и штампа издавачка књижарница Пахер и Кисић 1898. — *Луча*,
IV/1898, св. 5/6, стр. 259—261. Потписано са Уредник.
Оцјена.
100. Најљепше српске народне пјесме из збирке Вука Ст. Караџића. У
Новом Саду, издање и штампа књижаре Браће М. Поповић, 1898.
— *Луча*, IV/1898, св. 5/6, стр. 262.
Приказ.
101. Божа Св. Николајевић. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 349.
Приказ његове збирке „Мајске пјесме”.
102. Нова књига. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 349.
Биљешка о намјери да се изда књига радова Јефтина Р. Шантића
103. Андра Гавриловић, Ватра се гаси. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Обавјештење да А. Гавриловић штампа приповијетку у свом листу *Искра*.
104. Барањчица, Ср. Карловци. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Приказ збирке приповиједака Стевана Радића.
105. Др. Буро Шурман, Повијест књижевности хрватске и српске. Заг-
реб, 1898. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Приказ дјела.

106. Кухач Фрањо, Анархија у хрватској умјетности и књижевности. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Биљешка.
107. Моја службена жена, роман. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Биљешка.
108. Сарајевске ноћи. — *Луча*, IV/1898, св. 8, стр. 350.
Биљешка приликом позива на претплату од Милоша Живковића.
109. Сулејманпашаић, Омер—бег. — *Луча*, VI/1898, св. 8, стр. 350.
Саопштење да се припрема издање српских народних пјесама.
110. [Johan Wolfgang Goethe, Ифигенија у Тавриди. Превео Јова Јовановић — Змај]. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 423.
Биљешка.
111. Рамазанске вечери, приповјетка Бран[ислава] Б. Нушића. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 423.
Биљешка.
112. Јаше Томића роман Трулеж. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 429.
Биљешка.
113. Невен. Лист Јована Јовановића Змаја. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 429.
Биљешка.
114. Хајин С. Давичо. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 429.
Оцјена његове збирке приповједака „Са јалије”.
115. [Упозорење Јовану А. Дучићу да има намјеру да изда своје пјесме]. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 429—430.
Биљешка.
116. Књижара Пахер и Кисић, Приповјетка Како се Аврам Несторовић свадио са Нестором Аврамовићем. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 430.
Биљешка о приповједи Јована Протића.
117. Разорено гнијездо, приповијетка Свет[озара] Ђоровића, Мостар 1898. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 430.
Биљешка.
118. Ранковић Светолик П., Сеоска учитељица. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 430.
Биљешка.

119. [Heinrich Heine, Лирски интермецо, превео Алекса Шантић]. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 430.
Биљешка.
120. Иван Трнски, Причалице. — *Луча*, VI/1898, св. 9/10, стр. 430—431.
Оцјена.
121. [Винко Зорић, Просјакиња]. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 431.
Поводом превода у руском часопису *Њива*.
122. [Dumas Alexandre (fils), Дениза, Превео Милан Вл. Борбевић]. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 431.
Биљешка.
123. Медини Милорад, Дубровачке покладе у XVI и XVII вијеку и Чубриновићеви наслједници. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 431.
Биљешка.
124. Поп Бира и поп Спира — приповјетка Ст[евана] Сремца. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 431.
Биљешка.
125. Алауповић Тугомир, Наше ране. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 432.
Биљешка.
126. Матавуљ Симо, Приморска обличја. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 499.
Биљешка.
127. Пропаст јаничара... приповјетка Чеде Мијатовића. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 499.
Биљешка.
128. Иверје, збирка приповједака А[нтонa] Матоша. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 501.
Биљешка.
129. Разорно гнијездо. Приповијетка Свет[озара] Боровића. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 501.
Приказ.
130. „Лирски интермецо“, пјесма Хенрика Хајнеа. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 502.
Приказ П издања Хајнејеве збирке у преводу Алексе Шантића и с уводом Марка Цара.
131. Поп Бира и поп Спира, приповјетка Ст[евана] Сремца. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 502.
Биљешка.

132. [Јефта Угричић превео је Достојевскога Злочин и казна]. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка.
133. [Јован А. Дучић нови уредник листа Зора]. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка.
134. Кнез Градоје од Орловога Града. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка о приповиједи Чеде Мијатовића.
135. Милићев гроб. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка о приповједи Михаила Сретеновића.
136. Милорад Митровић. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка о његовој збирци пјесама „Књига о љубави”.
137. Преведена. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка о италијанском преводу „Балканске царице” (превео Јован Николић).
138. Српска књига и чланак Стојана Новаковића у Бранковом колу. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.
Биљешка.
139. Стеван Сремац, Божићна печеница. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 96.
Биљешка.
140. Александар С. Пушкин. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 188—193.
Говор Л. Т. Перовића на прослави 100-годишњице пјесниковог рођења.
141. [Дјела арх. Нићифора Дучића]. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка.
142. Змајеве Булићи. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка.
143. Из старога јеванђеља. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка о збирци приповједака Боре Станковића.
144. Олуја. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка о позоришном комаду од Драгомира Брзака.
145. Сеоска учитељица. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка о роману Светолика П. Ранковића.

146. [Радоје Домановић, Из школе у живот, роман]. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка.
147. Мајка. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 262.
Биљешка о намјери Алексе Шантића да изда антологију пјесама о мајци.
148. Иверје. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 262.
Биљешка о књизи А. Г. Матоша.
149. Довршена. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка о приповјечи Чеде Мијатовића „Кнез Радоје од Орлова Града.”
150. [Збирка цртица Светозара Ђоровића, Испод Хума и Вележа изиђе скоро код Мите Стајића]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка.
151. Љетопис Матице Српске. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка.
152. Мала библиотека. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
О намјери књижаре Пахер и Кисић да изда приповјетке Јована Протића „Шарени шљунци”.
153. [Недељковић Милан, Прелом]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка.
154. [Превод из Пушкина]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка о намјери Ј. Јовановића Змаја да преведе једну од већих Пушкинових пјесама.
155. Енглески романи у Срба. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 343.
Биљешка.
156. О Босни и Херцеговини. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 343.
Биљешка о романима „Војача” од Јаг. Трухеске и „Финис Херцеговине” од непознатог писца.
157. У хаууке би. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 344.
Биљешка о приповјечи Миливоја Чудмировића.
158. [Благоје Недељковић Кечкић, Шарени Вјенчић]. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка.
159. Златија, слика из босанског живота, из садашњости, написао Младен Жујић. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка.

160. Иван Зорко, О збирци народних хрватских пјесама. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка.
161. Иво Ђипико. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка о Ђипиковој збирци приповједака „Приморске дјуше“.
162. Поштена породица. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка о роману.
163. Ријетка срећа. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 427.
Биљешка о комедији Милебе Симићеве.
164. Богдан Р. Милановић, Крајишкиње. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
165. [Буро Арнолд, Збирка пјесама]. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
166. Кнез Градоје од Орлова Града, приповјетка Чедџе Мијатовића. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка
167. [Милета Јакшић издаће пјесме у збирци]. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
168. [Милка Гргурова, Ратар]. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
169. [Радоје Домановић, Збирка приповједака]. — *Луча*, V/1899, св. 9/10, стр. 428.
Биљешка.
170. Пјесме Богдана Крајишника, „Крајишнице“. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 504.
Приказ.
171. Балканска царица у француском преводу. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 505.
Вјест о преводу дјела Николе I.
172. Свет[озар] Ђоровић [двје шаљиве игре: 1. Поремећен план и 2. Издаје стан под кирију]. — *Луча* V/1899 св. 11/12 стр. 505.
Приказ.

173. Српска Књижевна Задруга. — *Луча* V/1899 св. 11/12 стр. 506; VI/1900, св. 3, стр. 167; св. 6, стр. 403.
- Списак изашлих књига.
174. Забавник Српске Књижевне Задруге свеска XI-та. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 506—507.
- Преглед садржаја.
175. Видосава Бранковић. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 53.
- Биљешка о приповијести Јована Јовановића Змаја.
176. Свет[озар] Ђоровић, Записи из Касабе]. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 53.
- Приказ.
177. [Мала библиотека — VI и VII „Божјиња свеска“]. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 54.
- Биљешка.
178. Књига о љубави. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 110.
- Биљешка о књизи Милорада Митровића.
179. Арнаутске слике од И[лије] Вукићевића. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 110.
- Приказ.
180. По разним крајевима, слике с пута. Од Милана Савића. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 110.
- Биљешка.
181. Издаје стан под кирију, шаљива игра, Свет[озара] Ђоровића. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 111.
- Биљешка о преводу на турски језик.
182. Пјесме Кусме Новића. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 111.
- Приказ.
183. [Андра Гавриловић, чланак „Ка биографији П. П. Његоша“]. — *Луча*, VI/1900, св. 3, стр. 167.
- Биљешка.
184. [Мијатовић Чедо, Бураб Бранковић]. — *Луча*, VI/1900, св. 3, стр. 167.
- Биљешка.
185. Женидба Максима Црнојевића *srpská narodní písem.* Преложил Јосиф Холечек. — *Луча*, VI/1900. св. 3, стр. 167.

Биљешка о преводу у чешком листу Kvety.

186. [Бечки часопис »Der Bazar« о књазу Николи I Петровићу Његошу, песнику и кћери Јелени Петровић, песници]. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 215.

Биљешка

187. [Боборикин П, „Никип’] — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

188. Велизар по Мармонтелу, спјевао Живко Драговић. Држ. штамп. 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 215.

Биљешка.

189. [Веригчалин Василије, Нове приповијетке]. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

190. [Гдје је љубав ту је и Бог. Из прича за народ од грофа Л. Толстоја, превео Нектарије Аргировић. Вршац. 1900, артистички завод удове Ј. Е. Кирхнерке]. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

191. Дјечије срце. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 262.

Биљешка о збирци пјесама Благоја Недељковића Кечића.

192. Иво Ђипико — Са Јадранских обала. У Мостару 1900. Издање и штампачка издавачке књижарнице Пахер и Кисић. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

193. [Јан Гусъ,] драма в пяти дѣйствіях, переводъ с чешскаго И[ван] М[ихайлович] Иванов] и И[ван] И[ванович] Биљака книгоиздател-сво И. К. Голубева въ Москвѣ. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

194. [Н. А. Љељкин, На побувке!]. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.

Биљешка.

195. Српска Књижевна Задруга намјерава издати I и II књигу пјесама нашег Војислава. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 215.

Биљешка о намјери задруге да изда I и II књигу пјесама Војислава Илића.

196. Brandes G., Literatura XIX veka v'eja glavnih tečenijah Немецкаја литература. С. П. Б. 1900. — *Луча*, VI/1900, св.5, стр. 262.

Биљешка.

197. [Пушкинова изабрана дјела у хрватској књизи. О стогодишњици пјесникова рођења, издала Матица Хрватска, Загреб, 1899]. — *Луча*, VI/1900, св. 5, стр. 262.
- Биљешка.
198. [Хомјаков А[лексеј] С[тјепановић] „Димитриј Самозванац“. Трагедија у 5 дејств. С. П. Б. 1899. — *Луча*, VI/1900, св. 5, стр. 262.
- Биљешка о новом издању.
199. [Критическия статьи и замѣтки о Пушкине,] Н[икола] И[вановича] Чернаева, Харковъ 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 403.
- Биљешка.
200. Прелом, роман из наших дана, написао Милан Недељковић. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 403.
- Биљешка.
201. Свекрва. — *Луча*, VI/1900, 7/8, стр. 342.
- Биљешка о приповијести Јанка М. Веселиновића.
202. [Алфред Јенсен, Студија о Ивану Гундулићу]. — *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 487.
- Биљешка о научној расправи Алфреда Јенсена на њемачком језику.
203. Девесиље. — *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 487.
- Биљешка о Змајевим пјесмама.
204. Снохватице Змајеве. Св. III. Срем. Карловци, Манастирска штампарија 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 487.
- Биљешка.
205. [Бешовић Стеван Петров, Од шале до сатире]. *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 487; св. 9, стр. 547.
- Биљешка.
206. Јуначки споменик Великог Војводе Мирка Петровић-Његоша, Јуначке пјесме, бојеви Црногораца са Турцима 1852—1862. Нови Сад. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 680.
- Биљешка.
207. На Бадње вече. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 680.
- Биљешка о књизи Стевана Бешевића — Петрова.
208. Nel Montenegro — Impressioni di viaggio parte I (con 15 illustrazioni) — Cuido Gora. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 680.
- Биљешка.

209. И[ван] П[авлович] Чехов. [Приповијетка у пријеводу Веље Мирсављевића]. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 681.
Биљешка.
210. Неколико дана по српским земљама. Мрвице из Лазове торбице. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 681.
Биљешка.
211. Нешто о критици уопште и наша савремена критика. — *Срђ*, IV/1905, бр. 7/8, стр. 310—318; бр. 9/10, стр. 363—375.
Есеј о српској књижевној критици.
212. Латинско-хришћанска стара поезија. — *Духовна стража*, I/1908, бр. 6—7, стр. 187—197, бр. 8, стр. 235—240; бр. 9, стр. 272—277; II/1909, бр. 1, стр. 10—13; бр. 2, стр. 47—51;
Недовршени есеји.
213. *Divina commedia*. — Спољашња страна и основна идеја. — *Венац*, V/1913—1914, св. 2, стр. 90—96; св. 3, стр. 158—164.
Есеј о комедији Dantea Alighieri-a.
214. Бовани Бокаћио. Вјесник новог доба и новелиста. — *Ловћенски одјек*, I/1925, бр. 4—5, стр. 193—206.
Есеј.

6. ПОЗОРИШНА УМЈЕТНОСТ

215. Позоришно одјељење у „Зетском дому“... — *Луча*, II/1896, св. 7, стр. 329.
Биљешка о граби.
216. Позоришно друштво на Цетињу. — *Луча*, III/1897, св. 5, стр. 224
Биљешка о посјети Цетињу глумца Бұра Протића.
217. [Шантић Алекса је компоновао пјесму „Пијмо вино...“ од Николе I Петровића]. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 511.
Биљешка.
218. [Милош Дозела, Одјек из Мостара. Марш у славу вјенчања Данила Петровића — Његоша]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка.
219. Онамо онамо. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 343.
Биљешка о пјесми Николе I Петровића коју је компоновао Јован Пачу.
220. [Исидор Бајић, Змајевка — марш у част Змајеве 50-годишњице књижевног рада]. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 344.
Биљешка.

221. Из нашег позоришта. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 344.

Биљешка о глумцу Јовану А. Марковићу, који је 28. VII приредио три позоришна комада на Цетињу.

222. Из позоришта. — *Луча*, V/1899, св. 11/12, стр. 511.

Биљешка.

223. Из нашег позоришта. — *Луча*, VI/1900, св. 1, стр. 55; св. 4, стр. 216; св. 5, стр. 264; св. 6, стр. 403; св. 8, стр. 488.

О приредбама Позоришног друштва на Цетињу под руководством Д. Крсмановића.

224. Национални репертоар Српског народног позоришта. — *Луча*, VI/1900, св. 2, стр. 110—111.

Црказ студије Павла Поповаћа.

7. БИОГРАФИЈЕ И БИОГРАФСКЕ БИЉЕШКЕ. НЕКРОЛОЗИ

225. Митрополит Платон. Лазар Т. Перовић-Херцеговац. — *Босанско-херцеговачки източник*, V/1891, бр. 11/12, стр. 490—492.

Некролог Митрополиту кијевском.

226. Света браћа Кирил и Методије, словенски апостоли. — *Просвјета*, VI/1895, св. III, стр. 123—132; св. IV, стр. 185—190; св. V, стр. 241—247; св. VI, стр. 302—308; св. VII, стр. 347—353; св. VIII, стр. 397—403; св. IX, стр. 462—469.

О животу и просветитељском раду.

227. [Сава Бјелановић]. — *Луча*, III/1897, св. 1/2, стр. 80.

Некролог

228. [Хуго Дубек]. — *Луча*, III/1897, св. 1/2, стр. 80.

Некролог.

229. Др Петар Миљанић. — *Луча*, III/1897, св. 9, стр. 399—400.

Поводом смрти.

230. Мир праху бесмртнога Вука. — *Луча*, III/1897, св. 10, стр. 403—405.

Црпником стодесетогодишњице ређења и преноса земних остатака Вука Караџића из Беча у Београд.

231. Митрополит Михаило. — *Луча*, IV/1898, св. 2, стр. 104.

Некролог српском митрополиту.

232. Милутин Ј. Гарашанин. — *Луча*, IV/1898, св. 3, стр. 152.

Некролог

233. Јован Сундечић, Од Уредника. — *Луча*, IV/1898, св. 4, стр. 156—158.
Поводом прославе 50. годишњице књижевног рада.
234. Животопис Борђа Николајевића, митрополита Дабро-Босанског, написао и издао Димитрије Руварац. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 500.
Биљешка о књизи.
235. Читгуља. — *Луча*, V/1899, св. 3/4, стр. 182—183.
Некролог Радоју Рогановићу.
236. [Василије Васиљевич Болатов]. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 216.
Некролог.
237. Јован Сундечић. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 404.
Некролог.
238. Св. Кирило. Живот и образовање његово пре проповедништва међу Словенима. — *Утешитељ*, I/1909, бр. 3, стр. 80—88.
Чланак.
239. Редак културни јубилеј. Софија Петровна Мертваго. — *Пијемонт* III/1913, бр. 10, стр. 3.
Поводом 25-годишњице рада на културно-просветном пољу Рускиње Софије Петровне, управнице Бевојачког института на Цетињу.
240. Софија Петровна Мертваго. — *Црна Гора*, II/1921, бр. 58, стр. 3.
Некролог (— 25. V 1921).
241. Вој[ода] Симо Поповић. — *Црна Гора*, II/1921, бр. 63, стр. 2—3.
Некролог (— Улцињ, 19. VIII 1921).
242. Т. Др Петар П. Ораовац. — *Црна Гора*, III/1922, бр. 55, стр. 2.
Некролог (— Софија, 1922).

8. ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ ИЗ РАЗНИХ ОБЛАСТИ НАУКЕ

243. Мађедонија. — *Луча*, I/1895, св. 2, стр. 144.
Обавјештење о почетку излажења часописа *Мађедонија* у Београду.
244. Пут око земље на коњу. — *Луча*, I/1895, св. 4, стр. 303.
О путовању књаза Вјажевског.
245. 30-годишњица Цетињске читаонице. — *Луча*, IV/1898, св. 2, стр. 53—65.

Извјештај о прослави 7—8. II 1898. г. са говором Бура Поповића о раду и значају друштва и са здравицом књаза Мирка Петровића — Његоша, покровитеља.

246. Академска премија. — *Луча*, IV/1898, св. 4, стр. 199.

Биљешка да је Лазо Б. Поповић примио за своју дисертацију *Сегногорске vladуки s konca XIX-go stoljetija* награду Кијевске духовне Академије.

247. Невесиње, лист за политику и књижевност, Никшић. — *Луча*, IV/1898, св. 4, стр. 199.

Биљешка о почетку излажења листа.

248. [Марко Цар, Низ равно Приморје]. — *Луча*, IV/1898, св. 8. стр. 349.

Биљешка.

249. Законик цара Душана. — Са предговором и примједбама Стојана Новаковића. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 429.

Биљешка.

250. [Вулетић — Вукасовић Вид. Самртни или погребни обичај код Мухамеданаца у Херцеговини и Босни]. — *Луча* IV/1898, св. 9/10, стр. 431.

Биљешка.

251. Кукић Никола, Српске народне умотворине из разних српских крајева. — *Луча*, IV/1898, св. 9/10, стр. 431.

Биљешка.

252. Са Влтаве на Нишаву. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 499—500; V/1899, св. 9/10, стр. 427.

Приказ књиге Александра Ј. Митровића.

253. Караџић Вук Стефановић, Српски ријечник. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 500.

Биљешка.

254. Звезда, породични лист. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 500—501.

Биљешка.

255. Календари за 1899. — *Луча*, IV/1898, св. 11/12, стр. 502—503.

Биљешка о календарима: „Орао“, „Србобран“ и „Дубровник“.

256. Нова Искра под уредништвом Ристе Одавића. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 95.

Биљешка.

257. „Караџић“, лист за српски народни живот, обичаје и предање. Јануар 1899. год. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 96.

Биљешка.

258. [Кухић Никола Ст. у Загребу издао збирку народних умотворина]. — *Луча*, V/1899, св. 1/2, стр. 96.
Биљешка.
259. [Марко Цар, Низ равно Приморје]. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 261.
Биљешка прије издања.
260. Звезда. — *Луча*, IV/1899, св. 5/6, стр. 262.
Биљешка о листу.
261. [Позив на претплату Др. Александра Митровића, Са Влтаве на Нишаву]. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 262.
Биљешка.
262. Буњевци и Шокци. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка о расправи Ивана Иванића.
263. Из старе Србије и Маћедоније. — *Луча*, V/1899, св. 7/8, стр. 342.
Биљешка о путопису Ивана Иванића.
264. Изјава уредништва. — *Луча*, IV/1899, св. 11/12, стр. 511; V/1899, св. 11/12, стр. 512.
Захвала сарадницима и молба за даљу сарадњу.
265. Живот. — *Луча* VI/1900, св. 2, стр. 111.
Биљешка о новом хрватском часопису.
266. [Борновски Александар, Прославнаго сербскогo ученаго Вука Стефановића Караџића]. — *Луча*, VI/1900, св. 3, стр. 167.
Биљешка о чланку.
267. Dai Montenegro al Golfo di Ambracia. Gonsoderazioni etnografiche dal socio Dott. Antonio Baldacci. — *Луча*, VI/1900, св. 3, стр. 167.
Биљешка.
268. Др Михаил В. Вујић, Економно политички погледи — Дубровчанина Николе Вида Гучетића из друге половине XVI вијека. Ср. Карловци, Српска манастирска штампарија 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214.
Приказ.
269. Најглавније болести наших усјева, написао Филип Јерговић, професор, Цетиње. Држ. штампарија 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 214—215.
Приказ.
270. Сто-педесет-годишњица Павла Јосифа Шафарика. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 215.
Биљешка.

271. Реформа календара. — *Луча*, VI/1900, св. 4, стр. 215—216.
Биљешка о књизи Максима Трpkовића.
272. *Ženskiј vopros* — Сурkin. О. М. Др Москва 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 5, стр. 262.
Приказ.
273. Јубилеј. — К[онстантин] П[етровић], Побједоношчев Обер прокурор св. Синода. — *Луча*, VI/1900, св. 5, стр. 263.
Биљешка.
274. Педесетогодишњица Јована Гүтемберга. — *Луча*, VI/1900, св. 5, стр. 263.
Биљешка о прослави у Мајинцу.
275. Оглед француске библиографије о Србима и Хрватима, 1544—1900, прибрао и сјединио Н[икола] С. Петровић. Издање Српске краљевске академије. Биоград, Државна штампарија 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 8, стр. 487.
Биљешка.
276. *Praktiched Deutsch-Serbisch Conversationsbuch... von Ivan Vasin Pović, Leipzig*. — *Луча*, VI/1900, св. 9, стр. 547.
Биљешка.
277. Француске речи. Израдио др Крало Мајер, Бгд. 1900. — *Луча*, VI/1900, св. 9, стр. 547.
Биљешка.
278. Италијанска краљица пјесник. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 680.
Биљешка о пјесмама италијанске краљице Јелене.
279. Књига о здравом и болесном човјеку — Дра Боко. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 681.
Биљешка.
280. Опрoштај уредников. — *Луча*, VI/1900, св. 11/12, стр. 684—686.
Биљешка.

9. ПРИЈЕВОДИ

1. Гај Јулије Цезар: Галски рат. *Commentarii de bellogallico*. Београд: Издавачка књижара Геце Кона, 1921. 83 стр.
2. Гај Салустије Крист: Југүртин рат. Београд: Књижарница Геце Кона, 1913—103 стр.

3. Говори Цицерона против Каталине. Београд: Књижарница Геце Кона, *Луча*, 1912. — 95. стр.
Предговор преводиоца.
4. Јенко Терезина. У Црној Гори. Путописна црта и утисци. Написала Терезина Јенкова, посрбио Ур. [Лазар Т. Перовић]. — *Луча*, III/1897, св. 5, стр. 189—194; св. 6, стр. 228—231; св. 7/8, стр. 291—299.
5. Јеготе ЈегѠт. Мој ујак. Написао Цером Цером. [Превео Лазар Перовић]. — *Луча*, V/1899, св. 3/4, стр. 144—146. Потписано псеудонимом *Максим*.
6. Кармазан Николај М[ихаилович]. — Јадна Савка. Превео с руског Ур. [— Лазар Т. Перовић]. — *Луча*, III/1897, св. 1, стр. 17—24; II/1896, св. 12, стр. 544—550.
7. Пушкин Александар Сергејевич. Памјатник. — *Луча*, V/1899, св. 5/6, стр. 192.
Пјесма објављена уз чланак Л. Т. Перовића: Александар С. Пушкин.
8. Russotto A. На што нам живот? (Pourquoi la vie?) Рационално рјешење питања опстанка. Пријевод 25—ог француског издања А. Russotto. [Прев.] Ур. [— Лазар Т. Перовић]. — *Луча*, VI/1900, св. 6, стр. 280—284; св. 7, стр. 410—412; св. 8, стр. 466—469; св. 9, стр. 516—520.
9. Тит Ливије: Римска историја. Књиге XXI и XXII. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1924—118 стр.
10. Chanson de Rolande. Император Карло Велики и његови барони. С француског проф. Лазар Т. Перовић. — *Луча*, I/1895, св. 12, стр. 602—610.

III ЛИТЕРАТУРА О ЛАЗАРУ ПЕРОВИЋУ

1. Аноним: Проф. Лазар Т. Перовић. [С портретом.]. — *Алманах подмлатка Друштва Црвеног крста*, 1928, бр. 75.
О животу и раду.
2. Аноним: Лазар Перовић, професор и књижевник. [С портретом]. — *Босанска вила*, XVI/1901 бр. 13—14, стр. 225—228.
О његовој књижевној и јавној дјелатности.
3. Аноним: Лекције из православно-хришћанског догматичког богословља. — *Зора*, [Мостар]1899, св. 4, стр. 150.
Биљешка о појави књиге.
4. Аноним: Двојековна владавина династије Петровић Његош... — *Зора*, 1896, св. 9, стр. 354.

Биљешка о појави књиге.

5. Аноним: Лазар Т. Перовић, професор и књижевник. — *Народна ријеч*, 10/1928, бр. 24, стр. 2.

Некролог.

6. Аноним: Реферат на други дио Српске историје од Мила Ковачевића и Л. Перовића (за III р. осн. школе) — донесен на V редовној скупштини Учитељског удружења Ријечке нахије. — *Просвјета*, XI/1900, св. VI, стр. 338—344; св. VII, стр. 393—398.

Рецензија.

7. Аноним: Реферат на први дио Српске историје од М. Ковачевића и Л. Перовића за IV. р. осн. школе донесен на VI редовној скупштини учитељског удружења Ријечке нахије. — *Просвјета*, XI/1900, св. XI—XII, стр. 642—650.

Рецензија.

8. Аноним: Lazare Th. Perovitch: Les Slave du lointain passe et leur developpment national intellectuel. Paris, 1917. — *Srpske novine*, LXXXIV/1917, бр. 71, стр. 3—4.

Приказ.

9. Б.: Сан или шала? — *Католички лист*, 73/1922, бр. 15, стр. 175—178. Неразријешен иницијал.

Осврт на чланак Лазара Т. Перовића у *Веснику српске цркве* (г. XXVIII, стр. 18. сл.) под насловом „Средњовековни католички систем и слободна мисао“.

10. Бабић, Ј[ован] Ј.: Лазар Т. Перовић. Франћеско Потрарка, заштитник ренесанса, хуманиста и песник. Бокешка штампарија у Котору 1922. Ваљево. — *Гласник професорскога друштва*, III/1923, св. 1—2, стр. 46—48.

Приказ.

11. Брџанин: (У Даниловграду ревизију школе извршио проф. Лазар Перовић). — *Новесине* [Никшић], I/1898, бр. 9, стр. [3]. Неразријешени псеудоним.

12. Вукчевић, Мих[аило]: Лазар Т. Перовић. — *Записи*, II/1928, књ. III, св. 3, стр. 192.

Некролог.

13. Др. Франц: Како нас познају. — *Нова ревија* [Макарска], I/1922, бр. 2, стр. 165—167.

Осврт на чланак Лазар Перовића „Средњовековни католички систем и слободна мисао“ изашлог у *Веснику српске цркве*.

14. Мартиновић, Душан: Лазар Т. Перовић. — *Цетињски лист*, III/1978, бр. 56, стр. 2.
Поводом 50 година од смрти.
15. Мартиновић Нико С.: Књижевни и научни рад у Цетињској гимназији 1881—1941. — *Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*, Цетиње 1962, стр. 219—220.
16. Мартиновић, Нико С.: *Развој штампе и штампарства у Црној Гори 1493—1945*, Београд 1965, стр. 229.
17. Пејовић, Боко Д.: *Друштвено-филозофски погледи у Црној Гори од почетка XIX до средине XX вијека*, САНУ, Титоград 1980, стр. 225—228.
18. [Поповић Буро]: [Реферат на Српску историју за III. и IV. раз. од г. г. Лазара Перовића и Мила Ковачевића]. — *Просвјета* [Цетиње], IX/1898, св. IX—X, стр. 568—578.

Рецензија.

АНДРИЈА
П. ЈОВИЋЕВИЋ
(1870—1939)

I БИОГРАФИЈА

Андрија Јовићевић је рођен 8. фебруара 1870. године на Ријечком Граду (Ободу), код Ријеке Црнојевића. Основну школу је завршио у мјесту рођења, а нижу гимназију на Цетињу школске 1885/86. године. Услед недостатка материјалних средстава морао је прекинути редовно школовање те није завршио чак ни средњу школу, иако је био одличан ђак. Касније, када му се указала могућност да настави школовање, није био боље среће. Требало је да као стипендиста (1894. године) иде у Петроград да настави школовање. Стипендију су му били издејствовали пјесник Јован Сундечић и митрополит Митрофан Бан, али је у томе онемогућен јер му надлежне власти нијесу одобриле одлазак из земље¹⁾

Године 1886, као шеснаестогодишњи младић, у недостатку просвјетног кадра, постављен је на дужност учитеља у Манастиру Морачи. Првих девет година је службовао у разним мјестима Црне Горе (Поља Колашинска, Голубовци, Бјелице, Чево), а затим је као учитељ, односно управитељ основне школе на Ријечи Црнојевића, радио до пензионисања

1) Барјактаровић, Мирко Р., *Андрија П. Јовићевић*, (20. II 1870—19. I 1940). — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1940, XV, 189—190.

Код проф. Барјактаровића погрешно је забиљежен и дан рођења и датум смрти Андрије Јовићевића.

(1924). У свом родном мјесту је провео посљедње дане, гдје је послје дуге болести умро у шездесет деветој години живота (3. јула 1939. године).

Андрија Јовићевић је систематским и упорним радом на личном усавршавању надокнадио оно што редовним школовањем није постигао. Таквим радом Јовићевић је успио да се уврсти у круг најугледнијих и најобразованијих црногорских просвјетних радника и у ред наших најплоднијих стваралаца на пољу етнологије крајем прошлог и скоро четири деценије овог вијека.

Андрија Јовићевић је, као друштвено-политички и јавни радник, обављао више значајних функција и узимао активног учешћа у раду друштвених организација, у културним и националним манифестацијама.

Као учитељ и управитељ основне школе био је врло цијењен и омиљен међу просвјетним радницима, па је стога заузимао и разне руководеће положаје у стручним удружењима.

Године 1901. на оснивачкој скупштини у Никшићу, изабран је за првог предсједника Црногорског учитељског удружења. Био је ванредни члан Просвјетног савјета Црне Горе и вишегодишњи ревизор основних школа.

У народу је такође уживао велики ауторитет, познат под популарним именом „Учитељ Андро“. Године 1911. биран је за народног посланика у Црногорској скупштини, гдје се активно залагао за многе социјалне реформе.

Као родољуб учествовао је у балканским ратовима. (Био је помоћник шефа бригадног штаба, са задатком да води дневник ратних догађаја).

Био је велики поборник уједињења (1918) и за исто се јавно декларисао. Том приликом „узима видног учешћа у раду на смирењу духова да не дође до проливања братске крви у Ријечкој нахији“.²⁾

1931. године именован је за предсједника Ријечко-жупско-жабљачке општине.

За своје заслуге одликован је више пута: медаљом за ревност, орденима књаза Данила I четвртог и петог реда, св. Саве петог и четвртог степена.

Поред редовне учитељске дужности и обављања поменутих и других функција културног и јавног радника, Андрија Јовићевић се врло интензивно бавио стручним и научним радом. И заиста, „ријетко је било човјека од пера у нашим крајевима који је тако многострано и са видним успјехом дјеловао на њиви народног просвјештавања и подизања наше науке, и који је са толико енергије, вредноће и активности успио да уђе у живот јавног радника...“³⁾

*

Андрија Јовићевић је вишеструко занимљива личност. Он није само истакнути културни и друштвено-политички радник, већ и врло креативна личност на пољу науке. Његова научно-истраживачка дјелатност у целини је врло плодна, а његов научни развојни пут и остварено дјело специфични и врло интересантни. Његов рад чине књижевни, стручни и

2) Ibidem.

3) И. К.: Андрија Јовићевић-учитељ и књижевник. — *Слободна мисао*, XVII/1939, 25, 5.

научни радови. Из његовог неуморног сакупљачког рада и научно-истраживачке активности резултира велики број штампаних радова, чиме је задужио више научних дисциплина, првјенствено етнологију, антропогеографију, историју и филологију.

Захваљујући природној даровитости и свом интелекту, живом интересовању за богату црногорску традицију и способности опсервација, у вријеме службовања по разним крајевима Црне Горе, Јовићевић није пропуштао zgodну прилику да се непосредно упозна и осјети народни живот и обичаје. Касније познанство са Цвијићем биће од пресудног утицаја на његово правилно схватање друштвених појава и процеса, као и даљу научну усмјереност.

Писао је приповјетке⁴) из народног живота и једну комедију у три чина „Преварени кадија” (догађа се у Подгорици), чланке педагошко-дидактичке и методске садржине, уџбенике, историјске расправе и др., али главни домен његовог рада била је етнолошка наука, којом се почео бавити од ране младости.

Као двадесетдогодишњи младић написао је у цетињској *Просвјети* први чланак под насловом „Куће и кућевни намјештај у Зети” (1893). Од тада па до краја прошлог вијека активно сарађује у разним часописима, листовима и другим публикацијама у Црној Гори, Србији, Босни и Хрватској. Објављивао је у *Просвјети* (Цетиње), *Лучи* (Цетиње), *Србобрану* (Загреб), *Гласу Црногорца* (Цетиње), *Босанској вили* (Сарајево), *Оногшту* (Никшић), *Невесинју* (Никшић), *Књижевном листу* (Цетиње), *Братству* (Београд), *Записима* (Цетиње), *Зетском гласнику* (Цетиње), *Гласнику српског географског друштва* (Београд), *Лужњаку* (Цетиње), зборнику *Цетиње и Црна Гора* (Београд) и другим публикацијама.

Његово стваралаштво може се подијелити, углавном, на три периода: први период од 1893—1903, други период од 1903—1926, и трећи период од 1926. године.

Прву фазу његовог стваралаштва карактеришу тематски прилично разноврсни радови публицистичко-педагошког карактера и неколико мањих и већих чланака са етнолошком и историјском садржином. Тако се, заправо, уз публицистичко-педагошку активност уздигао и прерастао у научника и запаженог сарадника Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу (од 1903) и Српске академије наука у Београду⁵) (од 1909. године).

Када су се крајем прошлог вијека почели у Црној Гори штампати уџбеници за основне школе, Јовићевић је био међу првим просвјетним радницима на том послу. Написао је сам или у друштву са Буром Поповићем, главним црногорским школским надзорником, девет уџбеника. У доба када је школство у Црној Гори оскудијевало у стручним кадровима и уџбеницима, ове књиге су корисно послужиле за подизање квалитета наставе.

4) Његова цртица „Перјаник” ушла је у Божовићеву *Антологију црногорских песника и приповедача* (Подгорица 1927).

5) У неким црногорским публикацијама се налази да је Јовићевић био дописни члан Српске академије наука. Стога смо се интересовали код Српске академије наука и умјетности у Београду, да ли у њиховом *Годишњаку*, гдје се иначе објављују имена умрлих и живих чланова Академије, постоји и име Андрије Јовићевића. Од Етнографског института Академије добили смо негативан одговор.

Посебно објављена дјела, карактеристична и значајна за прву фазу његовог стваралаштва, су „Домаће његовање и васпитање дјеце у Црној Гори“ (Цетинје, 1901, 1—104) и „Слике из прошлости Цеклина“ (Загреб, 1902, 1—285). Ово дјело Јовићевић је написао заједно са учитељем Михаилом Стругаром у жељи да сачува од заборав поједине важније јуначке подвиге везане за историју Цеклина. Оно садржи занимљивих антропогеографских података и историјских фрагмената, можда у неким случајевима субјективно интерпретираних, што је својевремено изазивало живу полемику, због чега је Јовићевић имао и неприлика.

У другој фази својег стваралаштва Јовићевић је написао најважнији број научних радова. Нећемо се задржавати на оцјени појединих радова, већ његовог рада као цјелине, полазећи од тога да је свако људско дјело, па и Јовићевићево, нужно посматрати у просторној и временској димензији.

Вријеме у коме је он живио и радио у погледу научног проучавања, врло је значајно, нарочито у етнологији и антропогеографији. У ствари, после Вука Ст. Караџића, оснивача српске етнологије, уједно и врло значајног сликара црногорске средине, крајем деветнаестог столећа јавља се нова генерација, на челу са великим географом и научником свјетског гласа Јованом Цвијићем, која „позива све просвећене синове нашега народа да прикупљају градиво из области народнога живота и рада“. Тада се по први пут приступа планском и систематском проучавању етнолошке грађе у Црној Гори, као и у осталим југословенским крајевима, захваљујући новооснованој публикацији *Српски етнографски зборник* Српске академије наука у Београду и *Зборнику за народни живот и обичаје Јужних Словена* Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу. У оба ова зборника публикован је богати етнолошки материјал у Црној Гори, док је сам Јовићевић објавио око 1800 страна штампаног текста.

Када је 1902. године Цвијић, енергично организујући научно-истраживачки рад, покренуо едицију *Насеља српских земаља* у оквиру помунутог зборника, поред својих ученика, заинтересовао је школоване људе, који су живјели у народној средини, да прикупљају податке о насељима и поријеклу становништва.

У том циљу Цвијић се исте године обратио и ондашњем Министарству просвјете и црквених послова Црне Горе с молбом да министар (Симо Поповић) „изволи обратити пажњу учитељима и свештеницима у Црној Гори на проучавање наших тамошњих села“.⁶⁾ Читава група научника ангажована је у том периоду на проучавање етнологије Црне Горе: Јован Ердџановић, Светозар Томић, Богдан Лалевић, Иван Протић, Петар Шобајић, Радосав Вешовић и др., а међу њима Андрија Јовићевић, посебно интересантна и плодотворна личност. Резултати рада ових научника су од фундаменталног значаја за даље етнолошко, географско, историјско и социолошко истраживање Црне Горе.

Тако је захваљујући Цвијићу и његовим ученицима и сарадницима, добар дио Црне Горе проучен у етнолошком, антропогеографском и историјском погледу.

Андрија Јовићевић, као већ афирмисани просвјетни радник и писац, одазвао се Цвијићевом позиву, који му је повјерио врло крупне

6) Архив СРЦГ Цетинје, Министарство просвјете, 1902, бр. 305.

задатке сакупљања грађе из народа и проучавања насеља и становништва неиспитаних крајева Црне Горе. Цвијић је брзо учио способност Јовићевића за научни рад. Није требало много времена да се у томе освједочи. Давао му је инструкције и пуну моралну и материјалну подршку. И Јовићевић је, великим трудом и пожртвовањем, успјешно обавио многе повјерене му задатке.

Под Цвијићевим руководством и под утицајем његових радова, нарочито инструктивних „Упутстава за проучавање српских земаља“, приступио је темељитијем проучавању становништва и насеља разних црногорских крајева. Тако је Андрија Јовићевић постао један од најмарљивијих Цвијићевих сарадника. Од 1906. године он се врло систематски и интензивно бави проучавањем становништва појединих црногорских племена и насеља. У *Српском етнографском зборнику*, у *Насељима*, која су до 1927. године излазила под Цвијићевим уредништвом, Андрија Јовићевић је, у периоду од 1909—1926, објавио шест монографија са 1460 страна штампаног текста, „...док имамо универзитетских професора који држе на Београдском Универзитету преко тридесет година катедру, а нијесу у Академијиним издањима за цијело вријеме објавили ни неколико десетина страна својих научних радова!“⁷⁾

У ствари, најбољи дио Јовићевићевог веома опсежног и значајног научног опуса представљају баш дјела монографског карактера, објављена у издањима поменутог зборника.

Сами карактер публикације ове високе научне институције, у којој су највећим дијелом сарађивали универзитетски професори, у извјесном смислу су довољни аргументи вриједности и значаја Јовићевићевих радова.

Јовићевић је објавио богату етнолошко-антропогеографску грађу о поменутих племенима и нахијама. Уводна поглавља својих радова је посветио приказу физиогеографских агенаса природне средине. За сваку проучену област описао је границе и величину територије, конфигурацију оропластике, хидрографске објекте, климатске карактеристике и флору укратко. У ствари, у проучаваним крајевима Јовићевић јасно приказује и даје географску слику предјела уопште, а потом свако село свако братство и готово сваку кућу у њима обрађује са етнолошког аспекта.

Проучио је велики број насеља (око 300 села и 6 вароши) при чему је обратио пажњу на њихове положаје, типове и врсте; на привредне прилике имовинске односе и занимања; на типове кућа и осталих зграда; на топониме и генезу насеобинских агломерација; на старине и традицију; на трагове старих насеља — селишта, старе цркве, црквине и гробља, градине, гомиле итд. Посебну је пажњу у својим проучавањима обраћао на поријекло становништва и њихове етничке карактеристике (тјелесне и психичке особине, језик, ношњу, обичаје и друго) затим, на миграције и њихове узроке итд. Посједовао је способност за проучавање психичких особина становништва.

Цвијић га је честим савјетима упућивао у методологију научног рада, што је досљедно користио. Врло је карактеристично да је Јовићевић сву ту обимну етнолошку грађу прикупио на терену, екскурзи-

7) Драгићевић, Ристо Ј., *Андрија П. Јовићевић*, In memoriam. — *Записи*, XII/1939, XXII, 3, 190.

рајући од села до села и идући од куће до куће. На тај начин је добијао информације о живој народној традицији на лицу мјеста интервјуишући старије људе који воле да причају о старини а „знају набројати уназад 8 до 12 и 15 пасова“ — како то сам Јовићевић истиче. Осим предања за своје радове Јовићевић је консултовао и доступну литературу (Болица, Јиричек, Ровински, Милаковић, Цвијић, Ј. Томић, С. Накићеновић и др.). Користио је затим, грамате Ивана Црнојевића и других зетских владара, писма појединих историјских личности и слично. У прилогу неких радова је давао шематске приказе кућа, фотографије, табеларне прегледе домаћинства по братствима и племенима, а урадио је успјешно и двије мапе (Ријечке нахије и Скадарског језера). Према томе, служио се готово свим доступним средствима географског и етнолошког истраживања и саопштавања.

Још од 1903. године Јовићевић постаје стални сарадник Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу, која му штампа у едицији познатог *Зборника за народни живот и обичаје Јужних Словена* седам већих етнолошких радова. Међутим, ти радови, иако врло занимљиви и значајни, ипак се не могу упоредити ни по опсегу ни по квалитету са његовим радовима објављеним у Београду.

Када је ријеч о његовим прилозима историјској науци, треба истаћи да Јовићевић, прилично аргументовано и убједљиво доказује да се Прапратна — резиденција зетског кнеза Стевана Војислава, налазила на обали Скадарског језера (у Доњим Мурићима). Самим тим он негира мишљење К. Јиричека, да је Прапратна била негдје у близини Бара, на приморским падинама Румије, а исто тако полемише и са П. Ровинским који сматра да је ова стара зетска престоница била у Црмници. Узимајући у обзир политичке прилике, стратегијски положај и економске услове, Јовићевићево мишљење је несумњиво најприхватљивије.

У последњем периоду стваралаштва Јовићевић је сакупљао грађу за обимно дјело „Манастири у Црној Гори“, од чега је објавио серију прилога у *Зетском гласнику* (1933—1939) у рубрици: Споменаци наше старе славе и величине. То су му последњи објављени радови, који носе отисак једне озбиљне студије. (Описао је око 40 манастира).

Поред посебних научних радова Јовићевић је био сарадник познате едиције Љубе Стојановића „Стари српски записи и натписи“, за коју је послао 40—50 разних записа и натписа.

Треба истаћи да је Јовићевић радио и на сакупљању народних умотворина. У цетињском књижевном часопису *Лучи* објављивао је народне пословице, загонетке, народне приче и лирске народне пјесме. У *Лучи* је од 1897—1899. год. објавио под својим именом, под псеудонимом или под иницијалима, петстотинадесет и осам пословица, педесет и пет загонетки, тридесет народних прича и тридесет седам народних лирских пјесама. Осим тога, у његовој рукописној заоставштини која се чува на Ријечком Граду, налази се још око 100 пословица, по свој прилици необјављених, и неколико народних лирских пјесама. Уз то, он се интересовао и за лексикографску грађу. Сакупио је и предао Српској академији наука око осамнаест хиљада ријечи, које нијесу забиљежене у Вуковом *Рјечнику*. На жалост овај фонд народних ријечи није објављен, иако се из његове преписке са лексикографским одјељењем Академије види да је постојало расположење за то.

У заоставштини Андрије Јовићевића остали су већи и необјављени рукописи из области историје, неколико литерарних покушаја (збирку необјављених лирских пјесама из 1891. и 1892. године, коју је очигледно написао под утицајем Бранка Радичевића, Његоша и народних десетерачких пјесама, као и поему „Заузеће Жабљака 1835 године“), низ биљежака о разним проблемима историје, етнологије и других научних дисциплина. Ту се налази и врло интересантна кореспонденција са истакнутим научницима Јованом Цвијићем, Боривојем Милојевићем, Јованом Ердџановићем, пјесником Јованом Сундечићем и другима.

*
* *

Не упуштајући се у давање дубље оцјене појединих радова Андрије Јовићевића, и одговарајућих садржаја у њима, можемо у цјелини његово стваралаштво прихватити као драгоцјено научно наслеђе и богату ризницу антропогеографско-етнолошке грађе о Црној Гори.

Опсежно и прилично разноврсно дјело Андрије Јовићевића, ма колико да носи у себи карактеристику једностраног, у основи дескриптивно-фактографског интерпретирања, има и те како научну вриједност. Његове монографије посебно, као што је већ истакнуто, представљају значајне прилоге за познавање насеобинских прилика, агломерација и поријекла становништва у областима које је испитивао. Поготову ови радови, а и остали, чине солидну основу за даља географска, етнолошка и етносоциолошка проучавања Црне Горе. Они су превасходно значајан извор неопходних научних информација сваком оном стручњаку који се интересује за проблеме насеља и становништва наших крајева, фолклора итд.

Могле би се учинити извјесне замјерке његовом дјелу, нарочито онда када га не бисмо комплексно сагледали и оцијенили према објективним и субјективним приликама у којима је створено.

У његовим радовима има недостатака методолошке природе, мјестимичног понављања у неким случајевима; недостаје понекад ширина захвата и моћ диференцирања примарног и секундарног. Али, ови недостаци, као и недостатак дубљих анализа, синтетичких закључивања и упоређења, сасвим су разумљиви и логични, и ни у ком случају не умањују његову праву вриједност, јер је у свему томе најважније да је марљиво и педантно сакупљена грађа у његовим дјелима успјешно систематизирана, јасно и са потребним обавјештењима изложена.

Дјело Андрије Јовићевића представља значајно достигнуће човјека из народа, који је, благодаревни неисцрпној енергији, уложио велики труд, љубав и пожртвовање у научно истраживање Црне Горе. Резултатима тога истраживања успио је да обогати нашу културну баштину, па му стога и дугујемо захвалност. „Уколико временски и даље одмицемо од његовог дјела, макар је оно емпиријски, дедуктивно сачињено, утолико оно добија на вриједности, јер наука непрестано преправљајући и градећи своју зграду почиње од темеља, као што је један од њих у Црној Гори — обимно дјело Андрије Јовићевића.“⁸⁾

8) Радусиновић, Павле, *Учитель — истакнути истраживач Црне Горе. — Огледи*, Билтен Завода за унапређивање школства СР Црне Горе, Титовград, 1964, 126.

Приликом тридесетогодишњице његове смрти покренули смо питање оснивања *меморијалног музеја Андрије Јовићевића*, сматрајући умјесним мишљење да је „овај научни радник заслужио да се његова радна соба на Ријечком Граду реконструише и стави под заштиту државе.“⁹⁾ У њој би се могле сабрати и презентирати све књиге, часописи и листови у којима је Јовићевић сарађивао. Осим тога треба каталогизирати рукописе, преписку и преостале материјале који стоје несређени у његовој родној кући. На кућу би свакако требало ставити неко обиљежје — спомен-плочу.

У таквим условима, историјски град Обод, некадашња пријестоница Ивана Црнојевића и мјесто гдје је радила прва штампарија на словенском југу, постао би још привлачнијим, не само за научне и културне раднике, већ и за туристе.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА АНДРИЈЕ ЈОВИЋЕВИЋА

Библиографија Андрије Јовићевића садржи преко 120 што већих што мањих научних и стручних радова, прилога и приказа из разних научних дисциплина; девет уџбеника, осам приповједака, тридесет седам народних лирских пјесама, тридесет народних прича, петсто двадесет осам пословица и педесет пет загонетки. У ствари, написао је и објавио преко двадесет значајнијих етнолошких и антропогеографских радова са око двије хиљаде страна штампаног текста. У цјелини број његових објављених књига, чланака и прилога је импозантан, утолико више ако се узме у обзир његова школска спрема, вријеме и нарочито услови у којима је стварао.

Андрија Јовићевић је своје чланке и остале радове објављивао под својим потписом, под различитим псеудонимима и под иницијалима. Многе је нарочито у првој фази свог стварања потписивао са *А. Ј. Обођанин* (или *Ан. Ј. Обођанин*), *Андрејски*, *Затарјанин* и *Затарац*. Псеудоним *Обођанин* је више пута понављао (*Србобран*, *Луца*). Народне приче у *Луци* (1898—1900) потписивао је псеудонимом *Обођанин*, док је двадесет осам женских народних пјесама у истом часопису (1899. године) објавио под псеудонимом *Андрејски*. Занимљив је и псеудоним *Затарац* којим је потписивао политичке чланке — уводнике у никшићком *Невесињу* (1898). Задња три псеудонима (*Андрејски*, *Затарјанин* и *Затарац*) су скривала ауторово име све док их нијесмо разријешили упоређујући његове рукописе, који се данас налазе у његовој заоставштини на Ријечком Граду (Ободу), и објављене радове.

Под иницијалима *А. Ј.*, учитељ објавио је у *Луци* (1899) дванаест народних лирских пјесама. Испод пословица и загонетки објављених такође у *Луци* (1897—1899) најчешће је стављао иницијале, рјеђе цијело име и презиме и псеудоним *Обођанин*.

Неке чланке (*Глас Црногорца*, *Оногост*) потписивао је шифром *ћ*, или *Ђ*, а у једном случају запазили смо (*Оногост*) и његову шифру *О-н* (иницијали псеудонима *Обођанин*).

9) Мартиновић, Нико С. *Научни рад Андрије Јовићевића*. — *Побједа*, Титоград, XII/1956, 13, 9.

У библиографију смо унијели све радове које је Јовићевић публиковао било у часописима, алманасима и другим публикацијама, било у посебним књигама. Не искључујемо могућност да нам је и поред све пажње могао промаћи неки његов мањи објављени прилог. У библиографију смо такође унијели и мање приказе и биљешке, јер се и у њима може наћи занимљивих података, а свакако су они од посебног интереса за сагледавање Јовићевићевог дјела у цјелости, као и разумијевања његовог, по многу чему изузетног научног и стручног стваралачког опуса. Уносећи у библиографију све чланке био нам је циљ да се цјеловито сагледа личност Андрије Јовићевића и да, с друге стране, потпуни попис његових радова користи научним радницима. Писац ове библиографије се нада да ће њеним објављивањем допринијети у том погледу, те да ће она бити прилог проучавању Јовићевића и утврђивању правог мјеста које он заслужује у нашем културном наслеђу.

У библиографији су сви радови у основи задржали хронолошки редослед њиховог објављивања. Систематизовани су у оквиру седам поглавља и то:

1. Монографије и уџбеници;
2. Студије и прилози из науке (етнологије, антропогеографије, историје и других научних дисциплина);
3. Чланци и прилози из педагогије и методике;
4. Књижевност:
 - а) Приповјетке,
 - б) Рад на сакупљању народних умотворина (народне приче, народне лирске пјесме, народне пословице и народне загонетке);
5. Прикази, полемике и биљешке;
6. Биографије. Некролози;
7. Рукописи.

1. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

(Монографије и уџбеници)

1. Домаће његовање и васпитање дјецe у Црној Гори. Цетиње: К. ц. државна штампија, 1901. године. — 104 стр.
2. Зета и Љешкопоље. — *Српски етнографски зборник*, Српска краљевска академија, књ. XXXVIII, Насеље и порекло становништва, књ. 23, Београд 1926, стр. 253—594.

У прилогу карта Зете и Љешкопоља у размјеру 1 : 80.000.

3. Малесија. — *Српски етнографски зборник*, Српска краљевска академија, књ. XXVIII, Насеља и порекло становништва, књ. 15, Београд 1923. — 149 стр.

У прилогу је карта Малесије у размјеру 1 : 200.000 и 10 фотографија.

4. Плавско-гусињска област, Полињље, Велика и Шекулар. — *Српски етнографски зборник*, Српска краљевска академија, књ. XXI, Насеља српских земаља, књ. X, у Београду 1921, стр. 383—587.

5. Познавање и његовање човјечјег тела за први и други разред Основнијех школа (према „наставном плану“). — Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1899. — 24 стр.
6. Познавање и његовање човјечјег тијела за трећи разред основнијех школа. — Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1899. — 30 стр.
7. Познавање и његовање човјечијег тијела за четврти разред основнијех школа. — Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1899. — 46 стр.
8. Познавање и његовање човјечјег тијела за четврти разред основнијех школа. Друго поправљено издање. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1908. — 45 стр.
9. Приповјетке из старог завјета за други и трећи разред основнијех школа, Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1900. — 63 стр.
10. Приповјетке из новог завјета за четврти разред основнијех школа. Према наставном плану удесио Ан[дрија] Јовићевић. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1900. — 50 стр.
11. Приповјетке из новог завјета за четврти разред основнијех школа. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1909. — 47 стр.
12. Рачуница за трећи разред основнијех школа. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1900. — 126 стр.
13. Рачуница за четврти разред основнијех школа. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1901. — 182 стр.
14. Рачуница за други разред основнијех школа. Треће поправљено издање). Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1909. — 80 стр.
15. Рачуница за трећи разред основнијех школа. Друго поправљено издање. Цетиње: К. ц. државна штампарија, 1908. — 128 стр.
16. Ријечка нахија у Црној Гори. — *Српски етнографски зборник* Српске краљевске академије, књ. XV у Београду 1910. стр. 388—773.
Уз рад је аутор израдио карту, Ријечке нахије у размјеру 1 : 50.000 и и атлас осла Ријечке нахије на XXI табли истог размјера.
17. Скадарско језеро и риболов на њему. — *Српски етнографски зборник* Српске краљевске академије. Етнолошка и етнографска грађа. — У Београду 1909, књ. XIII, стр. 155—257.
У прилогу карта Скадарског језера у размјеру 1 : 150.000, коју је аутор израдио по Цвијићу, Ровинском и аустријској генералштабној карти.
18. Сlike из прошлости Цеклина (у Црној Гори) од насељавања данашњијем становништвом до ратне 1862. — Загреб 1902. — 285 стр.

Уџбенике под 5—8 и 12—15 Јовићевић је радио заједно са Буром Поповићем, главним школским надзорником за Црну Гору.

19. Црногорско приморје и Крајина. — *Српски етнографски зборник*, Српска краљевска академија, књ. XXIII, Насеља и порекло становништва, књ. II, Београд 1922. — 284 стр.

2. СТУДИЈЕ И ПРИЛОЗИ ИЗ:

a. Етнологије, антропогеографије, историје и других области

1. Куће и кућни намјештај у Зети. — *Просвјета*, I/1893, св. VI, стр. 211—214.
2. Опис манастира Мораче са његовим припадностима. — *Просвјета*, II/1893—94, св. II, стр. 84—88; св. III, стр. 132—134; св. IV стр. 189—192; св. V, стр. 251—254; св. VIII, стр. 425—427; св. IX, стр. 479—483.

С текстом написа и записа из манастира Мораче.

3. Манастир Добриловина. — *Просвјета*, II/1893—94, св. II, стр. 592—596.
4. Нешто о Зети. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 28, 9. VII, стр. 2—3; бр. 29, 16. VII, стр. 2—3.
5. Ријеч уочи предстојеће прославе. — *Глас Црногорца*, XXV/1896, бр. 31, 27. VII, стр. [1—2]; бр. 32, 5. VIII, стр. [1—2].
- Поводом 200-годишњице владајуће куће Петровић—Његош.
6. Историја Мораче од 1820. — *Братство*, Друштво Св. Саве у Београду. VII/1896, књ. 18, стр. 215—248.
7. Црква у Ексима (у Црној Гори). — *Просвјета*, IX/1898, св. VIII, стр. 500—506.
8. Нешто о Манастиру Кому. — *Глас Црногорца*, XXVII/1899, бр. 38, 19. IX.
9. Иванов град у Црној Гори. — *Босанска вила*, 13/1898, бр. 21, стр. 322—323; бр. 22, стр. 339—340; бр. 23—24, стр. 356—357.

О остацима старог града, познатог под именом Соко-град на мјесту званом Соколски крши (Биновићи).

10. Приложак опису Манастира Добриловине. — *Просвјета*, IX/1898, св. 7, стр. 450—453.
- Објављен текст записа на Триодиону, штампаном у Москви 1780. и Служабнику, штампаном у Москви 1785. године, који се чувају у манастиру Добриловини.
11. Стање кућа у Црној Гори. — *Братство*, Друштво Св. Саве у Београду, VII/1899, књ. 19, стр. 211—248.

Прештампано у *Побједи*, XXVII/1981, 5494, 22. март, стр. 14; бр. 5495, 23. март, стр. 14; бр. 5496, 24. март, стр. 16.

12. Вересија у нашем народу. — *Оногошт*, I/1899, бр. 1, 13, V, стр. 1—2.
13. Жабљак (у Цеклину). — *Глас Црногорца*, XXIX/1900, бр. 9, 4. III, стр. [3—4]. Потписано са — Њ —.
14. Приликом четрдесетогодишњице владе књаза Николе I. — *Србобран*, 17/1900, бр. 186, стр. 1—3; бр. 187, стр. 3—5; бр. 188, стр. 3—4; бр. 189, стр. 3—4; бр. 190, стр. 4—5; бр. 191, стр. 4—5; бр. 193, стр. 4—5; бр. 194, стр. 3—4; бр. 195, стр. 3; бр. 196, стр. 4. Потписано са Ан. Ј. Обођанин.
15. Манастир Ком. — *Оногошт*. III/1900, бр. 35, 31. VIII, стр. 2. Потписано са Њ.
16. Похара Жабљака (10. марта 1935. године). — *Књижевни лист*, I/1901, бр. 5, стр. 169—178.

Одломак из дјела „Племенска историја Цеклина“, које је аутор написао заједно са учитељем М. Стругаром.
17. Црна Гора (Катунска, Ријечка, Црмничка, Љешанска и Бјелопављичка нахија). Народни живот и обичаји. — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје Југословенска академија знаности и умјетности, књ. VIII, св. 1, у Загребу, 1903, стр. 48—78, са сл. + табла.
18. Свагдашњи обичаји (Ријечка нахија у Црној Гори). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XI, св. 1, у Загребу 1906, стр. 52—79.
19. Храна и посуђе (Ријечка нахија у Црној Гори). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XIII, св. 1, Загреб 1908, стр. 113—142.
20. Јучанчки затвор на острву Лесендру 1843. године. — *Босанска вила*, 1910, бр. 16—17, стр. 241—244.
21. Народни живот (Ријечка нахија у Црној Гори). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XV, св. 1, Загреб 1910, стр. 29—119.
22. Географски термини из Црне Горе. — *Гласник Српског географског друштва*, I/1912, св. 2, стр. 313—318; IV/1920, св. 5, стр. 343—347.
23. Прапратна, престоница Стевана Војислава. — *Глас Црногорца*, XLI/1912, бр. 32, 28. VIII, стр. [1—2].
24. Породица (Приватно право у Ријечкој нахији у Црној Гори). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XVIII, св. 1, Загреб 1913, стр. 161—173.
25. Лов у Црној Гори. — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XXI, св. 1, у Загребу 1916, стр. 81—100.

26. Народно gospodarstvo у Црној Гори (Ријечка нахија). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XXIII, у Загребу 1918, стр. 125—184.
27. Једна наша дужност. — *Јужњак*, алманах за 1926. годину, Цетиње, 1926, стр. 5-10.
28. Ободска штампарија. — *Цетиње и Црна Гора, Наша земља*, III, приредило Професорско друштво, Београд 1927, стр. 172—180.
29. Св. Јован Владимир у народној успомени. — *Записи*, I/1927, књ. I, св. 6, стр. 321—328.
30. Лепоте и вредности Скадарског језера. — *Цетиње и Црна Гора, Наша земља*, III, приредило Професорско друштво, Београд 1927, стр. 306—317.
31. Прапратна — престоница зетског кнеза Стевана Војислава. — *Записи*, II/1928, књ. II, св. 4, стр. 193—198.
32. Риболов на скадарском језеру. — *Записи*, II/1928, књ. III, св. 1—2, стр. 34-42.
33. Годишњи обичаји (Ријечка нахија у Црној Гори). — *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, на свијет издаје ЈАЗУ, књ. XXVI, св. 2, у Загребу 1928, стр. 293—318.
34. Наши проблеми чекају. — *Записи*, III/1929, књ. IV, св. 1, стр. 3—6. Одговор на анкету „Десет година заједничког живота”.
35. Жабљак. — *Илустровани званични Алманах — Шематизам Зетске бановине*, издање краљевске банске управе Зетске бановине на Цетињу, Сарајево, 1931, стр. 302—303.
36. Обод. — *Илустровани званични алманах — Шематизам Зетске бановине*, Сарајево 1931, стр. 300—301.
37. Риболов на скадарском језеру. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 11, стр. 2; бр. 12, стр. 2; бр. 13, стр. 2; бр. 14, стр. 2; бр. 15, стр. 2; бр. 16, стр. 2; бр. 17, стр. 2; бр. 18, стр. 3.
38. Манастир Тврдош. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 36, стр. 2; бр. 37, стр. 2.
39. Манастир Дужи. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 38, стр. 2; бр. 39, стр. 2.
40. Манастир Завала. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 40, стр. 2; бр. 41, стр. 4.
41. Манастир Бијела. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 42, стр. 2.
42. Манастир Пива. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 44, стр. 3; бр. 47, стр. 2; бр. 48, стр. 2; бр. 49, стр. 2; бр. 50, стр. 3.

43. Манастир Косијерево. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 52, стр. 2; бр. 53, стр. 4.
44. Манастир Добрићево. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 54, стр. 4; бр. 55, стр. 3; бр. 56, стр. 3.
45. Манастир Брчели. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 57, стр. 4; бр. 58, стр. 2.
46. Манастир Подмалинско. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 59, стр. 2.
47. Манастир Жупа никшићка. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 60, стр. 2; бр. 61, стр. 62.
48. Манастир Ждробаник. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 62, стр. 2.
49. Манастир Врањина. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 64, стр. 2; бр. 65, стр. 2; бр. 66, стр. 2.
50. Манастир Савина. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 69, стр. 3; бр. 70, стр. 3; бр. 71, стр. 3; бр. 7, стр. 4.
51. Манастир Ком. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 73, стр. 4; бр. 76, стр. 5.
52. Белија Пиперска. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 79, стр. 3; бр. 80, стр. 4.
53. Манастир Суденица. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 81, стр. 2; бр. 82, стр. 2; бр. 83, стр. 2; бр. 84, стр. 2.
54. Манастир Дајбабе. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 85, стр. 2; бр. 86, стр. 2.
55. Манастир Будисавци. — *Зетски гласник* V/1933, бр. 88, стр. 3.
56. Манастир Дубочица. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 89, стр. 3.
57. Манастир Бурђеви Ступови код Новог Пазара. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 90, стр. 2.
58. Манастир Св. Тројица. — *Зетски гласник*, V/1933, бр. 91, стр. 2; бр. 93, стр. 2; бр. 97, стр. 4; бр. 98, стр. 2.
59. Манастир Дуга. — *Зетски гласник*, V/1933, 99, стр. 2.
60. Манастир Довоља. — *Зетски гласник*, VI/1934, бр. 4, стр. 2; бр. 5—6, стр. 4.
61. Манастир Аранђел. — *Зетски гласник*, VI/1934, бр. 8, стр. 3.
62. Белија Добрска. — *Зетски гласник*, VI/1934, бр. 18, стр. 2.
63. Манастир Прасквица. — *Зетски гласник*, VI/1934, бр. 53, стр. 3.
64. Манастир Бања. — *Зетски гласник*, VI/1934, бр. 88, стр. 3.

65. Манастирске рушевине на Скадарском језеру. — *Зетски гласник*, VII/1935, бр. 52, стр. 3.
66. Манастир Градиште. — *Зетски гласник*, VIII/1936, бр. 14, стр. 2.
67. Манастир Дуљево — *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 19—20, 6. III, стр. 3.
68. Манастир Подластва. — *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 69—70, 28. VIII, стр. 3.
69. Манастир Подмајине. — *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 93—94, стр. 2—3.
70. Манастир Бања код Рисна. — *Зетски гласник*, IX/1937, бр. 102, 19. XII, стр. 4.
71. Манастир Гориоч. — *Зетски гласник*, X/1938, бр. 7—8, стр. 3.
72. Манастир Стањевићи, — *Зетски гласник*, X/1938, бр. 724, стр. 2; бр. 725, стр. 2.
73. Манастир Бања. — *Зетски гласник*, X/1938, бр. 746, стр. 2; бр. 748, стр. 3.
74. Манастир Режевићи. — *Зетски гласник*, X/1938, бр. 776, стр. 2—3.
75. Манастир Аранђел. — *Цетињски гласник*, XI/1939, бр. 790, стр. 2.
76. Манастир Цетињски. — *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 795, 796, 797, 798, 799, стр. 2.
77. Манастир Морача. — *Зетски гласник*, XI/1939, бр. 809, 810, стр. 2; 811, стр. 2—4.
78. Манастир Сопоћани. — *Зетски гласник*, XII/1940, бр. 820, 821, стр. 2.
79. Бурђеви ступови код Берана. — *Зетски гласник*, XII/1940, бр. 822, 824, стр. 2.
80. Манастир Девич. — *Зетски гласник*, XII/1940, бр. 836, 837, стр. 2.
81. Манастир Добриловина. — *Зетски гласник*, XII/1940, бр. 854, 856, 857, стр. 2.

б. Педагогија и методика

82. Њешто о школској ревизији и ревизору, с погледом на учитеља и школу. — *Просвјета*, II/1893-94, св. V, стр. 242—247; св. VI, стр. 300—304; св. VII, стр. 359—363.
83. Чувајмо се просвјетне трулежи и непотребне туђинштине. — *Просвјета*, III/1894, св. I, стр. 24-31.

84. Упутство за предавање једне врсте рачунских задатака у II, III и IV разреду основне школе. — *Просвјета*, VI/1895, св. VII, стр. 376—380; св. VIII, стр. 451—455; св. IX, стр. 490—495; св. X, стр. 538—540; св. XII, стр. 622—624; VII/1896, св. I, стр. 44—47; св. II, стр. 97—101.
85. Практичан поступак при предавању десетих бројева у III и IV разреду основне школе. — *Просвјета*, VII/1896, св. V, стр. 268—271; св. VI, стр. 331—337; св. VII, стр. 378—380; св. VIII, стр. 436—440; св. IX, стр. 504—510; св. X, стр. 569—576; св. XI, стр. 643—649; св. XII, стр. 708—712; VIII/1897; св. I, стр. 35—38; св. II, стр. 116—119; св. III, стр. 162—167.
86. Кратак преглед основних школа у Црној Гори. — *Просвјета*, VIII/1897, св. V, стр. 291—295.
87. Учитељ у школи и ван школе. — *Просвјета*, VIII/1897, св. XII, стр. 738—744.
88. Извјештај о основним школама црногорским у школској години 1895/6. — *Просвјета*, VIII/1897, св. II, стр. 122—126; св. III, стр. 167—176.
- Извјештај обухвата школе у Његушима, Беклићима, Трешњеву, Грахову, Вилусима и Велимљу.
89. Извјештај о основним школама црногорским у школској 1896/7. — *Просвјета*, IX/1898, св. II, стр. 152—154; св. III, стр. 231—235; св. IV, стр. 303—309.
- Извјештај о мушкој школи на Ублима (Жучи), мушкој школи у Затријепчу, мушкој школи у Голубовцима, мушкој школи у Подгорици и женској школи у Подгорици.
90. Начин да свака школа увелича своју књижницу. — *Глас Црногорца*, XXVII/1898, бр. 16, 18. IV, стр. [2].
91. О дужности бацкијех родитеља. — *Глас Црногорца*, XXVII/1898, бр. 42, 17. X, стр. [2—3].
- Говорио на првом родитељском састанку на Ријечи Црнојевића 4. X 1898. године.
92. Стање основнијех школа и учитеља у Црној Гори. — *Србобран*, 16/1899, бр. 19, стр. 2—3; бр. 20, стр. 2—3; бр. 22, стр. 2—3; бр. 24, стр. 2—3; бр. 26, стр. 2—3; бр. 29, стр. 3; бр. 30, стр. 3; бр. 35, стр. 3. Потписано са А. Ј. Обођанин.
93. Значај учитељских удружења (од радова Учитељског удружења Ријечке нахије). — *Просвјета*, XI/1900, св. II, стр. 93—97.
94. Изналажење површине правоуголника, предавање за IV разред, које је држано на првој редовној скупштини Удружења учитеља Ријечке нахије. — *Просвјета*, XI/1900, св. V, стр. 279—283.

95. Учитељски положај (један од радова Учитељског удружења Ријечке нахије). — *Просвјета*, XI/1900, св. VI, стр. 316—321.
96. Извјештај о школама црногорским у школској 1898/9. години. — *Просвјета*, XI/1900, св. V, стр. 287.
- Извјештај се односи на школу у Мегеризима.
97. Особине народног учитеља. — *Просвјета*, XII/1901, св. I, стр. 28—33; св. II, стр. 79—87; св. III—IV, стр. 157—166; св. V, стр. 226—232; св. VI, стр. 264—268.
98. Школске прилике у Црној Гори. — *Учитељски календар и шематизам за просту годину 1905*, Земун, стр. 56—68.

3. КЊИЖЕВНОСТ

а. Приповијетке

99. Преварен кадија, приповијетка из новопазарског санџака. — *Луца*, II/1896, св. V, стр. 214—224; св. VI, стр. 253—262; св. VII, стр. 308—315; св. VIII, стр. 356—361; св. IX, стр. 393—400; св. X, стр. 435—443; св. XI, стр. 493—501.
100. Радиши Бог помаже. — *Луца*, V/1899, св. IX—X, стр. 394—405.
101. Радиши Бог помаже. — *Голуб*, 23/1901, бр. 9, стр. 130—134; бр. 10, стр. 148—151. Потписано псеудонимом *Обоћанин*.
102. Асли јунак — слика из црногорског турског рата. — *Луца*, VI/1900, св. V, стр. 241—246.
103. Народно вјеровање о Брскову. — *Босанска вила*, XV/1900, бр. 9—10, стр. 121—124; бр. 11; стр. 147—148.
104. Перјаник. — *Књижевни лист*, I/1901, св. IV, стр. 118—125; св. V, стр. 159—166.
105. Стрико Бурица. — *Србобран*, 17/1901, бр. 277, II Божићни прилог, стр. 12—13.
106. Срећне ти ране! Цртица из црногорског живота. — *Србобран*, 17/1901, бр. 279, Божићни прилог, стр. 3—4.
107. У добри час, цртица из освајања Бара 1877. године — *Србобран*, 18/1901, бр. 72, Ускршњи прилог, стр. 1—2.

б. Рад на сакупљању народних умотворина

а. Народне приче

108. 1) Напао опанке, 2) Први пут обуо цревље, 3) Мачкова женидба, 4) Борави краљ, 5) Момче и царева кћер, 6) Калубер и слуга. — *Луца*,

IV/1898, св. IV, стр. 191—194; 7) Појела кобила ждријебе. — *Луца*, VI/1898, св. VIII, стр. 299; 8) Комад мяса на коријен купуса. — *Луца*, IV/1898, св. VIII, стр. 348—349; 9) Сат од тигле (опеке), 10) Глад очи нема, 11) Поп и хајдук Вукосав. — *Луца*, IV/1898, св. IX—X, стр. 426; 12) Босо и циганке, 13) Хоца у колијевци, 14) Туђе не дирај, 15) Јеврејин по други пут преварен, 16) Паметно размишљање, 17) Више нећеш бјегати, 18) Сиромаш и царева шћер, 19) Што му пуче више репа. — *Луца*, IV/1898, св. XI—XII, стр. 490—495, 20) Богат и сиромаш, 21) Јаран и сиромаш. — *Луца*, V/1899, св. I—II, стр. 93—94, 22) Анђео и три брата, 23) Хоца и Шого, 24) Рүто. — *Луца*, V/1899, св. III—IV, стр. 177—180; 25) Дошао с неба, 26) Увреда добром враћена, 27) Јарани. — *Луца*, VI/1900, св. VIII, стр. 481—484, 28) Како се нашла глава цара Лазара, 29) Ко зло чини горе дочека, 30) Гробни лупежи, 31) Преварено лакомство. — *Луца*, VI/1900, св. X, стр. 600—602.

б. Народне лирске пјесме

109. 1) Росна, росна коштутице, 2) Пошетале, јадо, Бањанке Ђевојке, 3) Марко коси за гором ливаду, 4) Сабах зора — а ја још код двора, 5) О Ђевојко рођена, 6) Богдан сади виноград, 7) Др'јема ми се, спавала бих, мајко, 8) Овце чува младо момче, 9) О Ђевојко, лијепа Ђевојко! 10) С вечер сјала сјајна мјесечина, 11) Мајка кара Каримана, 12) Два бумбула сву ноћ препјеваше, 13) Вишња гора род родила, 14) О Ђевојко, Ђе си руже брала, 15) О јаблане подигни ми гране. — *Луца*, V/1899, св. I и II, стр. 82—86, 16) Дивно ти је низ поље гледати, 17) Дивно ти је низ поље гледати, 18) Цмиљ' Ђевојка по планини брала, 19) За оном гором зеленом, 20) Фалила се Фатима Ђевојка, 21) Колика је гора божурова, 22) О Ђевојко, Ђаволе, 23) Бона Слада под орахом спава, 24) С ону страну Саве воде, 25) Анђелија ружу брала, 26) Што 'но јасно подвикује, 27) Везак везле сељанке Ђевојке, 28) Овце чува Јоша чобаница, 29) Јасно пјева за гором Ђевојка, 30) Јаблан момче по планини брало. — *Луца*, V/1899, св. III и IV, стр. 170—174, 31) Везла Јане златне гране, 32) Кол'ка је ноћца ноћашња, 33) Чувах овце три године, 34) Сабах зора, а ја још код двора, 35) О Ђевојко рођена. — *Луца*, V/1899, св. V и VI, стр. 255—257; 36) Ја украдох стрицу кабаницу, 37) Ој, Лазаре, младоња, 38) Сви дилбери, ал' мојега нема, 39) Ој Ђевојко јаглико, 40) Овце чува младо момче, 41) О Ђевојко, јилепа Ђевојко, 42) С вечер сјала сјајна мјесечина. — *Луца*, V/1899., св. IX и X, стр. 422.

в. Народне пословице***

110. 38 народних пословица. — *Луца*, III/1897, св. IX, стр. 386; 29 народних пословица. — *Луца*, III/1897, св. X, стр. 446; 52 народне пословице. — *Луца*, III/1897, св. XI—XII, стр. 508—509; 68 народних пословица. — *Луца*, IV/1898, св. I, стр. 45—46; 18 народних пословица. — *Луца*,

*** Пословице и загонетке су објављене у оквиру рубрике под тим насловом. Њихов број навео је аутор библиографије.

IV/1898, св. II, стр. 101; 29 народних пословица. — *Луча*, IV/1898, св. III, стр. 149—150; 128 народних пословица. — *Луча*, IV/1898, св. V—VI, стр. 256—258; 38 народних пословица. — *Луча*, IV/1898, св. VII, стр. 300; 29 народних пословица. — *Луча*, IV/1898, св. VIII, стр. 246—247; 21 народна пословица. — *Луча*, VI/1898 св. IX—X стр. 428; 82 народне пословице — *Луча* V/1899, св. I—II, стр. 89—90.

г. Народне загонетке***

111. 26 народних загонетки. — *Луча*, III/1897, св. IX, стр. 383—384; 29 народних загонетки. — *Луча*, III/1897, св. X, стр. 444.

4. ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ И БИЉЕШКЕ

112. С пуга из Поља у Манастир Добриловину. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 14, 2, IV стр. 2.

113. Поља. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 15, 9. IV, стр. 1—2.

Допис.

114. Допис из Ријеке од 18. јула 1895. године. — *Глас Црногорца*, XXIV/1895, бр. 31, 29. VII, стр. 2.

Допис се односи на стање пољопривредних култура и проблем поплаве насеља Ријеке Црнојевића.

115. Штеточиње: Црв и гусјенице. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 34, 20. VIII, стр. 1—2.

Допис из Ријеке Црнојевића.

116. Опет о Вуку Раслапчевићу. — *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 36, 3. IX, стр. [2—3]; бр. 37, 10. IX, стр. [2—3].

Поводом чланака Митра С. Вукићевића: Вук Раслапчевић, *Просвјета*, II/1894, св. VII, стр. 371—373; Још нешто о Вуку Раслапчевићу, *Просвјета*, II/1894, св. X, стр. 527—530 и чланка Луке Пејовића: Вук Раслапчевић, *Глас Црногорца*, XXIII/1894, бр. 26.

117. Одговор Андрије Јовићевића С. М. Путнику. — *Просвјета*, VI/1895, св. VII, стр. 390—391.

118. Шта се ово ради?! — *Невесинје*, I/1898, бр. 8, 24. VI, стр. 1. Потписано са Затарац.

119. Не пружај се амо — ми те не требамо! — *Невесинје*, I/1898, бр. 14, 5. VIII, стр. 1—2. Потписано за Затарац.

120. Нова нада. — *Невесинје*, I/1898, бр. 20, 16. IX, стр. 1—2. Потписано са Затарац.

121. [О значајној појави листа „Оногшт“]. — *Оногшт*, I/1899, бр. 3, 27. V, стр. 3. Потписано псеудонимом Затарац.

122. Молитва на Тројичин дан Св. Василију Острошком-Патрону Херцег-Босанском. — *Оногошт*, I/1899, бр. 5, 10. VI, стр. 1—2. Потписано псеудонимом *Затарац*.
123. Сретно, сретно, Хајр-„Оногоште!“ — *Оногошт*, I/1899, бр. 10, 15. VII, стр. 3. Потписано псеудонимом *Затарац*.
Поводом вјенчања књаза Данила.
124. Поштовани господине уредниче! — *Оногошт*, I/1899, бр. 29, 9. XII, стр. 3—4.
Полемика са Ђ. М. Драговићем, који у бр. 27. „Оногошта“ тврди да је Јовићевић штампао у „Цариградском гласнику“ под својим потписом А. Ј., пословнице које је он већ раније објавио.
125. [Поп Јака Вулетић из Зете]. — *Оногошт*, II/1900, бр. 6, 10. II, стр. 3—4. Потписано шифром *Б*.
126. [Турци око Таре чине велике штете становништву]. — *Оногошт*, II/1900, бр. 11, 16. III, стр. 4. Потписано псеудонимом *Затарјанин*.
127. Реферат на други дио српске историје од М(ила) Ковачевића и Ј(азара) Перовића (за III разред основних школа) — донесен на V редовној скупштини Училишког удружења Ријечке нахије. — *Просвјета*, XI/1900, св. VI, стр. 338—344; св. XII, стр. 393—398.
128. Наши нови уџбеници. — *Просвјета*, XI/1900, св. VIII, стр. 435—442.
Одговор на чланак објављен у „Просвјетном гласнику“ — званичном органу Министарства просвете Србије, који се односи дјелимично на рад црногорске Школске комисије и на неке уџбенике које је она одобрила (Историја српског народа и Познавање и његовање човјечјег тијела).
129. Племенска историја Цеклина. — *Књижевни лист*, I/1901, бр. 4, стр. 138.
Написао ју је заједно са М. Стругаром.
130. Одговор Саву Вулетићу на његову критику „Приповиједака из Старог завјета“ Андрије Јовићевића. — *Просвјета*, XII/1901, св. IX, стр. 517—522.
131. Књижевни оглас. Андрија Јовићевић и Михаило Стругар: Племенска историја Цеклина. — *Глас Црногорца*, XXX/1901, бр. 18, 5. V, стр. [3].
132. Одговор А. Јовићевића на изјаву Ковача — Вујановића. — *Цетињски вјесник*, V/1912, бр. 56, 14. VII.
133. Омашке књиге „Ријечка нахија“. — *Цетињски вјесник*, V/1912, бр. 56, 14. VII, стр. [4].
Изјава А. Јовићевића да је спреман да учини исправке у својој књизи, уколико има погрешно интерпретираних чињеница.
134. Освета браће Јовићевића. — *Цетињски вјесник*, V/1912, бр. 35. стр. [4].
Изјава А. Јовићевића поводом изјаве браће Јовићевића, Машута и Ђиђе Иванова у бр. 33. *Цетињског вјесника*.

135. Гласник етнографског музеја у Београду. — *Записи*, II/1928, књ. II, св. 5, стр. 311—313. За 1926. и 1927. годину.

Приказ.

5. БИОГРАФИЈЕ. НЕКРОЛОЗИ

136. Јован Цвијић — велики учитељ. — *Записи*, I/1927, књ. I, св. 1, стр. 12—16.
137. Живот и дјела сердара попа Јока Кусовца. — *Оногост*, II/1900, бр. 11, 6. I, стр. 2—3. Потписано са О-н.
138. Говор А. Јовићевића на гробу Бұра Поповића. — *Глас Црногорца*, XXXI/1902, бр. 50, 14. XII, стр. [2].

6. РУКОПИСИ

У оставштини Андрије Јовићевића која се чува у његовој родној кући на Ријечком Граду, налази се и неколико објављених рукописа, и то:

1. Збирка лирских пјесама из 1891. и 1892. године;
2. Заузеће Жабљака 1835. године (поема на 63 страна свеске школског формата);
3. Преварени кадија (комедија у три чина — догађа се у Подгорици);
4. Ратне операције ријечно-љешанске бригаде и прве бригаде у балканским ратовима (92 стране куцане на машини);
5. Политичка побуна у Цеклину и Љуботињу 1918. године (20 страница);
6. Црна Гора и Црногорци (есеј);
7. Црногорци (историјски оглед);
8. Сердар Саво Јовићевић (биографија);
9. Добродушни владалац (цртица);
10. Бој Турака и Васојевића на Скакавцу (епска пјесма)*

III БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА О АНДРИЈИ ЈОВИЋЕВИЋУ

1. А.: Септембра мјесеца ове (1936) навршио је 50 година свога просвјетног и културног рада Андрија Јовићевић. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 256.
2. Аноним: Андрија Јовићевић, in *memoriam*. — *Зетски гласник*, IX/1939, бр. 768, 8. VII, стр. 3.

* Поред тога, има око сто необјављених пословица и четири народне лирске пјесме за које нам није познато да су објављене.

- 2a. Јовићевић, Андрија (1870—1940). — Мала енциклопедија *Просвјета*, Општа енциклопедија, Друго издање, А — Г, Београд 1975, стр. 620.
3. Барјактаровић, Мирко Р.: Андрија П. Јовићевић, in memoriam. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, књ. XV. Београд 1940, стр. 189—190.
4. Божовић, Петар М.: Андрија Јовићевић. — *Антологија црногорских песника и приповедача*. Подгорица, 1927, стр. 71—72.
5. Вешовић, Ј[агош]: А[ндрија] Јовићевић, Зета и Љешкопоље, Београд 1926. *Записи*, I/1927, књ. I, св. 6, стр. 373—374.

Приказ.

6. Вујановић — Ковач, Саво М.: Изјава братства Вујановић — Ковача — поводом књиге А[ндрије] Јовићевића „Ријечка намија у Црној Гори”. — *Цетињски вјесник*, V/1912, бр. 48, 16. VI, стр. [4].
7. Вукмановић, Јован Л.: Преглед етнолошког рада о Црној Гори. — *Зборник Етнографског музеја у Београду 1901—1951*, стр. 356.
8. Вулетих, Саво П.: Приповијетке из Старог завјета, од Андреје Јовићевића. — *Књижевни лист*, I/1901, бр. 6, стр. 209—212.

Приказ.

9. Вулетих, Саво П.: Изјава. — *Књижевни лист*, I/1901, бр. 9—10, стр. 346.

О дискусији поводом приказа књиге „Приповијетке из Старог завјета” од Андрије Јовићевића, објављеног у *Књижевном листу*.

10. Вулетих, С[аво] П.: Домаће његовање и васпитање дјецe у Црној Гори. Написао Андрија Јовићевић. Цетиње, К. Ц. Државна штампарија, 1901. — *Књижевни лист*, I/1901, бр. XI, стр. 382—390; бр. XII, стр. 449—453.

Приказ.

11. Делибаших, Раде: Педагошко-методска дјелатност Андрије Јовићевића (1870—1939). — *Настава и васпитање*, Београд, XX(VI)/1971, бр. 5, стр. 797—806.
12. Дориамедов, Никола: „Као велика сметња за књижевнике је и несхватање важности њиховог рада од средине у којој живе”. — *Правда* (Београд), XXXIV/1938, бр. 12058, 12. V, стр. 12.
13. Д[рагићевић], Р[исто] Ј.: Андрија П. Јовићевић, in memoriam. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 190.
14. Драшковић, Чедо: Андрија Јовићевић. — *Цетињски лист*, IV/1979, бр. 78, 25. мај, стр. 2.

15. [Иванишевић, Јован Ф.] Доњокрајски: Народни живот и обичаји у Црној Гори, написао Андро Јовићевић. — *Босанска вила*, 19/1904, бр. 13—14, стр. 262—263; бр. 15—16, стр. 296—297.

Приказ.

16. Јовићевић, Машут Иванов и Илија Иванов: Двије три у прилог истине. — *Цетињски вјесник*, V/1912, бр. 33, 25 IV.
17. К[аваја] И[лија]: пок. Андрија Јовићевић — учитељ и књижевник. — *Слободна мисао*, XVII/1939, бр. 25, стр. 5.
18. К[овачевић], Б[ожидар]: *Јужњак*, алманах друштва кнегиње Зорке, Цетиње, 1926. — *Српски књижевни гласник*, Београд књ. XIX, бр. 7, 1. XII 1926, стр. 555—556.

У оквиру приказа о *Јужњаку* налази се и оцјена о А. Јовићевићу.

19. (Костић, Јован М.) Ј. М. К.: Нешто о похари Жабљака у 1835. години. — *Књижевни лист*, бр. 6, стр. 202—205.

Приказ одломка из необјављеног дјела „Племенска историја Цеклина“, од А. Јовићевића и М. Стругара.

20. Лопичић, Јанко: Андрија Јовићевић — поводом тридесетогодишњице смрти. — *Побједа*, XXV/1969, 3. VII, стр. 8.
21. Лукић, Василије: Андрија Јовићевић — први црногорски научник етнолог. — *Побједа*, XIII/1951, 23. XI, стр. 2.
22. Лукић, Василије: Самоуки етнолог. — *Побједа*, XXV/1964, 18. X, стр. 13.
23. Лукић, Василије: Једна представка Андрије Јовићевића. — *Побједа*, XXXVI/1974, бр. 3357, 24. XI, стр. 4.

Молба главном школском надзорнику Бурџ Поповићу да и даље учитељује на подручју Мораче, како би био у прилици да настави испитивање прошлости њених братстава и Манастир Морачу.

24. Мартиновић, Душан: Андрија Јовићевић и његово дјело (поводом тридесетогодишњице смрти). — *Побједа*, XXV/1969, 3. VII, стр. 8.
25. Мартиновић, Душан: Андрија П. Јовићевић — учитељ и научник. — *Просвјетни рад*, Титоград, XIX/1950, бр. 5, 1. III, стр. 8.
26. Мартиновић, Душан: Андрија П. Јовићевић — поводом стогодишњице рођења. — *Глобус*, II/1970, бр. 2, стр. 114—115.
27. Мартиновић, Душан: Андрија Јовићевић (1870—1939). — *Овдје*, XI/1979, бр. 121 (јун), стр. 32.
28. М[артиновић] Н[ико]: Заслужни црногорци — Андрија Јовићевић. — *Слободна мисао*, XIV/1935, бр. 39, 10. XI, стр. 6.

29. Мартиновић, Нико С.: Научни рад Андрије Јовићевића. — *Побједа*, XIII/1956, бр. 13, 25. III, стр. 9.
30. Мартиновић, Нико С.: Народно стваралаштво у црногорским часописима (1871—1912). — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, књ. I, 1961, стр. 197—217.
- И у овом чланку се на неколико мјеста налази о стваралаштву Андрије Јовићевића.
31. Милошевић, Гавро: Педесетогодишњица културно-просвјетног рада Андрије Јовићевића. — *Соколска радна предавања*, Цетиње 1941, стр. 20—23.
32. 50-годишњи јубилеј научног и просвјетног рада г. Андрије Јовићевића. — *Зетски гласник*, X/1938, бр. 723, стр. 3.
33. Пејовић, Боко: Андрија Јовићевић у књ. „*Просвјета и културни рад у Црној Гори 1918—1944*“, Цетиње 1982, стр. 322—327.
34. Пејовић, Лука Д.: *Слике из прошлости Цеклина* (критички преглед) Нови Сад, 1936, 101 стр.
35. [Поповић, Душан] Д. П.: Јовићевић Андрија. — *Народна енциклопедија српскохрватско-словеначка*, III књига, Н — П, Загреб 1928, стр. 179.
36. Путник, С. М.: Мали додатак к описивању Манастира Мораче и Добриловине А. Јовићевића, учитеља. — *Просвјета*, VI/1895, св. IV, стр. 218—221.
37. Радојезић, Данило: Прије свега школски програми. — *Овдје*, III/јануар, 1971, бр. 20, стр. 24.
38. Радусиновић, Павле С.: Учитељ — истакнути истраживач Црне Горе. — *Огледи* — билтен Завода за унапређивање школства СРЦГ, Титоград, 1964, стр. 122—126.
39. Радусиновић, Павле: Љепоту пејзажа приближити човјеку. — *Побједа*, XXI/1964, бр. 2358, 18. X, стр. 8.
40. Радусиновић, Павле: О лику и дјелу Андрије Јовићевића (поводом стогодишњице рођења). — *Никшићке новине*, 1970, бр. 74, 2. III; бр. 75, 9. III; бр. 76, 16. III; бр. 77, 22. III.
41. Радусиновић, Павле: Андрија Јовићевић — један од Цвијићевих сарадника из Црне Горе. — *Научно дело Јована Цвијића*. (Научни скупови Српске академије наука и уметности, књ. XI). Београд 1982, стр. 383—394.
42. [Ровински, Павел Аполоневич] Додатак к опису Манастира Добриловине. — *Просвјета*, IX/1898, св. XI—XII, стр. 645—646. Потписано шифром X.

43. Шобајић, П[етар]: А[ндрија] Јовићевић, Малесија (XV књ. „Насеља и порекло становништва” Срп. етн. зб. XXVII том). — *Архив за Арбанашку старину, језик и етнологију*, књ. II, св. 1, Семинар за арбанашку филологију, Београд, 1924, стр. 142—146.

Критички осврт.

44. Шоћ, Перо и Вукмановић, Јован: Јовићевић Андрија. — *Лексикон писаца Југославије*, II, Б—Ј, Матица српска Нови Сад, 1979, стр. 664.
45. Шоћ, Перо: Последњи остаци Ободске штампарије. — *Политика*, 30. IX 1962, стр. 18.

БОРБИЈЕ
Ф. ЛОПИЧИЋ
(1910—1942)

I БИОГРАФИЈА

Борбије Лопичић је био један од најнапреднијих интелектуалаца Црне Горе. Истицао се као професор и књижевник у културном и политичком животу свога времена.

Рођен је на Цетињу 3. априла 1910. године у многочланој и сиромашној породици графичког радника. Захваљујући упорности и многим одрицањима завршио је редовно школовање у Цетињској гимназији а затим пошао на студије у Београд. Након завршетка Филозофског факултета (8. X 1934) на Београдском универзитету био је неко вријеме без службе а затим је радио као професор у Врању, Дервенти и Прилепу, гдје га је 1937. затекла провала у КПЈ. Као комуниста је био ухапшен и предат Суду за заштиту државе. Захваљујући, у првом реду, добром држању пред класним непријатељем и с обзиром да није било материјалних доказа да га осуде, том приликом је ослобођен. Али, тај процес није завршио без посљедица за њега. Изгубио је службу. Тек 1939. године запослио се као професор српскохрватског језика у Подгоричкој гимназији, да би убрзо, 1940. године, био поново отпуштен из службе као комуниста. Послије тога је неко вријеме радио у „Сељачкој самопомоћи“ на Цетињу гдје га је затекао тринаестојулски устанак. Одмах послије устанка италијански фашисти су га једне ноћи изненадили и ухапсили. Интерниран је у Клос, злогласни италијански логор, у Албанији. У заточеништву је остао непуну годину дана, јер је на тражење партизанског штаба био замијењен за заробљене италијанске официре. Ослобођен је

заробљеништва 1. марта 1942. године. На слободној територији одмах се активно укључио у НОБ. Као припадник IV пролетерске бригаде пошао је убрзо у Западну Босну, и у познатој бици на Бугојну, 18. јула 1942. године погинуо је у првим борбеним редовима у борби против усташа. Посмртни остаци су му ексхумирани и пренесени из Босне и свечано сахрањени на Цетињу 4. октобра 1953. године.

Борбије Лопичић је живио релативно мало, свега 32 године. Па ипак дао је значајан допринос стварању социјалистичке Југославије, дао је што се највише може дати за домовину, дао је себе самог.

Борбије Лопичић је познат и као револуционар и као књижевни радник. У раној младости је морао да се бори за своја основна права. Још у гимназијској клупи осјетио је социјалну неправду и противурјечности ондашњег система и укључио се у напредни омладински покрет. Године 1931. и 1932. био је организатор СКОЈ-а у Гимназији и Учитељској школи на Цетињу. Његово револуционарно опредјељење и активност су нарочито дошли до изражаја касније када је постао студент а затим професор. Активно је судјеловао у студентском револуционарном покрету у Београду и у свом родном граду. Као професор је своје револуционарне идеје преносио на младе генерације, због чега је затваран, прогањан и отпуштан из државне службе. Његово учешће у народној револуцији је самим тим и разумљива консеквенца и наставак његовог ранијег идеолошког опредјељења.

Рана смрт је прекинула његов књижевни рад. Као књижевник припадао је оној групи стваралаца који су се развијали и дјеловали под утицајем КПЈ. Своје књижевне покушаје почео је објављивати још 1927. године. Убрзо је у литерарним круговима Црне Горе и Београда запажен као напредан млади пјесник и есејиста. Године 1928. јавља се као сарадник, једини из Црне Горе, Зборника „Књига другова”, који су уређивали Јован Поповић и Новак Симић. (Ова публикација је забрањена, јер је оцијењена као комунистичка).

Године 1932. био је, иако не званично, фактички један од уредника никшићког *Развршја*. Али због његовог чланка „У виду исправљања”, и других напредних написа, *Развршје* је забрањено. Он је био и сарадник и уредник рубрике у полупилегалном листу *Глас Црне Горе*.

Писао је претежно пјесме и књижевне критике. Његове пјесме су социјално обојене. Књижевне радове је објављивао у ондашњим напредним публикацијама, часописима и дневним листовима, почев од загребачког прегледа *Младост* па до напредног београдског часописа *Стожер*. Још као ђак, сарађивао је у многим часописима, као што су: *Књижевни север*, *Воља*, *Преглед*, *Млада Босна*, *Млада Зета*, *Живот и рад*, *Венац*, *Вијенац*, *Омладина*, *Летопис Матице српске* и др.

Осим тога иза њега су остали и неки одломци „Дневника” из логора Клоса и из партизана, што је припремао као грађу за роман „Шарени свијет”. (Грађа из овог дневника објављена је у одломцима послије рата у часопису *Стварање* и у листу *Побједа*.)

Та грађа садржи прилично широки избор типова, који је требало да послужи као основ његовог недовршеног романа. Судећи по неким одломцима, у којима — по ријечима књижевника Јанка Боновиха „...због оштрине његовог запажања и концепције романа којег је тек наговјестио, можемо претпоставити да је Лопичићевом смрћу, поред осталог, из-

губљено и једно вријеме и аутентично дјело из народноослободилачког рата.”

Борбије Лопичић је свијетли примјер просвјетног радника и револуционара — књижевника, који се борио и пером и пушком за срећнију будућност младог нараштаја. Ево што ми је својевремено писао о његовом лику Драго Вучинић, југословенски амбасадор у Грчкој. У писму из Атине октобра 1972. године Вучинић вели:

„У сваком случају желим да на овом мјесту поновим да је покојни Борбе био широк човјек, тих и племенит — изванредно скроман — без и трунке политичког или интелектуалног стезибиционизма — човјек који је далеко више имао у себи, него што је испољавао. Било је нечег врло стабилног у његовој личности, што се одражавало у његовој мирној масивној појави, његовом ходу, говору — нечег изнутра заокупљеног, ангажованог у себи до забринутости.

Такав је био Борбе”.*

Успомена на Борба Лопичића живјеће једнако у Прилепу, Титограду, на Цетињу — међу његовим савременицима, међу ђацима и професорима Цетињске гимназије, која носи његово име.**

Његово књижевно стваралаштво заслужује да се боље проучи. Избор из његових пјесама и есеја заслужује да се приреди и штампа у посебно издање. Остаје то и као дуг према Борбу Лопичићу.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА БОРБИЈА ЛОПЧИЋА

а. ПОЕЗИЈА

1. После свега. — *Књижевни север*, 1. XII 1926, књ. II, 11, стр. 29—30.
2. Забрављено. — *Књижевни север*, 1. I 1927, књ. III, 1, стр. 3.
3. Мутне очи. — *Младост*, 1927, V, 9, стр. 206.
4. На обалама. — *Младост*, 1927, VI, 1, стр. 5.
5. Плаве завесе. — *Вијенац*, 1927, V, књ. VI, 18—19, стр. 464.
6. Раскошна ноћ. — *Младост*, 1927, V, 7, стр. 155.
7. Девојка од облака. — *Књижевни север*, 1. VI 1927, књ. III, стр. 11.
8. Нскад после окршаја. — *Омладина*, 1927, 29. I, III, 1, стр. 15.
9. Олуја. — *Наша домовина*, 1927, 28. VI, 2—3, стр. 61.

* Том приликом Драго Вучинић ми је доставио један свој цртеж, у ствари карикатуру Борба Лопичића, коју је нацртао на једном парчету папира у Клосу негде септембра или октобра 1941. године. Пошто је карикатура добро успјела а има и одребену документарну вриједност, као драгоцен податак из тог тешког времена, објавили смо је у *Годишњаку Цетињске гимназије* (III/1971, бр. 3, стр. 65). У цртежу се могу лако препознати карактеристичне црте Борба Лопичића.

** Год. 1975. Гимназија је интегрисана са осталим средњим школама у граду — у Средњошколски центар, који као нова институција још увијек не носи ничије име.

10. Молба у ноћ. — *Младост*, 1927, VI, 4, стр. 77.
11. Свитање. — *Младост*, 1927, VI, 6, стр. 141.
12. Зелени брегови. — *Венац*, 1, I 1928, књ. XIII, 4/5, стр. 371.
13. Бео цвет. — *Нови човјек*, 1928, IV, 6, стр. 169.
14. Јауци. — *Вијенац*, 1928, VI, књ. VIII, 2, стр. 75.
15. Моја мајка. — *Младост*, 1928, VI, 8, стр. 177.
16. Повратак. — *Младост*, 1928, VII, 2, стр. 41.
17. Ван града. — *Гајрет*, јануар, 1928, 2, стр. 20.
18. Свитање. — *Гајрет*, фебруар, 1928, 4, стр. 52.
19. Молба у ноћ. — *Воља*, јун 1928, III, књ. II, 1, стр. 24—25.
20. На брега три. — *Воља*, септембар 1928, III, књ. II, 3, стр. 175.
21. Моја мајка. — *Књижевни север*, 1. X 1928, IV, књ. IV, 10, стр. 403.
22. Са девојкама. — *Воља*, новембар 1928, III, књ. II, 5, стр. 325.
23. Град. — *Младост*, 1929, VII, 7, стр. 158.
24. Самоубијство. — *Срж*, 1929, стр. 57.
25. Ја — окорели грешник. — *Живот и рад*, март 1929, II, књ. III, 15, стр. 218.
26. Сени. — *Млада Зета*, март 1929, I, 1, стр. 25.
27. У ноћи. — *Српско Косово*, 1. VI 1929, X, 11, стр. 12.
28. Улица. — *Живот и рад*, јул 1929, II, књ. IV, 19, стр. 534.
29. Пејсаж . — *Живот и рад*, септембар 1929, II, књ. IV, 21, стр. 694.
30. Раздан. — *Преглед*, октобар 1929, III, св. IV, књ. 70, стр. 187.
31. Обмана. — *Летопис Матице српске*, октобар—децембар 1929, CIII, књ. 322, 1, стр. 17.
32. Земља старог сељака. — „*Књига другова*”, Вел. Ђикинда 1929 (Зборник радова који су уредили Јован Поповић и Новак Симић).
33. Капути. — Нова књижевна ревија „*Млада Босна*”, 1930, III, 1—2, стр. 8.
34. Луди ветри, ноћни возови и ја. — *Млада Босна*, 1930, III, 1, стр. 47.
35. Писмо теби. — *Млада Босна*, 1930, III, 1—2, стр. 7.

36. Земља старог сељака. — *Препород*, март — април 1930, XI, 7—8, стр. 176.
37. Бол за изгубљеним сином. — *Живот и рад*, април 1930, VII, књ. V, стр. 28.
38. Земља старог сељака. — *Преглед*, 1930, IV, књ. V, стр. 406—407.
39. Прозори. — *Записи*, књ. VII, св. 2, август 1930, стр. 89.
40. Сиромаси. — *Записи*, књ. VII, св. 6, децембар 1930, стр. 353.
41. Post skriptum. — *Стожер*, 1930, I, 1, стр. 26.
42. Вечера сиромаша. — *Стожер*, 1931, II, 7—8, стр. 222—223.
43. Пјесма под јесењим сунцем. — *Преглед*, 1931, бр. 89, стр. 296.
44. Жена босих ногу. — *Јужни преглед*, 1931, VI, 5, стр. 214—215.
45. Пјесма под јесењим сунцем. — *Преглед*, 1931, V, књ. VI, св. 89, стр. 296.
46. Ципеле сиромаша. — *Линија*, 1931, бр. 1, стр. 3.
47. Сељаче тепа своје волу. — *Стожер*, 1932, III, 4, стр. 129.
48. Растанци. — *Записи*, књ. X, св. 3 — март 1932, стр. 146.
49. Субота. — *Развртије*, књ. I, бр. 2, 1932, стр. 5.

б. ПРОЗА, ЕСЕЈИ И ПРИКАЗИ

50. „Наши најмлађи муслимански књижевни ствараоци“. — *Млада Босна*, 1930, III, 1—2, стр. 27—29.
51. „Лирика шесторице“, Загреб 1931. — *Записи*, књ. VIII, св. 3 — март 1931, стр. 189—190.
Приказ.
52. „Мрави“. Приповијетке Радована Боновића, Београд 1931. — *Записи*, књ. VIII, св. 5 — мај 1931, стр. 308—309.
53. Срећко Диана: „Мирис срца и крви“, Сплит 1931. — *Записи*, књ. VIII, св. 2 — август, 1931, стр. 126.
54. „Нови дани“ алманах црногорске средњошколске омладине, Цетиње 1931. — *Записи*, књ. IX, св. 2 — август 1931, стр. 127.
Приказ.
55. Мирко Баљевић: „Побуне ума“, Никшић 1930. — *Записи*, књ. IX, св. 2 — август 1931, стр. 127.
Приказ.

56. „Људи говоре“, нови путопис Растка Петровића [издање „Гесе Ко-на“], Београд 1931. — *Записи*, књ. IX, св. 3 — септембар 1931, стр. 183—185.

Приказ.

57. Миодраг Мишић: „Воз уског колосека и друге приче“, Београд, 1931. — *Записи*, књ. IX, св. 3 — септембар 1931, стр. 190.

Приказ.

58. Стеван Галогаж: „Новеле“, Загреб, 1931. — *Записи*, књ. IX, св. 4 — октобар 1931, стр. 254.

Приказ.

59. „Песме низ долове“, Илијас Добрацић, Сарајево 1930. — *Стожер*, 1931, II, 6, стр. 38—39.

Приказ.

60. „Мрави“. Приповијетке Радована Боновића, Београд 1931. — *Стожер*, 1931, II, 3—4, стр. 127. Потписано са Б. Л.

Приказ.

61. Књижевник... — *Стожер*, 1931, 3—4, стр. 129—130. Потписано са Б. Л.

Приказ хрватског часописа.

62. Знају ли шта раде? — *Стожер*, 1931, II, 5, стр. 159. Потписано са Б. Л.

Поводом написа С. Максимовића о Тину Ујевића у шабачком *Књижевном полету*.

63. Кочијаш и универзитет. — *Стожер*, 1931, II, 5, стр. 159—160. Потписано са Б.

Бијешка.

64. „Људило срца“, приповијетке Десанке Максимовић, СКЗ Београд. — *Стожер*, 1931, II, 6, стр. 193.

Приказ.

65. Душан Баранин: „У сенци Балкана“, Београд 1931. — *Стожер*, 1931, 7—8, стр. 242. Потписан са Б.

Приказ.

66. Дора Пилковић: „Уклети сан“, Београд 1931. — *Стожер*, 1932, III, 1, стр. 48. Потписано са Б. Л.

Приказ.

67. „Лирика 1932“ (Јосип Хигрец, Владимир Јурчић, Иван Ковачевић), Загреб 1932. — *Записи*, књ. XI, св. 1 — јули 1932, стр. 55. Потписано са Б. Л.

Приказ.

68. Иво Фрол: „Крст над креветом“, Загреб 1932. — *Записи*, књ. XI, св. 1 — јули 1932, стр. 53. — Потписано са Б. Л.

Приказ.

69. У знаку исправљања. — *Развршје*, бр. 3, јун — јул 1932, стр. 81—83.

Есеј.

70. Протекција од Бранислава Нушића. — *Записи*, књ. X, св. 3 — март 1932, стр. 186.

Приказ позоришне представе у „Зетском дому“.

71. Синиша Пауновић: „На раскршћу“, Београд 1932. — *Записи*, књ. XI, св. 1—јануар 1932, стр. 52. Потписано са Б. Л.

Приказ.

72. Недовршени књижевни замах у Црној Гори. — *Глас Црне Горе*, 1939, I, 1, стр. 6.

Есеј.

73. „Исповијест“. — *Глас Црне Горе*, 1939, I, 1.

Приказ романа М. Горког.

74. „Живот Матвеја Кожемјакина“, издање „Нолит“ Београд. — *Млада култура*, 1939, 3—4, стр. 256—260.

Приказ романа М. Горког.

75. Др Војислав Вучковић: „Музички портрети“. — *Млада култура*, 1940, 6, стр. 392—393. Потписано са Б.

Приказ.

76. „Лирика“ Новака Симића. — *Живот и рад*, 1940, VIII, књ. XXX, стр. 210—212.

Приказ поводом Симићеве збирке пјесама „О чађи и травама“, Загреб 1940.

77. „Из дневника“ (грађа за роман). — *Стварање*, 1948, III, бр. 6, стр. 311—319; бр. 9—10, стр. 420—427.

Грађа за недовршени роман „Шарени свијет“

78. Фрагменти из дневника. — *Овдје*, XIII/1981, бр. 142 (март), стр. 20.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О БОРБИЈУ ЛОПИЧИЋУ

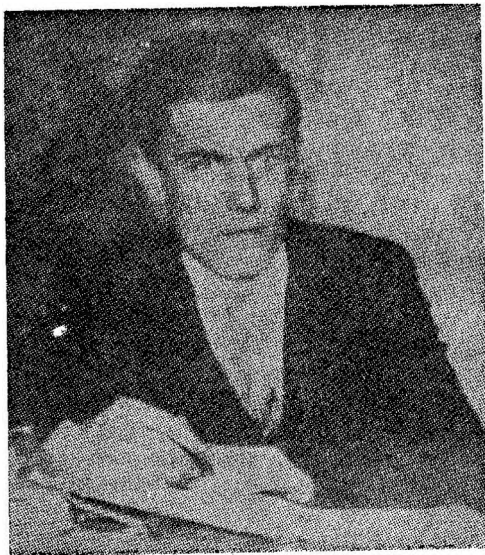
1. Бањевић, Мирко: Борђе Лопичић — књижевник и борац. — *Стварање*, 1959, V, стр. 448—453.
2. Булатовић, Божо: Борђије Лопичић—професор, борац и пјесник. — *Просвјетни рад*, 1954, I, бр. 1, I, стр. 6.
3. Вујачић, Слободан: *Црногорска социјална литература*, Титоград, 1978.
4. Вујачић, Слободан: Часопис слика времена. Живот позоришта, позоришне критике и прикази и ликовни и музички живот у цетињским „Записима“ (1927—1933). — *Овдје*, XIII/1981, бр. 140 (јануар), стр. 7—8.
У чланку је ријеч и о оштрој позоришној критици Б. Лопичића на представи Нушићеве „Протекције“.
5. Вујачић, Слободан: *Црногорски књижевни токови између два рата*. — Књижевно-историјска студија о цетињским *Записима* и другим појавама у црногорској култури. Цетиње 1981.
6. Драшковић, Чедо: Борђе Лопичић. — *Цетињски лист*, II/1977, бр. 43, 25. децембра, стр. 2.
7. Боновић, Јанко: Борђије Лопичић. — *Побједа*, 12. III 1964, стр. 8.
8. Буровић, Мирослав: Књижевни пут Борђа Лопичића. — *Овдје*, XIII/1981, бр. 142 (март), стр. 19.
9. Ивановић, Алекса: Борђе Лопичић као протагониста социјалне литературе. — *Сусрети*, VII/1959, бр. 5, стр. 462—467.
10. Ивановић, Алекса: Борђе Лопичић између пера и бајонета. — *Годишњак Цетињске гимназије*, 3, 1973 стр. 63—69.
11. Јовановић, Живорад: Четврт века од погибије Борђа Лопичића. — *Политика*, 20 августа 1967, стр. 6.
12. Јововић, Василије: Прилог библиографији радова професора и ћака Цетињске гимназије у новинама и часописима 1918—1941. — *Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*, Цетиње 1962.
На стр. 277—278 налази се попис пјесама Б. Лопичића које је објавио док је био ученик.
13. Лопичић, Јанко. — *Ратни дневник*, књ. II, Београд 1963.
На стр. 163 има објашњење о „Дневнику“ Б. Лопичића.
14. Лопичић, Јанко: [Ј. Ј.]: Сахрана посмртних остатака првоборца Борђија Лопичића. — *Побједа*, X/1953, бр. 79, 4. октобра, стр. 4.
15. Лопичић, Јанко: *Лопичићи братство у Цеклину*, Цетиње, 1973.

На стр. 64—65 приказан је лик Борба Лопичића.

16. Марковић, Марко: Сјећања на цетињско литерарно друштво „Снага“. — *Сусрети*, 1962, X, бр. 1, стр. 89—93.
17. Марковић, Марко: Прави професор (револуционарни рад Борба Лопичића у Цетињу). — *Књижевне новине*, 1966, XVIII, бр. 288, 12. XI, стр. 9.
18. Борбе Лопичић—руководилац СКОЈ-а у Цетињској учитељској школи. — *Годишњак Цетињске гимназије*, 2, 1970, стр. 91—99.
19. Марковић, Марко: Утицај прве организације СКОЈ-а у Цетињској учитељској школи на живот и рад школе. — *Педагогија*, 1972, бр. 1, стр. 77—81.
20. Мариновић, Јован: Сјећања на акције београдских студената у вријеме диктатуре. — *Четрдесет година* — зборник сећања активиста југословенског револуционарног покрета 1929—1935, књ. 2, Београд 1960, стр. 222.
21. Мартиновић, Душан: Борбе Лопичић (1910—1942). — *Извјештај гимназије „Борбе Лопичић“ за школске 1963/64—1967/68. године*, стр. 7—8.
22. Мартиновић, Нико: Борбе Лопичић—професор и књижевник. — *Просвјетни рад*, 1949, I, бр. 1, 15. I, стр. 5.
23. Мартиновић, Нико: Утицај КП на нову црногорску књижевност. — *Стварање*, 1948, III, 9—10, стр. 464—470.
24. Мартиновић, Нико: *Из борбе за слободу*, Цетиње, 1949, стр. 58.
25. Мартиновић, Нико: Недовршени књижевни замах у Црној Гори 1929—1941. — *Стварање*, 1956, XI, 9—10, стр. 553, 558—559, 562, 564.
26. Мартиновић, Нико: Максим Горки и културно стварање у Црној Гори, Цетиње, 1957, стр. 13—14.
[Посебан отисак из *Сусрета*].
27. Мартиновић, Нико: „Развршје“ књижевни критеријум једне генерације. — *Стварање*, 1959, 5, стр. 455—460.
28. Мартиновић, Нико: Кратки подаци о књижевницима ове збирке. — *„Књижевни радови палих писаца“*, Предговор, Цетиње 1959.
Умножено као рукопис.
29. Мартиновић, Нико: Комунистички омладински покрет у Црној Гори. — *Историјски записи*, 1956, IX, књ. XII, св. 1—2, стр. 214—215.
30. Мартиновић, Нико: Борбе Лопичић. — *Зборник „Речи на делу“* — 76 писаца, књ. II, Београд, 1961, стр. 759—761.

31. Мартиновић, Нико: Књижевни и научни рад у Цетињској гимназији 1881—1961. — *Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*, Цетиње 1962, стр. 235—236.
32. Мартиновић, Нико: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори*, Београд 1965, стр. 63—80, 114, 157, 158, 160, 177—181, 201, 224.
33. Мартиновић, Нико: Передовые писатели Черногории и Советская Россия. — *Русская литература АН СССР*, Инст. русс. литературы, № 2, Ленинград 1968, стр. 152—154.
34. Мартиновић, Нико: Борбе Ф. Лопичић (поводом тридесетогодишњице смрти). — *Годишњак Цетињске гимназије*, 4, 1972, стр. 5—25.
35. Митровић, Миодраг: Раднички покрет у Врању од шестојануарске диктатуре до априлског рата 1929—1941. — *Врањски гласник*, књ. VII, Врање, 1971, стр. 127—128.
36. Стојовић, Милорад: *Надмоћ људскости*. Титоград 1968, стр. 71.
37. Пејовић, Боко: Борбије Лопичић. — *Просвјетни и културни рад у Црној Гори 1918—1941*, Цетиње 1982, стр. 140—141.
38. Требјешанин, Радош: *Врањска гимназија 1881—1981* [Радош Требјешанин, Риста Симоновић, Јосиф Трајковић, Војислав Лазовић, Војислав Стојиљковић]. — Врање, 1981.
На стр. 251 о Б. Лопичићу.
39. Хумо, Авдо: Припрема за Универзитет, *Четрдесет година* — зборник сећања активиста југословенског револуционарног покрета 1929—1935, књ. 2, Београд 1960, стр. 232.

**СТОЈАН
Б. БОЖОВИЋ**
(1914—1944)

За ослободилачки рат и народну револуцију 1941—1945. године Цетињска гимназија је дала големи удио. Као ниједи свједок о томе најбоље казује Спомен-плоча погинулих ђака у регуларним партизанским јединицама и жртва фашистичког терора, откривена у аули школске зграде, приликом прославе јубилеја 80-тогодишњице Школе. На том спомен-обилежју су јединствени записи који садрже сву величину свједочанства о огромном удјелу што га је дала ова школа славне традиције. Као у строју поређано стоји око 400 имена ученика и ученица ове школе, палих за слободу на бојиштима широм наше земље, од Улциња до Темишвара и од Бевђелије до Трста, и оних стојећи умрлих, такође за слободу и независност своје домовине, на стрелиштима и у концентрационим логорима поробљене Европе. У том „строју“ је и име, на мермерној плочи уклесано, име Стојана Божовића, професора Цетињске гимназије, у међуратном периоду.

Божовић је рођен у сиромашној сељачкој породици у Пиперима 1911. године. Основну школу је завршио у родном мјесту, а гимназију у Подгорици 1930/31. школске године. Још у средњој школи показивао је посебне наклоности према егзактним наукама, особито за математику и физику. Стога се и професионално определио за ове научне дисциплине. Након завршене гимназије уписао се на математичку групу Филозофског факултета у Београду. Пошто је његова породица била веома сиромашног имовног стања, Стојан је дијелио судбину многих црногорских студената, издржавајући се искључиво од припремања ђака и студената. Но, и поред неповољних материјалних прилика за вријеме студирања, без елементарних услова за успјешно школовање, без довољно времена за рад у стручним библиотекама, морао је сам себи зарађивати хљеб, али захваљујући природној обдарености и трудољубивости благовремено је завршио студије.

Од првих студентских дана Божовић се активно укључио у напредни студентски покрет. Са пуно младалачког ентузијазма ангажовао се на извршавању његових задатака. Када је за вријеме зимских распуста и љетњих ферија долазио кући у Пипере, редовно је одржавао састанке с омладином. Држао је предавања и радио на идејном уздицању омладине, обавјештавао ју је о борби совјетске омладине и њеном путу у социјализам.

Показивао је смисао за истраживање у области математичких дисциплина. Један његов солидно урађен семинарски рад штампан је у оновременом часопису Удружења студената Београдског универзитета *Математички вјесник* (св. II, 1935).*

По завршетку факултета чекао га је рад са средњошколском омладином. Професорску кријеру је започео у Подгоричкој гимназији 1937. године. На свој захтјев је премјештен за наставника математике у Вишу реалну гимназију на Цетињу, гдје је остао три школске године: 1940/41—1942/43. Божовић је на Цетињу, од првих дана окупације, радио у корист народнослободилачког покрета. Узимао је учешће у позадинском политичком раду — превасходно међу средњошколцима. Због тога, разумије се, нијесу га ни могле мимоићи репресалије и малтретирања које су окупаторске власти предузимале против симпатизера НОБ-е и напредних људи Цетиња.

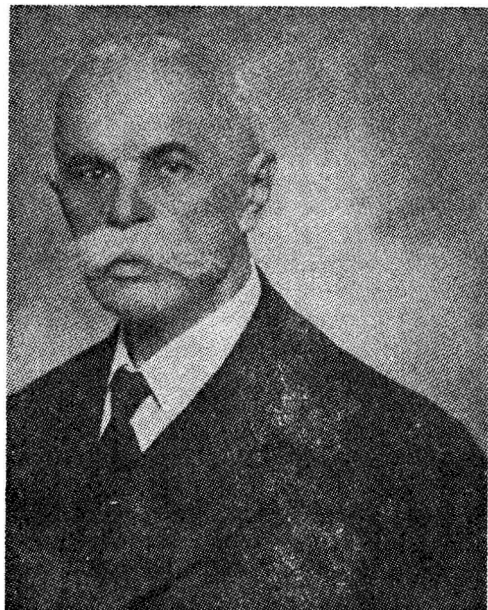
Цетињска гимназија је особито била, као жариште отпора, сметња политичким плановима, трн у оку окупатору. Стога су окупаторске власти у највећим размерама активирале свој пропагандни механизам на развијање својег идеолошко-политичког рада с циљем завођења фашистичког друштвеног поретка. У том циљу, за професоре и наставничко особље, организовали су специјалне курсеве италијанског језика. Против тога, толико очигледног пропагандног фашистичког акта, већина професора је негодовала. Неколицина су, међутим, оних, свакако најхрабријих и патриотски најизграђенијих одбила да учествује на поманутом курсу. Свјесни свих консеквенци које их чекају — то су одбили: Милан Вујачић, Филип Мијатовић, Олга Вукотић и Илија Братичевић. (Поред наведених — хапшени или интернирани су још и: Мило Капић, Божидар Нилевић и Јован Вукмановић.) Међу њима био је и Стојан Божовић. Због тога је саслушаван, заједно са својим колегама, од италијанске полиције пред којом је имао одлично држање. Након више саслушавања кажњен је, као и остали утамничени професори, писменим укором због недисциплине.

И током 1942/43. године, Стојан Божовић је на Цетињу неколико пута хапшен. Док је био у затвору „Богданов крај“ стално су пристизали пакети хране од његових ученика и њихових родитеља. Убрзо затим депортован је као интернирац у Италију, а потом у концентрациони логор Оснабрик у Њемачкој. Стојички је подносио затворски и логорашки живот. Никад није губио наду у предстојећу слободу. Заједно са напредним интернирцима Стојан је непрекидно развијао идеју о НОБ-и. Погинуо је приликом бомбардовања Оснабрика, 6. децембра 1944. године.**

* Чланак је прештампан у *Годишњаку Цетињске гимназије*, III/1971, бр. 3, стр. 135—141.

** Види Филип Мијатовић: Стојан Божовић — In memoriam. — *Годишњак Цетињске гимназије*, III/1975, бр. 3, стр. 71—73.

Тако се угасио живот једног младог, честитог човјека којег су кра- силе најљепше људске особине, човјека који је импоновао и својим зна- њем и својим држањем у свакој прилици. Био је необично омиљен код својих ученика и њихових родитеља, цијењен и поштован од колега и суграђана. Нестао је на прагу слободе у коју је непоколебљиво вјеро- вао. Његовом смрћу ослобођена домовина изгубила је још једног прос- вјетног радника у напону његове младости, пуног амбиције, енергије и племенитих жеља. Зато сјећање на Стојана Божовића значи оживљава- ње успомене на човјека и васпитача која треба трајно да остане не само међу његовим ученицима и колегама.

ЈОВАН — ЈОШО
Ф. ИВАНИШЕВИЋ
(1868—1944)

І БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Рођен је у Доњем крају, покрај Цетиње, 20. маја (по новом стилу 2. јуна) 1868. године.¹⁾ Отац му је био поп Филип Иванишевић, официр црногорске војске. Јошо је основну школу и нижу гимназију завршио у родном мјесту. У школи је био увијек одличан ђак. Како је у оно вријеме била оскудица у просвјетним радницима и уопште школованим чиновницима, власти су биле принуђене да прекидају редовно школовање појединцима, наравно бољим ученицима, и да их ангажују на разним државним пословима. Тако је и Јошо Филипов Иванишевић, попут Андрије Перова Јовићевића и других, као одликаш морао напуштити даље школовање и прихватити се након „мале матуре“ учитељског позива. Учитељевање је започео 1886. године по школама Катунске нахије: од школске 1886/87. до 1887/88. године у Беклићима; од 1888/89. до 1890/91. на Трешњеву и 1891/92. године на Бати.

Када је на Цетиње године 1893. дошао др Валгазар Богинић, захтијевао је да му се за секретара, као министру црногорске правде, пронађе неки школовани Црногорац, по могућности, добар познавалац народног живота и обичаја црногорских. Избор је пао на Јоша Ф. Иванишевића, тадашњег учитеља, који се већ био представио јавности као добар публициста и сакупљач народних умотворина. Заправо, Иванишевић је поменуто 1893. године именован на заједничкој сједници Минис-

1) Код М. Папића: *Историја српских школа у Босни и Херцеговини*, Сарајево 1978, погрешно стоји на стр. 11. да је Иванишевић „родом из Боке Которске“.

тарског и Државног савјета за Богишићевог секретара. Када је то Иванишевићу и званично саопштено, захвалио се на избору. Није се тог мјеста прихватио, јер је намјеравао да напусти Црну Гору. Тако је и било. Исте, 1893. године, прво је пошао у Београд, гдје су га, према неким подацима, др Јован Цвијић и Милан Андоновић, професори Велике школе, савјетовали да продужи школовање — знајући његову природну обдареност нудили су му државну стипендију, или — да се прими државне службе негдје у Србији. Иванишевић је, међутим, ове понуде одбио и пријешао у Босну. Од 1897. године стално је у Редакцији *Сарајевског листа*, — званичних аустријских новина за Босну и Херцеговину, као „помоћни уредник“, а од уједињења 1918. године постаје главни уредник новог службеног информативног дневника *Народно јединство*, на којему је положају „као државни чиновник остао до пуне пензије.“

Јошо Иванишевић је припадао опозицији која је стално нападала књаза (од 1910. краља) Николу I Петровића Његоша. Вјероватно је и то био главни мотив његовог напуштања Црне Горе.

За Иванишевића је хроничар забиљежио да је био увијек „...ведар и пун хумора. Дружељубив и добродушан, стекао је свестране симпатије и велику популарност...“ у сарајевској средини, у којој је провео преко 4 деценије. Год. 1919. Јошо Иванишевић је међу оснивачима Новинарског друштва у Сарајеву, које му је више година био предсједник. Уочи другог свјетског рата биран је за његовог доживотног почасног предсједника, тј. за предсједника Југословенског новинарског удружења — Секције Сарајево.

Умро је у Сарајеву 22. јуна 1944. године.

Јошо Ф. Иванишевић се публицистичко-новинарским радом и дјелатношћу на сакупљању народног стваралаштва почео бавити још 1889. године. Прве радове те врсте објавио је у цетињској периодици: у мјесечнику *Просвјета* и календару *Грлица*, а затим у часопису *Нова Зета* и званичном органу *Глас Црногорца*. Највише је објавио у сарајевским периодичним публикацијама: *Сарајевском листу*, *Југословенском листу*, *Школском вјеснику*, *Нади*, *Босанској вили*, *Гласнику Земалског музеја Босне и Херцеговине*, *Учитељској зори* (Мостар — Сарајево), потом новосадским: *Јавору* и *Бранковом колу*, београдским: *Годишњици Николе Чуића* и *Братству* итд. Према неким подацима, сарађивао је и у *Народу*, *Српској ријечи*, *Нашем добу* и још неким публикацијама, које, на жалост, нијесмо били у могућности да консултujemo. Иванишевић је 1931. године уредио *Алманах-шематизам Зетске бановине*, значајну монографску публикацију енциклопедијског формата у којој је сâм написао неколико прилога потписаних иницијалима, а извјесно и више прилога неауторизованих, које нијесмо могли идентификовати.

У назначеним публикацијама Иванишевић се често потписивао иницијалима и псеудонимима, и то *Ј.*, *Ј. И.*, *Ј.-ић*, *Ј.-вић*, *Ј. Ф.-вић*, *Ј. Ф. И.-вић*, *-вић*, *Шевић* *Иван-Јов-Ишевић*, *Доњокрајски*, *Један учитељ*, а најчешће *Јов. Ф. Иванишевић*.

Осим новинарско-публицистичких радова, Иванишевић је писао пописе, стручне и научне чланке (из историје просвјете у Црној Гори, Србији, Босни и Херцеговини) и приповијетке. Његова приповијетка „Уташено огњиште“, објављена у литерарном гласилу *Нада*, у којој веома живо слика још из дјетињства, из малена, тежњу и чежњу Црногораца за ратовањем — за „старом школом црногорском“, по оцјени стручњака, је

боља од свих приповиједака које су објављене у овом сарајевском часопису. Ево што о њој каже проф. Борис Горић: „Најзанимљивија и најљепша од свих традиционално писаних приповједака па и од свих из ове групе је приповијетка Угашено огњиште Јована Ф. Иванишевића. Из црногорског је живота. Старом Шутини изгинули су сви синови. Остао му тринаестогодишњи унук Вук. Рани се љуто у боју, донесу га у болницу и ту умре. За њим од бола убрзо умре и Шутина. Опраштање младе снахе која се након годину дана живота код Шутине преудаје одише класичном љепотом: у овој сцени садржана је и дубина осјећаја, и одмјере-

Карикатура
Ј. Ф. Иванишевића
објављена у
„Вечерњој пошти“
(Сарајево)

ност у говору и љепота племенитијех геста. Читав низ сцена које представља повратак рањених Црногораца из боја садрже уједно и опис догађаја и сценско развијање радње. Све се без унапријед припремљене режије усмјерава једном циљу — како саопштити родбини љуте ране и погибију најближих. Приповјетка се (...) одликује и љепотом језика”²⁾

Иванишевић се уз то много бавио фолклористиком. Још у вријеме свог боравка и учитељевања по селима Катунске нахије доста је биљежио и публиковао из усмене књижевности и народног стваралаштва уоп-

²⁾ Б. Горић: *Нада*, књижевно-историјска монографија, Сарајево 1978, стр. 505.

ште. Сакуњао је народне приче, народне пјесме, пословице, загонетке и анегдоте. Његови почетни радови привукли су на себе пажњу не само јавног мњења у ужем завичају, већ и ширу научну јавност (на примјер, Јована Цвијића и др.).

Рад Јоша Ф. Иванишевића на фолклорној грађи црногорској је веома је користан и дан-данас. Незаобилазан је у научним истраживањима ове црногорске проблематике. Дао је неколико корисних прилога. Његови радови: *Оро, Покајање, покајнице и корота* (штампани и као посебни сепарати), *Народне игре из Црне Горе*, поглавито дјечје, *о међи Вука Манитога*, и *трешњевским градинама*, драгоцјен су материјал, превасходно као изворна грађа, готово првог реда. Од осталих Иванишевићевих радова спомињемо по важности његов „поучни спис” *Именик народних назива родбине и сродбине*, *Народне приповијетке о Вуку Злоћевићу* и расправу, посебну књигу, *Српско-православно школство у Босни и Херцеговини* — за коју М. Папић вели: „Иванишевић се служио, једним дијелом, текстовима објављеним у листовима и часописима, а писао је о школама као савременик и на тај начин сачувао више података, који би, иначе, отишли у заборав.”³⁾

Подкрај живота Иванишевић се, као пензионер, и даље прилично интензивно бави стваралачким радом. Према неким информацијама, радио је тада на већим радовима: *Опису постанка извршења видовданског атентата са стенографским записником о главној расправи атентаторима; Постанку и развоју новинарства у Босни и Херцеговини; Погибији муслиманског усташе Дервиш-аге Мисурлића на Цетињу 1885. године; Негдашњем и данашњем Цетињу; Народним називима бијелог мрса; Сабирању љековитог биља и другом.*⁴⁾ Нијесмо били у прилици да утврдимо није ли успио нешто да штампа од поменутих радова, или су га у томе омеле неприлике које су убрзо услједиле с појавом другог свјетског рата. Нешто његове заоставштине налази се у Историјском институту Црне Горе, у Титограду⁵⁾. Навешћемо само неке од њих: *Нешто о значају и карактеру племенских главара у Црној Гори: Међусобни рат Цетињана* (сукоби Бајица и Доњкрајаца — прим. Д. М.); *Конације* (Очинићи, Угњани, Бјелоши); *Додатак опису Пивског манастира* (додатак чланку објављеном у *Просвјети*, св. IV и V, стр. 128—130); *Грађа о сарајевском атентату*; неколико цртица из савременог живота црногорског (*Ненадна радост*, *Жртва љубави*, *Невина жртва* итд.) и нешто народног стваралаштва-прича забилежених поглавито на Цетињу, у Цуцама и Пиви.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЈОША Ф. ИВАНИШЕВИЋА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Враголије Вука Злоћевића. Приповијетке из црногорског живота. — Мостар: Издавачка књижарница Пахера и Кисића, 1902. — 91 стр.

Мала библиотека, св. 30.

³⁾ М. Папић, *Op cit.*, стр. 182.

⁴⁾ *Политика*, XXXV/1938, бр. 10781 (3. јун), стр. 10.

⁵⁾ Историјски институт Црне Горе, *Архивска грађа*, I и II, бр. 189.

2. Именик народнијех назива родбине и сродбине. Скупио и уредио — Сарајево: Издање писаца, 1906. — /6/+45 стр.
3. Народни називи родбине и сродбине. Друго скраћено издање. — Сарајево: Државна штампарија, 1931. — 67 стр.
4. Оро. Црногорска народна игра. Написао — Сарајево: Земаљска штампарија, 1900. — 9 стр.

Прештампано из *Гласника Земаљског музеја у Сарајеву*.

5. Покајање, покајнице и корота. Пише — Сарајево: Земаљска Штампарија, 1901, — 19 стр.

Биљешка о сепарату прештампаном из *Гласника Земаљског музеја у Сарајеву*.

6. Развој државних железница у Босни и Херцеговини и у Дринској бановини. — Сарајево: Штампарија „Просвјета”, 1939. — 51 стр.
7. Средње школе у Књажевини Црној Гори. — Сарајево: Земаљска штампарија, (1900). — 19 стр.

Прештампано из VIII и IX св. *Школског вјесника*.

8. Српско — православно школство у Босни и Херцеговини (са три табеле). Сарајево: Земаљска штампарија, 1910. — 83 стр.

Прештампано из *Школског вјесника*.

б. ЧЛАНЦИ, ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ ШКОЛСТВА И ФОЛКЛОРИСТИКЕ

1. Пивски манастир. — *Просвјета*, I/1889, св. 4/5, стр. 128—130.
Опис и историја манастира Пиве.
2. Сетенција о помирењу Цетињана. Од 29 марта 1826 год. — *Босанска вила*, VII/1892, бр. 29, стр. 448—449.
3. Подловћенско Цетиње. Од Јов. Ф. Иванишевића. — *Јавор*, XIX/1892, бр. 5, стр. 71—74; бр. 12, стр. 182—184; бр. 14, стр. 218—220; бр. 15, стр. 236—237; бр. 23, стр. 362—363; бр. 24, стр. 378—379 бр. 25, стр. 394—396.

Географско-стенографски опис. Недовршено.

4. Шала и истина. Озбиљан разговор — по црногорски. — *Босанска вила*, VIII/1893, бр. 6/7, стр. 78—79; бр. 8/9, стр. 102—105; бр. 10, стр. 128—129; бр. 11/12, стр. 143—144.
5. Народно глумовање у Цуцком трешњеvu. Приопћио— . — *Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, VII/1895, јануар-март, стр. 152—155.

6. Петиње и околина му. (С. 5. сл.). — *Нада* (Сарајево), I/1895, бр. 7, стр. 125+127—129+132.
- Слике су радови сликара Адолфа Шекуса.
7. Слика из Црне Горе. (Ободска пећина и манастир Острог.) (С. 2 сл.) — *Нада*, I/1895, бр. 13, стр. 253+255—256.
8. Народне игре из Црне Горе. Пише —. — *Школски вјесник* (Сарајево), II/1895, стр. 416—418.
9. Војник (С цртежима.). — *Школски вјесник*, II/1895, стр. 504—506.
- О игри „Војник”. Уз то биљешка уредника.
10. Старине из Црне Горе. (Трешњевске градине и Вукова међа) Пише: —. — *Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, VIII/1896, јануар-март, стр. 162—164.
11. Доскорашњи уобичајени правни односи међу мужем и женом у Црној Гори. — *Нада*, III/1897, бр. 1, стр. 10—11.
12. Народне игре из Црне Горе. (Већином дјечје.) Прибиљежио —. — *Школски вјесник*, III/1896, стр. 76—77, 308—311, 451—452, IV/1897, стр. 273—274, 398—399.
- Садржи: Мачке; Фусо, Лепе; Сокола, квочке и пилиће; Гуте; Пити вина; Гуске; Будале; Такох ја; Џунгле; Мачке и мише; Буботака; Слијепог миша; Плојке; Босне и Херцеговине; Натезала; Пилића; Воденице; Клиса; Прескакивања; Камена с рамена; Камена с рамена заgone; Омачке; Пошакшиа; Мажибраде.
13. Школе у Књажевини Црној Гори. Пише —. — (С 2 табеле). — *Школски вјесник*, IV/1897, стр. 535—537, 677—680, 846—855; X/1903, стр. 237—247.
- У год. 1903 наслов: Школство у Црној Гори.
14. Баволи. Слика народног вјеровања са сијела у Катунској нахији у Црној Гори. Написао —. — *Нада*, IV/1898, бр. 20, стр. 311—314; бр. 21, стр. 327—329; бр. 22, стр. 343—344.
15. *Die „Трешњевске градине“ und die „Вукова међа“ in Montenegro. — Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina*, 1898, VI, 656—657.
- Народна предања о постанку градина.
16. Осврт на чланчић г. М[оје] Медића. — *Бранково коло*, VI/1900, бр. 19, ступ. 596—600.
- О игри град у Горском вијенцу.
17. Оро. (Црногорска народна игра) Пише —. — *Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, II/1900, јули-децембар, стр. 533—541.
18. Средње школе у Књажевини Црној Гори. Пише *Школски вјесник*, VII/1900, стр. 583—591, 687—696.

19. Покајање, покајнице и кџрота. [С нотама]. — *Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини*, XIII/1901, октобар—децембар, стр. 618—635.

У тексту шест мјеста нотама назначени напјевии (лелекања, нарицања, бекања, тужбалица, разговора).

20. Земљопис Књажевине Црне Горе за ученике III. разреда основне школе. Написали: Буро Поповић и Јован Рогановић. Треће издање. Цетинје. — *Школски вјесник*, IX/1902, стр. 604—607.

Приказ.

21. Подјела једне кућне заједнице. (Из Катунске нахије). — *Сарајевски лист*, XXVI/1903, бр. 9, стр. 1; бр. 10, стр. 1.

Један правни обичај.

22. Школство у Србији. Биљежи *Школски вјесник*, X/1903, стр. 422—431, 524—540.

23. Како треба разговарати с дјецом о етичким животним питањима. — *Школски вјесник*, X/1903, стр. 531—548.

24. Крвна освета и примирје. (Освета и умир крви, крваво или крвно коло). — *Народност*, VIII/1904, бр. 38, стр. [1—3].

Приказ књига Павла Ровинског „Черногорија в еја прошлом и настојашчем“. С текстом из II св. 2. тома: О крвној освети.

25. Паљетковање. Пише —. — *Школски вјесник*, XI/1904, мај, стр. 296—298; јуни, стр. 372—375.

26. Ношење крста — српски народни обичај из Црне Горе. — *Годишњица Николе Чупића*, 1905, књ. XXIV, стр. 220—247. Потписано са Иван — Јов — Ишевић — Доњокрајски.

Опис народне светковине која се одржава у разне празничне дане између Бурђева до Митрова-дне у разним крајевима Црне Горе.

27. Рукоположење као сметња браку. — *Сарајевски лист*, XXX/1907, бр. 135, стр. 1—2. Потписано са Ј. Ф.—вић.

Приказ једног поглавља другог издања књиге др Никодима Милаша, далматинског епископа.

28. Насеља српских земаља, расправе и грађе, уредио др Ј. Цвијић. Књига I. („Етнографски зборник“ српске краљ. академије, књ. IV.) У Београду, штампано у државној штампарији Краљевине Србије 1902. — *Школски вјесник*, XIV/1907, мај-јуни, стр. 427—431.

Приказ дјела.

29. Др Смиљанић: Отмице. — *Школски вјесник*, XIV/1907, јули, стр. 504—509.

Приказ расправе Манојла В. Смиљанића: Отмице, добјеглице и трагови куповине Бевојака у српском народу, објављене у *LXIV Глас Српске краљ. академије*.

30. Из наше фолклоре. Јавно предавање о појавама номадизма у Херцеговини. — *Сарајевски лист*, XXXI/1908, бр. 19, стр. 1—2. Потписано са Ј. Ф.-вић.

Приказ предавања Јефта Дедијера о неким видовима сточарења у Босни и Херцеговини.

31. Српска читанка. — *Сарајевски лист*, XXXI/1908, бр. 110, стр. 1. Потписано са Ј.-вић.

Мишљење да Српска читанка Павла Чонића и Славка Косића није израбена како то захтијевају „данашње прилике, дух времена и савремена права просвјете“.

32. Називи бијелог мрса. — *Сарајевски лист*, XXXII/1909, бр. 44, стр. 1—2. Потписано са Ј.-вић.

Називи бијелог мрса (млијечних производа) у Херцеговини и Катунској нахији (Црна Гора).

33. Гласовити покојници. Др Валтасар Богишић. (7./12. 1834. — 11./4. 1908.) Приликом годишњице његове смрти. — *Сарајевски лист*, XXXII/1909, бр. 50, стр. 1—2.

Животопис и књижевни рад Валтазара Богишића, с посебним освртом на његов *Општи имовински законик за књижевну Црну Гору*.

34. Српско-православно школство у Босни и Херцеговини. Пише — *Школски вјесник*, XVI/1909, јули, стр. 393—399; август—октобар, стр. 498—523; новембар—децембар, стр. 789—837.

Историјски и статистички преглед развитка правосл. конф. школе у Босни и Херцеговини.

35. Мис Аделина Павлије Ирби 1833—1911. — *Сарајевски лист*, XXXIV/1911, бр. 199, стр. 1—2.

Из књиге: Јов. Фил. Иванишевић: Српско православно школство у Босни и Херцеговини. Прештампано из *Школског вјесника*, Сарајево 1910.

36. Мис Аделина Павлија Ирби. — *Учитељска зора*, VII/1911, бр. 8, стр. 251—254.

Из књиге „Српско-православно школство у Босни и Херцеговини.“

37. Уједињење. — *Илустровани-званични алманах — шематизам Зетске бановине*, Сарајево, I/1931, стр. 27—33.

О удјелу Црне Горе у Стварању Југославије.

38. Крвна освета и умир крви. — *Илустровани — званични алманах — шематизам Зетске бановине*, Сарајево, I/1931, стр. 188—193.

У Црној Гори.

39. Јован Павловић. Први црногорски министар просвјете и црквених дјела. — *Илустровани — званични алманах — шематизам Зетске бановине*, Сарајево, 1931, стр. 194—195. Потписано иницијалом Ј.

Кратки био-библиографски подаци.

40. Неискоришћена богатства Зетске бановине. — *Илустровани — званични алманах — шематизам Зетске бановине*, Сарајево, I/1931, стр. 366—370. Потписано иницијалима Р. И. и Ј. И. [Јошо Иванишевић].

41. Биљешке уз неке слике. — *Илустровани — званични алманах — шематизам Зетске бановине*, Сарајево, I/1931, стр. 414—416. Потписано иницијалима Ј. И.

Опширне легенде уз фотографије објављене у *Алманаху*.

42. Јавна захвала. — *Југословенски лист*, XV/1934, бр. 111, стр. 12.

Чланак поводом смрти супруге Стаке.

43. Прва штампарија у Сарајеву. — *Задружни гласник*, XIV/1940, бр. 12, стр. 2—3.

44. Прве штампарије у свијету. — *Задружни гласник*, XIV/1940, бр. 15, стр. 3; бр. 17, стр. 4.

Чланак обухвата штампање на Балкану.

45. Строге казне за кривичне преступе — шибиковање у Црној Гори. Из ранијег времена самосталности Црне Горе. — *Југословенски лист*, XXIII/1941, бр. 39, стр. 16. Потписано са — ВИФ.

46. Годишњица првог званичног листа у Сарајеву. — *Југословенски лист*, XXIII/1941, бр. 123, стр. 9.

О „Босни“ (почела излазити 1866).

в. ЧЛАНЦИ, ПРИЛОЗИ И БИЉЕШКЕ ИЗ ФИЛОЛОГИЈЕ И КЊИЖЕВНОСТИ

47. Старине. По народном причању. — *Нова Зета*, Цетиње, II/1890, бр. 1, стр. 28—29.

Садржи предања: — I. Вукова међа. II. Трешњевске градине.

48. Спасење села Трњиња. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 4, стр. 143—144.

49. Живко Кариман (Томановић). Из хајдучког доба. — *Глас Црногорца*, XX/1891, бр. 1, стр. [2—3]; бр. 2, стр. [1—2—3].

50. Из хајдучког доба црногорскијех витезова. — *Јавор*, XIX/1892, бр. 27, стр. 424—427; бр. 28, стр. 441—443.

Погибија војводе бањанског Пеја Сладојевића; Женидба Роганова родоначелника Рогановића; Погибија беге Љубивића.

51. Значење некијех ријечи. Сарајево, концем јануара 1901. — *Бранково коло*, Нови Сад, VIII/1902, бр. 34—36, стр. 1114—1117.

Филолошка расправа.

52. Књижевни листови на Цетињу и радови књижевнијех радника у њима. — *Нада*, IX/1903, бр. 12, стр. 167—168.

Из рубрике „Биљешке”.

53. Именик родбине и сродства. — *Бранково коло*, X/1904, бр. 51/52, стр. 1654.

За чистоту језика.

54. Примјери чојства и јунаштва, побилежио војвода Марко Миљанов Поповић Дрекаловић. Београд 1901. — *Школски вјесник*, XI/1904, фебруар, стр. 124—126.

Приказ.

55. Именик народнијех назива родбине и сродбине. Скупио и уредио — Сарајево, 1906. Издање пишчево. Земаљска штампарија. — *Verzeichnis der Volksbenennungen für die Blutsverwandtschaft und Schwager-gerschaft*. — *Школски вјесник*, XIII/1906, Прилог, [стр. IX+45].

56. Именик народнијех назива родбине и сродбине. — *Народност*, XI/1907, бр. 2, стр. 1—3.

57. Црна Гора и њезина књижевност. — *Босанска вила*, XXV/1910, бр. 16—17, стр. 233—235.

58. Културно књижевни напредак Црне Горе под владом „Књаза пјесника“. — *Дневни лист*, Београд XXVIII/1910, бр. 240, стр. 1.

Прештампано из *Босанске виле* (одломак из чланка).

59. Стогодишњица рођења Петра II. Петровића — Његоша. — *Сарајевски лист*, XXXVII/1914, бр. 7, стр. 2—3. Потписано са Ј. Ф. И-вић.

60. Књижевни листови на Цетињу. — *Илустровани — званични алманах — шематизам Зетске бановине*, I/1931, стр. 195—197. Потписано иницијалима Ј. И.

Кратки преглед.

г. ПРИЧЕ И ПУТОПИСИ

1. Из Цуца. Путописна цртица од Ј. Ф. Иванишевића. Трешњево, септембра 1890. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 11, стр. 418—424.
2. Из Црне Горе. Путопис проз Мале Цуце. Од Јов. Ф. Иванишевића. На Цетињу августа 1891. — *Јавор*, Нови Сад, XVIII/1891, бр. 37, стр. 589—591; бр. 38, стр. 600—603; бр. 39, стр. 617—621.

Потпис с подацима о поријеклу становништва.

3. На западу седамнаест чела. Истинити догађај. — *Сарајевски лист*, XVII/1894, бр. 88, стр. 1—2; бр. 89, стр. 2. Потписано са *Један учитељ*.
4. Бабаруга дјечије страшило. Сличице из Црне Горе. Пише — *Школски вјесник*, II/1895, стр. 225—227.
5. Угашено огњиште. Црта из Катунске нахије. Написао — *Нада*, VII/1901, бр. 19, стр. 293—294; бр. 20, стр. 307—310; бр. 21, стр. 326—327.
6. Медан. Из црногорског живота. — *Братство*, Београд, 1902, IX/X, књ. 20, стр. 370—377. Потписано са Ј. П. Ив-ић.

Штампарска грешка П. (треба Ф.)

7. Десечар. Слика из Катунске нахије. Пише — *Нада*, VIII/1902, бр. 21, стр. 287—289; бр. 22, стр. 302—305; бр. 23, стр. 314—318; бр. 24, стр. 332—334.
8. Устанак у поноћи. (Хумореска из живота). — *Сарајевски лист*, XXVI/1903, бр. 55, стр. 1—2. Потписано са Ј-ић.
9. Десечар. Слика из Катунске нахије. — *Народност*, VIII/1904, бр. 57, стр. 1—2; бр. 58, стр. 1—2; бр. 59, стр. 1—3; бр. 60, стр. 1—2; бр. 61, стр. 1—3; бр. 62, стр. 1—2; бр. 64, стр. 1—3; бр. 65, стр. 1—2; бр. 66, стр. 1—2.
10. Модерна лоповштина. — *Сарајевски лист*, XXX/1907, бр. 123, стр. 1—2. Потписано са Ј. Ф.-вић.

д. РАД НА САКУПЉАЊУ НАРОДНИХ УМОТВОРИНА

1. Ко другоме јаму копа сам у њу упада. Народна прича из зборника Јоша Ф. Иванишевића. — *Грлица*, Цетиње, I/1889, стр. 81—84.
2. Виле и дјевојка (из Цуца). — *Нова Зета*, I/1889, бр. 3, стр. 116.

Женска народна пјесма.

3. Кракало, савијало, кријало и Петар Шумарков. — *Нова Зета*, I/1889, бр. 4, стр. 157—158.

Народне приче.

4. Пољем се вије... (херцеговачка). — *Нова Зета*, I/1889, бр. 5, стр. 196.

Женска народна пјесма.

5. Зачув вилу у Дубрави. Прибиљежио — *Нова Зета*, I/1889, бр. 8, стр. 313.

Женска народна пјесма из Цуца.

6. Народне загонетке. Прибиљежио —. — *Нова Зета*, I/1889, бр. 12, стр. 462—463.

Садржи 45 загонетки.

7. Народне женске пјесме. Прибиљежио —. — *Нова Зета*, II/1890, бр. 5, стр. 192—193.

Садржи: XVI. (Преврело је мало врело — ...) XVII. (Ој јаворе, зелен боре!...) XVIII. (Вита јело лада дебелога.) XIX. (Дурмиторе висока планино!) XX. (У Омера више Сарајева,...) XXI. (Рано рани воду Јагода,...).

8. Сиромах и златан прстен. [Прибележио]. — *Нова Зета*, II/1889, бр. 8, стр. 297—299.

Народна приповетка.

9. Народне разнолије — забавке. — *Јавор*, XVIII/1891, бр. 51, стр. 814—815.

Једна анегдота и 45 пословица.

10. Друштвено народне пјесмице. Од Јов. Ф. Иванишевића. — *Јавор*, XVIII/1891, бр. 52, стр. 820—822.

Припјеве из Катунске нахије.

11. Научењак и ћоро. Из збирке Јов[ана] Ф. Иванишевића. На Цетињу. — *Босанска вила*, VII/1892, бр. 5, стр. 75.

12. Народне пјесмице. Из збирке: Јов. Ф. Иванишевића. — *Јавор*, XIX/1892, бр. 25, стр. 390—392.

12 песама из Катунске нахије.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О Ј. ИВАНИШЕВИЋУ

1. Аноним: Враголије Вука Злоћевића. — *Голуб*, 1902, бр. 13, стр. 206.

Биљешка о писцу.

2. Аноним: Враголије Вука Злоћевића од Јов. Ф. Иванишевића. — *Српски књижевни гласник*, 2/1902, књ. VI, св. 7, стр. 1195—1196.

Биљешка.

3. Аноним: Из VIII и IX свеске... — *Зора*, 1900, св. 11, стр. 392.

Биљешка о прештампавању рада „Средње школе у књажевини Црној Гори“ из *Школског вјесника*.

4. Аноним: Именик нар[одних] назива, родбине и сродства. — *Босанска вила*, 1905, бр. 4, стр. 64.

Биљешка о намјери аутора да изда књигу под горњим насловом.

5. Именик: Именик народнијех назива родбине и сродбине. — *Голуб*, 1907, бр. 1, стр. 14; бр. 5, стр. 78.
Биљешка о књизи.
6. Аноним: Имена народнијех назива родбине и сродника. Скупио је и уредио Јов. Ф. Иванишевић, Сарајево 1906. — *Народ*, 1907, бр. 7, стр. 3.
Приказ.
7. Аноним: Нова књига. — *Босанска вила*, 1906, бр. 23, стр. 367.
Биљешка о књизи „Именик породичних назива родбине и сродбине” коју је аутор дао у штампу.
8. Аноним: Одштампано. — *Босанска вила*, 1901, бр. 23—24, стр. 405.
Биљешка о сепарату „Покајање, покајнице и корота” прештампаном из *Гласника Земаљског музеја у Сарајеву*.
9. Аноним: Оро. Црногорска народна игра. Написао Јован Фил. Иванишевић. — *Бранково коло*, VII/1901, бр. 4, стр. 122—123.
Биљешка о појави књиге.
10. Аноним: Оро, црногорска игра. Написао Јован Фил. Иванишевић. — *Голуб*, 1901, бр. 4, стр. 61.
Биљешка о књизи.
11. Аноним: Оро, црногорска народна игра. Написао Јован Фил. Иванишевић. — *Зора*, 1901, св. 1, стр. 43.
Биљешка о прештампанању рада из *Гласника Земаљског музеја у Сарајеву*.
12. Оро. Црногорска народна игра. Написао —. Прештампано из „Гласника Земаљског музеја”, III и IV, 1900, Сарајево, Земаљска штампарија 1900, стр. 9. — *Просвјета*, XII/1900, св. II, стр. 128.
Биљешка.
13. Аноним: Сарајевски новинари. Биографија неколицине. [С портретама, Карикатурама]. — *Вечерња пошта*, 1923, бр. 600, стр. 4.
14. Аноним: Средње школе у Црној Гори. — *Босанска вила*, 1900, бр. 22, стр. 320.
Биљешка о прештампанању сепарата из *Школског вјесника*.
15. Аноним: Средње школе у књажевини Црној Гори. — *Голуб*, 1901, бр. 3, стр. 46.
Биљешка о појави књиге у Сарајеву.

16. Аноним: Средње школе у Књажевини Црној Гори. — Пише Јов. Фил. Иванишевић, Сарајево, Земаљска штампарија у Сарајеву, 1900. — *Оногшт*, 16, XI 1900, III/II), 45 стр. [4].

Биљешка.

17. Средње школе у Књажевини Црној Гори. Пише —. Штампарија Земаљске владе, Сарајево, стр. 19. — *Просвјета*, XI/1900, св. XI и XII, стр. 687.

Биљешка о сепарату прештампаном из *Школског вјесника*.

18. Вулетић-Вукасовић, Вид: Именик народнијех назива родбине и сродбине. Сакупио и уредио Јован Фил. Иванишевић. Сарајево 1906. Земаљска штампарија. — *Срћ*, VI/1907, бр. 5, стр. 238.
19. [Ђ]: Алманах-календар Дринске бановине „Народно јединство“, година прва, Сарајево, државна штампарија, 1930. — *Обзор*, LXXI/1930, бр. 137, стр. 3.

Уредио Јошо Фил. Иванишевић.

20. Боновић, Јован: Шта је добила Црна Гора са јединством. — *Слободна реч*, Београд, I/1935, бр. 24 (30. маја).
21. [Борђевић], Т[ихомир Р]: Именик народнијех назива родбине и сродбине, сакупио и уредио Јован Фил. Иванишевић. Сарајево 1906. Земаљска штампарија. — *Српски књижевни гласник*, књ. XVII/1907, бр. 2, стр. 156—157.
22. Ж[ивојиновић], Ј[ован]: Именик народних назива родбине и сродбине. Скупио и уредио Јован Фил. Иванишевић. Писац придржава сва права. Сарајево, 1906. Издање пишчево. Прилог „Школском вјеснику“ 1906. — *Летопис Матице српске*, књ. CCXLVI/1907, св. VI, стр. 111—114.

Приказ.

23. Јанковић, Дим[итрије]: Именик народнијех назива родбине и сродбине. Скупио и средио Јован Филипов Иванишевић. Писац придржава сва права. Сарајево, 1906. Издање пишчево. Зем. штампарија. — *Изворник*, XXI/1907, бр. 3, стр. 58—61.
24. Јовановић, Јован: Црна Гора и Црногорци у „Нади“. — *Библиографски вјесник*, VIII/1979, бр. 3, стр. 45—68.

На стр. 63—65 о Јошу Иванишевићу.

25. Јовановић, Јован: „Југословенски лист о Црној Гори и Црногорцима“. — *Библиографски вјесник*, XI/1982, бр. 1, стр. 5—82.

На стр. 5—6 помиње се Јошо Иванишевић.

26. [Коен, Алберт А. К.]: Јубилеј г. Јоше Иванишевића, новинара. Сарајево, 2 јуна. [С портретом]. — *Политика*, XXXV/1938, бр. 10781, стр. 10.

Јубилеј поводом 50 година новинарско-литерарног рада.

27. [Мартиновић, Душан]: Публициста и сакупљач. Један од заборављених етнолога, књижевника и просвјетника је Јован Иванишевић, чије дјело треба тек наука да освијетли. — *Побједа*, XXXIX/1982, 13. XI, стр. 11.

Изостављен аутор грешком редакције.

28. Милован: Етнографске радње Ј. Ф. Иванишевића. — *Бранково коло*, VII/1901, бр. 47, ступ. 1515. Неразријешен псеудоним.

Биљешка о радовима и оцјена опуса.

29. Недељковић, Милан: Мала библиотека. Свеска 30. Бр. XII, Година IV. 1902. Јов. Фил. Иванишевић. Враголије Вука Злоћевића. Приповијетке из црногорског живота. Мостар 1902. Издање издавачке књижарнице Пахера и Кисића. — *Летопис Матице српске*, 1902, ССХV/5 стр. 117. Чланак потписан са *Нед*.

Приказ.

30. Папић, Митар: *Историја српских школа у Босни и Херцеговини*, Сарајево, 1978.

31. [Поповић, Михаило Р.]: Средње школе у књажевини Црној Гори, од Јов. Фил. Иванишевића. Одштампано из VII. и IX. свеске „Школског вјесника“ за 1900. год. Сарајево. — *Наставник*, књ. XII/1901, стр. 80—83. Чланак потписан са Ур. (Уредник у *Наставнику* 1901. Михаило Р. Поповић)

32. Радоњић, Ј[ован]: Јов. Фил. Иванишевић, Средње школе у Црној Гори. — Јов. Фил. Иванишевић: *Оро*. Црногорска народна игра. — *Летопис Матице српске*, 1902, бр. 206, стр. 126.

Биљешка.

33. Радоњић, Ј[ован]: Годишњица Николе Чупића, XXIV. — *Летопис Матице српске*, 1905, бр. 229, стр. 120—122.

Указује и на Иванишевићев чланак „Ношење крста“.

34. С. Н.: Уређивање „Народног Јединства“. — *Народ*, II/1922, бр. 17. стр. 3. Неразријешен иницијал.

Писац критикује Јоша Иванишевића уредника званичног листа Покрајинске управе „Народно Јединство“ у Сарајеву.

35. Т.: Именик народних назива родбине и сродбине, скупио и уредио Јов. Фил. Иванишевић. Сарајево 1906. Земаљска штампарија, стр. 45. *Српски књижевни гласник*, VII/1907, књ. XVIII. св. 2, стр. 156—157.

Приказ.

36. Ђорић, Борис: *Нада*, књижевноисторијска монографија. Сарајево, 1978.
37. [Ђоровић, Владимир] В. Ђ.: Иванишевић Јован (Јошо). — *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, II књига. Ј.—М. Загреб [б. г.], стр. 7.

МИХАИЛО — БАЋО
ПАЈКОВИЋ
(1903—1970)

I БИОГРАФИЈА

Дана 22. априла 1970. године трагично је изгубио живот у саобраћајном удесу у Будви Михаило-Баћо Пајковић, дугогодишњи професор Цетињске гимназије, истовремено један од најистакнутијих црногорских географа, оснивач и више година предсједник Географског друштва СР Црне Горе и неколико деценија члан Српског географског друштва и сарадник његовог научног гласила.

Михајло Пајковић је рођен 1903. године у селу Лушцу код Иванграда. Основну школу и гимназију завршио је у Беранама (данашњи Иванград), а географију на Филозофском факултету у Београду почетком 1930. године код Јована Цвијића, географа свјетског гласа, једног од наших најеминентнијих научника свих времена. Након године службовања у Беранској гимназији, школске 1932/33. године ступио је на дужност професора Цетињске гимназије. Отуда па све до свог пензионисања 1964. године (са мањим прекидом 1944/45, када је био на дужности директора Гимназије у Беранама) провео је најбоље, стваралачке године у старој црногорској пријестоници — Цетињу, као професор (1932/33—1944/45. и 1945/46—1946/47. године) и као вршилац дужности директора гимназије (1954/55. и 1955/56). Од 1947. године, када је формирана Виша педагошка школа на Цетињу, Пајковић је указом Министарства просвјете НР Црне Горе постављен за њеног професора. Формирао је катедру за географију и дуго година на њој сам предавао више географских дисциплина. Прије укидања ВПШ на Цетињу (1963), био је и њен директор, са које дужности је, по свом захтјеву, пензионисан. Кроз читав тај дуги период Пајковић је као професор, педагог и научни радник са успјехом образовао и васпитавао младе генерације, уливао им знање и животни оптимизам и тако их је припремао за живот.

Са пуно младалачког елана и стваралачког ентузијазма он је на тој дугој путањи васпитача увијек имао пред собом јасан циљ градитеља човјека-носиоца научне мисли и друштвене свијести.

Професор Пајковић је првенствено био географ-путник. Путујући је упознавао природу; духовну, социјалну и материјалну културу већине европских народа. Имао је прилике да види културно наслеђе древних цивилизација Медитерана, горостасне предјеле Алпа, холандске полдере, најпознатије свјетске метрополе и облакодере, у њима, линчовање Црнаца у Америци. Мрежа његових путева кроз Југославију је особито густа. Све је то доприносило да његове наставне јединице, предавања, дијалози у обичним разговорима буду импресивни, поткријељени и освјежени примјерима сопствених непосредних опажања. Он је знао да путем живе ријечи далеке предјеле тако рељефно приближи ученицима и студентима, да теже наставне садржаје поједностави, да одвоји битно од небитног, да сувишно градиво замијени неопходним и актуелним и да теоријско претвори у апликативно. Укратко, такве су биле особине Михаила Пајковића као географа-методичара.

И као човјек Пајковић је био непосредан, хуман, необично гостоприман, изузетно тачан у обавезама, веома радан и истрајан у настојањима.

И као професор, и као руководицац, и као члан стручних и научних форума и институција Пајковић је био одличан организатор, што је посебно дошло до изражаја приликом организације савезног, Петог конгреса географа Црне Горе одржаног у Титограду 1958. године, када је он у својству предсједника Географског друштва Црне Горе био и предсједник Конгреса и умногоме допринио његовом врло успјешном раду. Његова ерудиција и радна енергија такође су дошле до изражаја у припремању и објављивању опсежне конгресне публикације — Зборника V конгреса географа ФНРЈ, Цетиње 1959. године.

Дуго година послје ослобођења Михаило Пајковић је био руководицац Географске секције у оквиру Природног друштва Црне Горе. На његову иницијативу 1956. године одржана је оснивачка скупштина Географског друштва Црне Горе, на којој је изабран за првог предсједника коју је функцију обављао пуних 9 година, све до пензионисања. Показивао је велику предузимљивост у разним видовима дјелатности овог Друштва. Био је такорећи покретач и носилац свих акција у њему (организатор семинара и научних екскурзија, подстрекач научног проучавања наше Републике, покретач и одговорни уредник Годишњака друштва итд.).

И у научној активности професор Михаило Пајковић дао је запажене резултате. Још као студент, 1929. године објавио је свој први научни рад. Доцнији његови радови из климатологије и физичке географије представљају значајан допринос проучавању природне средине Црне Горе. Он је обогатио и уџбеничку литературу врло солидном *Океанографијом за ВПШ*, која је својевремено препоручивана и на факултету, а на вишим школама се и данас употребљава. Уз то, дао је и низ прилога за *Енциклопедију Југославије* у издању Лексикографског завода.

Смрћу Михаила Б. Пајковића, Географско друштво Црне Горе изгубило је свог доајена, врсног географа и неуморног путника, гостољубивог и примјерног члана, а Цетињска гимназија свог дугогодишњег вриједног професора, педагога и руководиоца. Због тога је на свој вјечни

починак испраћен поштован, вољен и оплакан од многих пријатеља, колега, бивших својих ученика и сарадника.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА М. ПАЈКОВИЋА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. Океанографија за Више педагошке школе, Београд 1954. 76 стр.

б. ЧЛАНЦИ И ПРИЛОЗИ

1. Сточарство на Бјеласици. — *Гласник Српског географског друштва*, св. XV, 1929, стр. 12—18.
2. Сточарство на Комовима. — *Гласник Српског географског друштва*, св. XVI, 1930, стр. 76—84.
3. Поводом издања двије географске карте. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 2, 15. фебруар, стр. 5.
4. Уз допис „Један несолидно састављен уџбеник из географије. — *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 1, 1. јануар, стр. 10.
Реплика са Ј. Вукмановићем у вези уџбеника „Земљопис за III разред основне школе” од М. Вукића. У потпису су још С. Јовићевић, М. Буришић и Н. Вујовић.
5. Клима југозападне Црне Горе. — *Гласник Српског географског друштва*, св. XXXVIII, бр. 1, 1958, стр. 15—26.
6. Црна Гора и њена природна богатства. — *Просвјетни рад*, V/1958, бр. 12, 15. септембар, стр. 1—2.
Извод из реферата са V-ог конгреса географа ФНРЈ.
7. Црна Гора и њена природна богатства. — *Зборник радова V конгреса географа ФНРЈ*, Цетиње 1959, стр. 41—69.
8. Клима Цетиња. — *Годишњак Географског друштва Црне Горе*, Цетиње 1964, стр. 29—46.

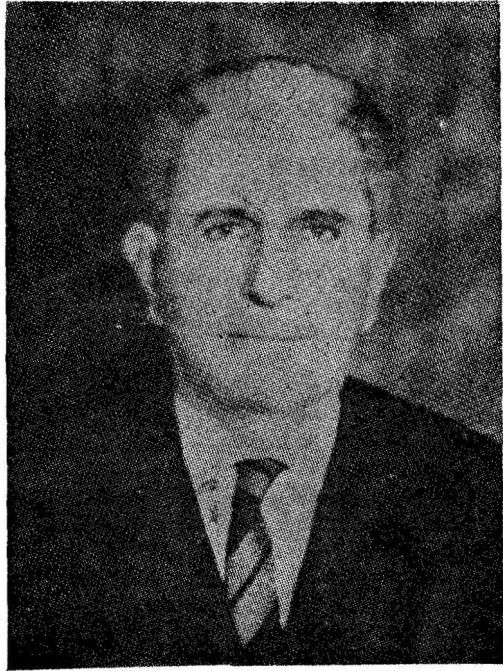
III ЛИТЕРАТУРА О М. ПАЈКОВИЋУ

1. Вукмановић, Јован: Један несолидно састављен уџбеник географије. — *Побједа*, X/1953, бр. 84, 18. октобар, стр. 9.
Критика на уџбеник географије Машана Вукића и на рецензента М. Пајковића.
2. Д[рашковић], Ч[едо]: Михаило Пајковић. — *Цетињски лист*, V/1980, бр. 116, 10. децембар, стр. 2.

Поводом десетогодишњице смрти.

3. Мартиновић, Душан: Михаило-Баћо Пајковић (1903—1970). In memořiam. — *Годишњак Цетињске гимназије*, II/1970, бр. 2, стр. 287—290.
4. Мартиновић, Душан: Михаило Б. Пајковић (1903—1970). — *Глобус*, II/1970, бр. 2, стр. 185—186.
Некролог.
5. Мартиновић, Душан: Библиографија радова из географије у просвјетно-педагошкој и школској периодици Црне Горе. — *Годишњак Цетињске гимназије*, III/1971, бр. 3, стр. 216.
6. Пејовић, Божидар: Михаило-Баћо Пајковић. — *Споменица Више педагошке школе — Педагошке академије*, Никшић, 1972, стр. 315—316.
Некролог.
7. Пејовић, Божидар: Михаило Пајковић. — *Годишњак Географског друштва Црне Горе*, Титоград 1979, бр. 2, стр. 123—124.
О животу и раду.
8. Радусиновић, Павле С.: Михаило Б. Пајковић (1903—1970). — *Годишњак Педагошке академије у Никшићу*, 1971, бр. 2, стр. 147—148.
In memořiam.
9. Раичевић, Светозар: Михаило — Баћо Пајковић, професор. — *Просвјетни рад*, XX/1970, бр. 9—10, 1—15. мај, стр. 11.
Некролог.

**МИЛУТИН
СТОЈОВИЋ**
(1901—1975)

I БИОГРАФИЈА

Милутин Стојовић је рођен 25. I 1901. године у веома сиромашној сељачкој породици у селу Гостиљу (Даниловград). Основну школу је завршио у свом родном мјесту, а учитељску школу у Даниловграду 1924. године.

Након завршетка учитељске школе Стојовић је (маја 1925. године) ступио у државну службу. До априла 1941. године радио је као учитељ углавном у основним и грађанским школама по разним мјестима Босне, Србије и Војводине: у Раљеву (срез сарајевски), Варешу, Пржићима (срез височки), Соколцу (срез рогатички), Београду (Дом глумонијемих и Студентски дом), Дворишту (срез деспотовачки), Буринцима и Ропочеву (срез космајски), Ошторку (срез сенћански), Сивцу (срез сомборски) и Гостиљу (срез Даниловградски). Рано су га заплъуснули таласи социјалних неправди... Због напредне оријентисаности и припадности напредном учитељском покрету често је сељакан, премијештан из мјеста у мјесто. Припадао је групи напредних учитеља предратне Југославије која је на марксистичким принципима тумачила методе савремене школе и залагала се за искуства напредне педагошке теорије и праксе.

У мјестима службовања, упркос полицијским праћењима његовог рада и прогонима, интензивно је развијао политичку дјелатност међу мјештанима, приближавао им и тумачио комунистичку идеологију. О томе гсворе и бројна писма из тих мјеста „у којима су изражена топла

људска сјећања и захвалност његових бивших ученика, освјежавају и потврђују такав његов рад, његову племенитост и човјечност“. По повратку у Црну Гору уочи рата, „прихватио је обавезу да оснује организацију учитеља комуниста, задругу 'Вук Караџић'“.

Упоредо с учешћем у напредном међуратном учитељском покрету, Стојовић је истрајно радио на свом стручном усавршавању. Студирао је педагошке науке на Београдском универзитету и био активан учесник у студентским демонстрацијама. Од скромне учитељске плате одвајао је да би као ванредан студент завршио 1938. године Филозофски факултет. Послије априлске капитулације, као резервни официр бивше југословенске војске у Призрену је пао у руке окупатора и читаво ратно вријеме провео у заробљеништву. Од 6. априла 1941. до 22. марта 1945. сељен је из једног у други концентрациони логор Њемачке (Либек, Хоенфлс, Нирнберг, Хамелбург и Баркенбриге). У логорима је непрекидно био активан као члан илегалних организација које су радиле за НОП. Заправо, за све вријеме заробљеништва био је члан илегалног политичког руководства. Октобра 1944. године због свог држања и примјерног родољубља, изгубио је статус ратног заробљеника, па је депортован и стављен под посебни режим у кажњенички логор Баркенбриге.

По капитулацији Њемачке вратио се у ослобођену домовину и одмах се ставио на располагање народној власти. Прво је у Београду 1945. неко вријеме радио као члан Централне комисије за прихватање репатрираних заробљеника, да би затим био постављен за шефа персоналног одсјека у Предсједништву АВНОЈ-а и Уставотворне Скупштине ФНРЈ.

Убрзо се затим враћа свом позиву педагога и у јесен 1945. године долази за професора Учитељске школе у Херцег-Новом, гдје је остао само једну школску годину. Октобра 1946. „по потреби службе“ је премјештен за начелника Планске комисије НР Црне Горе, а потом у Министарство просвјете гдје је заузимао положај помоћника министра.

У школској 1953—1954. поново се нашао у учионици. Те године је радио у Учитељској школи у Иванграду, да би наредне школске године био изабран за професора Више педагошке школе на Цетињу, гдје је остао читаву једну деценију. Једно је вријеме био и директор ове, у то вријеме једине више школе у Црној Гори. На тој функцији је и дочекао пензију 1963. године, да би након тога неко вријеме био реактивиран на мјесто савјетника за просвјету у органу Скупштине општине Цетиње.

Милутин Стојовић је поред својих редовних послова био активан и у разним просвјетним институцијама и форумима. Између осталог био је члан Републичке комисије за наставне планове и програме, рецензент за уџбенике, члан Педагошког друштва Црне Горе од његовог оснивања и члан првог Педагошког савјета Црне Горе.

Милутин је био тихи, ненаметљиви просвјетни радник. И као учитељ и као професор средње и више школе и као руководилац једне угледне образовне институције и као члан стручних удружења и њихових форума импонувао је својим ауторитетом својим озбиљним и одговорним односом према раду, својим хуманим и крајње културним односом према колегама и сарадницима, према својим ученицима и студентима. Једном ријечју, Милутин Стојовић је уливао повјерење и служио млађима за узор. Вољели су га и цјенили његови ученици и студенти, јер су у њему видјели свог искреног пријатеља и васпитача.

Стојовић је за читаво вријеме од свог пензионисања продужио свој „радни вијек“. Био је ангажован на истраживању архивске и друге грађе везане за историју црногорске педагогије. Резултате до којих је долазио саопштавао је преко дневне и стручно — педагошке штампе. Сарађивао је у „Побједи“, „Настави и васпитању“, „Годишњаку Цетињске гимназије“ и другим публикацијама. До краја живота остао је сарадник „Просвјетног рада“ (био је један од оснивача овог гласила и члан његове прве редакције). Остали су запажени његови радови о напредним црногорским учитељима до 1915. године. Улазио је и у теоријске расправе низа суптилних питања везаних за реформу средњих школа, превасходно гимназије, затим, анализи њиховог мјеста у систему средњошколског образовања.

Милутин Стојовић је умро на Цетињу 20. фебруара 1975. године у 74. години живота. Сахрањен је наредног дана у мјесту рођења.

Смрт га је, такође, затекла за радним столом. Остало је нешто недовршених рукописа на којима је задњих дана радио.

Заоставштину Милутина Стојовића је уступила његова супруга библиотеци Републичког завода за унапређивање школства у Титограду. Она садржи занимљиве исписе са подацима из историје црногорског школства из друге половине XIX вијека, и почетка XX вијека, који могу да корисно послуже истраживачима, који се баве овом проблематиком.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА МИЛУТИНА СТОЈОВИЋА

1. Просвјетно-културним трудбеницима. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 1, 15. I, стр. 1.
О проблематици коју ће третирати *Просвјетни рад*.
2. О удаљавању слабих ученика из средњих школа. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 4,15, IV, стр. 3.
3. Студенти друге године Више педагошке школе показали добар успјех на годишњим испитима. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 6, 18. VI, стр. 6.
4. Да ли укинути поправне испите. — *Просвјетни рад*, I/1945, бр. 2,1. II, стр. 5.
5. Провјеравање знања ученика. — *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 3,1. III, стр. 3 и 10.
6. Обавезно осмогодишње школовање и „јединствена“ осмогодишња школа. — *Просвјетни рад*, I/1954, бр. 9, 1. X, стр. 4—5.
7. Наставно-васпитни процес захтијева јединствен наставни кадар у општеобразовним школама. — *Просвјетни рад*, II/1955, бр. 5, 1. V, стр. 2—3.
8. Неки проблеми породичног васпитања. — *Просвјетни рад*, II/1955, бр. 6,1. VI, стр. 8.

Резултати једне анкете.

9. За реформу учитељског и наставничког образовања. — *Данас*, Титоград, I/1953, бр. 5, 1. јун, стр. 11. Потписано иницијалом М. С.
10. Треба ли Црној Гори наставнички факултет. — *Просвјетни рад*, VIII/1961, бр. 15, 1. X, стр. 2.
11. Упоредо са реформом кадровских школа треба убрзати образовање наставника за основну школу. — *Просвјетни рад*, IX/1962, бр. 10, 15. V, стр. 8.
12. Почети изучавања страних језика у Подгорици. — *Просвјетни рад*, XVII/1970, бр. 7, стр. 8.
13. Неки подаци о приватним школама у Црној Гори. *Просвјетни рад*, XVII/1970, бр. 20, стр. 12.
14. Из првих година живота цетињске гимназије. — *Годишњак цетињске гимназије*, II/1970, бр. 2, стр. 39—44.
15. Дјевојачки институт на Цетињу. — *Настава и васпитање*, XIX (V) 1970, 2, 210—217.
16. Још о учењу просвјетних радника из Црне Горе у револуционарном покрету. — *Просвјетни рад*, XVIII/1971, бр. 3, стр. 12.
17. Из првих дана Никшићке гимназије. — *Просвјетни рад*, XVIII/1971, бр. 9, стр. 12.
18. Прогресивни рад црногорских учитеља до 1915. године. — *Просвјетни рад*, XVIII/1971, бр. 18, стр. 12; бр. 19, стр. 12.
19. О једном незаписаном догађају из битке у Мартинићима 1796. (Поводом снимања филма о Петру I). — *Просвјетни рад*, XVIII/1971, бр. 20, стр. 11.
20. Црногорске школе у Турској. Школе у долини Лима и у Бихору. — *Просвјетни рад*, XIX/1972, бр. 8, стр. 12; бр. 9 и 10, стр. 16.
21. Црногорске школе у Турској. Школе у Бихору, Скадру и Преко Таре. — *Просвјетни рад*, XIX/1972, бр. 11 и 12, стр. 16.
22. Црногорске школе у Турској. Хашења и прогони, учитељи постали капетани. — *Просвјетни рад*, XIX/1972, бр. 13, стр. 11.
23. Неки прописи о гимназији прије девет деценија. — *Просвјетни рад*, XIX/1972, бр. 16, стр. 11.
24. Шездесет година од оснивања Иванградске гимназије. — *Просвјетни рад*, XX/1973, бр. 8, стр. 12.
25. Црногорски учитељи у политичкој борби на почетку двадесетог вијека. — *Просвјетни рад*, XXI/1974, бр. 8, стр. 12; бр. 9, стр. 12; бр. 10, стр. 12.

26. Како је крајем деветнаестог вијека отворена школа у Стабнама (Пива). — *Просвјетни рад*, XXI/1974, бр. 18, стр. 12.
27. Учитељска културно-издавачка задруга „Народни учитељ”. — *Учесници и сведоци*, књ. II, Зборник о делатности напредног учитељског покрета Југославије до 1974. године, Београд 1974, стр. 64—77.
28. Библиотека „Будућност” и њени повјереници у Црној Гори. — *Споменица Социјалистичка педагошка библиотека „Будућност” (1908—1914)*, 1975, стр. 184—187.
29. Библиотека „Будућност” и њени повереници у Црној Гори. — *Настава и васпитање*, XXIV (X) 1975, бр. 3, стр. 490—493.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О М. СТОЈОВИЋУ

1. Лекић, Данило: Како је поникао „Просвјетни рад”. — *Просвјетни рад*, XXII/1975, бр. 6, стр. 12.
2. Марковић, Марко: Милутин Стојовић. — *Просветни преглед*, 1975, бр. 15, 16. IV, стр. 15.

In memoriam. — У наслову и тексту грешком штампано Стојковић.

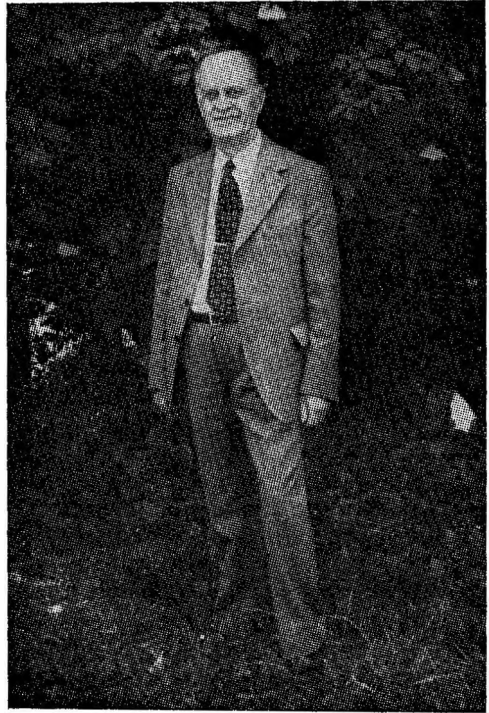
3. Мартиновић, Душан: Милутин Стојовић, професор. — *Просветни рад*, XXII/1975, бр. 6, 15. март, стр. 11.

In memoriam.

4. Радоњић, Вукашин: Документација о историји школства. — заоставштина Милутина Стојовића. — *Просветни рад*, XXIV/1977, бр. 13, стр. 11.
5. *Учесници и сведоци*. Зборник сећања о делатности напредног учитељства Југославије до 1941. године, књ. I, Београд, 1974.

Подаци о Милутину Стојовићу на стр. 666.

РИСТО
Ј. ДРАГИЋЕВИЋ
(1901—1980)

I БИОГРАФИЈА

Петнаестог децембра 1980. године умро је на Цетињу у 80-тој години живота Ристо Јаковов Драгићевић, истакнути црногорски научник, културни и просвјетни радник.

Рођен је 19. августа 1901. године у липерском селу Потпеће (општина Титоград). Основно школско образовање завршио је на Цетињу школске 1911/12. године, а гимназију у јуну 1922. године (у вријеме аустроугарске окупације Црне Горе школе нијесу радиле). Завршио је Филозофски факултет у Београду октобра 1928. године. Након тога је био професор средњих школа на Цетињу, углавном, до 1937. године, када је почео са радом у Државном музеју на Цетињу гдје је остао све до пензионисања 1965. године на разним дужностима (библиотекар, руководилац Библиотеке и Архивског одјељења и директора Музеја). Током свог дугогодишњег плодотворног рада Драгићевић је, благодаречи свом интелекту и радиности, стицао разна стручна и научна звања (виши архивист, научни сарадник и научни савјетник). Његова научна и јавна дјелатност није престајала да пред саму смрт, када је болешћу везан за постељу.

Ристо Драгићевић је врло рано почео да се бави научним радом. Написао је, још као студент, рад о црногорским гувернадурима (за тај рад је добио Светосавску награду 1926) и објавио га у Зборнику професорског друштва *Цетиње и Црна Гора*, (Београд, 1927, стр. 96—116). Преко пет деценија бавио се научно-истраживачким радом заснивајући га на истраживањима грађе у цетињским архивима. Написао је велики број расправа, чланака и прилога, претежно из политичке и културне историје и историје здравства Црне Горе. Поред тога бавио се проучавањима у области етнографије и фолклористике. Сарађивао је у више сталних и повремених публикација: *Записи*, *Историјски записи*, *Нови изворник*, *Правда*, *Стварање*, *Побједа*, *Наша жена*, *Гласник етнографског музеја на Цетињу*, *Старине Црне Горе*, *Годишњак Цетињске гимназије*, *Медицински записи*, *Туризам*, *Гласник музеја Цетиња*, *Гласник одјељења друштвених наука ЦАНУ*, *Споменица Цетињске гимназије (1881—1961)*, *Споменица болнице „Данило I“ (1873—1973)*, *Црвени крст Црне Горе (1875—1975)*, (Титоград, 1980), и многим другим. Само у *Записима* и *Историјским записима* објавио је преко 250 радова, међу којима и више запажених научних студија. Од 1934. био је сурадник *Записа*, а од почетка наредне 1935. до априла 1941. године главни и одговорни уредник овог познатог међуратног часописа. Од 1948. до 1959. године био је један од уредника *Историјских записа*. Такође је био и један од уредника: *Споменица Цетињске гимназије (1962)*, *Споменица болнице „Данило I“ (1973)*, *Старина Црне Горе и Цјелокупних дјела Николе I Петровића Његоша („Обод Цетиње“*, 1969, књига I—IV) и члан многих редакција (*вишетомне Историје Црне Горе*, *Годишњака Цетињске гимназије*, 1970, итд.).

Проф. Ристо Драгићевић је видно допринио историјској науци и њеним помоћним научним дисциплинама и оставио видне трагове у њима. Био је изузетно вриједан, обдарен и систематичан. Главне црте његовог богатог стваралаштва биле су: студиозност, методичност, објективност и педантност. Радио је много; цио свој радни вијек је посветио науци и културно-просвјетном напретку средине у којој је живио и активно дјеловао.

Много питања из историје Црне Горе, у појединостима и у цјелини, не би се могле темељито проучавати без радова Риста Драгићевића. Из обиља тих проблема неке треба посебно истаћи. *Гувернадурство у Црној Гори (1717—1830)* обрадио је још као студент. Утврдио је да је ова институција трајала од 13. марта 1717. до 10. октобра 1818. године, када ју је укинуо Петар I Петровић Његош. Гувернадурство је обновљено 20. августа 1820. и трајало је до доласка Петра II Петровића Његоша, када га је он 1830. дефинитивно укинуо. С овим проблемом у вези Драгићевић је утврдио низ нових чињеница: да није постојао преполовљени печат Црне Горе од којег је једну половину држао гувернадур а другу половину владика и господар Црне Горе; да потоњи гувернадур Вуко Радоњић није учествовао у борби против Турака на Подгорицу 1832; да титула гувернадура није била насљедна већ изборна.¹⁾ И касније рад Драгићевићев на политичкој историји Црне Горе уродио је плодом. На темељу архивске грађе дао је он више драгоцених студија за рашчишћавање низа спорних

¹⁾ Нико С. Мартиновић: Ристо Ј. Драгићевић у научном стваралаштву Црне Горе. — *Годишњак Цетињске гимназије*, V/1973, бр. 5, стр. 63.

питања у црногорској историографији. Одбранио је питање постојања битке на Царевом лазу 1712. године.²⁾

Пратећи развитак државне организације Црне Горе као међународног субјекта Р. Драгићевић је дао неколико запажених расправа међу којима треба поменути: „Хрватбаша“, „Увођење телеграфског саобраћаја у Црној Гори“, „Прва аудијенција црногорског емисара код Султана“, „Подгорички покољ 1874. и његове посљедице“, „Васојевићи и Цетиње 1863. године“, „Један гранични спор с Турском“ који је избио око села Момче, „Уговор Св. Столице с Црном Гором 1886. године“, који се односи на склапање конкордата Црне Горе с Ватиканом, и др., „Малисорске буне 1910. и 1911. године“ у којој студији аутор осветљава улогу Црне Горе у борби за признање националног права нашег народа под Турцима.³⁾

Пошто савремену државну организацију прати и развој санитета, Р. Драгићевић је посебно изучио ову проблематику и дао значајан допринос изучавању санитарске службе црногорске. Др З. Левнтал је у *Јубиларном зборнику поводом 10 — годишњице рада (1955—1965)* Научног друштва за историју здравствене културе Југославије, у својој расправи констатовао ово: „Међу монографијама, збиркама и важнијим чланцима који имају карактер општих дјела, неопходних за упознавање здравствене прошлости Црне Горе, најистакнутије мјесто свакако припада врло обимним и важним Прилозима историји санитета у Црној Гори Риста Драгићевића...“⁴⁾ Др Левнтал мисли на Драгићевићеве радове из ове проблематике објављене у *Записима — Историјским записима*. Доцније је Р. Драгићевић, међутим, објавио монографију о овој тематици. Једна комплетна свеска *Медицинских записа* (св. 25 за 1972.) посвећена је управо његовој студији „Санитарска служба у Црној Гори“ (1880—1916), у којој „у већ познатом научном маниру, сериозно, максимално документовано и свестрано, проф. Драгићевић доноси обиље драгоцених и систематизованих архивских и других података о санитарској и апотекарској пракси, као и биографија црногорских лекара.

Ова свеска „Медицинских записа“ има на тај начин и улогу значајне монографске студије о црногорском санитету“.⁵⁾

Драгићевић је пружио драгоцене податке за проучавање односа Црне Горе са Аустријом дефинитивно скидајући све нејасности наметнуте од необавијештених, а често и злонамјерних писаца, који су упорно тврдили да је Црна Гора, у вријеме анексионе кризе имала тајни уговор са Аустријом. То је Драгићевић документовано расвијетлио, и ту сумњу дефинитивно скинуо с Црне Горе, у својој, на жалост, о свом трошку штампаној расправи под насловом „Тајни уговор Црне Горе с Аустријом“ (Цетиње, 1968).⁶⁾ Један примјерак тајног уговора Драгићевић је послао, уз спроводно писмо од 28. марта 1969. године, Редакцији „Большая советская енциклопедија“, и притом је нагласио да расправу шаље у вези са текстовима у другом издању том 47 (стр. 179) и том 30 (стр. 10). Редакција је у cjелости прихватила Драгићевићеве чињенице из његове расправе и

²⁾ Исто, стр. 66.

³⁾ Исто, стр. 67.

⁴⁾ Др Зденко Левнтал „Извори и литература за историју здравствене културе Црне Горе. — *Јубиларни Зборник поводом 10-годишњице рада (1955—1965)*. Научно друштво за историју здравствене културе Југославије, Београд 1965.

⁵⁾ *Овдје*, Титоград, 1973, бр. 46 (март), стр. 20.

у трећем издању избацила текстове о тајном уговору = том 18 (стр. 5) и том 29 (стр. 93).

Међу најважнијим радовима прилично обимног стваралачког опуса Риста Драгићевића, спадају свакако његови радови о Његошу. Објавио је и посебну књигу зборничког типа „Чланци о Његошу“ и приредио издање Његошевог „Горског вијенца“, са најпотпунијим коментаром⁶, који су га, заједно са још неколико значајних његових расправа („Владика Данило“, „Неколико допуна уз Решетаров коментар“, „Оригинални рукопис Горског вијенца“, „Архивски подаци о лицима Горског вијенца“ и „Истрага потурица“) уврстиле у ред водећих наших његошолога. Његови радови о Његошу „су једна од неопходних база за даље проучавање овог нашег највећег пјесника“.⁷)

Занимљиво је истаћи да су податке из текста о *Горском вијенцу*, који је Драгићевић припремио за штампу, и из његових допуна уз Решетаров коментар, узели преводиоци и њемачког (А. Шмаус, Минхен 1963) и чешког издања (Јозеф Хиршал и Отон Беркопец, Праг 1963). Исто тако, уз издање *Горског вијенца* Матице хрватске (Загреб, 1963), приређивач за штампу, књижевник Вламир Поповић пише: „Конзултјујући разна издања *Горског вијенца* и упоређујући их с издањима у редакцији Риста Ј. Драгићевића (... Титоград 1959), сматрао сам да треба за Матичну библиотеку „Мала књижица“ приредити текст према споменутом издању. Мислим да се аргументи који бране Драгићевићу редакцију не могу заобићи и да би према њој ваљало приређивати сва будућа издања *Горског вијенца*...“ (стр. 177).

Украткоме: Драгићевићеви радови почев од „Гувернадурства у Црној Гори“ са којим је смјело закорачио у науку још 1927. године до последњег чланка о Црвеном крсту Црне Горе (1980) — поводом јубиларне његове стогодишњице, представљају значајан допринос историографији црногорској. Сви његови радови обилују превасходно изузетно драгоценом фактографијом истраженом у архивској грађи цетињских архива (права је штета за науку што није био у прилици да истражује архиве и у другим центрима), која му је омогућила да расвијетли многе тамне одјелке, догађаје и збивања из црногорске историје. Као добар историчар, фактограф у првом реду, био је присутан у нашој науци преко педесет година. Тиме је он задужио историографију и нашу науку уопште. Јер, од добре научне фактографије лако је правити научне синтезе. Највећа услуга је научницима синтетичарима управо солидна фактографска грађа и студије крцате подацима...

⁶) „Горски вијенац“, Титоград 1959. — стр. 236 + 1 карта. Приредио за штампу и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. „Графички завод“ објавио као *ново издање*. На спољној корици стоји год. 1961. Од издања из 1959. на приједлог приређивача штампано 200 примјерака на бољем папиру и у платненом повезу са златотиском.

Издање „Горског вијенца“ из 1874, ново (пето) издање, повучено је из продаје, јер су из њега испуштени прилози: „Како је приређен текст овог издања“, „Оригинални рукопис Горског вијенца“, „Владика Данило“, „Истрага потурица“, „Архивски подаци о лицима Горског вијенца“, „Коментар Милана Решетара“ и „Неколико допуна Решетаровог коментара“ (види: *Политика* 27. XI 1974, стр. 14).

⁷) Н. С. Мартиновић: Нав. рад, стр. 65.

Ристо Драгићевић је попут својих претходника — Душана Д. Вуксана и Мирка Меденице, необично савјесно, готово љубоморно чувао повјерену му културну баштину. Као дугогодишњи библиотекар педантно је и зналачки вршио набавку, евидентирање и чување књижног фонда Библиотеке Државног музеја. Припада му заслуга (заједно са поменутима и професором Филипом Ковачевићем) што ова Библиотека представља једну од најинтересантнијих, превасходно по структури књига, међу специјалним библиотекама у нашој земљи. Свака књига, архивалија или музејски експонат значили су за Драгићевића праву светињу. То најбоље илуструје чињеница да је и у најтежим условима фашистичке окупације Цетиња у другом свјетском рату, као родољуб предузео све што је било у његовој моћи, да се очува од отуђења културно музејско наслеђе. Заслужује да се истакне примјер његовог родољубивог понашања у том погледу, када је, заједно са директором Мирком Меденицом, у току окупације онемогућавао коришћење архивске грађе и музејске библиотеке, онима за које је био свјестан да у таквим приликама не могу радити на науци и да такав, 'научни' рад иде само у корист окупатора и њихове пропаганде!" Тако је, дакле, Драгићевић и својим практичним библиотечким дјеловањем и радовима заузео достојно мјесто у историји црногорске књиге и црногорског библиотекарства.

Драгићевић је и као друштвени радник био веома ангажован. Учествовао је готово у свим просвјетно-културним прегнућима на Цетињу и шире у Црној Гори. Био је члан многих културних, стручних, научних и хуманитарних друштава и организација.

За свој допринос на научном и културном плану Драгићевић је добио висока признања и одликовања: Орден рада II реда (1955), Орден заслуга за народ са сребрним зрацима (1964) и Орден рада са црвеном заставом (1976); награда од којих треба поменути: Награду Предсједништва владе НР Црне Горе, у јулу 1948. године, награду Владе НРЦГ у априлу 1950. године, награду Предсједништва Народне Скупштине СР Црне Горе у новембру 1956. године, Тринаестојулску награду Скупштине СР Црне Горе 1967. године и награду Скупштине општине Цетиње поводом Дана ослобођења — 13. новембра 1969. год. „као знак признања за рад и залагање у развоју Цетиња за протеклих 25 година", Златни знак признања Црвеног крста Југославије (1974), Јубиларну медаљу са дипломом Савеза друштава конзерватора Југославије (1975), Плакету Скупштине Црвеног крста Југославије (1980), Повељу Туристичког савеза СР Црне Горе (1974) и многа друга признања за успјешан рад и допринос у појединим сегментима културно-научног дјеловања.

*
* *
*

Ристо Драгићевић је својом писаном ријечју и својом етиком у научном раду оставио неизбрисив траг у научном и културном животу црногорском.

У најбољој досад написаној студији о Ристу Драгићевићу др Нико С. Маритиновић је написао да би „његова библиографија тражила књигу". Одиста је тако. Драгићевић је писао много, савјесно, солидно и пров-

јерено. У његовим радовима чињенично не би имало много да се допуња а врло мало исправља. Као извор је врло поуздан. Његови радови из историје и историје културе су темељна исправка научних неправди нанијетих Црној Гори са стране научних и често недобронамјерних писаца и публициста.⁸⁾

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА РИСТА ДРАГИЋЕВИЋА

У овој библиографији су обухваћени посебна дјела и радови објављени поглавито у часописима. Број објављених Драгићевићевих библиографских јединица у тој врсти периодике износи 492. Унијели смо све његове приказе и биљешке на књиге и чланке, као и друге разне нотације које се односе претежно на Црну Гору и Црногорце. У њима се налазе драгоцјене допуне, оштри и духовити приговори, који „разобличавају эле намјере и површна третирања проблема наше историје“. И данас су, без сумње, инструктивни начин и методологија Драгићевићевог представљања јавности нових књига и нових садржаја уопште у *Записима*, које је уређивао са неопходно потребном дозом критичности, научног анализирања и интерпретирања, са допунама и иновацијама. Већина његових приказа и биљешака имају у себи модеран приступ саопштавања — реферативни карактер — начин који и дан-данас може да послужи за образац. Стога смо све те биљешке пропратили с одговарајућим аотацијама, убијени да то неће бити на одмет корисницима.

На жалост, нијесмо били у могућности да сакупимо и овом приликом региструјемо Драгићевићеве радове из предратних и поратних новина. Сарађивао је он прије рата у београдској *Правди* као дописник са Цетиња, док је послјије ослобођења објављивао разне чланке који, између осталог, садрже фактографију која може корисно да послужи за расвјетљавање низа питања црногорског културног наслеђа. У ту врсту спадају његове полемике са професором Видом Латковићем (на примјер, у *Књижевним новинама*⁹⁾ и др.), са Андријом Копривицом и књижевником Михаилом Палићем, које су вођене преко титоградске *Побједе*. И ове чланке и полемике ваљало би сакупити и накнадно објавити, јер могу да помогну у свестраном проучавању нашег културног наслеђа. Његово сакупљање на једном мјесту остаје као обавеза и допуна Драгићевићевој био-библиографији.

1. ПОСЕБНА ИЗДАЊА. МОНОГРАФИЈЕ

1. Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“. Цетиње: Штампарско предузеће НРЦГ „Обод“, 1948. — 27 стр.

Прштампано из часописа *Историјски записи*.

⁸⁾ Исто, стр. 69.

⁹⁾ Ристо Ј. Драгићевић: О издањима Горског вијенца. Поводом Латковићевог написа „Издавачка некоректност“. — *Књижевне новине*, Београд, бр. 240, 9. јануар 1965, стр. 12. Полемика са Видом Латковићем.

2. Васојевићи и Цетиње 1863. године. Цетиње: „Обод“, 1939. — 12 стр.
Прештампано из *Записа*.
3. Гувернадури у Црној Гори (1717—1830). Цетиње: „Обод“, 1940. — 51 стр.
Прештампано из *Записа*.
4. Канонизација Црногорског митрополита Петра I Петровића — Његоша. Сарајево: Штампарија „Просвета“, 1935. — 9 стр.
Прештампано из *Новог источника*.
5. Људске жртве. Етнографско-историјска студија. Цетиње: Државна штампарија, 1930. — 30 стр.
Прештампано из *Записа*.
6. Малисорске буне 1910. и 1911. године. Цетиње: „Обод“, 1940. — 76 стр.
Прештампано из *Записа*.
7. Подгорички покољ 1874. године и његове посљедице. Цетиње: „Обод“, 1937. — 28 стр.
Прештампано из *Записа*.
8. Почети савременог наоружања и организације црногорске војске. Цетиње: „Обод“, 1939. — 15 стр.
Прештампано из *Записа*.
9. Прва аудијенција црногорских емисара код султана. Цетиње: „Обод“ 1939. — 8 стр.
Прештампано из *Записа*.
10. Санитетска служба у Црној Гори 1890—1916. — *Медицински записи*, 1972, бр. 25. — 204 стр.
11. Сок и соџбина. Цетиње: „Обод“, 1938. — 13 стр.
Прештампано из *Записа*.
12. „Тајни уговор Црне Горе с Аустријом“. — Цетиње: Издање писца, 1968. — 50 стр. + 4 табле.
13. Уговор Свете столице с Књажевином Црном Гором 1886. године. Цетиње: „Обод“, 1940. — 24 стр.
Прештампано из *Записа*.
14. Уређење телеграфског саобраћаја у Црној Гори. Цетиње „Обод“, 1938. — 12 стр.
Прештампано из *Записа*.

15. „Хрват-Баша”. Цетиње: „Обод”, 1939. — 8 стр.

Прештампано из *Записа*.

16. Чланци о Његошу. Цетиње: „Народна књига”, 1949. — 223 стр.

2. ЧЛАНЦИ, СТУДИЈЕ, ПРИЛОЗИ ИЗ НАУКЕ

а. Историја и етнологија

1. Царев лаз. — *Записи*, II/1928, св. IX, стр. 135—141.

Чланак.

2. Жена у „Грбљанском законикү”. — *Записи*, III/1929, књ. IV, св. 2, стр. 65—73.

Чланак.

3. Људске жртве. — *Записи*, IV/1930, књ. VI, св. 4, стр. 225—230; св. 5, стр. 284—292; св. 6, стр. 357—367.

Студија.

4. Једна практична таблица за израчунавање ускршњих датума. — *Богословље*, VII/1932, св. 3, стр. 257—260.

Чланак.

5. Канонизација Црногорског митрополита Петра I Петровића — Његоша. — *Нови источник*, 1935, св. 2—3.

Чланак.

6. Везе Зете — Црне Горе са Јадранским приморјем. — *Записи*, VII/1935, књ. XIII, св. 3, стр. 129—136; св. 4, стр. 193—200; св. 5, стр. 267—273.

Чланак.

7. Митрополит Петар I и мирење крвне освете. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 5, стр. 257—260; св. 6, стр. 327—335.

Чланак.

8. Свети Сава и стварање српске и бугарске црквене самосталности. — *Нови источник*, III/1936, бр. 4, стр. 100—107; бр. 5, стр. 130—135; бр. 6 и 7, стр. 181—187.

Чланак — предавање одржано у Гимназији на Цетињу.

9. Неколико датума из живота кнеза Петра Караборџевића. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 6, стр. 342—346.

Чланак.

10. Подгорички покољ 1874. г. и његове последице. — *Записи*, 10/1937, књ. XVIII, св. 4, стр. 199—212.
- Чланак.
11. Његова светост патријарх српски Гаврило. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 193—200. Потписано иницијалима Ур., тј. Уредник.
- Чланак у заједници с Д. Д. Вуксаном.
12. Покушај сеобе Црногораца у Банат за вријеме митрополита Петра I. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 277—282.
- Чланак.
13. Сок и содбина. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 5, стр. 278—288.
- Чланак.
14. Уређење телеграфског саобраћаја у Црној Гори. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 1, стр. 12—22.
- Чланак.
15. Једна слаба „Сотисфакција австринском воинству“. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 154—160.
- Чланак.
16. Парохијске књиге у Црној Гори. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 5, стр. 287—289.
- Чланак.
17. Васојевићи и Цетиње 1863. године. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 15—24.
- Чланак.
18. Прва аудијенција црногорских комесара код султана. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 208—215.
- Чланак.
19. Почети савременог наоружања и организације црногорске војске. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 5, стр. 275—289.
- Чланак.
20. „Хрват-баша“. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 6, стр. 334—341.
- Чланак.
21. Губернадури у Црној Гори. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 14—27; св. 2, стр. 75—95; св. 3, стр. 144—159.
- Чланак.

22. Претплатници из Црне Горе на Вуков „Српски ријечник“. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 316—318.
- Мањи прилог.
23. Уговор Свете столице с књажевином Црном Гором 1886. године. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 1, стр. 13—26; св. 2, стр. 83—93.
- Студија.
24. Малисорске буне 1910 и 1911 године. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 144—159; св. 4, стр. 202—222; св. 5, стр. 274—289.
- Чланак. О малисорским бунанама 1911. Види *Извјештај* (библ. јединица 472).
25. Један гранични спор с Турском. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 1, стр. 17—23.
- Чланак.
26. Прилог историји санитета у Црној Гори. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 77—92; св. 3, стр. 141—154; св. 4, стр. 213—231; *Историски записи*, I/1948, књ. I, св. 1—2, стр. 54—59; св. 3—4, стр. 159—167; св. 5—6, стр. 306—319.
- Студија.
27. Прилог граничном спору око села званог Момче. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXIV, св. 3, стр. 187—189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Прилог.
28. Припрема за отварање првог државног позоришта на Цетињу. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 5—6, стр. 321—338.
- Чланак.
29. Његошево укидање гувернадурства. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 1—2, стр. 1—22; св. 3—4, стр. 134—155.
- Студија.
30. Браниоци Манастира Острога 1852—3 године. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 1—2, стр. 106—107. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Мањи прилог.
31. Историчар Константин Јиречек и Црна Гора. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 3—4, стр. 221—224.
- Мањи прилог.
32. Тестамент митрополита Петра I. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 233—247.
- Чланак.

33. Два записа о борби на Царевом Лазу. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 289—291.
Прилог.
34. Министарска криза средином децембра 1915 године. — *Историски записи*, II/1949, књ. IV, св. 1—3, стр. 13—29.
Чланак.
35. Дјевојачки институт на Цетињу. — *Историски записи*, II/1949, књ. IV, св. 4—6, стр. 130—151; XIII/1950, књ. V, св. 1, стр. 40—61.
Студија.
36. Ловћенски одред у Првом свјетском рату. — *Историски записи*, III/1950, књ. VI, св. 10—12, стр. 394—413.
Студија.
37. Учесће Црне Горе на Балканској изложби у Лондону 1907. — *Историски записи*, IV/1951, књ. VII, св. 1—3, стр. 50—62.
Чланак.
38. Неколико података о црногорским барјактарима и барјацима. — *Историски записи*, IV/1951, књ. VII, св. 10—12, стр. 435—453.
Чланак.
39. Неколико старих података о туризму у Црној Гори. — *Побједа*, IX/1952, бр. 92.
40. Неколико архивских података о основним школама у Црној Гори у осмој деценији прошлог вијека. — *Историски записи*, V/1952, књ. VIII, св. 1—3, стр. 19—35.
Чланак.
41. Први Пелагићеви једномишљеници у Црној Гори. — *Стварање*, VII/1952, бр. 7—8, стр. 405—418.
Чланак.
42. Црна Гора за вријеме другог Његошевог одласка у Русију. — *Историски записи*, V/1952, књ. VIII, св. 4—12, стр. 254—278.
Чланак.
43. Полуострво Превлака као поклон Његошу. — *Историски записи*, V/1952, књ. VIII, св. 4—12, стр. 365—368.
Прилог.
44. Књаз Данило тражи из Србије професора за српски језик. — *Историски записи*, V/1952, књ. VIII, св. 4—12, стр. 371—372. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Прилог.

45. Књаз Данило заштитник аустријских поданика. — *Историски записи*, V/1952, књ. VIII, св. 4—12, стр. 376—377. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Прилог.
46. Црна Гора крајем 1851 године. — *Историски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 1, стр. 90—128.
Студија.
47. Обод или Цетиње. — *Стварање*, VIII/1953, бр. 5, стр. 275—279.
Чланак.
48. Како је и када донесен у Петроград Кулинов уговор с Дубровником. — *Историски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 1—6, стр. 288—291.
Прилог.
49. Црнојевића штампарија и двор на Цетињу средином XVII вијека. — *Историски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 7—12, стр. 532—534.
Прилог.
50. „Пет година Историских записа“. — *Историски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 7—12, стр. 561—572.
Чланак.
51. Прилози економској историји Црне Горе (1861—1870). — *Историски записи*, VII/1954, књ. X, св. 2, стр. 413—457.
Чланак.
52. Неколико података са прославе 400-годишњице Црнојевића штампарије. — *Просветни рад*, I/1954, бр. 2, стр. 9, 12.
53. Неколико нових докумената из заоставштине Сима Милутиновића. — *Књижевност*, X/1955, бр. 9, стр. 224—229.
Чланак.
54. Црна Гора за вријеме првог Његошевог одласка у Русију. — *Историски записи*, VIII/1955, књ. XI, св. 1—2, стр. 155—172.
Чланак.
55. Митрополит Мардарије није — Македонац, а штампар Пахомије није — екавац. — *Историски записи*, VIII/1955, књ. XI, св. 1—2, стр. 243—252.
56. Цетиње. — Енциклопедија Југославије, 2, Загреб MCMLVI стр. 372—373.

57. Митрополита Петра I и Стојковићев „Нови завјет“. — *Зборник Матице српске* — серија друштвених наука, св. 13—14, Нови Сад, 1956, стр. 167—170.

Чланак.

58. Црногорске штампарије (1493—1918). — *Историски записи*, IX/1956, књ. XII, св. 1—2, стр. 1—41 + XVI табли.

Студија.

59. Црнојевића штампарија. — *Енциклопедија Југославије*, књ. II Загреб MCMLVI, стр. 497—498.

60. Државни музеј на Цетињу 1896—1956. — *Историски записи*, X/1957, књ. XIII, св. 1—2, стр. 61—98.

Студија.

61. Предлог професора Адамеца за унапређивање сточарства у Црној Гори из 1895 године. — *Наша пољопривреда*, III/1957, бр. 2, стр. 127—134.

Прилог.

62. Бројно стање стоке у Црној Гори 1692 и 1915 године. — *Наша пољопривреда и шумарство*, V/1959, бр. 1, стр. 108—110.

Прилог.

- 62a. Прилози за културну историју Црне Горе. — *Стварање*, XIV/1959, бр. 1, стр. 51—54; бр. 6, стр. 527—529.

Прилози садрже: „Горски вијенац“ са својеручном Његошевом посветом“, „Програм о уређењу црногорског школства“ од Л[уко] Зоре-а, Оснивање Читаонице у Доброти и њен први почасни члан, Предлог из 1864. г. да се преведе у чешки и руски „Јужњачки споменик“ и неколико пјесама књаза Николе, и Српска гимназија из Цариграда тражи помоћ од књаза Николе.

63. Неколико напомена о боју на Царевом лазу, — *Историски записи*, XIII/1960, књ. XVII, св. 2, стр. 351—369.

Чланак.

64. Како се каткад обавјештавају читаоци. — *Стварање*, XV/1960, бр. 2, стр. 170—176.

О разним грешкама и дезинформацијама у периодичним публикацијама.

65. Црногорски грбови. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1961, књ. I, стр. 105—108.

Прилог.

66. Тешки живот црногорских крајишника. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1961, књ. I, стр. 179—191.

Чланак.

67. Једна непозната лекаруша. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1961, књ. I, стр. 219—225.
- Прилог — приказ књиге у рукопису.
68. Неколико архивских података о црногорској народној ношњи и црногорском оружју. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1962, књ. II, стр. 23—56.
- Расправе.
69. Мач кнеза Вука Вукићевића. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, 1962, књ. II, стр. 247—249.
- Прилог.
70. Неколико прилога о Великој државној гимназији на Цетињу, у књизи „*Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*“, Цетиње 1962, стр. 75—102.
- Чланак.
71. Псеудоними у једној причи Вељка Радојевића. — *Библиографски вјесник*, III/1963, бр. 1—2—3, стр. 339—343.
- Прилог.
72. Неколико старих печата. — *Старине Црне Горе*, Цетиње I/1963, књ. I, стр. 67—81.
73. Прилози културној историји. — *Старине Црне Горе*, Цетиње, I/1963, књ. I, стр. 147—162.
- О нестанку неких споменика културе на Цетињу.
74. Шафарик и Његош. — „*П. Ј. Шафарик (1795—1861)*“. Зборник чланака поводом 100-годишњице смрти. — Нови Сад: Матица српска, 1963, стр. 168—172.
- Прилог.
- 74а. Једно звоно Цетињског манастира. — *Старине Црне Горе*, Цетиње, II/1964, књ. II, стр. 39—45.
75. Цркве са два олтара. — *Старине Црне Горе*, Цетиње, II/1964, књ. II, стр. 91—94.
76. Три представке вајара Јована Пешића. — *Старине Црне Горе*, Цетиње, II/1964, књ. II, стр. 95—97.
- Предлог за подизање споменика на Цетињу.
- 76а. О стању туризма у Црној Гори. — *Туризам*, Загреб, XII/1964, бр. 1, стр. 20—22.
- Чланак.

77. Ко је тровао Његоша у Котору 1834? — *Историски записи*, XVII/1964, књ. XXI, св. 1, стр. 165—167.
- Прилог.
78. Црква у Српској и њен поп Бошко. — *Старине Црне Горе*, Цетиње, III—IV/1965—66, стр. 45—60.
- Чланак.
- 78а. Шћепан Мали. — *Југословенска ревија*, [Београд], IV/1966, стр. 33—35.
- Штампано и на руском, енглеском, њемачком и шпанском језику. Аутор протествовао код Редакције због промјена у тексту без његовог знања.
79. Гагићева писма Његошу. — *Стварање*, XXII/1967, бр. 1—2, стр. 91—124.
- Чланак.
80. Записи — гласник цетињског историског друштва (1935—1941). — *Историски записи*, XX/1967, књ. XXIV, св. 3, стр. 405—421.
- Чланак.
81. Два извјештаја директора Цетињске гимназије Мирка Мијушковића: о школској згради и наставницима. — *Годишњак Цетињске гимназије*, I/1969, бр. 1, стр. 33—46.
- Чланак.
82. Прилог проучавању личности Стева Чутурила и Луко Зоре. — *Годишњак Цетињске гимназије*, III/1971, бр. 3, стр. 81—87.
- Мањи прилози.
83. Прилози из културне историје. — *Стварање*, XXVII/1972, бр. 7—8, стр. 713—727.
84. Наша врата сваком слободу иштућем отворена. И Руси су ускакали у [слободну] Црну Гору. — *Стварање*, XXVIII/1973, бр. 3, стр. 363—366.
- Прилог.
85. Здравствене прилике у Црној Гори до 1851. године, у књ. *Споменица болнице Данило I 1873—1973*, Цетиње, 1973, стр. 27—33.
- Чланак.
86. Санитетска служба у Црној Гори (1890—1916), у књ. *Споменица болнице Данило I 1873—1973*, Цетиње, 1973, стр. 43—58.
- Студија.

87. Јован Дреч — први црногорски државни, дворски и приватни апотекар, књ. *Споменица болнице Данило I 1873—1973*, Цетиње, 1973, стр. 145—158.

Чланак.

88. Црногорска војна музика (1871—1916). — *Старине Црне Горе*. V/1975, бр. 5, стр. 15—80.

Студија.

89. Подизање зграде Руског посланства на Цетињу. — *Старине Црне Горе*, V/1975, 5, стр. 181—186.

Чланак.

90. Петар Бирковић — први учитељ Цетињске школе. — *Зборник радова поводом 140-годишњице Његошеве школе из 1834. године*, Цетиње 1976, стр. 51—59.

Чланак.

91. Гавро Пешић као цетињски учитељ. — *Зборник радова поводом 140-годишњице Његошеве школе из 1834. године*, Цетиње 1976, стр. 61—66.

Чланак.

92. Острошка штампарија. — *Стварање*, XXXII/1977, бр. 1, стр. 139—144 + 1 мапа Украјине.

Прилог у коме се негира мишљење др Стјепана Антољака да је у Острогу (у Црној Гори) постојала штампарија. Антољак је погријешно — замијенио је појмове — Острошку штампарију из Украјине третира као црногорску!

93. Положај хришћанске раје у Турској и стари планови за ослобођење. — *Стогодишњица црногорско-турског рата 1876—1878*. Радови са научног скупа. Цетиње, 27. и 29. маја 1977. Титоград 1978, стр. 17—40.

Студија.

94. Слова Црнојевића. Отисци слова са Обода истовјетни су са одговарајућим словима из „Октоиха“. — *Стварање*, XXXIV/1979, бр. 5, стр. 885—890.

Чланак.

95. Неколико потпуно или дјелимично несталих споменика културе. — *Старине Црне Горе*, VI/1979, бр. 6, стр. 61—71.

Чланак.

96. Одбор за страдајуће Херцеговце и Друштво црногорског црвеног крста 1875—1876, у књ. *Црвени крст Црне Горе*, Титоград: Републички одбор Црвеног крста Црне Горе, 1980, стр. 9—30.

Чланак.

97. Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“. — *Историски записи*, I/1948, књ. I, св. 1—2, стр. 23—47.
Студија.
98. Његошева „Биларда“. — *Историски записи*, I/1948, књ. I, св. 3—4, стр. 113—138.
Чланак.
99. Његошеви родитељи и браћа. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 1—2, стр. 9—38.
Чланак.
100. Његошево школовање. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 3—4, стр. 186—208.
Чланак.
101. Његош није могао видјети мртвог Пушкина. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 3—4, стр. 219—225.
Чланак.
102. Година Његошевог рођења. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 5—6, стр. 259—268.
Чланак.
103. Стогодишњица једне штампарске грешке у Његошевој „Кули Буршића“. — *Историски записи*, III/1950, књ. V, св. 4—6, стр. 181—187.
Чланак.
104. Ловћенски одред у Првом свјетском рату. — *Историски записи*, III/1950, књ. VI, св. 10—12, стр. 394—413.
Студија.
105. Руски преводи „Горског вијенца“ (Неколико прилога). — *Стварање*, XI/1956, бр. 9—10, стр. 645—652.
Прилог.
106. Када је војвода Марко Миљанов научио да чита и пише. — *Стварање*, XII/1957, бр. 2, стр. 132—135.
Прилог.
107. Неколико података о писцу и дјелу [поговор]. — *Душан Д. Вуксан: Петар II Петровић Његош и његово доба*, Цетиње: „Народна књига“, 1951, стр. 371—373.

108. Војвода Мирко Петровић Његош [предговор]. — „Луначки споменик“, Цетиње: „Народна књига“, 1951, стр. 5—8.
109. Како је приређен текст овог издања. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. Титоград: Графички завод, 1959, стр. XXIII—XXIX.
110. Прилози уз ово издање. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1959, стр. 121—166.
- Садржи: Оригинални рукопис (стр. 121—131); Владика Данило (стр. 133—137); Истрага потурица (стр. 139—150); Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“ (стр. 151—166).
111. Неколико допуна уз Решетаров коментар. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1959, стр. 205—212.
112. Петар II Петровић Његош [предговор]. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1964, стр. 7—37.
- Ради се о првом издању у библиотеци „Луча“, осмо коло.
113. Како је приређен текст овог издања. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1964, стр. 201—208. Потписано иницијалима Р. Д.
114. Прилози уз ово издање. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. Титоград: Графички завод, 1964, стр. 211—272. Потписано иницијалима Р. Д.
- Садржи: а. Оригинални рукопис (стр. 211—223); б. Владика Данило (стр. 225—231); в. Истрага потурица (стр. 233—249); г. Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“ (стр. 251—272).
115. Неколико допуна Решетаровог коментара. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1964, стр. 329—340. Потписано иницијалима Р. Д.
116. Измишљотине и грешке у Његошевој јубиларној години (1813—1963). — *Стварање*, XIX/1964, бр. 9—10, стр. 1048—1079.
- Чланак.
117. Петар II Петровић Његош [предговор]. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1965, стр. 7—37.

118. Како је приређен текст овог издања. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1965, стр. 201—208. Потписано иницијалима Р. Д.
119. Прилози уз ово издање. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод, 1965, стр. 211—272. Потписано иницијалима Р. Д.
- Садржи: а. Оригинални рукопис (стр. 211—223); б. Владика Данило (стр. 225—231); в. Истрага потурица (стр. 233—249); г. Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“ (стр. 251—272).
120. Неколико допуна Решетаровог коментара. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1965, стр. 329—340. Потписано иницијалима Р. Д.
121. Петар II Петровић Његош [предговор]. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор (Његошева биографија) и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1966, стр. 7—38.
Друго издање библиотеке „Луча“, осмог кола.
122. Како је приређен текст овог издања. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1966, стр. 201—208. Потписано иницијалима Р. Д.
123. Прилози уз ово издање. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1966, стр. 211—273.
- Садржи: а. Оригинални рукопис (стр. 211—223); б. Владика Данило (стр. 225—231); в. Истрага потурица (стр. 233—249); г. Архивски подаци о лицима „Горског вијенца“ (стр. 251—273).
124. Неколико допуна Решетаровог коментара. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор написао Ристо Ј. Драгићевић. — Титоград: Графички завод 1966, стр. 331—344. Потписано иницијалима Р. Д.
125. Да ли је мотив Глишићеве „Главе шећера“ позајмљен? — *Стварање*, XXI/1966, св. 4, стр. 385—389.
- Прилог.
126. Ко је био Љубишин по Андоровић. — *Стварање*, XXIX/1974, бр. 12, стр. 1574—1581.
- Чланак.
127. Петар II Петровић Његош [предговор]. — *Петар II Петровић Његош: „Горски вијенац“*. Приредио за штампу, предговор и прилоге

написао Ристо Ј. Драгићевић. Титоград: Графички завод 1974, стр. 9—41.

128. Горски вијенац и коментари. Поводом посљедњег издања Српске књижевне задруге. — *Стварање*, XXX/1975, бр. 11, стр. 1507—1531.

Расправа.

129. „Што је фајде“ или „што за фајду“? (Поводом прилога Јевта Миловића у претпрошлом броју). — *Стварање*, XXXI/1976, бр. 8—9, стр. 1229—1230.

Полемика.

130. Опет — „Али што је фајде“. — *Стварање*, XXXII/1977, бр. 5, стр. 821—824.

Допуна прилога у двоброју *Стварања*, за август и септембар 1976. године.

3. НЕКРОЛОЗИ

131. Јован Н. Томић. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 3, стр. 147—150.

In memoriam.

132. Тома Масарик. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 317—318. Потписано иницијалима Р. Д.

Некролог.

133. Павле Поповић. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 61—63.

In memoriam.

134. Андрија П. Јовићевић. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 190. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

In memoriam.

135. Књаз Данило Петровић Његош. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 5, стр. 317—318. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

In memoriam.

136. Петар М. Маргиновић. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 3, стр. 189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

In memoriam.

137. [Стеван С. Бовчев]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 6, стр. 383—384. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка о смрти познатог бугарског научника, политичког и јавног радника.

4. ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

138. Цетиње и Црна Гора. Приредило Професорско друштво, уредио Данило Вуловић, издање књижарнице Рајковић и Ђуковић, Београд 1927, 80, 386. — *Записи*, II/1928, св. VI, стр. 376—383.

Приказ Зборника.

139. Стефан Карски: Пољска — њена прошлост и садашњост, Београд, 1928, стр. 13. — *Записи*, III/1929, књ. IV, св. 5, стр. 308—310.

Приказ.

140. Споменице Епархије Захумско-Херцеговачке, Ниш 1929, стр. 223. — *Записи*, III/1929, књ. V, св. 1 и 2, стр. 116—117.

Приказ.

141. Marcelli Handelsman: Pierwsza stala misja polska w Belgradzie w XIX wieku. — *Записи*, V/1931, књ. VIII, св. 3, стр. 181—183.

Приказ.

142. Алексије Јелачић: Чехословачка историја, Београд 1931, стр. 143. — *Записи*, V/1931, књ. IX, св. 2, стр. 110—111.

Приказ.

143. К. Н. Милутиновић: Политова интерпретација источног питања, Београд 1931, стр. 52. — *Записи*, V/1931, књ. IX, св. 6, стр. 383.

Приказ.

144. Осман Нури Хацић: Мухамед и Коран (Културна историја ислама), Београд 1931, стр. 179. — *Записи*, VI/1932, књ. X, св. 4, стр. 245—246.

Приказ.

145. Римокатоличка пропаганда. (Пропали покушаји прошлости у операцијама садашњости), Никшић 1932. — *Записи*, VI/1932, књ. X, св. 6, стр. 369—371.

Приказ.

146. Војвода Гавро Вуковић: Војвода Миљан Вуков и Васојевићи (1820—1886), Цетиње, 1932. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 1, стр. 42—43.

Приказ.

147. Пољски превод „Горског вијенца“. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 6, стр. 331—341.

Приказ. Резиме приказа објављен у београдској *Правди* (12. новембра 1932).

148. Др Радослав Вешовић: Племо Васојевићи у вези са историјом Црне Горе и племенским животом сусједних Брда, Сарајево 1935, стр. 463. — *Записи*, VII/1935, књ. XIII, св. 5, стр. 319—320. Потписано ини-

цијалима Р. Д.
Приказ.

149. Југословенски историски часопис. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 7, стр. 62—63. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ.

150. Душан Д. Вуксан: Писма Озерецковскога, Коваљевскога и Чевкина Владици Раду. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 8, стр. 126—127. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ.

151. Саобраћајне прилике у Зетској бановини, Подгорица 1935, стр. 61. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 8, стр. 127. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ.

152. Друштво за проучавање Црне Горе. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 9, стр. 191—192. Непотписано. Ауторизовао писац.

Биљешка.

153. Зборник у славу Филипа Вишњића и народне песме, Београд 1935, стр. 123. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 4, стр. 253—254. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ.

154. Душан Д. Вуксан: Ручописи манастира Пећске Патријаршије и Цетињске Митрополије, Скопље 1935. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 4, стр. 254—255. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ.

155. Београдско Друштво за проучавање Црне Горе. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка.

156. Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини за 1934. год. — *Записи*, VII/1935, књ. XIV, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка.

157. Henryk Watowski: Njegoš o Polsce i w Polsce. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 2, стр. 127—128.

Приказ.

158. Хенрик Батовски: Један непознати извор Мицкијевичевих предавања о Југословенима. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 2, стр. 128. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

159. (Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. XV за 1935. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
Биљешка о садржају.
160. (Гласник Скопског научног друштва за 1935, књ. XIV). — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
Биљешка о садржају.
161. Т. Букић: Мишљење о Црној Гори и Црногорцима. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 3, стр. 191—192. Ауторизовао писац.
Биљешка о појави брошуре.
162. Душан Вуксан: Записи и натписи из Пећи и Цетиња. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.
Биљешка о збирци записа објављених у *Зборнику Скопског научног друштва*.
163. Станислав Бајић: Композиција посвете „Горског вијенца”. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.
Биљешка о прилогу објављеном у *Летопису Матице српске*.
164. Марко Цемовић: Улога Црне Горе у светском рату. — *Записи*, IX/1936, књ. XV св. 5, стр. 319—320. Ауторизовао писац.
Приказ.
165. Нико Ст. Вујовић: Гњијездо слободе. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
Биљешка о појави књиге.
166. Величко М. Бојовић: Чланци и расправе о Црној Гори. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 6, стр. 383—384. Потписано иницијалима Р. Д.
167. (О покретању *Пастира* — органа Свештеничког удружења у Црној Гори). — *Записи*, IX/1936, књ. XV/1936, књ. XV, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
Биљешка о покретању часописа.
168. Јован Матовић: Његош о жени. — *Записи*, XV/1936, књ. XV, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
Биљешка о појави брошуре.
169. (Никшићки лист „Слободна мисао”). — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 1, стр. 63—64. Ауторизовао писац.
Биљешка о садржају важнијих чланака.
170. Југословенски историјски часопис. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 2, стр. 126—128. Ауторизовао писац.
Биљешка о садржају св. 3 и 4 часописа.

171. (Бошко Десница о Вуку Мандушићу). — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 3, стр. 191—192. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку објављеном у часопису *Магазин Сјеверне Далмације* за 1934. годину.
172. (Историја и социологија др Душана Поповића). — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку објављеном у *Летопису Матице српске* свеска за јули—август т. г.
173. Историјски часопис »Berliner Monatshefte«. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу »Diplomatentum in Montenegro« од Gustava von Nurke.
174. Двоброј загребачке Нове Европе. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају.
175. Свеске 3 и 4 Пастира. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају.
176. „Американски Србобран“. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 255—256.
- О Његошевом споменику у Кливланду.
177. (Педесетогодишњица рада Андрије Јовићевића). — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.
- Биљешка о јубилеју.
178. Петар Петровић Његош: „Луча микрокозма“. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 5, стр. 317—318. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Приказ Његошевог дјела с коментаром Божидара Ковачевића.
179. Драгољуб Бранковић: Психологија у „Лучи микрокозма“. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 5, стр. 319—320.
- Приказ.
180. Др Александар Соловјев: Попис црногорских племена из године 1592. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу у *Споменику LXXVIII* (Други разред) Српске краљевске академије.
181. Марко Б. Рашовић: Рад Тушке бригаде 1914 и 1915 године. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 6, стр. 383—384. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о чланку у новембарској свесци *Ратника* за 1936.

182. Петар I Петровић Његош: Посланице Црногорцима, Брђанима и Приморцима. Цетиње, 1935, стр. 261. — »*Slavia*«. Ročnik XV, Sušit 1, Praha 1937, str. 144—147.

Приказ.

183. Југословенски историјски часопис. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 61—62. Потписано иницијалом Д.

Приказ.

184. (Приказ књиге „Цетињска школа“). — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 63. Ауторизовао писац.

Биљешка о приказу у прашком листу *Prager Presse*.

185. (Берлински историјски часопис »*Berliner Monatshefte*«). — *Записи* X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 63. Ауторизовао писац.

Биљешка о преписци Александра Обреновића са Николом I.

186. „Љетопис Југословенске знаности и умјетности“ за годину 1934—1935, свезак 48 (Загреб 1936). — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 63. Ауторизовао писац.

Биљешка о извјештају Франа Кушана Лихенолошка истраживања Вранице планине у Босни и Руговско-метохијских планина у Црној Гори“.

187. Старе српске биографије XV и XVII века. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 63—64. Ауторизовао писац.

Биљешка о књизи.

188. Чехословачка. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.

Биљешка о зборнику радова.

189. Јаков Игњатовић „Патница“; М. М. Ракић „Песме“; Иво Андрић „Приповетке“; Марко Цар „Есеји“ Виктор Иго „Руј Блаз“. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.

Биљешка о појави књига 39. кола Српске књижевне задруге.

190. Др Владимир Дворниковић: Религиозно уметнички дух Јужних Словена, Београд 1936. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.

Биљешка о појави есеја.

191. Др Владимир Дворниковић „Борба идеја“, Београд 1937, стр. 323. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 2, стр. 127—128. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о књизи.

192. Dr Henryk Batowski: Czarnogóra; Bosnia i Hercegowina. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 3, стр. 190—192. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Приказ.
193. Др Лаза Секулић: „Посвећење Владике Рада за епископа”. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 4, стр. 253—255.
Приказ.
194. Dr Risto Kovijanić: »Jugoslovenská jednota« Bratislava 1936. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 4, стр. 255—256. Ауторизовао писац.
Приказ дјела.
195. Милан Б. Недић: Српска војска на албанској Голготи. Београд 1937, стр. 303. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 5, стр. 318—320. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Приказ.
196. Ж. Л. Благојевић: In memoriam Сердару Јанку. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 382—383. Ауторизовао писац.
Биљешка о ратнику поводом десетогодишњице смрти Јанка Вукотића.
197. (О Лазару Мијушковићу). — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
Биљешка о смрти у берлинском часопису Berliner Monatshefte.
198. Т. Бүкић: Стеван Перовић — Цуца. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
Биљешка о чланку у београдском часопису *Мисао*.
199. Risto Kovijanić: Nadmeđerska Dolina smrti — Na grobovima 6000 srpskih mučenika. Bratislava 1936. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 383—384. Ауторизовао писац.
Биљешка о књизи.
200. (Стеван Владислав Каћански на Цетињу 1871). — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
Биљешка о прилогу Трифуну Бүкића у часопису *Мисао*.
201. Прилози проучавању наше народне керамике. Београд 1936. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
Биљешка о зборнику Етнографског музеја у Београду.
202. Избор најбољих савремених чланака. — *Записи*, X/1937, књ. XVII, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
Биљешка о часопису предузећа „Бата” у Борову.

203. Вуле Р. Томовић: Ратовање Селим и Хусејин паше на источној граници Црне Горе 1862 године и погибија Селим паше на Рудешу. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 1, стр. 62. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у часопису *Ратник*.
204. Вукашин Б. Божовић: Црна Гора и патентирани историчари, Суботица, 1936, стр. 48. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 1, стр. 62—63. Ауторизовао писац.
- Биљешка о књизи.
205. (Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. XI за 1936). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 1, стр. 63. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланцима који се односе на Црну Гору.
206. Хајрудин Ђурић: Али-паша Ризванбеговић — Сточевић. — *Записи* X/1937, књ. XVIII, св. 1, стр. 63—64. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ студије у *Годишњици Николе Чушића* (књ. XLVI).
207. Примљене књиге: — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.
- Биљешка о књигама примљеним у Редакцији: С. М. Штедимлија: Русија и Балкан; Др Фра Роко Рогошић: Згоде и незгоде словенске литургије у Југославији и Бугарској Шибеник 1936; Илија Златичанин: Бадње вече. Играказ у три слике. Загреб 1937 стр. 24.
208. (Никшићка „Слободна мисао“). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 2, стр. 125—127. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ важнијих садржаја.
209. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилозима који се односе на Црну Гору.
210. Лука Пејовић: „Слике из прошлости Цеклина“. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII св. 2, стр. 128. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ књиге.
211. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 189. Ауторизовао писац,
- Биљешка.
212. Милан Карановић: Динарска племена немањихког поријекла. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 189. Ауторизовао писац.
- Биљешка о дјелу у коме су обрађена племена: Васојевићи, Озринићи, Пипери, Хоти и Краснићи.
213. Пастир, орган Свештеничког удружења Православне Епархије Црногорско-приморске. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 189—190. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилозима у три свеске овог цетињског часописа.

214. Др Гргур Јакшић: Борба за слободу Србије 1788 — 1816 г. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 190. Ауторизовао писац.

Биљешка о појави дјела.

215. Др Гргур Јакшић и др Драгослав Страњаковић: Србија од 1813—1858 г. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 190. Ауторизовао писац.

Биљешка о појави дјела.

216. Јаша М. Продановић: Уставни развитак и уставне борбе у Србији. — *Записи*. X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 191—192. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ дјела.

217. Љубо Влачић: Петровић Петар II Његош. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 4, стр. 253—255.

Приказ.

218. Добровољци — Кладиварји — Југославије 1912—1918. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 4, стр. 256. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ дјела.

219. Тома Масарик. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 317—318. Потписано иницијалима Р. Д.

Некролог.

220. Прослава почетка Балканског рата. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 318. Ауторизовао писац.

Биљешке.

221. (Д. Вуксан: Рукописи манастира Пећке патријаршије, Рукописи цетињског манастира и Записи и натписи). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 318—319. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о прилозима у књизи *Зборник за историју јужне Србије и сусједних области*.

222. (Петар Д. Шеровић: „Манастир Подострог у Мајинама”). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку у *Гласу Боке*.

223. („Ник.“: Пред 25 година опаљен је са Градине на црногорско-турској граници први топ и отпочео рат за слободу балканских Словена). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку у *Југословенској пошти*.

223. (Величко Бојовић: Догађаји који су се одиграли на североисточној граници Црне Горе пре објаве рата турској царевини 1912). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у београдској *Правди* од 1. X 1937.
224. (Поводом смрти гуслара Танасија Вућића). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку (са сликом) Т. Вућића, у прашком часопису *Slavishe Rundschau* (№ 5/1937).
225. (Ново С. Гилић). — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- О некрологу у часопису *Ратник*.
226. Примљене књиге. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- Биљешка о приспјелим књигама у Редакцију: Kazimierz Moszynski: *Kultura ludowa Słowian, cz. I.* — Kraków 1929; Konrad Schlinemann: *Österreichs Bevölkerungspolitik unter Maria Theresia*, Berlin; Edmund Steinacker: *Lebenserinnerungen*, München 1937; Doris Kraft: *Das untersteirische Drauland — Deutsches Grenzland zwischen Unterdrauburg und Marburg*, München 1935; Д-р Радован Тунгуз Перовић Невесињски: *Добромир Хрс и његово доба*, Сарајево 1937; Максим С. Злоковић: *Бијела* (Естетско-историјски приказ), Котор 1937.
227. Пушкин. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 6, стр. 378—379. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка о прослави стогодишњице.
228. Димитрије Поповић: Борба за народно уједињење 1908—1914. Јован М. Јовановић: Борба за народно уједињење 1914—1918. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 6, стр. 379—381.
- Прикази.
229. Педесетогодишњица пољског историјског друштва. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 6, стр. 382. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешке.
230. Народно позориште Зетске бановине. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 6, стр. 382—383. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ дјелатности.
231. Душан Д. Вуксан: Преглед штампе у Црној Гори 1834—1934, Цетиње, 1934, стр. 173. — *Slavia, Ročník XVI, Sešit 1*, Praha 1938, стр. 150—151.
- Приказ.
232. „Мостар и Херцеговина”. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 1, стр. 62—64. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ зборника чланка.

233. (Документа о анексионој кризи у Записима). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.
- Биљешка о приказу у часопису *Berliner Monatshefte*.
234. Пољски превод Даниловог Законика. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 124—125. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
235. Мишљења о Црној Гори и Црногорцима. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 125. Ауторизовао писац.
- Биљешка о брошури.
236. (Антологија наших народних приповједака у редакцији Младена Лесковца). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 125. Ауторизовао писац.
- Биљешка о књизи објављеној у библиотеци „Школа и живот”.
237. Руђер Јосиф Бошковић: Дневник са пута из Цариграда у Пољску. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
238. Др Бура Поповић: Нови совјетски устав од 5 децембра 1936. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.
- Биљешка о појави.
239. Димитрије Мита Клицин: Успомене на славне дане — једва дочекане. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
240. (Црна Гора прва ушла у балкански рат 1912 године). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 126—127. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
241. („Уједињење Црне Горе са Србијом према француским званичним документима из год. 1913 и 1914” Брана Марковића). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу објављеном у *Политици*, од 27—29. XII 1937. године.
242. (Сарајевска „Просвјета” о 150-тогодишњици рођења Вука Караџића). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају часописа свеске за октобар-децембар 1937.
243. (Драма Вук од Божидара Кнежевића). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о извођењу драме у Народном позоришту у Београду поводом Вукове прославе.

244. (Два двоброја часописа „Наша стварност“). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о св. 9—10 и 11—12 за 1937. годину.
245. Избор најбољих савремених чланака. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 127—128. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају св. јули-децембар овог часописа.
246. Четрдесето коло Српске књижевне задруге. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка о појави.
247. Бенерал Владимир Ј. Белић: Ратови српског народа у XIX веку (1788—1918). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 3, стр. 188—189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Приказ.
248. Чедомил Митриновић и Милош Н. Брашић: Југословенске народне скупштине и сабори. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 3, стр. 189—192. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Приказ дјела.
249. Н[икола] Боновић: Неколико података из културне прошлости Црне Горе. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 3, стр. 192. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Биљешка о прилогу објављеном у часопису *Живот и рад* (новембар 1937).
250. Југословенски историјски часопис. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају свезака за 1937. годину.
251. Годишњица Николе Чупића. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају *Годишњице* за 1937. годину.
252. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 254—255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају св. 2 за 1937. год.
253. Лѐтопис Југословенске знаности и умјетности. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку Франа Кушана: „Ботаничка истраживања црногорско-албанских планина“, објављеном у св. 49. за 1935/36. г.
254. (Антун С. Дабиновић: Котор у другом скадарском рату 1419—1423). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о раду објављеном у 257. књизи *Рада ЈАЗУ*.

255. Димитрије — Мита Клицин: Споменица Стеве Петрановића националног борца (1835—1913), Нови Сад, 1937. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.

Биљешка.

256. (Божјићи прилози дневних и недељних листова о прошлости Црне Горе). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 255—256. Ауторизовао Писац.

Биљешка.

257. (Др Љубомир Дурковић: Његошев патриотизам). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку објављеном у часопису *Lech* (Варшава).

258. (Хенрик Сјенкјевич: Пан Володијовски). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка о дјелу објављеном у 29. књ. *Забавника Српске књижевне задруге*.

259. (Јован П. Тришић: Двадесетпетогодишњица првог самосталног добровољачког батаљона у Црној Гори). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 4, стр. 256. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о чланку објављеном у *Рагнику* за новембар 1937.

260. Мало објашњења поводом приказа књиге: Успомена на славне дане — једва дочекане. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 314. Потписано са Ур., тј, Ур[едник].

Објашњења о приказу на књигу М. Клицина у фебруарској свесци *Записа*.

261. Марко Петричевић: Петар II Петровић Његош. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 318. Ауторизовао писац.

Биљешка о студији.

262. С. М. Штедимлија: Црногорске штампарије у XV вијеку. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 318. Ауторизовао писац.

Биљешка о књизи.

263. »Junius«: Стварање државе СХС пред мировном конференцијом у Паризу. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 318—319. Ауторизовао писац.

Биљешка.

264. Саво Вукмановић: Живот и књижевни рад Ивана Мажуранића и теоријска обрада „Смрти Смаил-аге Ченгића“. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка о брошури.

265. Гласник Приморске бановине. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.
- Биљешка о покретању часописа.
266. (Споменица поводом прославе двадесетогодишњице почетка балканског рата „1912—1937) — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 319—320. Ауторизовао писац.
- Биљешка о појави.
267. Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 5, стр. 320. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка о свескама за 1937. годину.
268. Ст[аноје] Станојевић: Историја српског народа у средњем веку. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 382—383. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ.
269. Избор најбољих савремених чланака. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
- Биљешка о априлској свесци овог часописа.
270. (Наша војска). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
- Биљешка о брошури.
271. (Мих. А. Спасојевић: Капитулација Црне Горе и политика Петра Пешћана). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку објављеном у листу *Црногорски гласник*, од 26. фебруара 1938. године.
272. (Г. Ж. Благојевић: Биографија сердара Ника С. Кусовца). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о биографији у часопису *Ратник*, св. за април 1938.
273. (Петар I. Поповић: Прво издање Вуковог Српског рјечника и црногорски претплатници). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у *Политици*, од 28. априла 1938. године.
274. (Јован Радонић: Никола Пашић и Босанско-херцеговачки устанак 1875 године). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у *Политици*, од 15, 16. и 20. априла 1938.

275. (Троброј Гласника Народног универзитета Боке Которске). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају.
276. (Зарија Бешић: Прилог ка познавању геологије Никшићке Жупе). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у књизи *Геолошки анали Балканског полуострва*, Београд 1937.
277. (Знаменитости Државног музеја на Цетињу). — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у листу *Божур са Косова*, од 13. III, 27. III и 3. IV 1938. год.
278. Др Јован Ердѣлановић: Стари Срби Зећани и њихов говор. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 1, стр. 63—64. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
279. Др Ристо Ковијанић: Југослованска штатна мишљенка. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
280. (Др Стјепан Гуњача: Кнински музеј хрватских споменика — оснутака историјат и питање даљњег развоја). — *Записи*, XI/1938, књ. XX св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у *Гласнику Приморске бановине*, од 15. маја 1938. год.
281. Dr Henryk Watowski: Panstwa balkanskie 1800—1923. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 125—126. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
282. (Комеморативно вече Валтазару Богишићу). — *Записи*, XI/1938, књ. XX св. 2, стр. 126—127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о комеморацији тридесетогодишњице смрти у Дубровнику.
283. (Трифун Бүкић: Дипломатска игра кнеза Николе приликом венчања кнеза Петра Караборђевића и књегине Зорке. Из једног занимљивог и необјављеног документа). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у *Политици*, од 20. априла 1938. год.
284. (Др Љубомир Дурковић о Начертанију Гарашаниновом). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у листу *Kurjer Warszawski*, од 1. XII 1937.
285. (Живот и рад Станоја Станојевића). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилозима у двије свеске *Гласника Историјског друштва у Новом Саду*.

286. (Радосав Меденица: Црногорски аед стотинаш Саво Матов Мартиновић). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 127—128. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку у св. 1 *Прилога проучавању народне поезије* за 1938.

287. XX век. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.

Биљешка о садржају часописа.

288. Lubomir Durkowicz — Jakszicz: Petar II Petrović Njegoš, Warszawa 1938, стр. XXXII—242. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 3, стр. 189—190. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка о књизи.

289. Stanislav Borowski: Ostojbina — Studium z prawa czarnogórskiego. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 3, стр. 190—191. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ.

290. Karol Koranyi: Bibliografia historyczno-prawno za leta 1926—1936, Lwów 1938, том 1, стр. XIII + 497. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 3, стр. 191. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ.

291. (Др Иван Булић: Кућна задруга — подлога породичне и привредне организације). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 3, стр. 191—192. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилогу објављеном у *Гласнику Приморске бановине*, од 1. јула 1938. године.

292. Душан Вуксан: Преписка Митрополита Василија, Митрополита Саве и црногорских главара 1752—1759. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 4, стр. 254—255. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ писама објављених у *Споменику LXXXVIII* (Други разред 69) Српске Краљевске академије (1938).

293. (Споменик LXXXVII (Други разред бр. 68) Српске Краљевске академије, Београд, 1938). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 4, стр. 255—256. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о прилозима који се односе на Црну Гору (Грбаљ и Паштровиће).

294. Списак фермена и повеља породице Дробњак из Рисна. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка.

295. Чехословачка. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 5, стр. 317—320.

Биљешка о апелу чехословачких књижевника „на Свијест Свијета”.

296. Др Тихомир Р. Борђевић: Медицинске прилике у Србији за време владе кнеза Милоша Обреновића (1815—1839). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 5, стр. 320. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

297. Живан М. Петровић: Подофицири наше војске. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 5, стр. 320. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

298. Једна срачуната депеша тучовника Пешића. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 6, стр. 379—380. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

О двије депеше Петра Пешића објављене у књизи *Црна Гора и пангентирано историјари* (Суботица 1936) од Вукашина Божовића.

299. Блажо Милованов: Биљешке и причања из живота Бјелопавлића по причању старих Брђана. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 6, стр. 381—382. Ауторизовао писац.

Приказ.

300. Душан Вуксан: Три прилога из оставине пок. Јова Сундечића. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 6, стр. 382—383. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилогу објављеном у XIII књизи *Грађе за повијест књижевности Хрватске*.

301. Marceli Handelsman: *Ukrainska polityka ks. Adama Czartoryskiego przed wojna kumska*, Warszawa 1937, str. 174. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 6, стр. 383—384.

Приказ.

302. Споменица Радивоја Врховца. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 1, стр. 61—63. Потписано иницијалима Р. Д.

Приказ троброја *Летописа Матице српске*, свеска за јули—септембар 1938.

303. Споменица у прославу 50-годишњег опстанка Земаљског музеја Краљевине Југославије у Сарајеву 1888—1938. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 1, стр. 63—64. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

304. Ђиро Каменаровић: Клевете и историјске неистине у књизи Милана Б. Недића, армијског Бенерала „Српска војска на албанској Готи”, Котор, 1938, стр. 46. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 1, стр. 64. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

305. П. Шабајић: Никшић — Оногшт, Београд 1938, стр. 145. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 125—126.
- Приказ.
306. Јован П. Тришић: Споменица прославе 25 — годишњице ступања Црне Горе у балкански рат и оснивања првог самосталног добровољачког батаљона у Црној Гори 1912—1937. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 126—127. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
307. Петар Скок: Прилози проучавања турцизма у српскохрватском језику. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 127. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
308. Przemyslaw Dabkowski: Wolosi i prawo woloskie w dawnej Polsce. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 127—128. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
309. (Пастир за август — септембар 1938 и октобар-децембар). *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају.
310. Преглед издања Српске краљевске академије. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
311. (Једна пресуда подгоричког шеријатског суда из 1704 на турском језику из Државног архива на Цетињу). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
312. (Октобарска свеска часописа Berliner Monatshefte). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
313. (Некролози: сердару Никy III Кусовцу и Бенералу Радомиру Вешовићу). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка о некролозима објављеним у *Ратнику*.
314. Е. Б. Гајић: Југославија и „јеврејски проблем”. *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
315. Р. Ковијанић: Трагом последњег српског деспота, Београд, 1938, стр. 16. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.

Биљешка о есеју.

316. Милан Хоџа и Југословени. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о књизи Риста Ковијанића.

317. Др Димитрије Кириловић: Српски народни сабор и, Нови Сад 1938, стр. 286. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка.

318. (*Wiagus* варшавски часопис). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 3, стр. 192. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о двоброју 37—38, посвећеном краљевини Југославији.

319. (*Kwartalnik historyczny*, tom LII, godina 1938, св. 3). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 4, стр. 254. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о приказу на збирку докумената Андрије Лубурића: *Капитулација Црне Горе*, књ. I. Београд 1938.

320. Гласник Етнографског музеја у Београду. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 4, стр. 254—255. Ауторизовао писац.

Биљешка о садржају XIII књиге за 1938. годину.

321. (Гундулићев зборник у издању *Хрватске ревије*). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 4, стр. 255—256. Потписано иницијалима Р. Д.

Преглед садржаја.

322. Гласник Скопског научног друштва. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 5, стр. 318—319. Ауторизовао писац.

Биљешка о садржају XIX књиге за 1938. годину.

323. Априлска свеска Гласника Приморске бановине. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 5, стр. 319. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о садржају.

324. Списи светога Саве и Стевана Првовенчаног. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 5, стр. 319—320. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка.

325. (262 књига Рада ЈАЗУ). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.

Биљешка.

326. (Народне читаонице). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 381—382. Потписано иницијалима Р. Д.

Биљешка о народним читаоницама у Чехословачкој Бугарској и на Цетињу.

327. Boleslaw Olszewicz: *Obraz Polski dzisiejszej*, Warszawa 1938. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 382—383. Потписано иницијалима Р. Д.
- Приказ.
328. (Двоброј „Нове Европе“ за април-мај 1939). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 383—384. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
329. Негован П. Рајић: Илустровани каталог новаца римских и византијских владалаца, Београд 1939. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
330. Негован П. Рајић: Илустровани именик лековитог биља домаћег и страног и њихова употреба, Београд 1937. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
331. (Девето коло „Савременика“ Српске књижевне задруге). — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.
- Биљешка о објављеним књигама, међу којима су и *Сельаци* — припојетке Николе Лопичића.
332. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 63—64. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Биљешка.
333. Реставрација Његошеве „Биљарде“. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 64. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка.
334. Југословенски историјски часопис. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 2, стр. 127—128. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Приказ.
335. Двоброј цетињског Пастира, за март — јуни. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
336. Плетнев Ростислав: Неколико примедба о „Лучи микрокозми“. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 191. Потписано иницијалима Р. Д.
- Биљешка о прилогу објављеном у пранком часопису *Slavia* (св. 1 за 1938.)
337. Висковатиј К.: Гајдуки в Перасте во второј половине XVII века. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку, са подацима о Бају Пивљанину.

338. (Борбе Ораовац: Скулптуре у Народној скупштини). — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилогу у часопису *Уметнички преглед*.

339. Радослав Перовић: Дневник Јеремије Гагића. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о дневнику објављеном у *Братству* (књ. XXX).

340. (П. Буторац: Бока Которска према народноме покрету и револуционарној години 1848). — *Записи* XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о расправи у 260. књ. *Рада ЈАЗУ*.

341. (Торпиљер „Ђубљана“). — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о свечаности у часопису *Ратник*.

342. Др Перо Шоћ: Прилози за културну историју Црне Горе. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 254—256. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка о књизи објављеној 1939. године.

343. Гласник Народног универзитета Босне и Херцеговине. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка.

344. Борбе Сп. Радојичић: »Ecclesia Mile«. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку који се односи на манастир Миле у Полимљу. Чланак је објављен у *Старинару* за 1938. г.

345. Гласник Земаљског музеја у Сарајеву за 1938. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка.

346. Споменица војводе Божидара Вуковића Подгоричанина. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.

Биљешка о Споменици и подизању споменика.

347. (Јојд Џорџ о Црној Гори). — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 5, стр. 319—320. Ауторизовао писац.

Биљешка.

348. (Др Александар Соловјев: Богишићев нацрт закона за херцеговачке усташе). — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилогу у *Споменику ХСГ Срп. кр. академије*.

349. Пољска. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 6, стр. 381—382. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка

350. »Junius« о „хрватским муслиманима“ у Санџаку. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 6, стр. 383—384. Ауторизовао писац.

Приказ.

351. Др Милутин Д. Нешић: Петровићи Његоши, Нови Сад 1939. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 61—62. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ.

352. Југословенски историјски часопис. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 62—63. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ, с посебним акцентом на расправе о биографу Епископу Марку и о прогласима из 1862. године.

353. Димитрије — Мита Клицин: Одломци из новије политичке историје војвођанских и троједничких Срба (1902—1914). — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 63—64. Ауторизовао писац.

Биљешка.

354. Културна хроника. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.

Разне биљешке.

355. Георги Константинов: Вођи бугарског народног покрета. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 2, стр. 124—126.

Приказ.

356. („Поводом прославе 1 децембра“). — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 2, стр. 126—128. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку у *Рагнику*.

357. Др К. Н. Милутиновић: Светозар Милетић. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 2, стр. 128. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка о чланку посвећеном Милетићу у часопису *Нове Европе* (и освећењу споменика Милетићу у Новом Саду).

358. (М. Павићевић: Горски вијенац као народно дјело). — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 3, стр. 190—192. Потписано иницијалима Р. Д.

О чланку Павићевићевом објављеном у Љубљанском *Етнологи*, и још неким његовим прилозима у разним часописима.

359. Народна старина. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 3, стр. 192. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Биљешка о чланку М. Ибровца: „Теодор Валерије и Теофил Готје”.
360. (Некролог Вуле М. Кнежевића). — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.
Биљешка о некрологу објављеном у *Ратнику*.
361. Љуб. Ј. Полексић: Бој на Фундини 15. августа 1876 и Бој на Тријечу у Пиперима 7 септембра 1876. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 253. Ауторизовао писац.
Биљешка о чланцима објављеним у *Ратнику*.
362. Борбе Пејановић: Становништво, школство и писменост у крајевима бивше Босне и Херцеговине. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 253. Ауторизовао писац.
Биљешка о књизи.
363. D-r Wiktor Kornatowski: Kryzys bankowy w Polsce 1793 roku, Warszawa 1937. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII св. 4, стр. 253—254. Ауторизовао писац.
Биљешка о књизи.
364. [Сећања на Јована М. Бошковића]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
Биљешка о прилогу објављеном у часопису *Народна одбрана*.
365. Ново коло Српске књижевне задруге. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
Биљешка о појави књига 42. кола.
366. Стјепан Крањчевић: Анте Радић. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 254. Ауторизовао писац.
Биљешка о књизи.
367. Северна Далмација некад и сад. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 254—255. Ауторизовао писац.
Биљешка о зборнику радова.
368. Борбе Сп. Радојичић „Хагиолошки прилози о последњим Бранковићима“. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
Биљешка о раду објављеном у *Гласнику Историјског друштва*.
369. [З. Бешић: Геолошки састав Горанска]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
Биљешка о прилогу у XV књ. *Геолошких анала Балк. полуострва*.

370. Милан Вукосојевић: Мисли, Београд 1940. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 4, стр. 255—256. Ауторизовао писац.
- Приказ.
371. Петар Петровић Његош: „Горски вијенац“. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 319. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
372. Љуб. Ј. Полексих: Бој на Маљату код Спужа 8—10 октобра 1876 г. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 319.
- Биљешка о чланку у *Ратнику*.
373. Годишњица Николе Ђурића. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- Биљешка о XLIX књизи.
374. Вичо Иванов: Идеи и личности. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- Биљешка о књизи.
375. Др Љубомир Живковић: *Freud* и грађанско друштво. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- Биљешка о књизи.
376. Пренос моштију св. Василија на Цетиње 1877 године. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 378—379. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Биљешка.
377. Споменица потопљеним добровољцима под Медовом, Цетиње, 1939. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 381—382. Ауторизовао писац.
- Биљешка о брошури Сава Вукмановића.
378. Мило Вукчевић: Светозар Милетић према Црној Гори. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 382. Ауторизовао писац.
- Осврт на чланак у *Летопису Матице српске*.
379. Светолик М. Гребенац: Врховна управа и политичке борбе у Караборђевој Србији. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 382—382. Ауторизовао писац.
- Приказ.
380. [Никола Радојичић: Легенда о смрти хрватскога краља Димитрија Звонимира]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
- Приказ студије објављене у *Гласу Срп. краљ. академије*.

381. Др Јован Хаџи-Васиљевић: Трагови словенских насеља преко границе Југославије на Југу по називима места, по црквама и манастирима. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 383—384. Ауторизовао писац.

Биљешка о сепарату.

382. Мило Вукчевић: Југословени у румунском Банату. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.

Биљешка.

383. Календар „Гајрет“ за 1940 годину. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 384. Ауторизовао писац.

Биљешка.

384. D-r Stanislaw Witkowski: Historia Egiptu w epoce Ptolemenszów, Lwow 1938. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 384. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка.

385. Андрија Лубурић: Капитулација Црне Горе — Документи II. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 1, стр. 62—64. Потписано Р. Д.

Приказ.

386. [Младен Лорковић: Народ и земља Хрвата]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 125—126. Ауторизовао писац.

Приказ.

387. [Горски вијенац издат у Херцег-Новом]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.

Биљешка.

388. [Горски вијенац на италијанском језику]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.

Биљешка.

389. [Гласник Земаљског музеја у Сарајеву 1939]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.

Биљешка.

390. [Петар и Остојићи о Споменику потопљеним добровољцима под Медовом]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 126. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилогу у листу *Ратни инвалид*.

391. Валтазар Божишић: Црногорско кривично право (Попис из 1873. године). — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.

Биљешка.

392. [Александар Белић о леким Његошевим стиховима]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу у часопису *Наш језик*.
393. Гласник Етнографског музеја у Београду књ. XIV. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
394. [»Julius«: СССР и јужнословенски народи]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 127. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу у часопису *Израз*.
395. Гласник Скопског научног друштва. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 190—191. Ауторизовао писац.
- Приказ књиге XXI.
396. [Владимир Ђоровић: Личности народне поезије]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 191—192. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку Вуку Раслапчевићу у *Прилогу проучавању народне поезије* (год. VI, св. 2).
397. [Трифун Бркић: Његош и бечка дипломатија]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 192. Потписано иницијалима Р Д.
- Биљешка о чланку у *Летопису Матице српске* (садржи и приказ превода *Горског вијенца* на њемачки језик).
398. Библиографија радова г. Д. Д. Вуксана о владици Раду. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 249—252. Ауторизовао писац.
- Приказ.
399. Писма Петра II Петровића Његоша. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 254—255. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Биљешка.
400. [Именик Осветника фра Грге Мартића од А. Чичића]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу у *Фрањевачком вјеснику*.
401. [Збирка предавања Удружења Војвођана у Београду]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
402. [Јован Дероко: Топлички устанак и оружани отпор у окупираној отаџбини 1916—1918]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 255. Ауторизовао писац.
- Биљешка.

403. [Некролог командира Јована Ружића — Кујунџића]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.
- Биљешка о некрологу објављеном у *Ратнику*.
404. [Вахан Минахорјан: Народи Совјтског Савеза]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
405. [Иван Вујошевић: Заштита социјално слабих. Развој социјалног стања, наш систем и његови недостаци. Београд 1940]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
406. [Двије књиге и Илије Бранковића о династији Карађорђевића и о династији Обреновића]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 4, стр. 256. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
407. Питања школских уџбеника. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 5, стр. 318—320. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
408. Вичо Иванов: Образи и отраженија, Софија 1939. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 5, стр. 320. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
409. [Ватрослав Мурвар: Бока Которска хрватској култури]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 6, стр. 380—381. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у часопису *Хрватска ревија*.
410. [*Словенска мисао*, од 25 септембра 1940]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 6, стр. 381—382. Ауторизовао писац.
- Биљешка о садржају.
411. Буњевци и Шокци, Сүботица 1940. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 6, стр. 382—383. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
412. Мара Борђевић — Малагурска: Стара буњевачка народна ношња и вез, Сүботица 1940. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXV, св. 6, стр. 383. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
413. Др Владимир Дворниковић: Карактерологија Југословена, Београд 1939, стр. 1060. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 1. стр. 61—64. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Приказ.

414. [Италијански превод Горског вијенца]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI св. 1, стр. 64. Ауторизовао писац.
- Биљешка о Решетаровом приказу у *Прилозима за књижевност, језик историју и фолклор* (књ. XIX, св. 1—2).
415. Видо Латковић: Симо Матавуљ у Црној Гори, Скопље 1940. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 125—127. Ауторизовао писац.
- Приказ.
416. Љубомир Ј. Полесић: Бој на Крсцу 5 јуна 1877 г. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 127—128. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у *Ратнику*.
417. Борђе Сп. Радојичић: Женско лично име Драгиња. — *Записи*, XIV/1940, књ. XXVI, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
418. Борђе Сп. Радојичић: Четворојеванђеље из 1552 године. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
419. Милорад Ј. Ванлић и Борђе Сп. Радојичић: Први српски буквар. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 128. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
420. Др Богумил Вошњак: Југословенски одбор, Београд 1940. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 190—191. Ауторизовао писац.
- Критички приказ.
421. [Видо Латковић: О транскрибовању неких стихова у Горском вијенцу]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка о прилогу у *Годишњаку Филозофског факултета у Скопљу* (књ. IV).
422. [Милисав Лутовац: Привредно-географске одлике Катунског крша]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 191. Ауторизовао писац.
- Биљешка о чланку у XXV књ. *Гласника Географског друштва у Београду*.
423. [Геолошки анали, књ. XVI]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.
- Биљешка.
424. [Јован Л. Вуковић: Говор Пиве и Дробњака. Акценат говора Пиве и Дробњака]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о студијама у XVII књизи *Јужнословенског филолога*.

425. [IX књига Српског дијалектолошког зборника]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилозима који се односе на црногорске говоре.

426. [Илија Г. Павићевић: Битка на Граховцу 1 маја 1858]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 192. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку у *Ратнику*.

427. Уметнички преглед (свеска за јануар 1941, стр. 23—26). — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 254. Ауторизовао писац.

Биљешка о чланку Борба Сп. Радојчића, који се односи на књиге Црнојевића штампарије.

428. [Ратник за јануар 1941]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 254—255. Ауторизовао писац.

Биљешка о прилозима Љубомира Полексића, који се односе на Црну Гору.

429. Димитрије Јотић: Од Мојковца до Кајмакчалана, Цетиње, 1940. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 255. Ауторизовао писац.

Биљешка о књизи.

430. Годишњица Николе Бупича. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 255. Ауторизовао писац.

Биљешка о садржају 50-те књиге.

431. [Уметнички преглед, децембарска свеска]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка, с посебним освртом на мостове у Ријечи Црнојевића и Подгорици.

432. [Етнологија часопис Етнолошког друштва у Скопљу]. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка о трећој свесци.

433. Историјско друштво (*Zgodovinsko društvo*) у Марибору. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 256. Ауторизовао писац.

Биљешка.

434. Црногорска народна ношња средином XIX вијека. — *Историјски записи*, II/1949, књ. III, св. 1—2, стр. 104. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

У прилогу је дат „Ношај Црногораца” од В. Бороцкија.

435. Kwartalnik historyczny, Kraków 1948, Rocznik LV—LVI. — *Историјски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 334. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка.

436. Przegląd historyczny, Warszawa 1946—1948, tom XXXVI—XXXVII. — *Историјски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 334—335. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Биљешка.

437. Гласник Српске академије наука. — *Историјски записи*, III/1950, књ. V, св. 1—6, стр. 137—139. Ауторизовао писац.

Приказ садржаја.

438. Историјски часопис. — *Историјски записи*, III/1950, књ. V, св. 1—6, стр. 139—142. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ.

439. Зборник заштите споменика културе. — *Историјски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 1—6, стр. 300—301. Ауторизовао писац.

Биљешка.

440. Историјски гласник. — *Историјски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 1—6, стр. 301—302. Ауторизовао писац.

Преглед садржаја за 1952.

440а. Годишњак Историјског друштва Босне и Херцеговине. — *Историјски запис*, VI/1953, књ. IX, св. 1—6, стр. 302. Ауторизовао писац.

Биљешка о четвртој књизи за 1952. годину.

441. Повијест књижевности народа Југославије. — *Историјски записи*, VI/1953, књ. IX, св. 1—6, стр. 302—304. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Приказ.

442. Јован Бетковић, Борбе око Скадра 1912—1913 године. — *Историјски записи*, VII/1954, књ. X, св. 2, стр. 630—632.

Приказ.

443. Терзић, Вујошевић, Јовановић, Костић: Операције црногорске војске у првом свјетском рату, Београд 1954. — *Историјски записи*, VII/1954, књ. X, св. 2, стр. 636—639.

Приказ.

444. Историја Бугарии, том I, Москва 1954. — *Историјски записи*, VII/1954, књ. X, св. 2, стр. 656—657.

Биљешка.

445. Др Глигор Станојевић, Црна Гора у доба владике Данила (Цетиње 1955, стр. 216). — *Историски записи*, VIII/1955, књ. XI, св. 1—2, стр. 418—429.
- Критички приказ.
446. Енциклопедија Југославије. — *Стварање*, XI/1956, бр. 4, стр. 266—269.
- Приказ.
447. Енциклопедија Лексикографског завода. — *Стварање*, XI/1956, бр. 4, стр. 269—273.
- Приказ.
448. Писма Петра II Петровића Његоша (Књ. I—III). (У редакцији др Мираша Кићовића). — *Историски записи*, IX/1956, књ. XII, св. 1—2, стр. 367—375.
- Приказ.
449. Блюма Абрамновна Валская, Путешествия Егора Петровича Ковалевского, Москва 1956. — *Историски записи*, X/1957, књ. XIII, св. 1—2, стр. 371—374.
- Приказ.

5. ИСТОРИЈСКА ГРАБА

450. Књаз Никола тражи Љубомира Ненадовића за министра просвјете. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 5, стр. 313—316. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
- Преписка Станка Радоњића и Јована Ристића.
451. Писмо митрополита Михаила књазу Николи. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 6, стр. 380. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
452. Књаз Никола грофу Андрашију. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 3, стр. 186—188. Потписано иницијалима Р. Д.
- Једно писмо из 1872. године с коментаром.
453. Извјештаји турске комисије о Подгоричком покољу 1874 године. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 4, стр. 231—242.
454. Њ. Њ. Е. Е. Црногорским комесарима господину [Машу] Врбици и господину Станку Радоњићу. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 4, стр. 231—242. Ауторизовао писац.
- Писма именована од предсједника Турске комисије Ебу-Бекир Сами.
455. Један извјештај о преласку добровољаца преко Србије за вријеме кривошијско-херцеговачке буне (14 јула 1882). — *Записи*, XI/1928, књ. XIX, св. 1, стр. 51—55.

456. Њ[еговом] преуз[вишеном] мин[истру] ун[утрашњих] послова Г. В. Врбици — Цетиње. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 1, стр. 51—55.

Писмо Б. Дробњака.

457. Ручкопис владике Данила. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 119—120. Ауторизовао писац.

458. Један извјештај Саве Пламенца Петру I, Јули 1818. — *Записи*, XI/1938, књ. XIX, св. 2, стр. 120—122. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Писмо ишчитано и коментар дао Р. Драгићевић.

459. Извјештај црногорског отпавника послова у Цариграду о статуту Аустро-Угарске с Цариградском патријаршијом (10 децембра 1904 г.). — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 1, стр. 53—59; св. 2, стр. 113—119.

460. Једна наредба министра војног војводе [илије] Пламенца бригадиру Миру Влаховићу. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 5, стр. 314—315. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Наредба се односи на сјечење листа ради исхране стоке, како би се спречио њен помор.

461. Телеграм краља Николе књазу Петру о примирју с Турском. — *Записи*, XI/1938, књ. XX, св. 6, стр. 378—379. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

462. Документа у приватним рукама. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 2, стр. 112—120; књ. XXII, св. 4, стр. 242—247; св. 5, стр. 304—308; св. 6, стр. 366—369.

Садржи: Умир Милинића и Вучићевића (1754); Владика Сава о црквеном млину на Врелима (1774); Исплата вражде Буру Никову Бјелици (1794); Митрополит Петар Црногорцима у карантини 10. септ. 1817; Митрополит Петар I о измирењу Капчића с Гуцалом 24. I 1821; Продаја земље Ива Милошевића 3. VI 1813; Иво Медов продаје земљу (1824); Перо Нковић продаје земљу (1835); Шпиро Марковић залаже пушку (1835); Трошак око сахране и наслеђа (1859); Израда протокола Цетињске капеланије (1881); Представка књазу Николи о оправци цркве у Бајицама (1892); Матеј Вучичевић купује кремене и друго; Преле Костић тражи од књаза једну кућу на уживање; Читање проштених молитава. Уз то, садржи и биљешку о седам старих докумената које је уступио др Милан Гвозденовић и то: Кнез Саво, Мијат и Ђетко кнезу Јовану, попу Петру и Вуку Бурову из Беклића; Пресуда у Црмници; Сентенца о једном дугу. На крају су и осам докумената које је ставио на расположење Јован И. Радача...

463. Документа поклоњена Музеју на Цетињу. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 372—375.

Документа поклонио Михаило В. Вицковић. (Садрже: О остојбини и сочбини 1843).

464. Молба једног перјаника краљу Николи. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 379—380. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

У прилогу је дата и молба Рада М. Поповића.

465. Писмо књаза Николе Штросмајеру 20 априла 1879. — *Записи*, XII/1939, књ. XXI, св. 6, стр. 356. Ауторизовао писац.
466. Два извјештаја Јована Вацлика књазу Николи о приликама у Скадру. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 53—56.
467. Јован Вацлик предлаже ковање црногорског новца. — *Записи*, XII/1939, књ. XXII, св. 1, стр. 58—60.

У прилогу је дат Вацликово писмо књазу Николи,

468. Стара писма. — *Записи*, XII/1939, књ. XII, св. 5, стр. 294—296.

Садржи: Писмо руског цара Николе II којим именује краља Николу за фелдмаршала и три писма примаса Шимуна Милиновића књазу Николи.

469. Документа из епохе краља Николе. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 1, стр. 48—56; XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 172—185. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Садржи: Статистика нахија око Скадра 1897. године; Молбу да књаз не укида црногорски конзулат у Скадру; Списак војног приспјелог из Русије 7. јула 1909. г. под Бор; Влада краљу Николи о своме програму; Јован Вацлик књазу Николи.

470. Неколико докумената о пројекту жељезничке пруге Цетиње — Вир[пазар]. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 2, стр. 114—119.

471. Сентенција између Новосељана, Загарчана и Бандића. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIII, св. 6, стр. 379—380. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

472. Извјештаји о малисорским бунама 1911. године. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXV, св. 1, стр. 42—56; св. 2, стр. 113—121.

Меморандум црногорске владе велесилама од 19. III 1911. године о питању албанских емиграната и устанка.

473. Грађа за културну историју Црне Горе и сусједног јој Приморја. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 2, стр. 109—122; св. 3, стр. 177—188; св. 4, стр. 242—248; св. 5, стр. 308—313; св. 6, стр. 367—374.

Преписка између митрополита Петра I и которског поглавара Погодба између Погоричана и Паштровића.

474. Отпуст владике Никанора Ивановића. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 186—189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

У прилогу препис текста писма војводе Мирка Петровића, којим обавјештава Никанора да се разрешава дужности владичанске, јер није нашао „за потребно да мртво тијело свога господара (књаза Данила) допрати до Цетиња и сахранити“.

475. Једно разрешење од црногорског поданства. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 188—189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.

Одобрење Симону Давидовићу да може иступити из црногорског и ступити у руско поданство.

476. Петар I благосиља породицу Беловић. — *Записи*, XIII/1940, књ. XXIV, св. 3, стр. 189. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Биљешка са текстом благослова 10. IV 1790. год.
477. Убиство књаза Данила. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 1, стр. 24—29. Ауторизовао писац.
Опис и документа према старим српским новинама и часописима.
478. Два Његошева писма. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 1, стр. 59—60. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Писма датирају од 27. јуна 1841 године.
479. Географско — статистички опис Црне Горе из 1834 године. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 2, стр. 97. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
У прилогу је тад и поменути Опис (стр. 97—103), који је први пут штампан у *Грлици* за 1835. годину.
480. Неколико докумената из балканског рата. — *Записи*, XIV/1941, књ. XXVI, св. 3, стр. 246—250. Потписано иницијалима Р. Ј. Д.
Садржи: Краљ Никола књазу Петру; Књаз Петар, Јанко Вукотић и бригадир Пејановић краљу Николи.
481. Протокол о мирењу између становника Косовског вилајета и пограничних црногорских племена из 1882 године. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 1—2, стр. 89—106.
482. Чермакова слика великог војводе Мирка Петровића. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 1—2, стр. 126—127.
У прилогу је дато писмо Jos. V. Mysbel-а, упућено црногорском конзулу у Трсту Душану Ристићу.
483. Манастир Прасквица. — *Историски записи*, I/1948, књ. II, св. 5—6, стр. 350.
У прилогу је дат Извештај о манастиру Прасквици од Бұра С. Зеновића.
484. Неколико нових докумената од 1748—1834 године. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 1—2, стр. 76—94.
Садржи: Махмут-паша Бушатлија и други турски главари гувернадуре Радоњићу; Митрополит Петар гувернадуре Радоњићу; Гувернадур Радоњић разним главарима; Петар I и главари гувернадуре и његушким главарима.
485. Предлог Феликса (Срећка) Лаја о етнографском проучавању Црне Горе. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 220—224.
Спроводно писмо књазу Николи. Експозе у прилогу.
486. Документа из архиве црногорских гувернадуре. — *Историски записи*, II/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 312—322; књ. IV, св. 1—3, стр. 86—108;

св. 4—6, стр. 157—179; III/1950, књ. V, св. 1—3, стр. 75—93; св. 4—6, стр. 199—223; књ. VI, св. 7—9, стр. 296—326; св. 10—12, стр. 433—461.

Садржи: Пресуда о оставитини; Завршетак једнога старога рукописа о поријеклу Петровића; Књаз Долгорукџов, Грбљани, Петар Бјеладиновић. Михаило Пламенац и други гувернадуре Радоњићу; Митрополит Петар I гувернадуре Радоњићу; Митрополит Петар његушким, катунским, ћеклићким, и другим црногорским главарима; Разни турски главари гувернадуре Радоњићу; Разни турски заповједници пјешивачким, дробњачким и др. главарима; Умир Чевљана, Бјелица и Цуца са Прекобрћанима.

487. Извјештај директора гимназије — Лаза Поповића — о приликама у Пљевљима 1913 године. — *Педесет година Пљевалске гимназије 1901—1951*. Пљевља, 1956, стр. 58—63.

488. Неколика непозната Богишићева писма. — *Правни зборник*, XII/1964, бр. 3, стр. 92—101.

Коментар с писмима у прилогу.

489. Не бојим се урока, нијесам церна ока... Неколико необјављених посланица, писама и умира. — *Стварање*, XXVII/1972, бр. 11—12, стр. 1011—1047.

6. ПРИЈЕВОДИ

490. Др Хенрик Батовски: Територијални развој Црне Горе. — *Записи*, X/1937, књ. XVIII, св. 2, стр. 74—78.

491. Професор др Јозеф Мазуркиевич, О Црној Гори и Црногорцима у пољској штампи. — *Библиографски вјесник*, Цетиње, II/1962, бр. 1—2—3, стр. 1—4.

С уводним напоменама преводиоца.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О РИСТУ ДРАГИЋЕВИЋУ

(НЕПОТПУНИ ПОДАЦИ)

1. Аноним: Студија г. Драгићевића. — *Епоха*, Цетиње, I/1930, 26. јуна.

Биљешка о студији „Људске жртве“.

2. Војиновић, Драгица: *Црногорске средњешколске споменице и годишњаци*. Библиографија. — Цетиње; Централна народна библиотека СР Црне Горе, 1981.

На стр. 122—123 кратки био-библиографски подаци о Р. Драгићевићу

3. Вујошевић, Станислав-Рако: Ристо Драгићевић. — *Побједа*, XXXVI/1980, бр. 5400, 20. децембар, стр. 2.

Читуља.

4. Боновић, Павле: Ристо Ј. Драгићевић. — *Гласник цетињских музеја*, Цетиње, 1980, књ. XIII, стр. 207—217.
In memoriam.
5. Живковић, Драгоје: Човјек који је у историји нашао смисао живљења. — *Побједа*, XXXVIII/1980, бр. 5404, 20. децембар, стр. 12.
Поводом смрти истакнутог научног и културног радника Риста Драгићевића.
6. Zöller, Martin: „О односу Ј. Ј. Штросмајера према Црној Гори“. — *Историјски записи*, 1978, св. 1—2, стр. 175—197.
Помиње се и студија Р. Драгићевића о постанку конкордата између Ватикана и Књажевине Црне Горе на коју се „добрим дијелом..“ ослања ова студија (стр. 179).
7. [Јовановић, Јагош] Ј. Ј.: Драгићевић Ристо. — *Енциклопедија Југославије*, Загреб, MCMLVIII, 3, стр. 68.
8. Клицин, Димитрије-Мита: „Успомене на славне дане — једва дочекане“. — *Записи*, Цетиње, XI/1938, књ. XIX, стр. 314—317.
9. *Ко је ко у Југославији*. — Ристо Драгићевић. Београд: Хронометар 1970, стр. 221.
10. Леватал, Зденко: „Извори и литература за историју здравствене културе Црне Горе“. — *Јубиларни зборник* поводом 10-годишњице рада (1955—1965). Београд: Научно друштво за историју здравствене културе Југославије, 1965.
11. Мартиновић, Душан: Ристо Ј. Драгићевић (6. септембар 1901—15. децембар 1980). — *Библиографски вјесник*, Цетиње, IX/1980, бр. 3, стр. 155—158.
In memoriam.
12. Мартиновић, Душан: Ристо Ј. Драгићевић. — *Цетињски лист*, V/1980, бр. 117, стр. 9.
In memoriam.
13. Мартиновић, Нико С.: *Развитак штампе и штампарства у Црној Гори 1493—1945*. — Београд 1965, стр. 218.
14. Мартиновић, Нико С.: Ристо Драгићевић у научном стваралаштву Црне Горе. — *Годишњак Цетињске гимназије*, V/1975, бр. 5, стр. 59—69.
15. Младеновић, Александар: Графичке и правописне одлике првог издања Горског вијенца. — *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 1971, књ. XIV/1, стр. 115—157.
16. Тошковић, Ј[анко]: Цетиње и Црна Гора, Београд 1927. — *Књижевни север*, IV/1928, књ. IV, св. 5, стр. 228—231.
Прикази Драгићевићевог чланка „Црногорски гувернадуре“.

МИЛАН
М. ВУЈАЧИЋ
(1899—1981)

Међу бројним професорима и невеликим бројем директора Цетињске гимназије једно од значајних мјеста заузима Милан Вујачић.

Родио се у земљорадничкој породици у селу Стругу, у општини шавничкој (племе Ускоци) 16. јула 1899. године. Основну школу је завршио у Боану, након чега се уписао у Подгоричку гимназију школске 1911/12. године. Матурирао је у Зајечару 1920. године, са извјесним закашњењем, јер је био ометен, као и многи његови вршњаци, догађајима првог свјетског рата и аустроугарском окупацијом када школе у Црној Гори нијесу радиле.

Након завршетка средње школе уписао се на Филозофски факултет у Београду (група историје). По завршетку студија службовао је у Никшићу, Пожаревцу, Цетињу и Београду. Најдуже је службовао на Цетињу као професор и директор Више реалне гимназије, затим као професор Више педагошке школе, укупно 27 година. Професор је у Цетињској гимназији од почетка школске 1929/30. године и на тој дужности је остао до маја 1943. године.

Под изузетно ненормалним приликама обављана је настава школске 1941/42. и 1942/43. године и уопште у годинама под фашистичком италијанско-њемачком окупацијом. То су најтежи дани Цетињске гимназије од њеног постојања; вршени су притисци најгрубље врсте, малтретирања и злостављања. Вршена су масовна хапшења ученика, од којих је један број био интерниран у концентрационе логоре Албаније,

Италије и Њемачке. Италијани су уводили и посебне мјере за „преваспитање“ ученика и професора. О томе нас аутентично обавјештава сам Вујачић у чланку „Џетињска гимназија под окупацијом италијанско-њемачког фашизма“, објављеном у Споменици ове школе из 1962. године. Као напредни професор и родољуб Вујачић, заједно са још неколико колега, није дао пристанак да похађа течај италијанског језика који је специјално организован за наставно особље Школе, иако је био свјестан ризика који проистиче из тога. Италијанске окупаторске власти су га због његове политичке оријентације за народноослободилачку борбу неколико пута хапсиле. Послије трећег хапшења, маја 1943. године, отпуштен је из службе и бива интерниран у Италију у концентрациони логор Колфиорито. Након пада Италије септембра 1943. године, њемачке војне власти депортовале су га у концентрациони логор у Њемачкој, гдје је храбро издржао муке и патње којима су нацисти излагали логораше. Ту га је затекао слом Њемачке и крај другог свјетског рата. По завршетку рата, маја 1945. године, репатриран је у домовину, гдје је ступио на своју редовну професорску дужност.

Као искусног и истакнутог професора Министарство просвјете га је на почетку школске 1946/47. године поставило за директора Гимназије. На тој функцији остао је само до краја школске године. Оснивањем Више педагошке школе, 1. октобра 1947. године, Вујачић је као одличан средњошколски професор изабран за професора више школе. После двије школске године поново је, 1949/50, дошао за директора Џетињске гимназије и на тој дужности остао до краја 1952/53. године. Био је директор Гимназије у прилично тешким условима, непосредно иза ослобођења земље, онда када је школа у многочему оскудијевала, не само у погледу материјалне базе наставе, него, превасходно, и у кадровима. Вујачић је, међутим, као добар организатор и врстан педагошко-инструктивни руководиоца школе много доприносио нормализовању наставе и подизању наставно-васпитног рада и угледа школе на квалитативно виши ниво.

Године 1953. Милан Вујачић се поново вратио катедри историје на Вишој педагошкој школи и ту остао до својег пензионисања 1961. године. Отада, па до своје смрти — 13. јуна 1981, живио је као пензионер у Београду.

Поред поменутих функција професор Милан Вујачић обављао је и разне друге дужности у просвјетној струци; био је у првим послјератним годинама директор официјерског гимназијског течаја, затим је као изасланик Министарства просвјете више пута вршио дужност инспектора у гимназијама, итд.

И као професор средње и више школе, и као руководиоца и као члан стручних и разних друштвено-политичких организација и њихових форума, импоновао је Милан Вујачић својим ауторитативним држањем и снажном педагошком личношћу, личношћу која је уливала повјерење и служила млађима за узор. Одан својем васпитачком позиву и школској омладини, изгледао је из ђачке призме гледања строг, али правичан. Вољели су га и поштовали његови ученици и студенти јер су у њему видјели истинског пријатеља и још више од тога — одличног васпитача. Такво осјећање остало је у нама — његовим васпитаницима — до данас.

И у стручно-педагошкој и научној активности Милан Вујачић није остао незапажен. Круг његовог интересовања прелазио је границе напор-

ног школског рада. Стизао је он да сарађује у дневној штампи и у стручним листовима и часописима. Још као млад професор писао је о бици на Куманову која се одиграла октобра 1912 („*Цетињски одјек*”, I/1932, бр. 14, стр. 1—2). Послије ослобођења, поред мањих прилога из школске праксе, проблема везаних за васпитање и образовање, које је објављивао углавном у „*Омладинском покрету*”, након одласка у пензију наставља своју научну активност у Београду. Поред научно-популарних чланака које објављује о Његошевој основној школи и о захвалници коју су упутили Миши Анастасијевићу студенти београдског лицеја за поклоњену зграду у дневном листу „*Политика*” (1963. године), затим, о историји манастира Мораче и о Арсенију Гаговићу, архимандриту манастира Пиве у „*Побједи*” (24. IX 1967, односно 21. III 1968), професор Вујачић је написао и публиковао неколико запажених историјских расправа и опсежнијих студија. То су: „Омладина из Црне Горе и сусједних крајева под Турском на школовању у Србији 1850—1878. године и помоћ коју је Србија пружила тим областима” (*Архивски алманах Србије*, 1960, бр. 2—3, 249—251 и 259—261), „Школовање Црногораца у иностранству у 18. и 19. вијеку до оснивања Гимназије 1880. године” (*Споменица Цетињске гимназије 1881—1961*, 1962, 57—73), „Сукоб владике Василије Петровића Његоша са карловачким митрополитом Павлом Ненадовићем” (*Годишњак Цетињске гимназије*, 2, 1970, 169—179); мањи прилог о историјату и значају Више педагошке школе на Цетињу (*Годишњак Педагошке академије у Никшићу*, 1969, 201—206) и напосљетку опсежна студија „Двије разуре Требјешана и постанак племена Ускоци у Црној Гори”, које му је издала Српска академије наука и умјетности у Београду (*Глас ССLXXX Српске академије наука и умјетности, Одељење друштвених наука*, књ. 15—1971, 219—370). Ова студија монографског карактера на 150 страна научног текста расправља питање прве и друге разуре Требјешана и постанак племена Ускока представља значајан прилог нашој историографији.

Као знаке признања за неуморан рад у школи, за успјешан рад на васпитању и образовању младих генерација, професор Милан Вујачић добијао је и новчане награде и орден рада са златним вијенцем, али више од тога друштвеног признања је да ће он, убијеђени смо, остати трајно међу својим ученицима. То је највеће признање што може добити један просвјетни радник!

ЛИТ.

1. Б[рновић] Б[ранко]: Милан Вујачић. — *Цетињски лист*, VI/1981, бр. 129, 25. јун, стр. 9.

In memoriam.

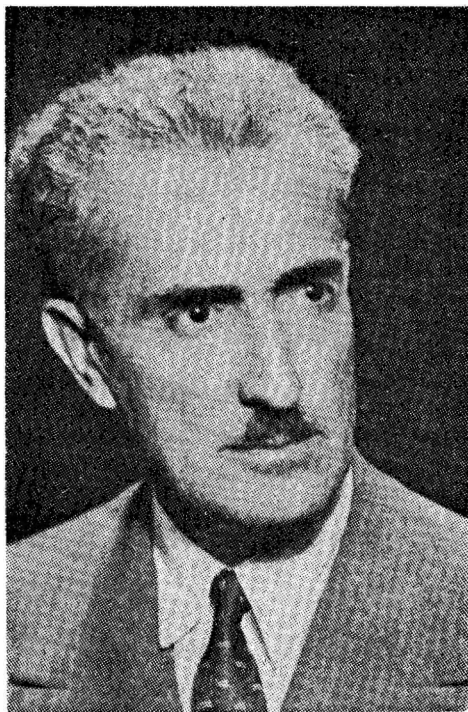
2. Мартиновић, Д[ушан] Ј. : Милан М. Вујачић. — *Годишњак Цетињске гимназије*, IV/1972, бр. 4, стр. 89—92.

Чланак.

3. Мартиновић, Душан: Милан М. Вујачић, професор. — *Просвјетни рад*, 1981, бр. 13, 1 септембар, стр. 12.

In memoriam.

МИЛАН
П. ГВОЗДЕНОВИЋ
(1899—1982)*

I БИОГРАФИЈА

Проф. др Милан Гвозденовић, рођен је 5. октобра 1899. године у Вучјем Долу (с. Беклићи, општина Цетиње) од оца Петра Ристова Гвозденовића, вишег официра црногорске војске, и мајке Јоке Радованове Вукотић. Основну школу је завршио у родном мјесту, а средњу на Цетињу и у Риму. Медицински факултет је студирао у Напуљу, гдје је стекао диплому „доктора медицине и хирургије“ на основу докторске дисертације одбрањене са одличним успјехом 1927. године.

Након завршетка студија вратио се на Цетиње, гдје се посвећује хуманом позиву љекара. До 1931. године ради на Бактериолошко-епидемиолошком одјељењу Хигијенског завода при чему (истовремено руководи радом антимаљаријне станице на Ријеци Црнојевића), када преузима дужност шефа Дјечјег диспанзера Хигијенског завода и упоредо руководи радом антимаљаријне службе на подручју Црногорског приморја (са центрима у Будви и Грбљу). Те дужности обавља савјесно и предано све до другог свејтског рата, истичући се у руковођењу разним акцијама на

* Овај рад је урађен у коауторству с др Веселином — Ином Вујовићем, шефом Хируршког одјељења Болнице „Данило I“. Рад је објављен у *Библиографском вјеснику* (VII/1978, бр. 3), са опширним анотацијама за сваку библиографску јединицу које овдје нијесу понављане.

сузбијању епидемија (трбушног тифуса, менингита, полиомиелита, дизинтерије, пјегавца и др.), на подручју Зетске бановине.

За вријеме другог свјетског рата, поред вођења Дјечјег диспанзера, ради и на Хируршком одјељењу Болнице „Данило I“. У периоду окупације активно је помагао ослободилачки покрет; помагао је пребацивање родољуба, разог санитарског материјала и др. на ослобођену територију. Послије ослобођења Цетиња (13. новембра 1944. године) ступа у редове НОВ. Демобилисан је 1945. године, по захтјеву Владе НР Црне Горе, када му је повјерена дужност начелника Епидемиолошког одјељења Министарства народног здравља и социјалне политике НР Црне Горе. Обављао је потом функције начелника за организацију здравствене службе, а иза тога директора Хигијенског завода на Цетињу на којој је дужности остао све до избора за доцента на Медицинском факултету Универзитета у Сарајеву 1953. године. Хабилизирао је на овом Факултету 1957. године. Године 1959. изабран је за ванредног, а 1961. године за редовног професора Универзитета. У знак признања за „значајан допринос у медицинској настави, а напосе у научно-истраживачком раду, значајном за специфичне прилике ове Републике, Босне и Херцеговине“ 1970. године изабран је за професора emeritusa. Пензионисан је 1971. године. Умро је 18. јануара 1982. г. у Београду и два дана доцније сахрањен у свом родном мјесту.

Проф. др Милан Гвозденовић током свог стручног и научног усавршавања посебну пажњу посвећивао је специјализацији, Завршио је специјализацију из малариологије 1934. године у Риму, као стипендиста Хигијенске секције Лиге народа (данашња Свјетска здравствена организација Уједињених нација). Специјализовао је и паразитологију при Паразитолошком институту САНУ у Београду (код проф. Чеда Симића). Уз то, 1928. године завршио је тромјесечни курс из социјалне медицине и виталне статистике у школи Народног здравља у Загребу (као стипендиста Рокфелерове фондације), 1931. тромјесечни курс за школске љекаре у Централном хигијенском заводу у Београду, 1932. четворомјесечну специјализацију у Заводу за здравствену заштиту мајки и дјете и на Дјечјој клиници у Београду. Године 1952. био је на усавршавању у London School of Hygiene and Tropical medicine (2. мј.) у Štokholmu и Stabens boetlo rio loskabelo ratorium (1 мјесец), и у институту Pastera у Паризу (1. мј.), као стипендиста Свјетске здравствене организације. Године 1956. радио је 20 дана на Одјељењу за Токсоплазмозу Дјечје клинике у Бенови. Године 1971. био је на студијском путовању у Америци, у CDC (Center for Disease Control, Atlanta USA) и том приликом учествовао на конгресу биолога у Miami Beach-у.

Специјалистичко усавршавање и темељно научно истраживање проф. Гвозденовићу је увелико помогло солидно знање страних језика (говорио је италијански, француски и енглески, а служио се руским и њемачким језиком). Оно му је, поред осталог, омогућило активно учешће на низу међународних скупова, а преко ових и присуство у свјетској науци.

Др М. Гвозденовић се релативно рано почео бавити наставно-васпитним радом. У међуратном периоду (1930—1941), предавао је хигијену у Цетињској гимназији, а послије ослобођења заразне болести са епидемиологијом у Медицинској школи на Цетињу.

Као саставни дио своје професионалне дјелатности, др Гвозденовић је схватио и рад на здравственом просвјешћавању народа уопште. Ради тога држао је предавања у разним мјестима Црне Горе, приликом сваке епи-

демије, затим на разним курсевима у поратном периоду. При сузбијању епидемије заразних болести, писао је летке и брошуре.

Написао је скрипта Паразитологија и паразитолошке вјежбе за студенте медицине (Сарајево 1957, стр. 121) и текст Хелминтологије за учбеник Микробиологије и паразитологије, чији је уредник проф. др Богдан Каракашевић.

Др М. Гвозденовић је обављао и разне високе друштвене функције и у асоцијацијама љекара Црне Горе и Југославије. Између два свјетска рата био је, за вријеме три мандатна периода, секретар Љекарске коморе на Цетињу. Год. 1947. именован је за спољног сарадника Паразитолошког одјељења Медицинског института САНУ у Београду. Исте године именован је за члана Стручног савјета при Комитету за заштиту Народног здравља Владе ФНРЈ. Двије године доцније биран је за члана Савезне комисије за испитивање и сузбијање кала-азара у Југославији. Поред тога, био је ментор за више докторских дисертација и члан комисија за одбрану докторских теза.

Иако се приватном љекарском праксом није никада бавио, указивао је несребичну бесплатну помоћ свуда и свакоме ко му се обраћао.

Када је ријеч о предратном раду др М. Гвозденовића, треба посебно истаћи његову активност тридесетих година на Цетињу, када се, још као млад љекар, представио као ентузијаста на раду у Дјечјем диспанзеру. Захваљујући његовом љекарском знању, етици и систематском раду у овом диспанзеру, остварени су значајни резултати у смањивању смртности одојчади и предшколске дјеце која је у граду и околини била веома велика тридесетих година. Уочи рата је та смртност, захваљујући његовом зналачком и упорном раду, сведена на ниво који је у то вријеме био карактеристичан за неке развијене земље (нпр. Швајцарску). (48)

Други проблем на коме се др Гвозденовић максимално ангажовао и остварио запажене резултате је проблем маларије у ондашњој Зетској бановини. Његов рад у том домену и на поменутом подручју, и са оновременим средствима, као год и дјелатност још можда педесетак љекара у предратној Југославији, може се без претјеривања окарактерисати као рад фанатизованих стручних радника. И касније, све до ерадикације маларије, он је перманентно преокупиран тим проблемом на територије епидемије маларије: Ријека Црнојевић са приобалним насељима Скардарског језера, Улцињ са околином и други дјелови Црногорског приморја (Суторин, Грбаљ, Будва до Петровца). Истицао се у организацији и руковођењу рада у борби против маларије која је, у међуратном и у поратном раздобљу, значила акутни и крупни социјално-здравствени проблем Црне Горе. У првим послјератним годинама организовао је разне семинаре. Вриједан је спомена научни симпозијум савезног значаја о проблемима маларије, одржан 1947. године у Хигијенском заводу на Цетињу, којег је иницирао и њиме руководио, др Милан Гвозденовић.

Организационо-истраживачке способности проф. Гвозденовића посебно су дошле до изражаја у Сарајеву, гдје је имао добре услове за рад. На Микробиолошком институту Медицинског факултета, чији је био руководилац у току 5 година до пензионисања, организовао је Паразитолошку лабораторију као базу за наставу из паразитологије за студенте медицине и за постдипломску наставу, коју је управо из овог предмета он водио, и за научно-истраживачки рад. Сличну лабораторију (за рутински рад) организовао је и у Централном хигијенском заводу у Сарајеву,

у којој се посебно лично много ангажовао на стручном оспособљавању средњег медицинског кадра. Заслуга је његова што је умногоме допринио и оспособљавању својих млађих сарадника за самостални научно-истраживачки рад.

Научно-истраживачким радом проф. др Милан П. Гвозденовић почео се бавити још 1934. године, и он континуирано траје до наших дана. Његов научни опус везан је поглавито за микробиологију и паразитологију. Обрађивао је превасходно протозоолошку проблематику (кала-азар, маларију, токсоплазмозу, трихомонијазу и амебијазу) хелминтолошке проблеме (анкилостомијаза) као и друге проблеме опште и специјалне паразитологије. Резултате свог минуциозног истраживачког рада саопштавао је у разним периодичним медицинским публикацијама, зборницима и споменицима. Писао је и многе популарне чланке из области хигијене и чувања човјечјег здравља. Сарађивао је у двадесетак часописа, и то у Терапеутском вјеснику (Загреб), Медицинском прегледу (Београд, Загреб, Софија), Medicusu (Загреб) Српском архиву (Београд), Хигијени (Београд), Гласу САНУ (Одељење медицинских наука), Македонском медицинском прегледу (Скопље), Медицинском зборнику (Цетиње), Медицинским записима (Титоград), Медицинском гласнику (Београд), Билтену Централног хигијенског завода (Сарајево), Медицинском архиву (Сарајево), Животу и здрављу (Сарајево) и др.

Др Милан Гвозденовић учествовао је као референт на многим домаћим и међународним конгресима, симпозијумима и другим научним скуповима. У земљи је узео активно учешће 1947. године на Конгресу љекара ФНРЈ у Београду, 1949. године на Конгресу љекара Македоније у Охриду, 1950. године на Конгресу љекара ФНРЈ у Опатији, 1954. године на Конгресу педијатара ФНРЈ у Охриду, 1955. године на Конгресу љекара Србије у Нишу, 1958. године на Конгресу љекара Југославије у Загребу и 1969. године на Конгресу ентеролога Босне и Херцеговине у Јајцу као и на више стручних конференција по разним питањима из области паразитологије.

И на бројним међународним конгресима и научним скуповима држаним у иностранству др Гвозденовић је учествовао, такође, са саопштењима. Поменућемо најважније: 1951. године на Међународном конгресу у Цириху, 1953. године на V Међународном педијатријском конгресу за маларију и терапијске болести у Цариграду (као представник Академијског савјета ФНРЈ), 1957. године на Међународном конгресу за превентивну медицину и хигијену у Трсту, 1960. године на Симпозијуму о паразитоама у Милану, 1964. године на I међународном Конгресу за паразитологију у Риму, 1965. године на међународном Symposiumi de specifitate helminatorum у Татранској Ломници (ЧССР), 1965. године на V Балканском конгресу за медицину у Атини, 1966. године на Међународном семинару о лишманиозама у Москви Самарканду и Бакуу, 1968. године у Албмсу код Лондона (у Комонвелт институту за хелминтологију), итд. На свим овим значајним међународним скуповима др Милан Гвозденовић је држао реферате, достојно репрезентујући нашу науку.

Др Гвозденовић се бави научно-истраживачким радом пуне четири и по деценије. Проблемом кала-азара бави се још од 1930. године и убраја се међу наше прве пионире који су својим истраживањима допринијели да се то важно питање расвјетли и постави на право мјесто у пато-

логији наших народа' (проф. др Чедо Симић, проф. др М. Буришић и проф. др М. Аранички, у реферату о хабилитационом раду др-а Гвозденовића).

Заправо, читав научно-истраживачки рад дра М. Гвозденовића се односи на проучавање проблема из паразитологије који су од практичне вриједности за нашу патологију. Сваки његов рад представља или научни или стручно-практични допринос проблематици која је важна за нашу земљу.

За резултате од трајне вриједности у медицинској науци, као и за високу репутацију коју ужива у научној и стручној јавности, група академика у саставу: проф. др Вл. Чавка, проф. др Ј. Жежић, и проф. др Ј. Гаон, 70-тих година су га предложили за редовног члана Академије наука и умјетности СР Босне и Херцеговине у Сарајеву. До избора, међутим, није дошло, јер је проф. Гвозденовић у међувремену из породичних разлога напустио СР Босну и Херцеговину и преселио се у Београд.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА МИЛАНА ГВОЗДЕНОВИЋА

Библиографија коју доносимо није свеобухватна. Њом су обухваћени, углавном, само најважнији радови проф. Гвозденовића, објављени у часописима, до којих смо могли доћи. На жалост, у њу нијесмо били у могућности да уврстимо рецензије и ситније прилоге које је публикувао у часописима и листовима.

Библиографске јединице су дате хронолошки.

1934.

1. Кала-азар код дјецe. — *Терапеутски вјесник*, Загреб, IV/1934, бр. 6—7, стр. 207—218.

1936.

2. Кала-азар код дјецe. — *Медицински преглед*, Мјесечник, Београд, Загреб, Љубљана, Софија, 1936, бр. 9, стр. 3—32.
3. Девитол у дјечијој пракси. — *Medicus*, Ревиза за практичну медицину и терапију, Загреб, III/1936, бр. 10, стр. 430—435.

1945.

4. О маларији. Обавјештења за народ. Државна штампарија „Обод“, Цетиње 1945, стр. 19. Потписана иницијалима др М. П. Г.

Научно-популарна брошура.

1947.

5. Кала-азар. — *Сртски архив, Београд, XLV/1947, бр. 1, стр. 1—10.*

1948.

6. Организација Антималаричне службе у Црној Гори. — *Зборник о маларији, Београд, 1948, стр. 31—36.*

1949.

7. Епидемиологија кала-азара у НР Црној Гори. — *Хигијена, Београд I/1949, бр. 4—6, стр. 315—322.*
8. Кала-азар код одраслих. — *Зборник I Конгреса лекара ФНРЈ, I том, 1949, стр. 328—339.*

1950.

9. Прилог познавању флеботомина Југославије. II део. фауна флеботомина Црне Горе — *Глас САНУ, Одјељење медицинских наука СХСVII, књ. 2, 1950, стр. 27—31.*

У коауторству са Чедомиром Симићем и Душаном Костићем.

10. Кала-азар као епидемиолошки проблем. — *Проблеми епидемиологије. Медицинска књига, 1950, стр. 357—363.*

1951.

11. Прилог проучавању епидемиологије кала-азара. — *Хигијена, Београд, III/1951, бр. 6, стр. 412—418.*

У коауторству са Владисавом Невенићем.

1952.

12. Да ли се пас може сматрати резервоаром кала-азара у свим крајевима наше земље гдје је ова болест ендемична. — *Глас САНУ, Одељење медицинских наука, CCV, 1952, књ. 5, стр. 1—7.*

У коауторству са Чедомиром Симићем, и Владиславом Невенићем.

13. Прелетување на анофелите од необработениот терен кон работилиште на Улцињско поље. — *Македонски медицински преглед, Скопје, VII/1952, бр. 5—6, стр. 21—23.*

14. Раширеност Кала-азара у НР Црној Гори. — *Медицински зборник, Цетиње, 1952, бр. 1, стр. 67—71.*

У раду је описан пут како се кала-азар ширио у Црној Гори од 1930—1952. године. Приложена је и карта територије из које се види хронолошки ток ширења ендемије.

1953.

15. Kala-azar en Yougoslavie. — *Bulletin sci entifique*, 1953 вол. 1, Но. 4, стр. 117.

Реферат о кала-азару у Југославији на V међународном конгресу за тропску медицину у Истамбулу 1953. год. Ово је први реферат о кала-азару из наше земље на једном међународном конгресу.

16. О ехинококози у НР Црној Гори. — *Медицински зборник*, Цетиње, 1953, бр. 2, стр. 76—81.

У коауторству са Владиславом Невенићем.

1954.

17. Лијечење људи од пантљичаре. *Билтен ЦХЗ*, Сарајево, I/1954, бр. 1, стр. 5—6.

18. Преглед рада V. међународног конгреса за тропску медицину и маларију. — *Хигијена*, VI/1954, бр. 2, стр. 186—190.

19. Савремено гледање на медикаментозну профилаксу и лијечење маларије. — *Медицински гласник*, Београд, VIII/1954, бр. 9, стр. 293—296.

Послије постигнутих успјеха на ерадикацији маларије код нас, у овом раду су изнета садашња схватања о маларији и упутства за употребу медикамената у циљу ерадикације маларије.

1956.

20. Дијагноза и терапија висцеларне лажшманијазе. — *Медицински гласник*, X/1956, бр. 8, стр. 303—310.

1957.

21. Паразитарне дјечије болести. — *Медицински гласник*, XI/1957, бр. 2, стр. 56—60.

1958.

22. Паразитизам и паразитарна обољења код човјека у НР Црној Гори. — *Медицински записи*, Цетиње, II/1957, бр. 8, стр. 83—90.

23. О токсоплазмози. — *Медицински архив*, Сарајево, XII/1958, бр. 6, стр. 21—28.

1959.

24. Епидемиолошка испитивања поводом два аутохтона случаја кала-азара у Босни. — *Медицински архив*, XIII/1959, бр. 3, стр. 96—101.

У коауторству са Живорадом Миладиновићем.

25. Пријевни паразитизам код људи у три разна колектива у општини Бреза. — *Медицински архив*, XII/1959, бр. 5, стр. 59—61.

26. Лијечење експерименталне трихинозе пацова са пиперазин-адипатом и атебрином. — *Медицински архив*, XIII/1959, бр. 4, стр. 41—45.

У коауторству са Живорадом Миладиновићем.

1960.

27. Утицај пиперазин-адипата на раст *trichomonas vaginalis in vitro*. — *Медицински архив*, XIV/1960, бр. 3, стр. 27—30.

У коауторству са Звонком Поцрнићем.

28. Серолошка испитивања (dye test) на токсоплазмозикод слијепе, умно заостале и гљувонијеме дјете. *Медицински архив*, XIV/1960, бр. 5, стр. 53—61.

У коауторству са Живорадом Миладиновићем.

29. Патогени цревни паразити код рудара у неким рудницима у Босни. — *Медицински архив*, XIV/1960, бр. 1, стр. 131—134.

1961.

30. Кала-азар (*Leishmaniasis visceralis*) са мукотаним манифестацијама — *Acta medica Jugoslavica, Beograd — Zagreb*, XV/1961, 15, fac. стр. 363—371.

У коауторству са Е. Никулином, Њ. Зецом, Д. Косорићем и Ж. Миладиновићем.

31. Поводом открића ендемије анкилостомијазе у неким селима општине Босански Брод. — *Хигијена*, XIII/1961, бр. 3, стр. 247—252.

У коауторству са Живорадом Миладиновићем.

32. Пенијаза код људи. — *Живот и здравље*, Сарајево, 1961, бр. 7—8, стр. 1—6.

33. *Entamoeba histolytica* и други цријевни паразити у једном планинском насељу код Сарајева. — *Медицински архив*, XV/1961, бр. 5, стр. 13—20.

34. Прва два случаја анкилостомијазе у Босни. — *Медицински архив*, XVI/1962, бр. 1, стр. 27—35.

Аутор их је обрадио са сарадницима Клинике М. Тефтедаријом, Ж. Јевтићем, Ж. Миладиновићем и В. Бушић—Шилак.

35. Тропске болести у нашој земљи. — *Медицински гласник*, XVI/1962, бр. 1, стр. 1—7.

36. *Tyroglyphus farinae* (de geer. 1788) као проузроковач психичких и гастро-интестиналних сметњи код човека. — *Хигијена*, XVI/1964, бр. 1, стр. 44—47.

У коауторству са Живорадом Миладиновићем.

37. Трогодишња посматрања цревног паразитизма код деце у затвореним колективима. — *Медицински архив*, XVIII/1964, бр. 4, стр. 72—78. У коауторству са Живорадом Миладиновићем и др Душанком Леви.

38. Сјећања на моју сарадњу у болници „Данило I“. — *Медицински записи*, Титоград, 1964, бр. 15, стр. 102—105.

Поводом прославе 90-то годишњице оснивања Болнице на Цетињу аутор износи своја сјећања из времена окупације у другом свјетском рату и из првих дана иза ослобођења, када је радио и као хирург.

39. Испуњен деведесетогодишњи сан. — *Медицински записи*, 1964, бр. 15, стр. 106—108.

О покушајима да се уочи првог и између два свјетска рата подигне нова болничка зграда.

1966.

40. Испитивање раширености анкилостомијазе у Босни, — *Acta veterinaria*, Београд, XVI/1966, бр. 3, стр. 237—241.

41. Кала—азар (*Leishmoniasis visceralis*). — *II конгрес лекара Југославије*, Загреб, 17—20. X. Актуелна питања здравственог стања и здравствене службе у Југославији. Конгресни симпозији. Загреб, Савез лекарских друштава СФРЈ, 1966, стр. 251—257.

1967.

42. Пријевни хелминти код школске дјеце и одраслих у неким мјестима у Босни. — *Медицински архив*, XXI/1967, бр. 5—6, стр. 5—13.

У коауторству са Вером Бушић—Шилак и Живорадом Миладиновићем.

1968.

43. Предговор књизи: др Михаило Радуловић, Ерадикација маларије у Црној Гори, Титоград, 1968, стр. 7.

1969.

44. Испитивање еколошке адаптације ларве *ancylostoma duodenale* у откритом ендемском подручју анкилостомијазе код Босанског Брода. — *Глас САНУ*, Одељење медицинских наука, 1969, CCLXXII, књ. 21, стр. 145—152.

45. Значај и распрострањеност паразитских обољења и организација борбе против њих у нашој земљи. — *Зборник радова скупа гастроентеролога 1969*, III, стр. 7—11.

46. Техника испитивања хелмината. — *Микробиологија и паразитологија*, Уџбеник и приручник за медицинаре. Друго издање, прерађено

и проширено. Уредник Богдан Каракашевић. Београд — Загреб, Медицинска књига 1969, стр. 749—753.

Прилог у уџбенику колективних аутора.

47. Трематоде. — *Микробиологија и паразитологија*. Уџбеник и приручник за медицинаре. Друго издање, прерађено и проширено. Уредник Богдан Каракашевић. Београд — Загреб, Медицинска књига 1969, стр. 776—781.

Прилог у уџбенику колективних аутора.

48. Бактериолошко одјељење болнице „Данило I“, на Петинју. — *Споменица болнице Данило I (1873—1973)*, Цетиње, 1973, стр. 73—81 + 3 табл.
49. Ендемија анкилостомијазе у селима код Босанског Брода и покушај њене ерадикације, *Acta parasitologica Jugoslavica*, Загреб, VII/1976, бр. 2, стр. 85—90.

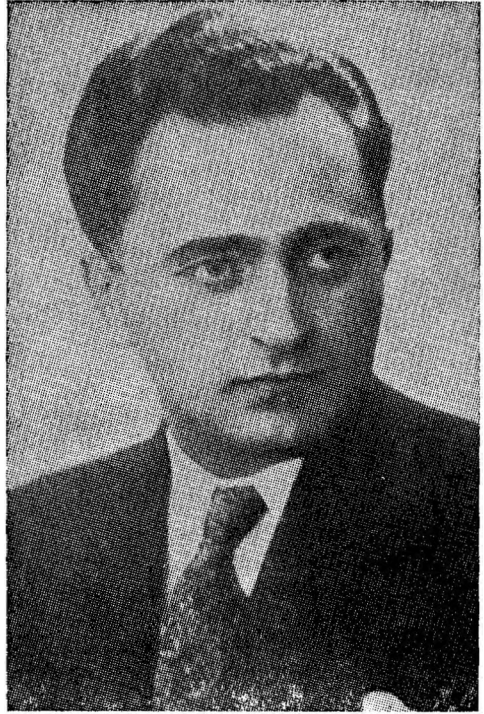
У коауторству са R. G. Scholtens и Вером Бучић—Шиљак.

50. Испитивање екологије (биологије) ларве *ancylostoma duodenale*, дубини 1843, у природним и експерименталним условима. *Acta parasitologica Jugoslavica*, Загреб, VIII/1977, бр. 2, стр. 83—87.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О МИЛАНУ ГВОЗДЕНОВИЋУ

1. Belcour, J. C. »*Billetin de l'Institut pasteur*«, Париз, 1953, 11, 1310.
 2. *Билтен Медицинског факултета*, Сарајево, 1959, бр. 3.
 3. *Билтен Медицинског факултета Универзитета у Сарајеву*, 1961, бр. 8, стр. 1—12.
 4. *Билтен Медицинског факултета Универзитета у Сарајеву*, 1970, бр. IX, стр. 17—19.
 5. Драшковић, Ч[едомир]: Професор др Милан Гвозденовић. — *Цетињски лист*, VII/1982, бр. 143, стр. 8.
- In memoriam.
6. Јовановић, Новак: О доктору Милану Гвозденовићу, уочи 80. рођендана. — *Цетињски лист*, IV/1979, бр. 82, 25. јул, стр. 5.
 7. *Лијечнички вјесник*, Загреб, 1953, бр. 12, стр. 607.
 8. Мартиновић, Душан и Вујовић, Веселин: Био-библиографија професора др Милана П. Гвозденовића. — *Библиографски вјесник*, VII/1978, бр. 3, стр. 79—94.

9. [Мартиновић, Душан]: Умро професор др Милан Гвозденовић. — *Побједа*, XXXVII/1982, бр. 2791, стр. 2.
 Вијест о смрти.
10. Мартиновић, Душан и Вујовић Веселин: Оличење професионалне етике. — *Побједа*, XXXVII/1982, бр. 5809, стр. 10.
 In memoriam проф. др Милану П. Гвозденовићу.
11. Mayerhoffer-Драгишић, Педијатрија, Загреб 1949.
12. Превентивна медицина, уредио др Грујица Жарковић, Сарајево, 1959.
13. Радловић, Михаило: *Ерадикација маларије у Црној Гори*, Титоград, 1968.
14. *Српски архив*, Београд, 1951, бр. 9, стр. 652.
15. Тодоровић, К.: *Акутне инфективне болести*, Београд, 1947.
16. Hoogstrol Harry and Heunemon Donald: Leishmaniasis in the Sudan Republic. 30 Final Epidenologic Report. Supplement of American Journal of Tropical Medicine and Hugiene, Vol XVIII, № 6, pp. 1092—1210.
17. Wiener medic. Wochenschrifta 1936, 27/28, 777.

ЈОВАН ВУКМАНОВИЋ

I БИОГРАФИЈА

Јован Вукмановић је рођен 14. I 1906. у Подгору, у Црмници. Основну школу је завршио у мјесту рођења, гимназију 1926/27. на Цетињу, а Филозофски факултет (антропологеографску групу предмета: географију, етнологију, националну историју и социологију) 1932. у Београду.

Прво постављење као суплент добио је 1932. у Самоуправној гимназији у Дарувару, гдје је једно вријеме био водацац директорске дужности. По молби је 1933. премјештен у Реалну гимназију на Цетињу. Професорски испит је положио 1935. у Београду. Од 1936. до 1939. професор је у Реалној гимназији у Сомбору, а од 1939. до 1942. поново у Гимназији на Цетињу.

У току рата је био отпуштан из службе као »organizzatore comunista e contrario agli interessi italiani nel Montenegro« (Comando Presidio Militare di Podgorica, 1942, no. 6102/DC). Три године је волонтерски радио у Црвеном крсту, организујући помоћ за избјеглице и интернирце. Због указивања ове помоћи, нарочито заробљеницима* у Албанији, италијан-

* За пожртвовање у пружању помоћи интернирци у Прези су 1942. дали Ј. Вукмановићу изрезбарену дрвену кугију са рељефом логора уз посвету: „Успомена своме добротвору од заробљене браће Црногораца Вукмановићу Јовану“.

ске власти су га третирали као комунистичког пропагатора. У једном документу команде дивизије »Messina«, од 10. новембра 1941, бр. 3642, стоји дословно: »Vukmanović Jovan — propagandista comunista. Segnalato insieme col fratello Savo, altro professore, informatore dei ribelli«.

Италијанске власти су на разне начине настојале да се ускрати слање помоћи интернирцима. Оне су четири пута затварале Ј. Вукмановића, који је сваки пут ослобађан заузимањем грађана. Најзад му је забрањено да обилази интернирце. Њемци су га, последије капитулације Италије и окупирања Цетиња, са око сто истакнутих грађана 7. XII 1943. узели у таоце. Заузимањем огромног броја грађана за таоце, они су већину, последије стријељања великог броја затвореника из Цетиња и других логора у знак одмазде за два убијена њемачка војника, пустили из затвора.

Послије ослобођења Цетиња, Вукмановић је кратко вријеме био професор у мјесту, а почетком септембра 1945. стављен је на расположење Министарству народне одбране у Београду и постављен је за помоћника Војног музеја који је требало обновити. Послије уређења и остварања Музеја, по својој молби премјештен је почетком 1947. у Гимназију у Руми, а идуће школске године у Мушку гимназију у Суботици. На захтјев културно-просвјетних власти Црне Горе, крајем 1949. премјештен је на Цетиње ради организовања нових музејских установа. Почетком 1951. у својству директора организује Етнографски и Његошев музеј. Прву установу је водио све до пензионисања у октобру 1972. године. Сад живи и ради на Цетињу.

Свјестан вишеструког значаја музеја за проучавање културе једнога народа, Јован Вукмановић је настојао као музејски радник да се што више развије музејска служба у Црној Гори, а посебно Етнографски музеј, као огледало народне материјалне и духовне културе. У ту сврху организује републичко Музејско друштво, Друштво фолклориста Црне Горе и Етнолошки огранак Црне Горе и годинама их води као председник посебно. Да би још јаче развио научно-истраживачки рад на терену, он покреће 1961. године *Гласник Етнографског музеја*, са задацима да окупи што већи број научних радника на проучавању народне материјалне и духовне културе. Са спајањем цетињских музеја у једну институцију 1964. овај часопис је престао да излази. У кратком периоду, с оскудним средствима, Етнографски музеј је постигао знатне резултате на прикупљању етнографских објеката са читавог републичког подручја и формирању стручне и научне библиотеке. Према упутствима Комисије за израду *Етнолошког атласа Југославије*, Јован Вукмановић је као републички повјереник организовао и рад на етнографским испитивањима у 132 села, са укупно 528 јединица, од којих је сам обрадио 174. С обзиром на специфичност етнографских објеката у појединим републичким областима, залагао се да се у Црној Гори оснује етнопарк, у коме би биле представљене типичне црногорске куће са својим ентеријерима.

Као јавни радник Јован Вукмановић је био ангажован у многим просвјетно-културним и научним дјелатностима. Године 1940. биран је за председника Професорског друштва Зетске бановине, 1947. за спољног сарадника Српске академије наука и умјетности, 1958. за председника Комисије за музеје, заштиту споменика културе и архива Црне Горе, за председника Савјета Државног музеја, за члана Савјета Историјског института Црне Горе, за члана Научног друштва Црне Горе и

за члана Одбора САНУ за истраживање Старе Црне Горе. Трипут је биран за председника Савеза удружења фолклориста Југославије и учествовао је са рефератима на 23 конгреса, као и на међународном конгресу антрополошких и етнографских наука, одржаном 1964. у Москви. Двапут је биран (1945. и 1979) као одборник, односно делегат у Скупштини општине Цетиње.

Поред својих редовних дужности, у гимназији и музеју, Јован Вукмановић од 1930. ради и на нашој националној науци. Још као студент добио је 1931. светосавску награду Београдског универзитета на тему *Живот и обичаји Паштровића*. Његов научни интерес је стално растао. Његови радови су разноврсни и садржајни. Крећу се у широким распонима антропогеографије, етнологије, историје, фолклора, социологије и народне привреде. Сви ти радови, што је од нарочитог значаја, обрађени су на основу дугогодишњих теренских испитивања, уз коришћење архивског, музејског и литерарног материјала. У јуну 1959. одбранио је докторску дисертацију *Паштровићи, антропогеографско-етнолошка испитивања*, која је 1960. награђена тринаестојулском наградом, а 1980. Председништво СФР Југославије га је одликовало орденом заслуга за народ са сребрним зрацима.

Уз то, Ј. Вукмановић је за прво и друго издање Енциклопедије Југославије обрадио на десетине јединица, у свих осам свезака, из географије, етнологије и историје. Његове натукнице су потписане са Ј. В-вић.

II БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ЈОВАНА ВУКМАНОВИЋА

а. ПОСЕБНА ИЗДАЊА

1. *Географски преглед Црмнице*. Цетиње: „Народна књига“, 1950. — 47 стр. + 2 мапе.
2. *Земљотис за III разред основне школе*. Цетиње: „Народна књига“, 1949. — 115 стр.
3. *Земљотис за IV разред основне школе*. Цетиње: „Народна књига“, 1953. — 86 стр.
4. *Конавли, антропогеографска и етнолошка испитивања*. Београд: Посебна издања, САНУ. Књ. DXXVII. Одељење друштвених наука. Књ. DXXVII. књ. 85. Београд, 1980. — Стр. 478 + 13 таб.
5. *Паштровићи. Антропогеографска — етнолошка испитивања*. Цетиње: „Обод“, 1960. — 462 стр. + 1 карта.

б. НАУЧНИ И СТРУЧНИ ЧЛАНЦИ И ПРИКАЗИ

1932.

1. Психичке особине Црмничана. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 1, стр. 26—30.

Одломак из рада „О животу, обичајима и психичким особинама Црмничана“.

2. „О психичким особинама Црмничана“. — *Слободна мисао* (Никшић), XI/1932, бр. 38, стр. 4; бр. 39, стр. 4; бр. 40, стр. 4; бр. 41, стр. 4; бр. 42, стр. 4.
3. Међу барским Циганима. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 4, стр. 209—211.

1935.

4. Вјерски и друштвени обичаји у Црмници. — *Записи*, VIII/1935, књ. XIII, св. 6, стр. 374—378; књ. XIV, св. 1, стр. 56—61; св. 2, стр. 92—100; св. 3, стр. 159—164; св. 4, стр. 218—228.
5. О божићним обичајима у Батињанима (Über Wechn achtsbräuche in Batinjani). — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1935, књига десета, стр. 123—126.

1936.

6. Вјерски и друштвени обичаји у Паптровићима. — *Записи*, IX/1936, књ. XV, св. 2, стр. 83—88; св. 3, стр. 142—149; св. 5, стр. 283—287; св. 6, стр. 342—345; књ. XVI, св. 1, стр. 21—24; св. 3, стр. 177—181.
7. Правни народни обичаји у Паптровићима. — *Записи*, IX/1936, књ. XVI, св. 5, стр. 304—308; св. 6, стр. 373—379.
8. О Бурђевданским обичајима у Батињанима (Über Volksbräuche am St. Georgstag in Batinjani). — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1936, књига једанаеста, стр. 161—163.
9. Ускршњи и Бурђевдански обичаји сомборских Буњеваца. — *Правда*, ускршњи број, Београд 1936.

1937.

10. Тигларство у Црмници. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1937, књига дванаеста, стр. 117—125.
11. О изради црепуља и печењу хљеба у Црмници. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1937, књига дванаеста, стр. 133—135.

1939.

12. Маслинарство и прерада маслина у Паптровићима. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1939, књига четрнаеста, стр. 53—60.

1940.

13. Шокачка народна ношња у Бачком Брегу. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1940, књига петнаеста, стр. 1—18.

1941.

14. Божићни обичаји у Старој Црној Гори. — *Острог*, календар за про-
сту 1942. годину. Цетиње 1941, стр. 19—28.

1947.

15. Етнолошка грађа у Горском вијенцу. — *Стогодишњица Горског ви-
јенца 1847—1947*, Београд 1947, стр. 48—53.

Прештампано из *Гласника службеног листа Српске патријаршије*, бр. 2—3.

1949.

16. Жрвањ у Старој Црној Гори. — *Историјски записи* (Цетиње), II/
/1949, књ. III, св. 5—6, стр. 331—333.

1950.

17. Народна ношња у Спичу. — *Зборник Етнографског института САНУ*,
Београд 1950, књ. 1, стр. 263—291.

1951.

18. Физички лик Петра Петровића Његоша. — *Стварање* (Цетиње),
VI/1951, св. 7—8, стр. 454—463.

1952.

19. Његошева ношња. — *Гласник Етнографског института САНУ*, Бео-
град 1952, бр. 1—2, стр. 135—142 + 4 табле.
20. Свадба у Спичу. — *Стварање* (Цетиње) 1952, бр. 9, стр. 547—551; бр.
10, стр. 590—609.
21. Крпље у Старој Црној Гори. — *Гласник Етнографског института*
САНУ, Београд 1952, бр. 1—2, стр. 515—517.

1953.

22. Преглед етнолошког рада у Црној Гори. — *Зборник Етнографског*
музеја у Београду 1901—1951, Београд 1953, стр. 352—359.
23. Ношња и оружје Бокољске морнарице. — *Споменик* [Српске акаде-
мије наука и умјетности], СIII, Одјелење друштвених наука, Нова
серија 5. Београд 1953, стр. 215—225.
24. Женска ношња у Доброту. — *Споменик* [Српске академије наука
и умјетности], СIII, Одјелење друштвених наука. Нова серија 5.
Београд 1953, стр. 227—234.
25. Обичаји суботичких Буњеваца. — *Зборник радова Матице српске*.
Серија друштвених наука. Нови Сад 1953, бр. 5, стр. 112—119.

26. „Рад војвођанских музеја“. — *Стварање*, VIII/1953, св. 1—2, стр. 46—47.

Приказ.

- 26а. Један несолидно састављен уџбеник географије. — *Побједа*, X/1953, бр. 84, стр. 9.

Критика уџбеника Земљописа за III раз. основне школе од М. Вукића.

27. Значај музеја и заштите споменика културе и природних рјеткости. — *Побједа*, XI/1954, бр. 59, стр. 8.

1955.

28. Музеји у Народној Републици Црној Гори. — *Музеји*. Музеолошко-конзерваторски часопис, Загреб, 1955, бр. 10, стр. 29—34.

1958.

29. Општи поглед на црногорски фолклор. — *Трећи конгрес фолклориста Југославије* одржан од 1—9. IX 1956. године у Црној Гори, Цетиње 1958, стр. 11—19.

30. Фашинада [у Перасту]. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, Београд 1958, књ. XXI, стр. 339—340.

1959.

31. Скадарско језеро и његов привредни значај. — *Зборник радова V конгреса географа ФНР Југославије*, Цетиње 1959, стр. 241—252.

32. Славе катлогика и муслимана у Црногорском приморју. — *Рад четвртог конгреса фолклориста Југославије*, Вараждин 1959, Загреб 1959, стр. 334—340.

1960.

33. Свадба у Шкаљарима. — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд XVIII (1960), стр. 1—14.

1961.

34. Свадба муслимана у Улцињу. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, I/1961, књ. 1, стр. 109—121.

35. Маслинарство и прерада маслина у Конавлима. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, I/1961, књ. I, стр. 131—141.

1962.

36. Божићни обичаји у Боки Которској. — *Зборник за народни живот и обичаје Лужних Словена*, ЈАЗУ, Загреб 1962, књ. 40, стр. 491—503.

О шездесетогодишњици Зборника 1896—1956.

37. Свадба у Мрковићима. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, II/1962, књ. II, стр. 59—104.
38. Улцињско маслинарство и прерада маслина. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, II/1962, књ. II, стр. 227—242.
39. Улцињско рибарство. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, II/1962, књ. II, стр. 251—260.
40. Значај Петра Перуновића. — *Савременици о Петру Перуновићу-Перуну*, Титоград: Графички завод, 1962, стр. 183—185.

1963.

41. Физички лик и изглед Његошев. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, III/1963, књ. III, стр. 77—96.
42. Народне игре у Горском вијенцу. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, III/1963, књ. III, стр. 389—394.
43. Вук Мандушић у народном предању. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, III/1963, књ. III, стр. 405—409.
44. Прољећни обичаји. — *Рад IX-ог конгреса фолклориста Југославије у Мостару и Требињу 1962*, Сарајево 1963, стр. 259—272.

1964.

45. Црна Гора и Његош. — *Рад X-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије на Цетињу 1963. године*, Цетиње 1964, стр. 11—20.
46. Народни музички инструменти Арбанаса у Црногорском приморју. — *Рад VII-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије у Охриду 1960*, Охрид 1964, стр. 295—300.
47. Значај Вука Стеф. Караџића за упознавање Црне Горе. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, IV/1964, књ. IV, стр. 5—8.
48. Племенско уређење, карактер и суђење народних главара у Црној Гори. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, IV/1964, књ. IV, стр. 259—283.
49. Из дневника попа Лаза Поповића. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, IV/1964, књ. IV, стр. 285—290.
50. Поријекло неких катунских братава према народним предањима. — *Гласник Етнографског музеја на Цетињу*, Цетиње, IV/1964, књ. IV, стр. 361—372.

1965.

51. Из прошлости заната у Старој Црној Гори. — *Етнолошки преглед*, Београд 1965, бр. 6—7, стр. 111—116.

1966.

52. Погибија Смаил-аге Ченгића по народном предању. — *Рад XI-ог конгреса Савеза фолклориста Југославије у Новом Винодолском 1964*, Загреб 1966, стр. 135—143.

1968.

53. Архаични елементи у црногорским свадбеним обичајима. — *Зборник XIII конгреса југословенских фолклористов*, Љубљана 1968, стр. 145—152.

На корици: 1965. г.

1969.

54. Свадбени обичаји у херцеговском крају. — *Гласник цетињских музеја*, Цетиње, 1969, књ. II, стр. 135—155.
55. Иван Црнојевић у народном предању. — *Народно стваралаштво — Фолклор*, Београд, VIII/1969, св. 29—32, стр. 323—325.

1970.

56. L'importance des migrations dinariques dans l'histoire Yougoslaves ethniques des Jougoslaves. Труд, VII међународног конгреса антропологических и етнографических наук, том 8, Москва 1970, стр. 488—491.
57. Свадба у Доброти. — *Гласник цетињских музеја*, Цетиње 1970, књ. III, стр. 223—237.
58. Народна ношња (у Боки Которској). — *Котор* (монографија), Загреб 1970, стр. 137—140.
59. Етнички процеси и састав данашњег становништва у Старом Бару. *Радови XI савјетовања етнолога Југославије*, Зеница 1970, стр. 145—154.

1971.

60. Процес исламизирања и етничке диференцијације Мркојевића. — *Споменица Барске гимназије 1921—1971*. Бар 1971, стр. 263—268.

1972.

61. Етнички процеси и састав данашњег становништва у Улцињу. — *Етнолошки преглед*, Цетиње 1972, бр. 10, стр. 19—29.
62. Етнопарк — културна потреба Црне Горе. — *Побједа*, XXIX/1972, бр. 3139, стр. 10.

63. Краљица Јелена Немањић у народној традицији. — *Рад XVII конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије Пореч 1970*. Загреб 1972, стр. 557—560.

1973.

64. Облици, структуре и права чланова кућних заједница у Конавлима. — *Етнолошки преглед*, Београд 1973, бр. XI, стр. 85—90.

1974.

65. Облици, структуре и карактер сеоских друштвених заједница у Зети. — *Етнолошки преглед*, Љубљана 1974, бр. XII, стр. 85—90.

66. Слично и специфично у славским обичајима Арбанаса и Црногораца. — *Рад XIV конгреса Савеза удружења фолклориста Југославије у Призрену 1967*, Београд 1974, стр. 475—478.

67. Примјена научних метода у антропогеографском и етнолошком проучавању Конавала. — Симпозијум о методологији етнолошких наука 18—20. децембра 1972. Одељење друштвених наука САНУ. Научни скупови, књ. II Београд 1974, стр. 41—51.

1975.

68. Развитак и тип стамбене куће на Цетињу. — *Етнолошки преглед*, Београд 1975, бр. 13, стр. 115—121.

1976.

69. Етнолошка проучавања др Јована Ердџановића у Црној Гори. — *Јован Ердџановић, живот и дело*. Панчево 1976, стр. 23—28.

70. Традиционална култура сточара племена Куча. — *Рад 21. конгреса Савеза фолклориста Југославије. Чапљина. 17—21. септембра 1974*. Сарајево 1976, стр. 127—134.

1977.

71. Покладне машкаре у Старој Црној Гори. — *Зборник од XIX конгреса на сојузот на задруженијата на фолклористите на Југославија Крушево 1972*, Скопје 1977, стр. 197—200.

72. Одроз црногорског братственичко-племенског живота у народном стваралаштву. — *Зборник 24. конгреса ЗДФЈ југословенских фолклористов Пиран 1977*, стр. 135—141.

На корици стоји и: *Гласник славенског етнолошког друштва*.

1979.

73. Страни утицаји у формирању народне ношње Старе Црне Горе. — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд 1979, књ. XXVIII, стр. 131—138.

74. (Поздрав академику Душану Недељковићу поводом 80-годишњице живота и 60 година научног рада). — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд, 1979, књ. XXVIII, стр. 164.

1980.

75. Самоуправност у животу, обичајима и духовном стваралаштву Паштровића. — *Зборник од XXV конгрес на сојузот на здруженијат на фолклористите на Југославија Берово 1978*, Скопје 1980, стр. 91—96.

1982.

76. О удесу неких културно-историјских споменика на Цетињу. — *Библиографски вјесник XI/1982*, бр. 2, стр. ———.

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О Ј. ВУКМАНОВИЋУ

1. Барјактаровић, Мирко: Др Јован Вукмановић, „Паштровићи — антропогеографско-етнолошка испитивања”, Цетиње 1960. — *Гласник Етнографског музеја у Београду*, 1960, књ. XXIII, стр. 245—246.
2. Барјактаровић, Мирко: Др Јован Вукмановић, „Паштровићи — антропогеографско-етнолошка испитивања” (Цетиње 1960, с. 5—445, са 2 карте и 25 фотографија и цртежа). — *Стварање*, XV/1960, бр. 11—12 стр. 1005—1006.
3. Вукмановић, др Јован. — *Ко је ко у Југославији*, — Београд: Хронометар, 1970, стр. 1168.
4. Злоковић Максим: Др Јован Вукмановић, „Паштровићи-антропогеографско-етнолошка испитивања,” Цетиње, 1960. — *Годишњак Поморског музеја у Котору*, 1960, књ. IX, стр. 291—293.
5. Ковачевић, Божидар: Конавли. (Поводом књиге Јована Вукмановића „Конавли”, антропогеографска и етнолошка истраживања). — *Весник*, орган Савеза удруженог православног свештенства Југославије, XXXIII/1981, бр. 693, стр. 7.
6. М[артиновић] Д[ушан] Ј[ованов]: Био-библиографија др Јована Вукмановића. — *Годишњак Цетињске гимназије*, V/1973, бр. 5, стр. 71—76.

У садржају погрешно стоји име аутора Н. Јовановић.

7. Пајковић, Михаило: Уз допис „Један несолидно састављен уџбеник из географије. — *Просвјетни рад*, I/1949, бр. 2, стр. 5.

Полемика са Ј. Вукмановићем у вези „Земљописа за III разред основне школе” од М. Вукића.

8. Роловић, Нико: О психичким особинама Црмничана. — *Записи*, VI/1932, књ. XI, св. 3, стр. 150—155.

Поводом чланка Ј. Вукмановића: „Психичке особине Црмничана” у јулском броју *Записа*.

АНТЕ ЛУИ

I БИОГРАФИЈА

Анте Луи је рођен 10. II 1908. у Шкаљарима код Котора. Основну школу и класичну гимназију завршио је у мјесту рођења. На филозофском факултету студирао је природне науке и земљопис. Радну каријеру је провео у Загребу: средњошколски професор (1931—1945), директор II класичне гимназије (1945—1947), професор Више педагошке школе (1947—1960). Докторирао је 1954, да би након тога, 1956. године хабилитирао на Природнословно-математичком факултету, такође у Загребу, и постао потом ванредни, па затим редовни професор овог факултета (1960—1976). Пензионисан је 1976. године. Предавао је општу биологију и компаративну анатомију и физиологију животиња. Водио је магистарске радове и докторске дисертације.

Дијапазон научног и стручног интересовања проф. Анта Луе веома је широк. Бавио се фотобиологијом и развојном биологијом (регенерација, несполно размножавање). Осим тога, занимао се проблемима образовања у основној и средњој школи. Објавио је самостално или у коауторству четрдесетак научних радова и исто толико уџбеника за основне и средње школе и приручника за наставнике (не рачунајући поновљена издања), десетак научно-популарних књига и брошура и више опсежнијих чланака у разним енциклопедијским издањима у земљи и иностранству, као и тридесетак мањих чланака. Бавио се и преводилаштвом. Направио је неколико превода са италијанског и енглеског језика. Од уџбеника три су му преведена на језике народности, један на македонски. Неке је уџбени-

ке писао у коауторству, док је већину самостално урадио. У Хрватској се његови уџбеници непрекидно употребљавају више од три деценије. Уз то, употребљавани су готово у свим нашим републикама: у Србији (АП Војводина, АП Косово) Македонији, Босни и Херцеговини.

За вријеме рада на Вишој педагошкој школи у Загребу био је спољни сарадник више институција у овом граду: Завода за паразитологију Ветеринарског факултета, Завода за биологију истог факултета, касније Завода за паразитологију Медицинског факултета и Института за биологију Свеучилишта.

Године 1955. боравио је на Пастеровом заводу у Паризу. Године 1962. судјеловао је на симпозијуму о настави биологије у Vevey-у (Швајцарска). На студијским путовањима по Италији упознао је рад и измијенио информације на биолошким, односно зоолошким факултетима (*Болоња, Верара, Перуџа, Рим, Падова*) и у Швајцарској (у Базелу и Женеви). Учествовао је с рефератом на Конгресу биолога Југославије у Загребу 1953, Конгресу физиолога у Загребу 1963, Конгресу паразитолога у Риму 1964, Конгресу анатома у Бенови 1967, Конгресу биолога Југославије у Љубљани 1969, Конгресу биолога Југославије у Сарајеву 1974.

Сарађивао је са многим стручним друштвима и установама. Био је прочелник Биолошког одјела Природословно-математичког факултета у Загребу, члан Управног одбора Савјета истог факултета, предсједник Комисије за биологију Савјета за научни рад СР Хрватске, члан Комисије истог Савјета за годишње награде и животно дјело, члан Комисије за план и програм Завода за унапређење школства СРХ, члан Савјета Института за океанографију и рибарство у Сплиту, Савјета Хрватског зоолошког музеја, Главног одбора Савеза биолошких друштава СФРЈ, редактор за зоологију Енциклопедије (Опште) Лексикографског завода у Загребу, предсједник Савјета Института за биологију Свеучилишта у Загребу, члан стручних друштава (Удружења паразитолога Југославије, Удружења анатома Југославије, Хрватског природословног друштва, Хрватског биолошког друштва у Загребу, American Association of Advancement of Science u Washingtonu).

За научни рад добио је награду Накладе »Eugen Podaupski« (1957), за уџбенике награду Савезног секретаријата за образовање и културу (1965), награду „Даворин Трстењак“ за свеукупну дјелатност у писању уџбеника (1972). Године 1975. изабран је за почасног члана Хрватског природословног друштва када му је додијељена награда „Спиридон Брусина“. Године 1980. изабран је за почасног члана Хрватског биолошког друштва. Одликован је Орденом рада III реда (1959) и Орденом рада са црвеном заставом (1975).

II. БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА А. ЛУИ

1. НАУЧНИ РАДОВИ

1. Nešto o fotosenzibilaciji infuzorija *Paramecium candatum*. — *Nastavni vjesnik*, 1940, 49, str. 26—30.
2. *Mallophaga goluba (Columba livia domestica)*. — *Rad Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU)*, 1952, Zagreb, 291, str. 77—82.

3. Mallophagas du pigeon. — *Rad JAZU*, 1952, Zagreb, str. 63—64.
4. O fotodinamičkom djelovanju nekih senzibilizatora na *Paramecium candidatum* i *P. bursaria*. — *Glasnik Biološke sekcije Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1953, 7, str. 237—239.
5. Problem fotobiološke senzibilizacije u Ciliata. — *Biološki Glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1955, 8, str. 11—32.
6. Fotobiološka senzibilizacija ličinke daždevnjaka (*Salamandra salamandra* L.) nekim fluorodinamičkim bojama. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1956, 9, str. 69—80.
7. Utjecaj atebrina na velikog metilja i njegova jaja in vitro — [Ivo Ehrlich, Ante Lui]. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1957, 10, str. 117—123.
8. Vitalnost metiljevih jaja (*Fasciola hepatica*) iz žučovoda goveda liječenih heksakloretanom [Ivo Ehrlich, Ante Lui, Mate Winterhalter]. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1957, 10, str. 125—126.
9. Djelovanje atebrina i rose bengale na miracidije velikog metilja (*Fasciola hepatica* L.) na ultravioletnom svjetlu. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1957, 10, str. 143—150.
10. O utjecaju tiroksina na razmnožavanje *Paramecium bursaria* (Focke) zračenog ultravioletnim svjetlom. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1957, 10, str. 151—154.
11. Toksičnost monokloroctene, dikloroctene, trikloroctene, i oksalne kiseline na velikog metilja [Ivo Ehrlich, Ante Lui]. — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1958, 11, str. 75—79.
12. Djelovanje heksakloretana na liječena goveda, metilje i njihova jaja [Ivo Ehrlich, Ante Lui, Mate Winterhalter]. — *Veterinarski arhiv*, 1957, 27, str. 392—414.
13. Ueber die Fasciolide und Ovocide Wirkung des CCL₄ bei Schaffen [Ivo Ehrlich, Ante Lui und Mate Winterhalter]. — *Deutsche tierärztliche Wochenschrift*, 1957, 12, str. 323—326.
14. O djelovanju temperature i kisika na razvoj jaja velikog metilja (*Fasciola hepatica* L.) [Štefica Bečejac, Ante Lui]. — *Veterinarski arhiv*, 1959, 29, str. 293—301.
15. O djelovanju atebrina na postembrionalni razvoj ličinke velikog metilja (*Fasciola hepatica* L.). — *Biološki glasnik Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 1960, 13, str. 111—112.
16. The problem of photobiologic sensitisation of the developmental stages of Liver Fluke (*Fasciola hepatica* L.) I photosensibilisation of Miracidia by Atebrine. — *Biološki glasnik*, 1962, 15, str. 109—112.

17. On the Activity and Localisation of Cholinesterase in *Ascaris suum* Goetz [Ante Lui, Štefica Bečejac, Slavko Krvavica, and Danica Čorić]. — *Veterinarski arhiv*, 1963, 33, str. 307—312.
18. Acetylcholinesterase and Butyrocholinesterase Activity in the Lancer Fluke (*Dicrocoelium lanceatum*) Rudolphi [Štefica Bečejac, Ante Lui and Slavko Krvavica]. — *Veterinarski arhiv*, 1964, 34, str. 87—89.
19. The aminoacid composition of the eggs of *Ascaris suum*, *Neoascaris vitelorum* and *Parascaris equorum* [Slavko Krvavica, Živa Maloseja and Ante Lui]. — *Veterinarski arhiv*, 1964, 34, str. 167—169.
20. Some differences in the localisation and distribution of acetylcholinesterase and butyrocholinesterase in *Ascaris suum* Goetz, *Parascaris equorum* Goetz and *Neoascaris vitelorum* Goetz [Ante Lui, Danica Čorić and Slavko Krvavica]. — *Veterinarski arhiv*, 1964, 34, str. 84—86.
21. A contribution on the study of the nervous system of some Anaplocephalidae (Fuhrmann) [Ante Lui, Nada Kralj, Slavko Krvavica and Štefica Bečejac]. — *Veterinarski arhiv*, 1964, 34, str. 112—118.
22. Activité et localisation de la cholinesterase chez certaines especes des Aelosomatidae au cours de la reproduction asexuée [Ante Lui et Danica Čorić]. — *Bulletin de la Societe Zoologique de France*, 1964, 89, str. 232—238.
23. Distribution of Acid Phosphatase Activity in Larval Stages of Liver Fluke [Ante Lui, Bojan Rodé and Danica Žnidarić]. — *Bulletin Scientifique de l'Academie Yugoslave*, 1966, 11, str. 62.
24. Histochemical study of Cholinesterase Activity in *Paramphistomum cervi* and *Diplodiscus subclavatus* [Nada Kralj and Ante Lui]. — *Veterinarski arhiv*, 1967, 37, str. 257—261.
25. A comparative Analysis of the Localisation of Cholinesterase in some parasitic Nematodes. I. *Strongylus edentatus*, *S. Vulgaris*, *Metastrongylus elongatus* and *Choerostongylus pudentotectus* [Danica Žnidarić, Ante Lui]. — *Veterinarski arhiv*, 1967, 37, str. 262—267.
26. Acetylcholinesterase and Butyrocholinesterase in the Liver Fluke (*Fasciola hepatica*) [Slavko Krvavica, Ante Lui and Štefica Bečejac]. — *Experimental Parasitology*, 1967, 21, str. 240—248.
27. Das Gastroderm in Proces der Regeneration der Hydra [Ante Lui and Danica Žnidarić]. — *Wilhelm Roux' Archiv für Entwicklungsmechanik der Organismen*, 1968, 160, str. 1—8.
28. Dedifferentiation of gland Cells in Hydra and further Development of Interstitial Cells arising from them [Danica Žnidarić and Ante Lui]. — *Wilhelm Roux' Archiv für Entwicklungsmechanik der Organismen*, 1969, 162, str. 374—383.
29. Distribution of the Acid and Alcaline Phosphatase in Developmental Stages of Liver Fluke (*Fasciola hepatica*) [Bojan Rodé, Ante Lui and Danica Žnidarić]. — *Veterinarski arhiv*, 1970, 40, str. 229—236.

30. Rast i razvoj strobile utrakavice *Moniesia expansa* [Ante Lui, Danica Žnidarić]. — *Acta parasitologica Yugoslavica*, 1972, 3, str. 97—104.
31. The role of zymogen cells in hydra exposed to ultraviolet light (2535 Å) [Ante Lui and Danica Žnidarić]. — *Zeitschrift für mikroskopische-anatomische Forschung*, 1973, 87, str. 218—228.
32. Regeneration of proximal and distal body part in hydra exposed to ultraviolet light (2535 Å) [Danica Žnidarić and Ante Lui]. — *Zeitschrift für mikroskopische — anatomische Forschung*, 1974, 88, str. 637—648.
33. Effects of Dactinomycine (Actinomycine B) on budless hydra and during its budding prosecc [Ante Lui and Danica Žnidarić]. — *Zeitschrift für mikroskopische — anatomische Forschung*, 1976, 90, str. 261—272.
34. Oekologische Untersuchungen der Flusstrecke des flusses Sava stromabwärts von Zagreb (Oborovo — Tišina). I. Die Gestaltung und Anordnung von Biozönose und physich-chemische Eigenarten des Flusses Sava [Milan Meštrov, Božidar Stilinović, Ivan Hapdija, Milan Kerovac, Nevenka Krkač, Ante Lui, Živa Maloseja, Vlatka Tavčar und Danica Žnidarić]. — *Bulletin scientifique de l'Academie Yougoslave. Sect. A.*, 1976, 21, str. 205—206.
35. Oekologische Untersuchungen der Flusstrecke des Flusses Sava s tromabwärts von Zagreb (Oborovo — Tišina). II. Experimentell-laboratorische Untersuchungen der Temperature auf die biotischen Strukturen und Prozesse in Fluss Sava [Milan Meštrov, Božidar Stilinović, Ivan Habdija, Nevenka Krkač, Romana Latinger, Ante Lui, Živa Maloseja, Vlatka Tavčar und Danica Žnidarić]. — *Bulletin scientifique de l'Academie Yougoslave. Sect. A.*, 1976, 21, str. 206—207.
36. Regeneration of proximal and distal part of hydra body cut in the middle of gastral cavity and treated with Dactinomycine [Danica Žnidarić, Ante Lui]. — *Zeitschrift für mikroskopische — anatomische Forschung*, 1977, 21, str. 369—377.
37. Effects of temperature on dominant macrozoobenthos species of the river Sava under laboratory conditions [Milan Meštrov, Nevenka Krkač, Milan Kerovac, Ante Lui, Romana Latinger-Penko, Vlatka Tavčar and Danica Žnidarić]. — *Verhandlungen derinternationalen Verinigung für Limnologie*, 1978, 20, str. 1910—1914.
38. Cijepljenje i srodnost među hidrama [Danica Žnidarić, Ante Lui and Mirjana Kalafatić]. — *Zbornik II. Kongresa ekologe Jugoslavije*, 1979, str. 379—384.
39. Ellimination of zymogen cells and their derivates in hydra [Danica Žnidarić, Ante Lui and Mirjana Kalafatić]. — *Zeitschrift für mikroskopisch-anatomische Forschung*, 1980, 94, str. 179—187.
40. Djelovanje antimita na hidru [Mirjana Kalafatić, Danica Žnidarić, Ante Lui]. — *Zbornik II. Kongresa ekologe Jugoslavije*, 1781—1788.

41. Effects of ultraviolet light (2535 Å) and Dactinomycine upon hydra (Pelmatohydra iligactis) [Ante Lui and Danica Žnidarić]. — *Zeitschrift für mikroskopisch — anatomische Forschung*, 1981, 95, str. 5—14.

2. СТРУЧНИ РАДОВИ

а. Уџбеници

1. *Течај биологија*. [Фрањо Доленец, Милан Каман, Анте Луи, Јела Павлегић]. — Загреб: Министарство индустрије и рударства НР Хрватске. Одјел за стручно школство, 1947. — 127 стр.
2. *Биологија*. Уџбеник за школе ученика у привреди и за течајеве. I дио. Ботаника и зоологија [Фрањо Доленец, Анте Луи]. Загреб: „Накладни завод Хрватске“, 1948. — 183 стр.
3. *Наука о човјеку и хигијена*. Уџбеник за ученике школе у привреди. — Загреб: „Накладни завод Хрватске“, 1948. — 144 стр.
4. *Наука о човјеку и заштита рада*. Уџбеник за индустријске школе. [Анте Луи, Едо Мусић]. — Загреб: „Накладни завод Хрватске“, 1949. — 200 стр.
5. *Наука о човјеку* за VII разред осмогодишњих школа и III разред гимназије [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Сарајево: „Свјетлост“, 1954. — 208 стр.
6. *Наука о човјеку* за више разреде гимназије [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Загреб: „Накладни завод Хрватске“, 1950. — 283 стр.
 - Ibid. 2. изд. 1953.
 - Ibid. 3. изд. 1954.
 - Ibid. 4. изд. 1956.
 - Ibid. 5. скраћено изд. 1958.
 - Ibid. 6. изд. 1960.
 - Ibid. 7. изд. 1961.
 - Ibid. 8. непром. изд. 1964.
 - Ibid. 9. непром. изд. 1965.
 - Ibid. 10. непром. изд. 1967.
 - Ibid. 11. изд. 1968.
 - Ibid. 12. изд. 1969.
7. *Наука о човјеку*. Анатомија и физиологија човјека за гимназију [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Загреб: „Школска књига“, 1969.
 - 188 стр.
 - Ibid. 2. неизм. изд. 1971.
 - Ibid. 2. изд. 1972.
 - Ibid. 3. изд. 1975.
 - Ibid. 4. изд. 1978.
 - Ibid. 5. изд. 1979.
8. *Наука о човјеку* за VI разред гимназије [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Загреб: „Школска књига“, 1950. — 323 стр.

9. *Антропобиологија пер и лицеи*. — Ријека: ЕДИТ, 1972, 1972. — 189 стр.
- Пријевод на италијански језик.
10. *Зоологија за више разреде гимназије*. — Загреб: „Школска књига“, 1957. — 206 стр.
- Ibid. 2. изд. 1959.
 - Ibid. 3. изд. 1961.
 - Ibid. 4. изд. 1962.
 - Ibid. 5. изд. 1964.
 - Ibid. 6. изд. 1967.
 - Ibid. 7. изд. 1969.
11. *Зоологија за гимназије*. — Загреб: „Школска књига“, 1972. — 165 стр.
12. *Животињски свијет за V разред осмогодишње школе* [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Загреб: „Школска књига“, 1957. — 238 стр.
- Ibid. 2. изд. 1958.
13. *Наш завичај*. Читанка — сликовница за познавање природе и друштва у II разреду народне школе. I дио. Јесен и зима. [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат]. — Загреб: „Школска књига“, 1955. — 108 стр.
- Ibid. 2. изд. 1956.
 - Ibid. 3. изд. 1957.
 - Ibid. 4. изд. 1958.
14. *Наш завичај*, Читанка — сликовница за познавање природе и друштва у II разреду народне школе. I дио. Јесен и зима. [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат]. — Загреб: „Школска књига“, 1955. — 108. стр
15. *Мој завичај I дио*. Читанка — сликовница за познавање природе и друштва у II разреду основне школе [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Загреб: „Школска књига“, 1959. — 144 стр.
- Ibid. 1. изд. 1960.
 - Ibid. 2. изд. 1961.
 - Ibid. 3. изд. 1961.
 - Ibid. 4. непром. изд. 1962.
 - Ibid. 5. изд. 1963.
 - Ibid. 6. непром. изд. 1964.
 - Ibid. 7. непром. изд. 1965.
 - Ibid. 8. непром. изд. 1966.
16. *Мој завичај*. Читанка — сликовница за упознавање природе и друштва у II разреду основне школе [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Загреб: „Школска књига“, 1959. — 144 стр.
- Ibid. 2. изд. 1961.
 - Ibid. 3. непром. изд. 1962.

- Ibid. 4. непром. изд. 1964.
 — Ibid. 5. непром. изд. 1966.
17. *Упознавање природе* за III разред народне школе [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Анастас Пуцић, Густав Шиндлер]. — Загреб: „Школска књига“, 1954. — 122 стр.
18. *Занимљивости природе*. Познавање природе за IV разред основне школе. — Загреб: „Школска књига“, 1960. — 123 стр.
- Ibid. 2. изд. 1961.
 — Ibid. 3. изд. 1962.
 — Ibid. 4. изд. 1963.
 — Ibid. 5. изд. 1964.
 — Ibid. 6. изд. 1965.
 — Ibid. 7. изд. 1966.
 — Ibid. 8. изд. 1967.
 — Ibid. 9. изд. 1968.
 — Ibid. 10. изд. 1969.
 — Ibid. 11. изд. 1970.
 — Ibid. 12. изд. 1971.
 — Ibid. 13. изд. 1972.
 — Ibid. 14. изд. 1973.
 — Ibid. 15. изд. 1974.
19. *Curiosità della natura. Conoscenza della natura per la IV classe delle scuole elementari* [Занимљивости природе. Познавање природе за IV разред основне школе]. — Ријека: ЕДИТ, 1961. — 123 стр.
 Пријевод на талијански језик.
20. *Живи свијет некад и данас*. Познавање природе [биологија] за VII разред основне школе. — Загреб: „Школска књига“, 1961. — 120 стр.
- Ibid. 2. изд. 1962.
 — Ibid. 3. изд. 1963.
 — Ibid. 4. изд. 1964.
 — Ibid. 5. изд. 1965.
 — Ibid. 6. изд. 1966.
 — Ibid. 7. изд. 1967.
 — Ibid. 8. изд. 1968.
 — Ibid. 9. изд. 1969.
 — Ibid. 10. прерађено изд. 1970.
 — Ibid. 11. изд. 1971.
 — Ibid. 12. изд. 1972.
21. *Szülföldem* [Мој завичај I] [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Суботица: „Минерва“, 1963. — 144 стр.
 Пријевод на мађарски.
22. *Родни крај* [Мој завичај I] [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Руски Крстур: „Руске слово“, 1963. — 144 стр.
 Пријевод на русински.
23. *Locul tui natal* [Мој завичај I] [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Суботица: „Минерва“, 1963. — 144 стр.

Пријевод на румунски.

24. *Il mio paese natio* [Мој завичај I] [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат, Густав Шиндлер]. — Ријека: ЕДИТ, 1965. — 144 стр.

Пријевод на талијански.

25. *Il paese natio* [lettture per la conoscenza della natura e della società ad uso delle scuole elementari] [Наш завичај] [Јурај Букша, Фрањо Доленец, Анте Луи, Стјепан Пирнат]. — Ријека: ЕДИТ, 1957. — 122 стр.

Пријевод на талијански.

26. *Canli dünnya vaktiyle ve bugün*. — Скопје: „Просветно дело“, 1962. — 120 стр.

Пријевод на турски.

27. *Gli esseri viventi nel passato e oggi* [Живи свијет некад и данас]. — Ријека: ЕДИТ, 1965. — 120 стр.

Пријевод на талијански.

28. *Lumea vie cîndva si astazi* [Живи свијет некад и данас]. — Нови Сад: Покрајински завод за издавање уџбеника, 1966. — 120 стр.

Пријевод на румунски.

29. *Az élvilág egykor és ma* [Живи свијет некад и данас]. — Нови Сад: Покрајински завод за издавање уџбеника, 1966. — 120 стр.

Пријевод на мађарски.

30. *Živý svet voľakedy a dnes* [Живи свијет некад и данас]. — Нови Сад: Покрајински завод за издавање уџбеника, 1967. — 136 стр.

Пријевод на словачки.

31. *Živi svet dakedi i neška* [Живи свијет некад и данас]. — Нови Сад: Покрајински завод за издавање уџбеника, 1967. 124 стр.

Пријевод на русински.

32. *Bota e gjallë dhe zhvillimi i saj* [Живи свијет некад и данас]. Prishtine: Enti i teksteve dhe i mesimore i krahines socialiste autonome te Kosoves, 1970. — 140 str.

Пријевод на албански.

33. *Живиот свет некогаш и денеска*. [Живи свијет некад и данас] Биологија за VII одделение. Превод Арсена Деспотовска. — Скопје: „Просветно дело“, 1962. — 120 стр.

Пријевод на македонски.

— Ibidem. 1965.

34. *Живиот свет некогаш и денаска*. [Живи свијет некад и данас]. Биологија за VII одд. Превод: Арсена Деспотовска. — Скопје: „Просветно дело“, 1971. — 135 стр.

Пријевод на македонски.

35. *Живи свијет некад и данас*. Биологија за VII разред основне школе VI непром. изд. Загреб: „Школска књига“, 1966. — 119 стр.

— Ibid. 7. изд. 1967.
— Ibid. 8. изд. 1968.
— Ibid. 10. изд. 1969.
— Ibid. 11. изд. 1970.
— Ibid. 12. изд. 1971.
— Ibid. 13. изд. 1972.

36. *Живи свијет некад и данас*. Радна биљезница за биологију у VII разреду основне школе. — Загреб: „Школска књига“, 1967. — 40 стр.

— Ibid. 2. изд. 1968.
— Ibid. 3. изд. 1970.
— Ibid. 4. изд. 1971.
— Ibid. 5. изд. 1972.

37. *Живи свијет и његов развој*. Биологија за VII разред основне школе. — Загреб: „Школска књига“, 1973. — 139 стр.

— Ibid. 2. изд. 1974.
— Ibid. 3. изд. 1975.
— Ibid. 4. изд. 1976.
— Ibid. 5. изд. 1977.
— Ibid. 6. изд. 1978.
— Ibid. 7. изд. 1979.
— Ibid. 8. изд. 1980.

38. *Живи свијет и његов развој*. Радна биљезница за биологију у VII разреду основне школе. — Загреб: „Школска књига“, 1973. — 40 стр.

— Ibid. 2. изд. 1974.
— Ibid. 3. изд. 1975.
— Ibid. 4. изд. 1976.
— Ibid. 5. изд. 1977.
— Ibid. 6. изд. 1978.
— Ibid. 7. изд. 1979.
— Ibid. 8. изд. 1980.

39. *Az élővilág és fejlődése*. [Радна биљезница „Живи свијет и његов развој“]. — Суботица: „Минерва“, 1981. — 40 стр.

Пријевод на мађарски.

40. *Природа око нас*. Познавање природе за IV разред основне школе. — Сарајево: Завод за издавање уџбеника Босне и Херцеговине, 1965.

— 121 стр.
— Ibid. 2. изд. 1966.
— Ibid. 3. изд. 1967.
— Ibid. 4. изд. 1968.
— Ibid. 5. изд. 1969.

- Ibid. 6. изд. 1970.
 — Ibid. 7. изд. 1971.
 — Ibid. 8. изд. 1972.
41. *Живи свијет и његов развој*. Биологија за VII разред основне школе. — Сарајево: Завод за издавање уџбеника Босне и Херцеговине, 1967. — 140 стр.
- Ibid. 2. изд. 1968.
 — Ibid. 3. изд. 1969. и 1970.
 — Ibid. 4. изд. 1971.
42. *Приче из животињског свијета* за више разреде основне школе [Фрањо Доленец, Анте Луи]. — Загреб: „Школска књига“, 1957. — 205 стр.
- Ibid. 2. изд. 1960.
 — Ibid. 3. непром. изд. 1962.
 — Ibid. 4. непром. изд. 1964.
 — Ibid. 5. непром. изд. 1966.
 — Ibid. 6. непром. изд. 1966.
 — Ibid. 7. непром. изд. 1967.
 — Ibid. 8. непром. изд. 1968.
 — Ibid. 9. непром. изд. 1969.
 — Ibid. 10. непром. изд. 1969.
 — Ibid. 11. непром. изд. 1971.
 — Ibid. 12. непром. изд. 1972.
43. *Приказани од животинскиот свет* за V одделение. Превел Спасе Чучук. — Скопје: „Просветно дело“, 1960. — 193 стр.
44. *Биологија за средње школе* [Радован Домац, Чедомил Херман, Анте Луи, Милан Мештров, Кармела Милковић, Ото Спрингер, Борис Вртар, Даница Жнидарић]. — Загреб: „Школска књига“, 1976. — 266 стр.
- Ibid. 2. изд. 1977.
 — Ibid. 3. изд. 1977.
 — Ibid. 4. изд. 1979.
 — Ibid. 5. изд. 1980.
 — Ibid. 6. изд. 1981.
45. *Атлас Моја домовина*, атлас за природу и друштво у III и IV разреду основне школе [Аутори стручне грађе: Маријан Шашек, Јосип Лучић, Ладислав Иванчек, Анте Луи]. — Загреб: „Школска књига“ „Тлос“, 1982. — 42 стр.

б. Приручници за наставнике

46. *Биологија*. Приручник за учитеље и наставнике осмогодишњих школа [Анте Луи, Фрањо Доленец]. — Загреб: „Школска књига“, 1957. — 110 стр.
47. *Биологија*. Приручник за наставнике [уз уџбеник „Живи свијет некад и данас“, за VII разред основне школе]. — Загреб: „Школска књига“, 1962. — 288 стр.
- Ibid. 2. изд. 1966.

48. *Познавање природе*. Приручник за наставнике [уз уџбеник „Занимљивости природе“, за IV разред основне школе]. — Загреб: „Школска књига“, 1960. — VI, 191 стр.
49. *Живи свијет и његов развој*. Приручник за наставнике [уз уџбеник биологије за VII разред основне школе]. — Загреб: „Школска књига“, 1974. — 116 стр.

в. Популарно — научне књижнице

1. *Наметници из животињског свијета I*. — Загреб: „Школска књига“, 1950. — 27 стр.
2. *Наметници из животињског свијета II*. — Загреб: „Школска књига“, 1051. — 36 стр.
3. *Годишња доба у природи*. — Загреб: Мала научна књижница Хрватског природословног друштва, 1951. — 39 стр.
4. *Спаситељи човјечанства*. — Загреб: „Сельачка слога“, 1951. — 48 стр.
5. *Распрострањење животиња*. Африка. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — 24 стр.
6. *Распрострањење животиња*. Азија. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — 22 стр.
7. *Распрострањење животиња*. Сјеверна Америка. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — 18 стр.
8. *Распрострањење животиња* [Средња и Јужна Америка]. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — стр.
9. *Распрострањење животиња* [поларни крајеви]. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — стр.
10. *Распрострањење животиња* [Аустралија]. — Загреб: „Графичка школа“, 1952. — стр.

г. Стручни чланци*

1. Фауна Африке. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], I издање Загреб, 1955, стр. 33—34.
2. Сјеверна Америка. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], Загреб, 1955, стр. 125—126.
3. Јужна Америка. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], Загреб, 1955, стр. 132.

* Стручни чланци од 1 до 7 нијесу потписани (ауторизовао А. Луи), а од 8 до 10 потписани са иницијалима Ан. Лу.

4. Фауна Средње Америке. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], Загреб, 1955, стр. 129.
5. Фауна Антарктика. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], Загреб, 1955, стр. 168—169.
6. Фауна Азије. — *Енциклопедија Југославенског лексикографског завода* [опћа], Загреб 1955, стр. 325—326.
7. Фауна Аустралије. — *Енциклопедија југословенског лексикографског завода* [опћа], Загреб, 1955, стр. 285—286.
8. Balkan peninsula — Animal life. — *Encyclopedia Britanica*, London 1967.
9. Greece — Animal life. — *Encyclopedia Britanica*, London 1967.
10. Yougoslavia — Animal life. — *Encyclopedia Britanica*, London 1967.
11. *Tubifex tubifex* (134 — 141) [Из Студије: *О могућим угјецајима расхладне воде НЕ Превлака на биоценозе и процес аутопурификације ријеке Саве у подручју Оборово-Превлака*]. Дубровчак — Тишина. [Анте Луи, Даница Жнидарић].

Аутори студије: Мештров Милан, Божидар Стилилиновић, Иван Хабдија, Милан Керовић, Невенка Кркач, Романа Латингер — Пенко, Анте Луи, Жива Малосеја, Влатка Тавчар и Даница Жнидарић). — Природословно-математички факултет, Загреб, 1976.

д. Популарни чланци за младеж

1. О бесмртности. — *Младост* [омладински гласник], Загреб, 1932, стр. 193—195.
2. Прича каменог угљена. — *Младост* [омладински гласник], Загреб, 1932, стр. 249—250.
3. Сељење птица. — *Знање и радост I*, Загреб, 1942, стр. 131—136.
4. Норвешка и Шведска. — *Знање и радост III*, Загреб, 1944, стр. 265—274.
5. Животињски свијет у нашој земљи. — *Илустрирана дјечја енциклопедија*, „Стварност“, Загреб, 1976, стр. 20—21.
6. Животињски свијет у нашој земљи. — *Илустрирана дјечја енциклопедија*, „Стварност“, Загреб, 1978, стр. 20—21.
7. Биљни и животињски свијет у Југославији. — *Илустрирана дјечја енциклопедија Југославије*, „Стварност“, Загреб, 1981, стр. 82—93.
8. Биљни и животињски свијет у Југославији. — *Илустрирана дјечја енциклопедија Југославије*, „Стварност“, Загреб, 1982, стр. 82—93.

3. ПРИЈЕВОДИ

1. Ramsay, J. A.: Приступ физиологији нижих животиња. Превели: René Lui и Анте Луи. „Школска књига“, Загреб, 1973
[Пријевод с енглеског].
2. *Racini Alessandro*: СОС за Земљу. Прево Анте Луи. „Школска књига“, Загреб, 1978.
Пријевод с талијанског. (У штампи).
3. *Racini Alessandro*: Прича о родама. Прево Анте Луи. „Школска књига“,
Пријевод с талијанског. (У штампи).
4. *Rinaldo D'Ami, Mario Faustinielli, Gino Cazzaniga, Franca Giacobone, Maria Rosa Paterlini*: Енциклопедија животињског свијета (Животиње оцеана и морских дубина). — „Глобус“, Загреб и „Дело“, Љубљана. Прево и адаптирао Анте Луи.
Пријевод с талијанског. (У штампи).
5. *Rinaldo D'Ami, Mario Faustinielli, Giovanna Quochi, Maria Rosa Peterlini i Alferdo Trincia*: Енциклопедија животињског свијета (Животиње пјешчане и хридинасте обале). — „Глобус“, Загреб и „Дело“, Љубљана. Прево и адатпирао: Анте Луи.
Пријевод с талијанског. (У штампи).
6. *Rinaldo D'Ami i Mario Faustinielli*: Енциклопедија животињског свијета (Животиње Африке). — „Глобус“, Загреб и „Дело“, Љубљана. Прево и адаптирао: Анте Луи.
Пријевод с талијанског. (У штампи).
7. *Rinalno D' Ami. Mario Faustinielli*, Антонио Алиперта: Енциклопедија животињског свијета (Животиње Сјеверне Америке). — „Глобус“, Загреб и „Дело“, Љубљана. Прево и адаптирао: Анте Луи,
Пријевод с талијанског. (У штампи).

III ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ О АНТУ ЛУЕ

1. *Библиографија* (1919—1969), Ветеринарски факултет, Издавачки завод ЈАЗУ, Загреб, 1971.
2. *Библиографија* (1950—1980). „Школска књига“, Загреб, 1980.
3. *Ко је ко у Југославији*. Београд, Хронометар: 1970, стр. 571—572.

4. *New thinking in school biology, OECD, Paris, 1963.*
5. *Педагошка академија, Загреб (1919—1969), споменица. „Задружна штампа”, Загреб, 1971.*
6. *Споменица Природословно-математичког факултета (1874—1974). Природословно-математички факултет Свеучилишта у Загребу, 1974.*
7. *Споменица. — Сто година знанственог и наставног рада из зоологије на Свеучилишту у Загребу. Зоологијски завод Природословно-математичког факултета Свеучилишта у Загребу и Хрватски народно-зоолошки музеј, Загреб, 1974.*

Р е ц е н з и ј е

8. Варџан, Миран: Др Анте Луи, Живи свијет некад и данас, Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 287.
9. Везел, Бранко: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 325.
10. Гвозденовић, Марко: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 303.
11. Грубић Милан: Др Анте Луи, Зоологија за више разреде гимназија. Издање Школске књиге у Загребу (1957). — *Педагошки рад XIII (3—4)*, Загреб, 1958.
12. Добитници награда за животно дјело. — *Школске Новине*, 1. I 1973.
13. Др Анте Луи — добитник награде „Д. Трстењак”. — *Вјесник*, 7. XI 1972.
14. Борђевић, Владимир: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*. Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 297.
15. Ивановић, Божина: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а Живи свијет некад и данас, биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*. Југословенски завод за проучавање школских и просвјетних питања, Београд, 1965, стр. 248.

16. Караман, Зора: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а Живи свијет некад и данас, биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*. Југословенски завод за проучавање школских и просвјетних питања, Београд, 1965, стр. 253.
17. Корене, Звонко: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије Уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просвјетних питања Београд, 1965, стр. 306.
18. Крањц, Милован: Ликовна рецензија др Анте Луи: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просвјетних питања, Београд 1965, стр. 346.
19. Күленовић, Хакија: Анте Луи: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд 1965, стр. 343.
20. Мучибабић, Смиља: Рецензије уџбеника др Анте Луи-а Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 259.
21. Накић, Борислав: Локализација и дистрибуција колинестераза и неких фосфатаза у Трематода, Цестода, Неметода и Олигоцхаета. — *Преглед научних радова, св. 3, Биолошке науке*, Републички Савјет за научни рад СР Хрватске, Загреб, 1968.
22. Павлетић, Златко: Анте Луи, Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просвјетних питања, Београд, 1965, стр. 263.
23. Предане награде „Даворин Трстењак“ и „Ивана Брлић — Мажурањих“. — *Вјесник*, 9. XI 1972.
24. Сеуник, Вера: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 312.
25. Стојановић, Надежда: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне*

школе, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 319.

26. Хрбић, Милица: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 332.
27. Тадић Будислав: Рецензија уџбеника др Анте Луи-а: Живи свијет некад и данас. Биологија за VII разред основне школе. — *Рецензије уџбеника физике, хемије и биологије за VII разред основне школе*, Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања, Београд, 1965, стр. 280.

САДРЖАЈ:

Стр.

Предговор — — — — —	5
Бурђе ЦРНОЈЕВИЋ — — — — —	9
Штампар МАКАРИЈЕ — — — — —	13
Јован СУНДЕЧИЋ (1825—1900) — — — — —	19
Буро ПОПОВИЋ (1845—1902) — — — — —	103
Јосип СЛАДЕ (1828—1911) — — — — —	117
Милутин-Мило КОВАЧЕВИЋ (1871—1913) — — — — —	123
Павел Аполонович РОВИНСКИ (1831—1916) — — — — —	127
Јово ЉЕПАВА (1850—1916) — — — — —	143
Јован ПОПОВИЋ-ЛИПОВАЦ (1856—1919) — — — — —	147
Лазо Б. ПОПОВИЋ (1872—1928) — — — — —	159
Лазар Т. ПЕРОВИЋ (1869—1928) — — — — —	167
Андрија П. ЈОВИЋЕВИЋ (1870—1939) — — — — —	197
Борђије Ф. ЛОПИЧИЋ (1910—1942) — — — — —	223
Стојан Б. БОЖОВИЋ (1914—1944) — — — — —	233
Јован-Јошко Ф. ИВАНИШЕВИЋ (1868—1944) — — — — —	237
Михаило-Баћо ПАЈКОВИЋ (1903—1970) — — — — —	253
Милутин СТОЈОВИЋ (1901—1975) — — — — —	257
Ристо Ј. ДРАГИЋЕВИЋ (1901—1980) — — — — —	263
Милан М. ВУЈАЧИЋ (1899—1981) — — — — —	319
Милан П. ГВОЗДЕНОВИЋ (1899—1982) — — — — —	323
Јован Л. ВУКМАНОВИЋ — — — — —	335
Анте ЛУИ — — — — —	345

БИО-БИБЛИОГРАФИЈЕ
КЊИГА III

Др Душан Ј. Мартиновић

П О Р Т Р Е Т И
Био-библиографски преглед

Лектор
Др Војислав Никчевић

Издавач
Централна народна библиотека СР Црне Горе
„Бурђе Црнојевић“ — Цетиње

Тираж: 1.000

ШТАМПА: ГИРО „ПРОСВЕТА“, ПОЖАРЕВАЦ

